BIBLIOTECA POLIROM

Pearl S. Buck

Premiul Nobel pentru Literatură 1938

Mama

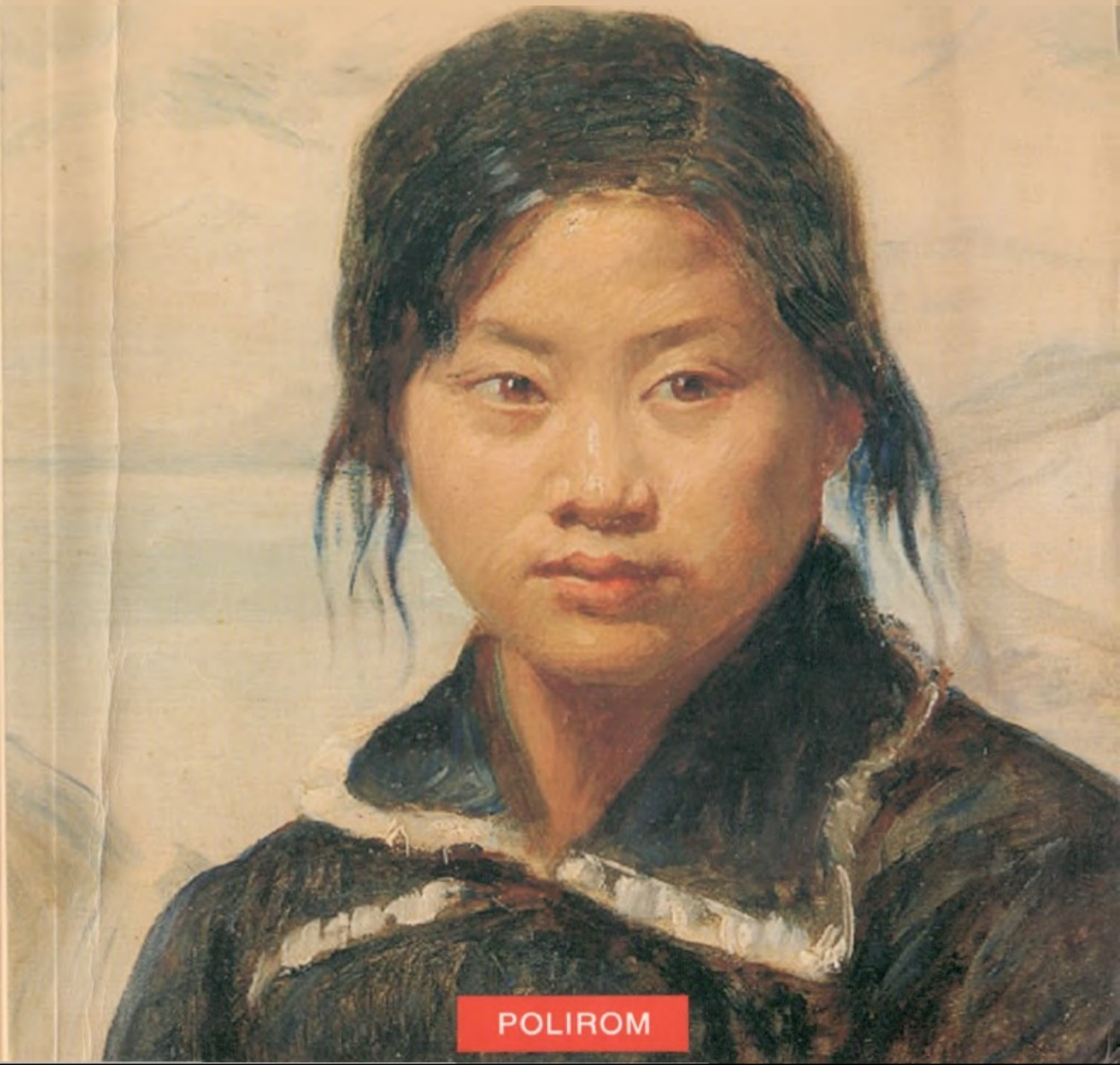

POLIROM

Pearl S. Buck

Premiul Nobel pentru literatură 1938

Mama

Traducere din limba engleză
de Ioana Oprica

POLIROM
2013

Cea mai tradusă scriitoare americană a tuturor timpurilor

Mama este povestea unei femei aparent neînsemnate, dintr-o lume îndepărtată şi îngropată în istorie. Romanul zugrăveşte într-un limbaj viu portretul unei femei sărace dintr-o regiune rurală a Chinei. Mama cea anonimă, asemenea celorlalte personaje feminine din carte, este o reprezentare a milioanelor de femei „fără chip" din spaţiul rural. Pe măsură ce tradiţiile străvechi, pe care ea însăşi le urmează cu sfinţenie, încep să se lovească de idealurile epocii comuniste, eroina se vede silită să-şi găsească echilibrul în faţa noului rol pe care ţărănimea chineză trebuie să-l joace.

„Graţie extraordinarei sale intuiţii, Pearl S. Buck a pătruns în mintea şi în sufletul unei ţărănci chineze, descoperind şi apoi împărtăşindu-ne valorile primordiale ale existenţei."

The Times Literary Supplement

„Pearl S. Buck are meritul incontestabil de a fi pus în lumină vieţile unor oameni neştiuţi, cărora le-a conferit un destin universal."

The New York Times

PEARL S. BUCK

S-a născut la 26 iunie 1892, în Hillsboro, Virginia de Vest. Vorbeşte încă din copilărie deopotrivă engleza şi chineza. La scurtă vreme după absolvirea colegiului, în 1914, merge în China şi se stabileşte în provincia rurală Anhwei. În 1931 scrie romanul *Ogorul,* distins cu Premiul Pulitzer şi transpus ulterior într-o ecranizare de succes. În 1938, la mai puţin de un deceniu de la debutul său cu romanul *Vânt de Răsărit, Vânt de la Apus* (1930), devine prima femeie distinsă cu Premiul Nobel pentru Literatură. Până la sfârşitul vieţii, în 1973, Pearl S. Buck publică peste 70 de cărţi, fiind şi astăzi cea mai tradusă scriitoare americană.

1

În bucătăria din coliba acoperită cu stuf de la fermă, mama şedea pe un scăunel de bambus din spatele vetrei de lut şi vâra cu îndemânare paiele în gaura unde ardea focul, dedesubtul cazanului de fier. Flacăra abia se aprinsese, iar ea mişcă o crenguţă colea, o mână de frunze dincolo şi vârî un snop proaspăt din iarba uscată pe care o culesese de pe dealuri toamna trecută. În colţul bucătăriei, pe cât de aproape de foc izbutise să se furişeze, stătea pe jos o femeie foarte bătrână şi smochinită, încotoşmănată într-o haină groasă, căptuşită, dintr-o stofa de bumbac roşu aprins, ale cărei capete se iţeau pe sub un palton albastru peticit, pe care-l purta pe deasupra. Era pe jumătate oarbă, din pricina unei boli chinuitoare de ochi, care aproape că-i lipise pleoapele una de cealaltă. Însă prin crăpăturile înguste care-i mai rămăseseră putea încă să vadă o sumedenie de lucruri şi privea la pâlpâitul flăcărilor, care săltau şi se-ntindeau sub mâinile puternice şi pricepute ale mamei.

— Ia seama cum scormoneşti focul… numa'o căpiţă mai e – îs două? –, iar primăvara abia a venit şi mai avem drum lung pân' se face iarba bună de tăiat, şi eu sunt cum sunt, şi stau la îndoială că mai pot să ies iară ca s-adun paie – baborniţă nemernică, mai bine m-aş prăpădi…

Bătrâna spunea de multe ori într-o zi cuvintele acestea din urmă, iar de fiecare dată când le rostea aştepta s-o audă pe nevasta feciorului său vorbind aşa cum o făcu acum:

— Nu spune asta, maică! Ce ne-am face dacă nu te-am avea pe mata, să stai cu ochii pe uşă cât suntem noi la câmp şi să iei seama la ăia mici, să nu cadă în iaz?

Bătrâna tuşi zgomotos la auzul acestora şi rosti pe nerăsuflate, în toiul accesului de tuse:

— I-adevărat… aşa fac… în vremurile astea vitrege trebuie să-ţi păzeşti uşa, cu hoţii şi tâlharii de peste tot. Dac-ar veni aici, ştii cum aş zbiera, fata mea! Ţiu minte prea bine că pe vremea mea nu era aşa… nu, atuncea dacă lăsai o săpăligă afară peste noapte, acolo era şi la mijitul zorilor, şi vara legam vitele de drugul de la poartă, pe-afară, şi tot acolo stăteau şi-a doua zi, şi…

Însă tânăra mamă, deşi râdea îndatoritoare şi zicea tare „Chiar aşa făceai, maică!”, nu o auzea pe bătrână, care vorbea fără încetare toată ziulica. Nu, cât turuia vocea smintită şi trecută, tânăra mamă se gândea la paiele pentru foc, ba chiar se întreba dacă o să-i mai ţină până se termina semănatul de primăvară, când o să aibă vreme să iasă cu cuţitul ca să taie rămurele din copaci şi să mai culeagă una, alta. E adevărat că afară, imediat lângă uşa de la bucătărie, în buza ocolului de treierat, mai erau două căpiţe cu paie de orez, rotunjite frumos şi acoperite cu lut bătătorit bine, ca să le ferească de umezeala ploilor şi a zăpezilor. Atâta că paiele de orez erau prea bune ca să le pună pe foc. Numai lumea de la oraş punea pe foc paie de orez, iar ea şi bărbatul ei cărau până în oraş baloturi mari proptite într-o prăjină, luând bani frumoşi pe ele. Nu, paiele de orez nu se puneau pe foc decât în casele de la oraş.

Îndesa paiele în foc cu uşorul, absorbită de îndeletnicirea aceasta, cu lumina flăcărilor căzându-i pe faţă, o faţă lată, aspră şi cu buze pline, închisă la culoare şi înroşită de la vânt şi soare. Ochii ei negri luceau în lumină – ochi nemaipomenit de limpezi, aşezaţi chiar dedesubtul sprâncenelor. Nu era o faţă frumoasă, ci pătimaşă şi bună. S-ar fi putut spune că era o femeie iute la mânie, dar o soţie şi-o mamă caldă şi binevoitoare cu bătrâna din casa ei.

Bătrânei îi mergea gura fără conteneală. Era singură toată ziua, numai cu ţâncii, de când fecioru-său şi nevasta lui trebuiau să se ducă să muncească la câmp, iar acum pare-se că erau o sumedenie de lucruri pe care avea să i le spună nurorii acesteia, pe care într-atâta o iubea. Vocea ei bătrână şi hârâită îi dădea tot înainte, oprindu-se din când în când să tuşească în fumul care se prelingea din vatră.

— N-am zis eu mereu că atunci când un bărbat e flămând, şi mai ales un fecior tânăr şi vajnic ca al meu, un ou amestecat în tăiţei…

Vocea îmbătrânită se ridica întru câtva peste forfota celor doi copii, care se agăţau de umerii mamei când aceasta se apleca să pună paie pe foc.

Însă mama îşi făcea nestrămutată treaba, cu chipul calm şi tihnit. Da, era atât de tăcută de parcă nici nu auzea forfota copiilor, a băiatului şi a fetiţei de colea, şi parcă nu auzea nici vocea bătrână şi interminabilă. Se gândea că, într-adevăr, stătuse puţin mai târziu în seara aceasta. Aveau o învoială care trebuia făcută la câmp în primăvară şi stătuse să culeagă ultimul rând de fasole. De zilele acestea calde şi de nopţile blânde şi umede, bogate în rouă trebuia să profiţi din plin, drept pentru care stătuse şi se ocupase de ultimul rând. Cu deosebire în noaptea aceasta, viaţa va începe să forfotească în fasolea aceea uscată. Gândul acesta îi dădea satisfacţie. Da, întreg câmpul va forfoti de viaţă la noapte, în taină, pe pământul jilav şi cald. Bărbatul muncea acolo în tihnă, bătătorind bine pământul peste rânduri, cu picioarele goale. Îl lăsase acolo, fiindcă ea auzise vocile copiilor strigându-i numele peste câmp şi se zorise, ca să vină acasă.

Când sosi, copiii stăteau în picioare lângă uşa de la bucătărie, flămânzi şi plângând amândoi, băiatul încetişor şi statornic, fără lacrimi în ochi, iar fetiţa smiorcăindu-se şi morfolindu-şi pumnul în gură. Bătrâna şedea şi-i asculta cu seninătate. Îi potolise pentru o vreme cu vorbe mieroase, dar acum trecuseră dincolo de dezmierdările ei şi nu puteau fi alinaţi, iar ea le dăduse pace. Însă mama nu le spuse nimic. Se duse degrabă la vatră, aplecându-se în drum după un braţ de paie de pus pe foc. Şi totuşi acest gest era de-ajuns. Băiatul se astâmpără din urlat şi fugi după ea cu toată viteza celor cinci ani ai lui, iar fata veni în urma lor cum putu mai bine, ea neavând decât trei anişori fără ceva.

Acum mâncarea din ceaun fierbea, iar de sub capacul de lemn începeau să se furişeze afară nori de aburi înmiresmaţi. Bătrâna trăgea adânc aer în piept şi îşi molfăia uşor fălcile bătrâne şi supte. Dedesubtul ceaunului, flăcările săltau mult şi se izbeau de fundul lui de fier şi, negăsind niciun burlan, se împrăştiau şi ţâşneau iarăşi în afară, prefăcându-se într-un fum dens care se revărsa în odaie. Mama se dădu îndărăt şi o trase şi pe fetiţă înapoi. Dar fumul înţepător ajunsese deja la copilă şi ea clipea şi se freca la ochi cu pumnii ei mizerabili, punându-se pe ţipat. Atunci mama se ridică în felul ei iute

şi hotărât, o săltă pe fetiţă şi o puse să stea dincolo de uşa bucătăriei, spunând:

— Stai acolo, mititico! Mereu îţi intră fumul în ochi şi mereu te bagi tot aşa, cu capul în el.

Bătrâna asculta, aşa cum făcea întotdeauna când vorbea nevasta feciorului ei, luând totul ca pe un subiect nou despre care avea şi ea ceva de spus.

— Păi, da, începu ea acum, şi eu am zis mereu că, de n-aş fi fost nevoită atâta amar de ani să îngrijesc de foc, n-aş mai fi acuma pe jumătate oarbă. Fumul m-a orbit aşa cum sunt acuma şi fumul…

Însă mama nu auzea glasul cel bătrân. Auzea zgomotele fetiţei, cum stătea întinsă acolo, pe pământ, ţipând şi frecându-se la ochi, căznindu-se să-i deschidă. E adevărat că ochii copilei erau mereu roşii şi iritaţi. Totuşi dacă cineva îi spunea mamei: „Nu cumva copila ta are ceva la ochi?”, mama răspundea: „Numa’ că-şi vâră capul în fumul fierbinte când dau foc la paie în vatră”.

Dar ţipetele acestea nu o mai mişcau aşa cum o făceau altădată. Era prea ocupată acum şi copiii veneau iute unul după altul. Când i s-a născut primul fiu, nu putea îndura să-l audă plângând. Pe atunci, socotea că de fiecare dată când un prunc plânge, mama trebuie să-l liniştească într-un fel sau altul şi să-i ofere alinare, astfel că ori de câte ori se smiorcăia copilul, ea se oprea din ce făcea şi îi dădea sânul ei. Pe urmă s-a înfuriat bărbatul, fiindcă se oprea atât de adesea din partea ei de muncă, şi a răcnit la ea:

— Ce… o să faci aşa şi să laşi totu’ pe mine? Oi fi tu aicea, da’ taman ce-ai rămas borţoasă şi-n următorii douăj’ de ani o să stai să dai ţâţă la unu’ sau la altu’ şi io să înghit asta? Vezi că nu eşti nevastă de bogătan, ca să nu trebuiască să faci nimica, decât să rămâi borţoasă şi să dai ţâţă – şi să-i tocmeşti pe alţii ca să-ţi facă treaba!

Dar şi ea se răţoi la el, cum făcea de fiecare dată, fiindcă erau amândoi tineri şi plini de toane şi patimi.

— Şi mie nu-mi trebe’ nimicuţa pentru durerile mele? se oţărî ea. Te duci tu îngreuiat la muncă atâtea luni, aşa cum mi-e dat mie, şi ai tu durerile facerii? Nu, tu când vii acasă te hodineşti, dar eu când ajung acasă e mâncare de făcut, şi-un copil de crescut, şi-o bătrână de alinat şi dengrijit şi de ajutat să facă aia sau ailaltă…

Şi aşa se ciorovăiau însufleţiţi o vreme, fără să fie niciunul învingător şi niciunul învins, într-atât de bine se

potriveau. Totuşi această pricină anume nu a durat mult; sânii ei s-au ofilit în curând, căci zămislea cu mare uşurinţă şi curat ca animalele. Chiar şi acum îi secase iarăşi laptele, cu toate că vara trecută născuse un prunc înainte de vreme, când căzuse şi se apucase de talpa plugului… Ei bine, copiii trebuiau să se descurce cum puteau de-acum şi dacă se smiorcăiau, să se smiorcăie, e adevărat că ea nu mai putea să dea fuga la ei şi să-i alăpteze, iar ei trebuiau să rabde şi să-şi rânduiască foamea după venirea ei.

Când ceaunul fierbea de ceva vreme şi fumul se pătrunsese de mirosul îmbietor al orezului, merse de luă un blid şi, fără să stea pe gânduri, îl umplu cu vârf pentru bătrână. II aşeză pe masa din odaia mai încăpătoare unde locuiau cu toţii, iar apoi o conduse pe bătrână într-acolo, abia băgându-i de seamă trăncăneala.

— …şi dacă amesteci mazărea cu orezul, iese aşa un gust bun şi bogat, cum n-ai mai văzut…

Şi bătrâna se aşeză, luă blidul în mâinile ei reci şi uscate şi tăcu din gură, tremurând deodată de poftă, cu saliva curgându-i din colţurile gurii ei smochinite, şi agitându-se:

— Unde e lingura… Nu-mi găsesc lingura…

Mama puse lingura de porţelan în mâna bătrână şi orbecăindă, apoi ieşi din odaie şi de data aceasta luă două castroane mici de tinichea, le umplu, căută două perechi de beţigaşe de bambus şi întâi îi duse un castron fetiţei, fiindcă plângea încă şi se freca la ochi. Copila stătea în ţărâna din ocolul de treierat şi, din pricina lacrimilor şi a pumnilor ei mizerabili, avea faţa smălţuită de murdărie şi de plâns. Acum mama o săltă în picioare şi o şterse cât de cât pe faţă cu palma mâinii sale întunecate şi aspre, iar apoi, ridicând colţul hăinuţei peticite pe care o purta copila, o curăţă la ochi. Insă se mişca cu binişorul, căci cu adevărat ochii celei mici erau înroşiţi şi delicaţi, iar marginile pleoapelor i se umflaseră şi erau înroşite, astfel că atunci când copila îşi întoarse capul, tresărind şi scâncind, mama îi dădu miloasă pace, tulburată pe moment de chinul fetiţei. Aşeză apoi castronul pe o masă grunjoasă şi nelăcuită de afară, de lângă uşa casei, şi îi spuse copilei cu vocea sa puternică şi mărinimoasă:

— Haide… mănâncă!

Fetiţa se duse şovăitoare şi rămase în picioare agăţată de masă, ţinându-şi ochii tiviţi cu roşu pe jumătate

închişi, din pricina auriului pătrunzător al soarelui de seară, apoi întinse mâinile după castron.

— Ia seama… e fierbinte! strigă mama.

Iar fetiţa pregetă şi începu să sufle în mâncare cu respiraţia ei firavă şi egală, pentru a o răci. Dar mama rămăsese cu privirea pierdută la ea, încă tulburată în timp ce o privea lung, şi mormăi de una singură: „Cu următoarea încărcătură de paie de orez pe care-o duce la oraş, o să-l trimit la o spiţerie, să cumpere nişte alifie pentru ochi înroşiţi”.

Acum se văita băiatul, pentru că nu-i pusese şi lui castronul pe masă, iar ea merse de-l aduse şi îl puse jos, şi pentru o vreme a fost linişte.

Apoi, un timp mama se simţi prea sleită şi ca să mai mănânce; oftă adânc, se duse după scăunelul de bambus şi îl puse lângă uşă, apoi se aşeză ca să-şi tragă sufletul. Inspiră adânc şi îşi netezi pe spate, cu amândouă mâinile, părul aspru şi bătut de soare, în timp ce se uita primprejur. Dealurile pitice care înconjurau valea aceasta unde aveau ei pământul se făceau tot mai negre pe fundalul cerului de un galben ofilit, iar în inima văii, în micul cătun, se aprindeau focurile pentru cină şi fumul începea să se ridice molcom în aerul tăcut, netulburat de vreo adiere. Mama îl privea şi o umplea de mulţumire.

Din cele şase sau şapte case ce alcătuiau cătunul nu era niciuna, se gândi ea pe neaşteptate, în care mama să se îngrijească mai bine de copii decât ea de ai ei. Unele dintre ele erau mai înstărite; nevasta aceea a hangiului avea, fără îndoială, şi ceva argint pus deoparte, căci purta două inele de argint pe mâini şi cercei în urechi, cum râvnise şi tânăra mamă să aibă pe vremea când era fată, dar nu avusese niciodată. Ei bine, chiar şi aşa, ea era mai fericită să-şi vadă argintul dospindu-se în carnea zdravănă pe care o purtau pe oase copiii ei. Mergea vorba că hangiul nu le dădea alor lui decât bucăţile de carne pe care le lăsau muşteriii în străchini. Insă mama le dădea copilaşilor săi orez bun, crescut de ei la câmp, şi dacă fetiţa ar fi avut ochii zdraveni, nu ar fi fost absolut nimic în neregulă cu ei; sănătoşi tun şi bine crescuţi, aşa erau, şi băiatul se făcuse mare cât de vreo şapte, opt ani. Da, mereu a avut copii sănătoşi, iar dacă acela nu ar fi venit prea devreme încât să se prăpădească de la prima suflare, până acum ar fi fost şi el un băiat frumos şi în curând ar fi-nceput să meargă.

Oftă iarăşi. Ei, acuma era altul pe drum, într-o lună, două îi venea sorocul şi avea destule pe cap. Dar era bucuroasă. Da, era bucuroasă şi cea mai fericită când rămânea grea cu un prunc şi când era umplută de viaţă…

Cineva ieşi de partea cealaltă a uliţei cătunului şi, în pragul înăbuşit de fum, o văzu pe nevasta vărului bărbatului ei, la care strigă:

— Vai, şi dumneata găteşti! Eu taman ce terminai!

— Da… da… se auzi cealaltă voce, voioasă şi fără griji. Şi eu taman ce ziceam c-aş putea să pun rămăşag că mata ai terminat, aşa iute eşti cu treaba.

Însă mama îi răspunse tare şi politicos:

— Nu… nu… atâta că la copiii mei li se face foame mai degrabă.

— Cum să nu, o femeie pricepută şi iute! strigă din nou nevasta vărului şi intră înapoi, ducând paiele după care ieşise.

Mama şezu o vreme în amurg, cu chipul surâzător. Era adevărat că se putea simţi mândră pe bună dreptate, mândră de puterea ei, mândră de copiii ei, mândră de bărbatul acela al ei. Însă, chiar şi aşa, tihna nu dura mult acolo. Pe neaşteptate, băiatul îi întinse castronul în faţă.

— M-mamă, mai veau!

Atunci se ridică să i-l umple încă o dată, iar când ieşi din nou pe uşă, soarele se odihnea într-un povârniş dintre dealuri, exact la marginea câmpului pe care trudise ea toată ziua. Se odihnea acolo, aninat parcă pentru o clipă între dealuri, şi atârna nemişcat, uriaş, aur masiv, şi pe urmă se porni agale să lunece dincolo de orizont. În imediata înserare, îşi văzu bărbatul pe o potecă, cu săpăliga pe umăr, proptită sub braţul ridicat, cum venea încheindu-se la haină. Păşea uşor şi vioi ca un motan în floarea vârstei şi deodată începu să cânte. Îi plăcea tare mult să cânte, cu vocea lui înaltă, tremurătoare şi limpede, şi ştia o mulţime de cântece, astfel că adesea, cu ocazia vreunei sărbători, i se cerea să cânte pentru toată lumea din ceainărie, ca să mai treacă vremea. Când se apropie de casă îşi coborî vocea, iar când ajunse în cele din urmă în prag abia mai îngâna, însă pe acelaşi ton înalt, tremurător şi plin de duioşie, potrivind cuvintele într-un ritm alert, îşi sprijini săpăliga de perete şi bătrâna, auzindu-l, tresări din moţăiala în care picase după masă şi se porni să turuie, ca şi când nici măcar nu s-ar fi oprit:

— Cum ziceam, lu' fecioru-meu îi place să fie niţică mazăre amestecată în orez, şi-aşa un gust bogat şi dulce…

Bărbatul râse degajat şi absent, apoi intră în casă şi, dindărătul uşii, vocea lui plăcută spuse:

— Păi, da, maică, aşa şi e!

La uşă, afară, cu castronul gol şi burta plină, stătea cuminte fetiţa, iar acum, că se dusese soarele, îşi deschise puţin ochii şi privi în jurul ei mai cu încredere şi fără să se vaite. Mama intră din nou în bucătărie şi aduse o strachină aburindă cu orez pentru bărbat. Era o strachină mare, din porţelan nelăcuit albastru cu alb, şi era umplută cu vârf. Mama pusese în ea un ou pe care-l păstrase de la cele câteva găini pe care le creşteau, iar albuşul proaspăt începea acum să se întărească. Atunci când bărbatul trudea din greu, era musai să primească o fărâmă de carne sau un ou. Oricât s-ar fi certat, era o încântare să-l vadă bine hrănit şi toată ciorovăiala lor era numai vorbe aruncate în vânt. Îi plăcea nespus să-l vadă mâncând, chiar dacă uneori îl pisălogea pentru câte ceva, cu limba ei ascuţită.

— Am pus un ou proaspăt în orez pentru băiatu' matale! îi strigă ea acum bătrânei. Şi mai are şi varză.

Bătrâna o auzi şi începu numaidecât, însufleţită:

— O, aşa da – un ou proaspăt! N-am zis eu mereu că un ou proaspăt… e cel mai bun lucru pentru un bărbat în floarea vârstei? Îi dă putere…

Însă nimeni nu asculta. Bărbatul mânca în grabă, groaznic de flămând, şi nu trecu mult până când o chemă pe mamă să îi mai pună de mâncare, bătând cu strachina goală în masă ca să o zorească. După ce i-o umplu, merse şi aduse o strachină şi pentru ea. Dar nu se aşeză lângă bărbat. Se puse pe taburetul ei din curte şi savură orezul, căci îşi iubea mâncarea ca un animal plesnind de sănătate. Din când în când, se ridica să ia un strop de varză din strachina bărbatului şi, în timp ce mânca, se uita lung la cerul întunecat şi roşu dintre cele două dealuri. Copiii veniră şi se rezemară de ea, ridicându-şi gurile ca să fie hrăniţi, şi mama le mai punea câte un dumicat între buze cu beţişoarele. Şi, cu toate că aveau burţile pline şi erau sătui, şi chiar dacă era acelaşi lucru pe care îl mâncaseră şi ei, totuşi bucatele din strachina mamei li se păreau mai gustoase decât ceea ce avuseseră ei într-ale lor. Până şi câinele auriu din ogradă se apropie cu încredere. Stătuse jinduind sub masă, însă bărbatul îl lovi cu piciorul, aşa că

se târî afară şi înhăţă boţurile de orez pe care i le aruncă mama o dată sau de două ori.

De trei ori se ridică mama şi-i umplu strachina bărbatului, iar el mâncă pe săturate şi slobozi un geamăt de mulţumire, şi pe urmă îi turnă apă fiartă în strachina goală, pe care el o sorbi zgomotos, ridicându-se în picioare acum şi sorbind-o cum stătea în pragul uşii. Când termină şi ea îi luă strachina, mai rămase acolo o vreme, privind câmpurile peste care se lăsa noaptea. Pe cer era o lună tânără, de primăvară, mică de tot printre stele şi palidă precum cleştarul. El o privea lung şi îi veni să îngâne un cântec dulce şi unduios, cum stătea acolo în picioare.

Bărbaţii începeau să iasă şi din celelalte case ale cătunului. Unii vorbeau între ei despre un joc pe care-l începuseră la han, alţii stăteau în picioare în prag şi căscau sau se uitau miraţi. Tânărul soţ se opri brusc din cântat şi privi aspru peste drum. Numai o casă era unde bărbatul trebăluia în timp ce restul se odihneau. Era vărul lui. Omul ăsta! Ar munci şi noaptea. Uite-l cum sade lângă uşă, cu capul plecat să vadă urzeala unui coş anume pe care l-a făcut din nuiele de salcie. Ei bine, aşa erau unii bărbaţi, însă el, unul, voia să joace oleacă. Se întoarse să-i vorbească femeii, dădu peste privirea ei ostilă şi cunoscătoare şi o blestemă în gând. Dacă muncise toată ziua, nici seara nu putea şi el să joace niţel? Era să-şi muncească toată viaţa? însă nu putea să întâmpine privirea aceea fixă şi mânioasă aţintită asupra lui. Se smuci bosumflat ca un copil şi spuse:

— După o zi ca asta de muncă… eh, io mă culc! Sunt prea frânt ca să mai joc astă-seară!

Pe urmă intră în casă şi se trânti pe pat, întinzându-se şi căscând. Bătrâna lui mamă, nevăzătoare în umbra odăii neluminate, întrebă deodată:

— Fecioru' meu s-a pus în pat?

— Da, mamă! răspunse el răstit. Ce mai poţi să faci într-un loc înghesuit şi pustiu ca ăsta – muncă şi somn, muncă şi somn…

— Da, da, muncă şi somn, îi răspunse înviorată bătrâna, neauzind nimic din mânia vocii lui, iar apoi se ridică şi îşi bâjbâi drumul până în ungherul unde, îndărătul unei draperii albastre de bumbac, îşi avea şi ea salteaua de paie.

Însă bărbatul deja adormise.

Când îi auzi cadenţa respiraţiei, mama se ridică în picioare, cu copiii coadă după ea, agăţându-i-se de haină. Clăti străchinile cu puţină apă rece dintr-un urcior pe care-l ţineau lângă uşa de la bucătărie şi le aşeză într-o firidă din peretele de chirpici. Pe urmă se duse în spatele casei şi, la lumina palidă a lunii, coborî o ciutură de lemn în fântâna mică, o cufundă cu totul în apă şi se duse cu ea la urcior, să-l umple. Mai ieşi o dată din casă, în rândul acesta ca să dezlege bivolul indian priponit de una din sălciile care creşteau în voie pe lângă ocolul de treierat, şi îi dădu paie să rumege şi câteva boabe de fasole pestriţă amestecate cu paiele. După ce animalul termină de mâncat, îl mână până în casă şi îl legă de piciorul patului unde dormea bărbatul. Găinile se cuibăreau deja sub pat şi cotcodăciră somnoroase la venirea ei, apoi tăcură la loc.

Ieşi încă o dată, strigă şi din întunericul tot mai de nepătruns grohăi un porc. Îl hrănise la amiază, aşa că nu-i mai dădu mâncare şi acum, dar, zorindu-l şi împungându-l uşurel, îl făcu să intre în casă. Lăsă în pace numai câinele auriu, fiindcă el trebuia să se culce pe prag.

În tot timpul acesta, cei doi copii se ţinuseră după ea pe cât putuseră, cu toate că ea umbla în voie, fără să se oprească pentru ei. Acum se agăţau de picioarele ei îmbrăcate în pantaloni, scâncind şi plângând. Ea se opri, o luă pe cea mică în braţe şi, ducându-l pe cel mare de mână, îi băgă în casă şi zăvorî bine uşa. Apoi se duse lângă pat şi culcă copiii la picioarele bărbatului. Le dădu jos cu blândeţe hainele de purtat afară, apoi se dezbrăcă şi ea şi, strecurându-se între bărbat şi odraslele lui, se întinse şi trase cuvertura peste ei toţi. Şi-aşa stătea întinsă şi nemişcată, cu trupul ei zdravăn sleit de-o oboseală sănătoasă. Zăcând astfel în întuneric, se simţea plină de tandreţe. Oricât de nestatornică era în timpul zilei, oricât de stăpânită de mici răbufniri neaşteptate de furie, noaptea era toată numai tandreţe – tandreţe pătimaşă în faţa bărbatului, când se întorcea dornic spre ea, tandră cu copiii, neajutoraţi cum erau în somn, tandră cu bătrâna, dacă tuşea noaptea, şi atunci se scula să-i aducă puţină apă, era tandră până şi cu dobitoacele, dacă se agitau şi se speriau unele pe altele cu scormonitul lor, şi le vorbea: „Staţi cuminţi… dormiţi… mai e încă mult până la ziuă…”; şi auzindu-i vocea blajină şi răguşită, până şi acestea se potoleau şi adormeau la loc.

Acum, pe întuneric, băiatul se ghemui lângă ea, bâjbâind după sânul ei. Îl lăsă să sugă, zăcând în moleşeala caldă a somnului. Sânul ei era secat, însă moale şi îi oferea copilului alinarea amintirii. În curând, va fi iarăşi plin. După băiat era culcată fetiţa, strângându-şi tare ochii înainte să adoarmă şi frecându-i din pricina mâncărimii neîncetate. Chiar şi după ce adormea îşi răsnea ochii, neştiind ce face.

Dar curând dormeau cu toţii. Adânc şi neîntorşi dormeau, iar dacă lătra câinele în toiul nopţii, ei toţi dormeau mai departe, mai puţin mama, căci pentru ei acestea erau zgomotele nopţii. Numai mama se trezea să asculte şi să ia seama, iar dacă nu trebuia să se ridice, se culca şi ea la loc.

2

O zi e oare diferită de alta sub soare în sufletul unei mame? Dimineaţa, mama făcea ochi şi se scula înainte de ivirea zorilor şi, cât ceilalţi încă dormeau, deschidea uşa şi dădea păsările şi porcul afară, apoi mâna bivolul în ogradă şi mătura murdăria pe care o făcuseră în timpul nopţii, punând-o peste grămada din colţul ogrăzii. Când ceilalţi erau încă în pat, ea se ducea în bucătărie, aprindea focul şi încălzea apă, ca să aibă de băut bărbatul şi bătrâna când se trezeau, şi turna puţină într-un vas de lemn, ca să se mai răcească oleacă, pentru a-i putea spăla ochii fetiţei.

În flecare dimineaţă, fetiţa avea ochii lipiţi şi nu putea să vadă nimic până nu-i erau spălaţi. La început, copila se speriase, la fel şi mama, însă maica bătrână cuvântase:

— Aşa am păţit şi eu când eram copil şi n-am murit din asta!

Acum se obişnuiseră şi ştiau că nu însemna nimic altceva decât că puteau să păţească aşa şi să nu moară din asta. Mama abia ce apucase să toarne apa când se iviră copiii, băiatul ducând-o pe fetiţă de mână. Se furişaseră din pat în linişte mare, să nu-l trezească pe bărbat, temându-se de furia lui, căci cu toată purtarea sa veselă când îşi punea mintea să fie vesel, bărbatul putea să se înfurie şi să-i pălmuiască rău dacă era trezit din somn. Cei doi stăteau tăcuţi în uşă, băiatul mijindu-şi ochii de somn, uitându-se lung la mama lui şi căscând, însă fetiţa aştepta cuminţică în picioare, cu ochii lipiţi.

Atunci mama se ridică iute şi, luând prosopul cenuşiu care era atârnat într-un cui de lemn bătut în perete, îi înmuie capătul în vas şi şterse încetişor ochii fetiţei. Copila scâncea pe tăcute, numai după felul cum respira, şi mama îşi spuse în sinea ei, aşa cum îşi spunea în fiecare dimineaţă: „Ei bine, trebuie să văd de-o alifie pentru ochii

copilei ăsteia. Mai devreme sau mai târziu, trebuie să văd de asta. Dacă nu uit, după ce vinde următoarea legătură de paie de orez, o să-i zic să se ducă la o spiţerie – e una la dreapta după stăvilar, pe o străduţă…”

Tocmai în clipa când se gândea la asta, bărbatul apăru în uşă trăgându-şi hainele pe el, căscând zgomotos şi scărpinându-se în cap. Rostindu-şi gândul, ea spuse:

— Când duci legătura aia de paie de orez pentru vânzare, nu mergi până la spiţeria de lângă stăvilar, să întrebi de o alifie sau de ceva pentru ochi aşa de roşii?

Dar bărbatul era încă morocănos după somn şi răspunse acru:

— Şi de ce-ar trebui să ne dăm noi puţinii bani pe ochi roşii, dacă n-o să moară din asta? Şi eu am avut ochii roşii când eram copil şi taică-meu nu şi-a cheltuit niciodată banii pe fundul meu, chiar dacă am fost singurul lui băiat care a trăit.

Mama, simţind că era un moment potrivnic ca să vorbească, nu mai zise nimic şi se duse să-i toarne apa. Dar şi ea era întru câtva sâcâită şi nu i-o dădu lui, ci o aşeză pe masă, unde trebuia să se întindă după ea. Totuşi nu spuse nimic şi, pentru moment, îşi scoase gândul acesta din minte. Era drept că mulţi copii avuseseră ochii roşii şi se făcuseră bine după ce trecuse copilăria, întocmai ca bărbatul, şi, cu toate că aproape avea cicatrici la ochi de jur împrejurul pleoapelor, cum putea să observe oricine dacă îl privea atent în faţă, vedea totuşi destul de bine, dacă obiectul nu era prea mărunt. Doar nu era el vreun învăţat care trebuia să stea cu ochii-n carte ca să-şi câştige pâinea.

Deodată, bătrâna se mişcă şi strigă lipsită de vlagă, iar mama luă vasul cu apă caldă şi i-l duse să soarbă înainte să se scoale din pat, şi bătrâna sorbi zgomotos şi slobozi vânturile păcătoase din goliciunea ei lăuntrică, şi gemu oleacă de la bătrâneţea care o făcea neputincioasă dimineaţa.

Mama se întoarse atunci la bucătărie şi se apucă să pregătească mâncarea de dimineaţă, iar copiii rămaseră ghemuiţi unul în altul pe pământ, aşteptând cuibăriţi în răcoarea zorilor. Băiatul se ridică în cele din urmă şi merse după mama lui, care îngrijea de foc, dar fetiţa rămase singură pe jos. Dintr-odată, soarele explodă peste dealul de la răsărit şi lumina se revărsă în raze mari şi strălucitoare, iar acestea izbiră ochii copilei, astfel încât

şi-i închise degrabă. Altădată ar fi plâns în hohote, însă acum îşi trăgea numai respiraţia, aşa cum ar fi făcut probabil un om mare, şi stătea cuminte, cu pleoapele roşii strânse laolaltă, şi nici nu se mişcă până nu simţi mâna mamei împingându-i un castron cu mâncare.

Da, este adevărat că pentru mamă toate zilele erau la fel, dar pentru ea nu erau niciodată plicticoase şi se simţea destul de mulţumită de cercul lor. Dacă ar fi întrebat-o cineva, ar fi căscat ochii aceia negri şi strălucitori ai ei şi ar fi zis: „Dar pământul se schimbă de la semănat şi până la recoltă, şi mai e culesul recoltei de pe pământul nostru, şi plata în grâne către moşier pentru pământul acela pe care îl lucrăm în arendă, şi mai sunt zilele de odihnă de sărbători şi de Anul Nou; da, până şi copiii se schimbă şi cresc, iar eu nu mai prididesc să aduc pe lume alţii, şi pentru mine nu este nimic decât schimbare, atâta schimbare cât să mă facă să trudesc din zori şi până-n noapte, jur”.

Dacă avea un strop de vreme, erau alte femei în cătun, una în ceasul naşterii, alta jelind după un copil prăpădit sau alta care avea un tipar nou după care să facă o floare pe un pantof ori o tehnică nouă de a croi o haină. Şi mai erau zilele când se ducea la oraş cu niscaiva grăunţe sau varză de vânzare, se ducea dimpreună cu bărbatul, iar acolo, în oraş, erau privelişti neobişnuite pe care să le admire şi la care să se gândească, dacă mai avea timp să se gândească la ceva. Dar adevărul e că femeia era dintre acelea care puteau trăi bucuroase cu bărbatul şi odraslele, fără să se gândească la nimic altceva. Să afle patima mereu reînnoită şi îndestulătoare a bărbatului, să zămislească din sămânţa lui şi să ştie că în propriul trup creşte o viaţă, să simtă cum carnea aceasta nouă prinde formă şi creşte, să nască şi să simtă buzele pruncului bând de la pieptul ei… acestea îi erau de ajuns. Să se trezească în zori, să-şi hrănească familia şi să mâne animalele, să muncească pământul şi să-i culeagă rodul, să scoată din fântână apă de băut, să petreacă zile de-a rândul pe dealuri culegând iarbă-sălbatică, simţind soarele şi vântul pe trupul ei, acestea îi erau de ajuns. Savura viaţa în întregime: să nască, să muncească la câmp, să mănânce, să bea şi să doarmă, să mărture şi să-şi pună gospodăria în bună orânduială, să le-audă pe femeile din cătun

lăudându-i priceperea la muncă şi la cusut; ba şi ciorovăiala cu bărbatul era bună, tivind patima unuia pentru celălalt. Şi astfel, dinaintea fiecărei zile se trezea cu sufletul plin.

În ziua aceasta, după ce bărbatul a mâncat, a scos un oftat, şi-a luat săpăliga şi a plecat la câmp cumva împleticit ca întotdeauna, ea dăţi străchinile, o aşează pe bătrână afară, în căldura soarelui, şi trimise copiii la joacă pe lângă iaz, dar să nu se apropie prea mult. Apoi îşi luă şi ea săpăliga şi o porni la drum, oprindu-se o dată sau de două ori ca să se uite în urmă. Vocea slabă a bătrânei era purtată nelămurit de adiere, iar mama zâmbi şi merse înainte. Să păzească uşa era singurul lucru pe care bătrâna putea să îl facă şi îl îndeplinea cu mândrie. Vârstnică şi pe jumătate oarbă cum era, putea totuşi să vadă dacă se apropia cine nu trebuie şi să strige. Era o bătrână dificilă, adesea o pacoste bătrână şi tare dificilă, mai rău ca un copil, fiindcă devenise îndărătnică şi nu putea fi alinată, aşa cum poate fi un copil. Cu toate acestea, când nevasta vărului i-a spus într-o zi: „Straşnic va fi pentru dumneata, femeie, când s-o prăpădi băbătia ceea, atâta de bătrână şi de oarbă, plină de dureri şi suferinţe şi, de bună seamă, arţăgoasă cu mâncarea ei”, mama i-a răspuns în felul cald pe care îl avea atunci când era afectuoasă în taină: „Da, dar este şi de mare folos încă, să vegheze uşa, iar eu sper să trăiască până mai creşte fata”.

Da, mamei nu-i stătuse nicicând în fire să fie aspră cu o fiinţă atât de bătrână. Auzise femei care se lăudau în gura mare cum duceau ele război în casă împotriva soacrelor şi cum nu ar îndura niciodată capriciile unei femei vârstnice. Dar pentru această tânără mamă, bătrâna nu părea decât o altă odraslă de-ale ei, copilăroasă şi dorindu-şi aia şi ailaltă, aşa cum fac copiii, astfel că uneori părea o corvoadă să alergi primăvara de colo-colo pe dealuri, căutând cine ştie ce plantă după care tânjea bătrânul suflet; şi totuşi, la începutul unei veri, când un potop păcătos s-a abătut în cătun, astfel că doi bărbaţi în putere, câteva femei şi mulţi copii mici au murit, iar bătrâna zăcea pe ducă sau cel puţin aşa părea, încât au cumpărat cel mai bun sicriu pe care şi-l permiteau şi l-au pregătit pentru ea, ei bine, tânăra mamă s-a bucurat cu adevărat când bătrâna s-a agăţat de viaţă şi s-a întors la ea pentru încă un răstimp.

Da, chiar dacă vârtoasa făptură purtase două haine de înmormântare până le zdrenţuise, mama era bucuroasă s-o aibă în viaţă. Era o vorbă de haz în tot cătunul, despre cum se ţinea cu dinţii sufletul bătrân. Haina roşie pe care tânăra mamă i-o făcuse ca s-o îngroape în ea o purta pe sub o haină albastră, după cum era obiceiul prin părţile acestea, până s-a zdrenţuit şi s-a dus, iar bătrâna se măcina şi nu-şi găsea locul, până când mama i-a făcut una nouă, iar acum o purta cu voioşie pe aceasta din urmă, încât dacă o întreba cineva: „Care va să zică, mai eşti încă p-aici, maică?”, ea ciripea veselă drept răspuns: „Păi, da, aicea îs şi-am pe mine hainele cele bune, de îngropăciune! Le port pân’ se strică, aşa fac, şi nu ştiu să zic câte aş mai putea încă să stric!”.

Şi bătrâna chicotea, gândindu-se ce glumă bună era că trăia în continuare şi că nu îi era dat să moară.

Acum, uitându-se în urmă, mama zâmbi desluşind vocea bătrânei:

— Mergi cu inima uşoară, fata mea… sunt eu aicea, să păzesc uşa!

Da, îi va duce dorul bătrânului suflet când se va prăpădi. Şi totuşi, la ce bun să duci dorul? Viaţa vine şi se duce la momentul potrivit şi nu e nicio socoteală să te pui de-a curmezişul acestei potriveli.

Drept urmare, mama îşi ţinu calea cu sufletul împăcat.

3

Când fasolea pe care o sădise la câmp a dat în floare şi vântul îi purta mirosul în toate zările, şi când valea era galbenă de la rapiţa înflorită, cultivată pentru uleiul pe care îl presau din seminţele ei, mama dădu naştere celui de-al patrulea ei prunc.

Nu exista o moaşă pe care să o tocmească în cătunul acela, aşa cum probabil că se putea într-un oraş mai mare sau mai mic sau chiar şi într-un sat mai întins, dar femeile se ajutau între ele la nevoie şi erau bunici care să spună ce-i de făcut dacă ceva nu mergea bine şi copilul ieşea greu ori dacă se întâmpla ceva la naştere care să o ia prin surprindere pe o femeie tânără. Însă mama era bine clădită, nu prea mică şi subţire, nici dezlânată şi strâmtă în coapse, şi nu păţise niciodată nimic. Chiar şi atunci când a căzut şi a născut înainte de vreme, a făcut-o cu uşurinţă şi nu a suferit aşa de tare, afară de mila simţită pentru un copil pierdut şi supărarea ei în faţa necazului.

Când îi venea sorocul, o chema pe nevasta vărului, iar atunci când era nevasta vărului la nevoie, şi ea făcea la fel pentru ea. Astfel că acum, după o zi plăcută şi vântoasă de primăvară, femeia simţi că i-a venit timpul şi străbătu câmpul, îşi propti săpăliga de zidul casei şi strigă înspre gospodăria de peste drum, iar nevasta vărului dădu fuga, ştergându-şi mâinile pe şorţ în timp ce venea, căci tocmai spăla rufe la marginea iazului.

Nevasta aceasta a vărului era o femeie bună şi cumsecade, rotofeie la faţă şi tuciurie, cu nările negre şi ridicate deasupra unei guri mari şi roşii. Era o fiinţă gălăgioasă şi agitată, turuind cât era ziua de lungă alături de bărbatul ei taciturn, iar acum venea legănându-se, râzând şi strigând:

— Păi, bine, femeie, nu zic io mereu ce lucru bun e că nu ne vine sorocu' la amândouă în acelaşi timp? Te-am urmărit şi mă-ntrebam care o să fie prima, tu sau eu. Dar anul ăsta sunt niţel mai domoală decât am crezut, tu eşti cu burta la gură şi eu de-abia ce-am început!

Vocea ei răsună plină şi tare când spuse asta, căci aşa îi era felul, şi femeile care o auziseră strigară din celelalte case, zicând cu veselie:

— Ţi-a venit sorocul, femeie? Păi, atuncea, să ai parte de noroc şi de-un fecior!

Iar una dintre ele, care era văduvă şi clevetitoare, strigă cu amărăciune:

— Aşa, bucură-te de bărbatu-tău cât îl mai ai, că ia uite la mine, femeie bună, roditoare ca şi dumneata, da' de unde bărbat acuma!

Însă mama nu îi răspunse. Zâmbi pierit, palidă sub praful şi sudoarea care i se aşternuseră pe faţă, şi intră în casă. Bătrâna o urmă, sporovăind şi râzând de plăcerea momentului, şi zise:

— Nu spun eu mereu că atuncea când îmi venea mie sorocul, şi tu ştii că la vremea mea am adus pe lume nouă copii, toţi sănătoşi tun, fata mea, până când s-au prăpădit, şi nu spun eu mereu…

Dar mama nu o auzea. Luă un taburet, se aşeză fără să rostească un cuvânt şi îşi netezi cu amândouă mâinile părul aspru care îi căzuse pe faţă, iar mâinile îi erau ude de sudoare – însă nu era sudoarea de la câmp, ci aceasta nouă, provocată de durere. Îşi ridică apoi marginea hainei şi se şterse pe faţă, îşi desfăcu părul lung şi des şi îl prinse din nou, strâns şi aranjat. Pe urmă o izbi durerea şi se încovoie tăcută, aşteptând.

Alături, bătrâna cloncănea de zor şi nevasta vărului râdea de ea, însă când o văzu pe mamă încovoindu-se aşa, dădu fuga de închise uşa şi rămase în picioare, aşteptând. Dar deodată se auzi o bătaie în uşă – era băiatul. Văzuse uşa închisă în timpul zilei, cu maică-sa înăuntru, şi i s-a făcut frică, a strigat şi-a stăruit să i se deschidă. La început, mama spuse:

— Lasă-l să stea acolo, ca să-mi pot împlini în linişte sarcina asta.

Iar nevasta vărului se duse la uşă şi zbieră prin crăpătură:

— Stai niţel acolo, că maică-ta îşi împlineşte sarcina!

— Stai acolo, puiu' meu, întări bătrâna, şi-ţi dau un bănuţ să cumperi alune dacă te joci frumos, şi-o să vezi numaidecât ce-are mama pentru tine!

Dar băiatul era speriat să vadă uşa închisă ziua-n amiaza mare şi o ţinea pe-a lui, iar fetiţa începu şi ea să scâncească, aşa cum făcea când plângea fratele ei, şi se apropie pe pipăite şi bătu şi ea în uşă cu pumnişorii ei plăpânzi, iar mama se înfurie până la urmă din pricina durerii, şi cu atât mai mult se înfurie fiindcă o apăsa aşa de rău jos, şi se ridică, dădu buzna afară şi îl pălmui cu înflăcărare pe băiat, strigând la el:

— Da, şi tu-mi mănânci zilele şi nu bagi la cap nimica din ce-ţi zic, şi-acu' mai vine unu' exact ca tine, păcatele mele!

Dar în clipa în care dădu în el inima i se înmuie şi furia, odată stăvilită, îi trecu, iar ea spuse ceva mai blând:

— Dar haide, vino înăuntru dacă nu mai poţi, nu-i nimic de văzut, oricum. Lasă uşa crăpată, îi spuse apoi nevestei vărului, că se simt despărţiţi de mine şi nu-s obişnuiţi.

Pe urmă se aşeză din nou, îşi luă capul în mâini şi se lăsă tăcută în voia durerii. Cât despre băiat, veni înăuntru şi, nevăzând nimic, dar simţind că nevasta vărului lui taică-său se uita la el urât, de parcă făcuse un lucru rău, ieşi din nou. Dar fetiţa intră şi se aşeză pe podeaua de pământ lângă mama ei, ţinându-şi mâinile la ochi ca să n-o mai doară.

Şi astfel aşteptară, femeia cu pricina în linişte şi durere, iar celelalte două povestind de una şi de alta din cătun, şi de bărbatul din casa cea mai îndepărtată, cum era dus la jocuri de noroc şi pământul zăcea acolo, aşteptându-l, şi cum în dimineaţa asta bărbatul şi femeia lui avuseseră o ceartă nemaipomenită fiindcă el luase şi ultimul ban din casă, iar ea, amărâta, nu era deloc de teapa lui şi, când plecase bărbatul, se aşezase pe prag şi se-apucase să se jelească, de s-o audă toţi.

— Şi doar n-a câştigat niciodată nimic, să-i aducă şi ei acasă, spuse nevasta vărului. Nu ştie decât să piardă şi iar să piardă, şi asta o nenoroceşte pe ea.

Iar bătrâna oftă, scuipă pe podea şi spuse:

— Păi, da, nenorocit lucru e când un bărbat e făcut să piardă şi să nu câştige niciodată, şi există bărbaţi din ăştia, iar eu ştiu prea bine, dar nu în casa mea, slavă cerului, că

feciorul meu ştie cum nu se poate mai bine să câştige la joc.

Dar înainte să termine ea de vorbit, mama ţipă şi se întoarse întru câtva de lângă fetiţă, îşi slăbi brâul şi se aplecă în faţă pe taburet. Atunci nevasta vărului se duse de zor înaintea ei şi prinse cu îndemânare, în ambele mâini, pruncul acela mic pe care îl aşteptau şi care era un fiu.

Cât despre mamă, ea se duse şi se întinse pe pat să se odihnească după durerile facerii, şi odihna era dulce, şi ea dormi mult şi adânc. În timpul acesta, nevasta vărului spălă şi înfăşă copilul şi îl aşeză lângă mama adormită, iar ea nu se trezi nici măcar când răsună scâncetul lui ascuţit. Nevasta vărului se duse atunci acasă, înapoi la treburile ei, şi o rugă stăruitor pe bătrână să-l trimită pe băiat după ea când se trezeşte mama.

Când băiatul veni strigând „Ştiaţi c-acuma am un frate?", ea se duse iute cu un blid de supă, râzând de băiat şi tachinându-l cu vorbele ei:

— Eu l-am adus pe ăl mic cu mâna mea şi să nu ştiu?

Dar băiatul rămase cu ochii căscaţi şi gânditor auzind aceasta, iar în cele din urmă spuse:

— Adică nu-i al nostru, să-l ţinem?

Şi femeia râse, însă bătrâna râse mai tare decât toţi, fiindcă îl credea pe băiat tare isteţ. Pe urmă, plină de recunoştinţă, mama bău supa şi îi şopti nevestei vărului:

— Atâta eşti de mărinimoasă, sora mea.

— Dumneata nu faci la fel pentru mine când îmi vine ceasul?

Şi astfel, cele două femei simţeau că le leagă o prietenie cu atât mai strânsă datorită acestui moment împărtăşit de amândouă, menit să se repete iarăşi şi iarăşi.

4

Dar mai era şi bărbatul. Pentru el, nu exista nicio schimbare în cursul timpului, nicio speranţă a vreunui lucru nou de la o zi la alta. Nici măcar în venirea copiilor pe lume, pe care nevastă-sa îi iubea atâta, nu era nimic nou, căci pentru el se năşteau toţi la fel şi fiecare era asemenea celuilalt, şi toţi trebuiau îmbrăcaţi şi hrăniţi, iar atunci când creşteau trebuiau să se căpătuiască la rândul lor, să facă alţi copii şi totul era la fel, fiecare zi aidoma alteia şi niciun lucru nu era nou.

El însuşi se născuse în cătunul acesta prăpădit şi, afară că se ducea în micul oraş care se afla dincolo de cotitura dealului, pe malul râului, nu văzuse o dată altceva nou, câte zile a avut. Când se scula dimineaţa, era cercul acesta de dealuri pitice şi bombate care se ridica pe fundalul aceluiaşi cer, şi el mergea la muncă până noaptea, iar atunci când se lăsa seara, erau dealurile astea pe fundalul cerului ăstuia, şi el intra în casa unde se născuse şi dormea în patul unde dormise cu părinţii lui, până când devenise ruşinos şi făcuseră o saltea de paie pentru el.

Da, şi acum dormea el în pat, cu nevasta lui şi cu copiii, iar bătrâna sa mamă dormea pe saltea, şi erau acelaşi pat şi aceeaşi casă, şi abia dacă era vreun lucru nou înăuntru, afară de niscaiva acareturi care fuseseră cumpărate odată cu nunta aceasta, un ceainic nou, cuvertura albastră de pe patul proaspăt acoperit, opaiţe noi şi un zeu de hârtie nou pe perete. Era un zeu al bunăstării, plămădit a fi un bătrân jovial, cu veşmintele brodate numai în roşu, albastru şi galben, însă în această casă nu adusese niciodată bunăstare. Nu, bărbatul se uita adesea la zeu şi îl blestema în gând, fiindcă putea să privească atât de jovial în jos, de pe peretele din chirpici,

spre această odaie sărăcăcioasă, care fusese şi avea să fie pentru totdeauna sărăcăcioasă ca acum.

Câteodată, când bărbatul venea acasă de la vreo sărbătoare din oraş ori fusese în vreo zi ploioasă la micul han şi îşi jucase norocul o vreme cu trântorii de-acolo, când se întorcea la căscioara asta, la femeia borţoasă cu copiii lui, pentru care trebuia să trudească el ca să aibă cu ce-i hrăni, parcă îl apuca ciuma că, atâtea zile câte avusese, pentru el nu fusese nimic decât asta, să se scoale dimineaţa şi să se ducă la câmpul acesta din care ei nu stăpâneau decât o fărâmă, şi-l luaseră în arendă de la un moşier care trăia în desfătare în cine ştie ce oraş îndepărtat; să îşi petreacă ziua pe pământul acesta arendat, întocmai cum făcuse şi taică-său înaintea lui; să vină şi să mănânce aceeaşi mâncare jalnică şi niciodată ce dădea pământul mai bun, fiindcă ce era mai bun trebuia întotdeauna vândut, ca să mănânce alţii; să doarmă, să se scoale iarăşi în mereu aceeaşi zi. Nici măcar recoltele nu îi aparţineau, căci trebuia să socotească o parte pentru moşierul acela şi încă o parte, plus onorariu, pentru târgoveţul care era samsarul moşierului. Nu suporta să se gândească la samsarul acesta, fiindcă era un târgoveţ cum el însuşi ar fi putut foarte bine să fie, înţolit în mătase fină, cu pielea albă şi-ngrijită şi cu privirea aceea calmă şi mieroasă a orăşenilor care nu au de îndeplinit decât mici comisioane la îndemână şi care mănâncă bine.

În astfel de zile, când îl apăsau toate gândurile acestea, era foarte posac şi nu-i vorbea deloc femeii, decât dac-o blestema pentru încetineala ei, iar atunci când îşi vărsa ea mânia pe el, bărbatul simţea o plăcere neaşteptată şi maliţioasă în a porni o ciorovăială gălăgioasă cu ea, şi îl liniştea într-un fel, chiar dacă ea îl domina cel mai adesea, căci firea ei era mai straşnică decât a lui, mai puţin atunci când se mânia pe un copil. Nici măcar de furie el nu se putea agăţa la fel de mult ca ea, fiindcă îl obosea şi se abandona unui alt lucru. Cel mai repede o întărâta dacă el dădea într-unul din copii sau urla la el că plânge. Asta n-o putea îndura şi se năpustea asupra lui, dacă era vorba să salveze un copil, şi întotdeauna copilul avea dreptate şi el greşea, iar asta îl scotea din minţi mai mult decât orice, că ea punea copiii înaintea lui sau, cel puţin, aşa credea el.

Da, în astfel de momente se ţinea cu dinţii, ca de nimic altceva, de cele câteva zile sănătoase de odihnă pe care şi le lua, de sărbători şi de zilele molcome de iarnă când nu

făcea decât să doarmă, iar când nu dormea îşi juca norocul. Era un jucător norocos, de bună seamă, şi întotdeauna venea acasă cu mai mult decât plecase, iar aceasta părea o cale uşoară de a-şi duce traiul, dacă ar fi fost un bărbat singur şi dacă ar fi avut doar gura lui de hrănit. Îi plăcea la nebunie riscul jocului, emoţia şi distracţia din jurul lui, şi toţi bărbaţii se îngrămădeau să vadă ce joc norocos făcea el. Un noroc chior aveau degetele lui îndemânatice, pe care nici măcar plugul şi săpăliga nu le făcuseră ţepene, căci era încă tânăr, numai douăzeci şi opt de primăveri, şi nu muncea niciodată mai mult decât trebuia.

Însă mama nu a ştiut niciodată ce se află în sufletul tatălui copiilor ei. Ştia că îi place să joace, dar ce importanţă avea, dacă nu pierdea? Era cu adevărat mândră că, atunci când alte femei se plângeau în gura mare de bărbaţii lor şi de cum câştigurile neîndestulătoare de la câmp erau pierdute la masa de joc de la han, ea nu avea de ce se plânge, iar atunci când îi zicea câte una dintre ele: „Dacă amărâtu' meu ar fi măcar ca bărbatul acela frumuşel al dumitale, femeie, cu degetele lui ca de basm, de s-ar zice că banii trag singuri la ele pe masa de joc… tare norocoasă mai eşti şi tu, femeie!", ea zâmbea plină de mulţumire, iar pe el nu îl dojenea prea des pentru patima lui, decât dacă îi servea drept pricină pentru o altă ciorovăială.

Şi nu îl învinuia foarte tare nici că nu putea să muncească nepregetat la câmp oră de oră, aşa cum făcea ea, chiar dacă în clipa aceasta l-ar fi şfichiuit cu limba ei ascuţită. Ştia că bărbaţii nu pot munci ca femeile, dar că poartă pentru totdeauna în ei un suflet de copil şi acum era obişnuită să trudească mai departe în felul ei necontenit, în timp ce el lăsa jos săpăliga, se tolănea pe iarba care creştea pe poteca dintre ogoare şi dormea un ceas sau două. Dar când îi spunea vreo două de dulce în felul ei dojenitor, care, la urma urmelor, era numai felul în care era ea obişnuită să vorbească, fiindcă în taină îl iubea nespus, el îi răspundea:

— Da, şi-o să dorm fără griji, căci pentru gura mea am muncit destul.

Ea putea să-i spună: „Care va să zică, noi n-avem copii şi n-ar trebui să facă fiecare atât cât poate, ca să le fie lor mai bine?". Însă cuvintele acestea nu le rostea, fiindcă era adevărat, copiii păreau întotdeauna ai ei şi numai ai ei, de

vreme ce el nu făcea nimic pentru binele lor. În plus, limba ei nu era la fel de iscusită ca a lui în a găsi un răspuns.

Dar uneori mânia ei se revărsa cu înflăcărare şi atunci aducea ceva în plus faţă de dojanele ei obişnuite. O dată sau de două ori într-un anotimp, o lua valul atunci când se certau şi limba ei căpătа o ascuţime nemaiauzită.

Când bărbatul cumpăra cine ştie ce bibelouri caraghioase de la piaţă cu argintii pe care îi luase acolo pe varză sau când se îmbăta într-o zi care nu era de odihnă, atunci ea se înfuria amarnic şi aproape uita că, în sufletul ei, îl iubea. Aceasta era, de altminteri, o mânie oarbă şi adâncă, ce ardea mocnit şi răbufnea la atâtea ceasuri după ispravă, că bărbatul mai-mai că uita ce făcuse, căci îi stătea în fire să uite lesne orice lucru care nu îl mulţumea, iar atunci când furia o stăpânea în felul acesta, ea era neputincioasă în fata ei şi trebuia să o lase să se dezlănţuie.

Într-o toamnă, el veni acasă într-o astfel de zi cu un inel de aur pe deget sau aşa spunea el, că era de aur, iar atunci când îl văzu, pe ea o apucă furia şi zbieră în felul cel mai straniu şi mai înfierbântat:

— Tu… tu chiar nu vrei să-ţi iei partea ta de amărăciune în viaţa noastră laolaltă! Nu, tu tre’ să te duci şi să dai puţinul pe care-l avem pe un inel caraghios pe care să ţi-l pui pe degetul mic! Şi cine a mai auzit de un om bun şi cumsecade, de un bărbat sărac care să poarte inel pe deget! Un om bogat poate, nimic de zis, dar când face asta un sărac, poate fi oare un lucru bun? Aur! Cine a mai auzit să dai cupru pe un inel de aur?

Atunci el se răsti la ea, cu chipul răzvrătit ca al unui copil şi cu buzele ţuguiate:

— E aur, îţi spun eu! E furat dintr-o casă bogată, mi-a zis insul care mi l-a vândut, şi mi l-a arătat în taină când treceam pe stradă, îl avea sub haină şi m-a lăsat să-l văd când am trecut…

— Da, şi ce-a văzut el a fost un ţăran neghiob care poate fi dus cu zăhărelul! îi spuse ea rânjind batjocoritor. Şi chiar de-ar fi aur, dacă într-o zi îl vede cineva la tine pe deget în oraş şi-o să fii prins şi aruncat în temniţă pentru furtişag, cum o să te mai răscumpărăm noi, să te scoatem de-acolo, sau cum o să te hrănim măcar în temniţă? Dă-l încoace şi lasă-mă să văd dacă e aur!

Dar el nu voia în ruptul capului să-i dea jucărioara. Se bâţâi îmbufnat ca un copil şi, dintr-odată, ea nu îl mai putu suferi. Nu, şi se năpusti asupra lui şi îi zgârie chipul frumos şi neted, şi îl lovi cu atâta însufleţire, că îl îngrozi şi îşi scoase inelul de pe deget plin de dispreţ, dar şi pe jumătate înfricoşat, şi urlă:

— Na… ia-l! Ştiu eu prea bine că te-ai mâniat fiindcă l-am cumpărat pentru degetul meu şi nu pentru al tău!

Auzind aceasta, ea simţi un nou val de furie, căci atunci când spunea el ceva, ea era uimită să afle că spunea adevărul, căci pentru ea era o durere neştiută aceea că el nu îi cumpăra niciodată podoabe pe care să şi le pună în urechi ori pe degete, aşa cum făceau alţi bărbaţi cu nevestele lor, şi întocmai asta gândise atunci când văzuse inelul.

Îl privi cu ochii mari, iar el spuse iarăşi, cu vocea îndoită de compătimire pentru sine şi pentru viaţa lui năpăstuită:

— Mereu mă pizmuieşti pentru cel mai mărunt lucru pe care mi-l iau şi eu. Nu, tot ce-avem tre' să fie pentru stârpiturile ălea pe care le creşti tu!

Şi bărbatul începu să plângă de-a binelea, apoi se duse şi se aruncă pe pat, zăcând acolo şi plângând cât de tare putea, astfel încât ea să îl audă, iar bătrâna lui mamă, care ascultase cearta în mare spaimă, se repezi la el cât de iute îi stătu în putinţă şi îl alină, numai să nu-l apuce pandaliile, şi îi aruncă priviri pline de duşmănie nurorii pe care, de altminteri, o iubea mult, şi copiii plângeau văzându-l pe tatăl lor că plânge, iar pe mama lor o simţeau aspră şi neînduplecată.

Dar mama nu se liniştise încă. Ridică inelul din ţărâna unde îl aruncase el, şi-l puse între dinţi şi îl muşcă, poate din întâmplare era aur, cum zicea el, şi un chilipir frumos pe care puteau să-l schimbe mai departe cu altceva. Era drept că uneori lucrurile furate se vindeau ieftin, dar nici chiar atât de ieftin, se gândea ea, pe cât pretindea el că fusese acesta, cu toate că se prea poate ca el să fi minţit de frica ei. Însă atunci când îl muşcă, inelul nu cedă deloc între dinţii ei albi şi puternici, cum ar fi trebuit să se întâmple dacă era aur pur, iar ea ţipă cu o turbare reaprinsă:

— Şi dacă era aur, nu era moale la muşcat? E cupru şi e tare… îl roase o vreme şi scuipă pojghiţa galbenă de aur. Uite, abia dac-a fost niţel stropit cu aur!

Atunci nu mai putu să îndure că bărbatul fusese dus de nas atât de copilăreşte şi plecă de lângă el, ieşind să lucreze pământul, cu inima atât de grea, încât nu vedea copiii suspinând şi nu auzea nici vocea tremurătoare şi plină de nelinişte a bătrânei, care spunea:

— Când eram tânără, eu îmi lăsam bărbatul să se bucure… nevasta treb'e să-şi lase bărbatul să se bucure de un lucru mic şi neînsemnat…

Nu, ea nu auzea nimic din ceea ce ar fi putut să-i potolească furia.

Însă după ce lucră o vreme pământul, vântul blând de toamnă adie peste inima ei mânioasă şi o linişti, fără ca ea să bage măcar de seamă. Frunzele săltând pe pământ şi coastele maronii ale dealurilor, de pe care se stinsese verdele verii, cerul plumburiu şi zvonul îndepărtat al gâştelor sălbatice care zburau spre sud, pământul tihnit şi toată melancolia tăcută a scăpătării anului i se furişară în inimă fără ştirea ei şi o îmbunară din nou. Şi în vreme ce mâna ei împrăştia grâul de toamnă pe pământul moale şi bine arat, în inima ei se înfiinţă calmul, iar ea îşi aminti că îl iubea cum se cuvine şi chipul lui surâzător îi apăru în minte şi o tulbură, iar ea îşi spuse cu pocăinţă: „Am să-i fac o mâncare aleasă pentru masa de prânz. Până la urmă, poate că m-am supărat prea tare doar pentru nişte bănuţi cheltuiţi".

Îi dădea zor acum şi era nerăbdătoare să plece şi să ajungă acasă, să pregătească mâncarea şi să-i arate bărbatului că se schimbase, însă atunci când sosi, el încă zăcea necăjit pe pat, întins cu faţa la perete şi fără să rostească un cuvânt. Când a făcut mâncarea şi a prins câţiva creveţi din iaz ca să-i pună în ea, cum îi plăcea lui, şi când l-a chemat la masă, el nu a vrut să se scoale şi nici să se atingă de mâncare. A spus cu o voce stinsă, de parcă era bolnav:

— Nu pot nici să mănânc… aşa mi-ai blestemat sufletul.

Ea nu mai zise nimic atunci, ci doar lăsă strachina deoparte şi se duse tăcută înapoi la treaba ei, cu buzele strânse tare laolaltă, şi nu îi dădu ajutor nici bătrânei când aceasta îşi rugă stăruitor feciorul să mănânce. Dar mama nu putea să îl implore, căci îşi amintea prea bine toată furia ei. Iar atunci când ieşi, înaintea ei se ivi câinele, înfometat şi milog, şi ea se duse înapoi în bucătărie, unde

era mâncarea pe care o făcuse pentru bărbat. Ridică mâna şi şopti:

— Prea bine, atunci, am s-o dau chiar la câine.

Dar nu putu. În definitiv, era mâncare pentru oameni, nu de aruncat aşa, şi puse strachina la loc în firida din perete, după care găsi un strop de orez vechi şi rece şi i-l dădu câinelui. Şi în sufletul ei îşi spuse că era încă mânioasă.

Cu toate acestea, când s-a întins noaptea alături de el, cu copiii ghemuiţi lângă ea în întuneric şi simţind bărbatul lipit de ea în partea cealaltă, toată furia i s-a risipit. Pe urmă i s-a năzărit că bărbatul acesta nu era nici el decât un copil, dependent de ea la fel cum erau toţi din casa asta, iar când s-a făcut dimineaţă ea s-a ridicat, în taină şi cu multă blândeţe, şi după ce le-a dat tuturor să mănânce, mai puţin lui, s-a dus şi l-a alintat cu vorbe dulci, să se scoale şi să mănânce, iar când a văzut-o astfel, el s-a dat uşurel jos, ca dintr-un pat de suferinţă, şi a mâncat puţin din mâncarea pe care o făcuse ea, şi pe urmă a terminat-o, fiindcă era un fel care îi plăcea nespus. Şi în vreme ce el mânca, bătrâna îl privea cu duioşie, sporovăind în timpul acesta de una şi de alta.

Dar să muncească el nu a vrut în ziua aceea. Nu, când mama a ieşit la câmp, el a rămas pe taburet, în soarele din pragul uşii, clătinând încet din cap şi zicând:

— Simt o slăbiciune mare în mine şi o durere care mi se zbate în buza inimii, aşa că am să mă hodinesc în ziua asta.

Iar mama simţi că greşise să-l pizmuiască cu atâta foc fiindcă era aşa, astfel că îi spuse, îmbărbătându-l şi căindu-se pentru mânia ei:

— Hodineşte-te, atunci – şi îşi văzu de drum.

Dar după ce ea se duse, bărbatul deveni tot mai neliniştit şi sâcâit de flecăreala neostoită a mamei sale, căci bătrâna se bucurase nemaipomenit gândindu-se că feciorul ei va fi toată ziua acasă şi-o să stea de taină cu ea, cu toate că pentru bărbat era un lucru plicticos să stea şi s-o asculte şi să-i vadă pe copii cum se joacă. Atunci se ridică, bombănind că i-ar fi mai bine dacă ar bea nişte ceai cald, şi o luă în jos pe uliţă, spre hanul de la marginea drumului, pe care îl ţinea vărul lui de-al cincilea. La han mai erau şi alţi bărbaţi care beau ceai şi stăteau la poveşti, iar mesele erau aşezate pe drum, sub un acoperiş de pânză, pe unde mai treceau poate drumeţii, iar atunci când

astfel de drumeţi făceau popas, mai auzeai o poveste, două despre un lucru straniu sau altul, şi poate trecea chiar un povestitor care-şi depăna păţaniile, iar hanul era cu adevărat un loc vesel şi plin de zarvă.

Dar, în drumul lui, bărbatul se întâlni cu vărul lui cel serios şi cumpătat, care se întorcea de la câmp să-şi ia prima gustare de dimineaţă, căci lucrase deja un răzor de când se mijise de ziuă, şi vărul acesta îl întrebă:

— Unde mergi, dacă nu la muncă?

Iar bărbatul răspunse, cu o voce tânguioasă şi vlăguită:

— Muierea ceea a mea m-a blestemat pentru un lucru lipsit de însemnătate şi pe care io abia de-l pricep, n-o mulţumeşte nimica şi m-a blestemat într-atâta de amarnic, că m-a luat boala peste noapte, de-a speriat-o şi pe ea şi-a stăruit să mă hodinesc azi şi să merg să beau niţel ceai cald, să mă liniştească la stomac.

Atunci vărul scuipă şi trecu mai departe fără să zică nimic, fiindcă era din fire un om care nu vorbea decât dacă era musai şi care ţinea pentru el puţinele gânduri pe care le avea.

Într-atât de neîngăduitor era bărbatul cu viaţa lui şi aşa îi părea că lucrurile nu se năşteau întru veşnicie, încât pentru el niciun lucru nu avea să fie nou, ci doar roata aceasta a zilelor, an după an, până când îmbătrânea şi murea. Cu atât mai greu era pentru el, cu cât puţinii drumeţi care trăgeau la hanul de la marginea drumului îi povesteau lucruri neobişnuite şi minunate de dincolo de cercul dealurilor şi de la gura râului ce curgea peste ele. Acolo se vărsa râul în mare, ziceau ei, şi acolo era un oraş mare, plin de oameni cu pielea de felurite culori, şi banii se făceau uşor, nu trudeai mult pentru ei, şi case de jocuri de noroc la tot pasul, şi în fiecare dintre ele fete drăguţe care cântau, asemenea fete cum bărbaţii din cătunul acesta nu văzuseră niciodată şi nici n-ar fi sperat să vadă în toată viaţa lor. Peisaje nemaivăzute erau în oraşul acela, străzi line precum ocoalele de treierat şi trăsuri de toate felurile, case înalte cât munţii şi prăvălii cu vitrinele pline de marfă din toată lumea, adusă cu vapoarele de peste hotare. Puteai să petreci o viaţă acolo, privind la vitrinele acelea şi să nu te mai saturi de privit. Mâncare bună şi multe altele se mai găseau acolo, peşte şi fructe de mare, iar după ce mâneai puteai să intri într-un teatru impresionant, unde vedeai orice fel de spectacol şi film, unele atât de vesele că-ţi plesnea burdihanul de râs, altele stranii şi

fioroase, iar altele pline de spirit şi ruşinoase. Şi cel mai ciudat lucru dintre toate era anume acesta, că toată noaptea în marele oraş era lumină ca ziua, datorită unui soi de felinar pe care îl aveau acolo şi care nu era făcut de mână şi nici aprins cu o flacără, ci cu o lumină pură care se trăgea din ceruri.

Uneori bărbatul juca pentru o vreme cu câte un astfel de drumeţ şi de fiecare dată drumeţul era uluit să afle un jucător atât de talentat în cătunul acesta şi exclama:

— Prietene, ai mâna la fel de norocoasă ca un bărbat de la oraş, mă jur, şi-ai putea să joci în orice casă de distracţii de la oraş!

Bărbatul zâmbea când auzea acestea, iar apoi spunea cu toată onestitatea:

— Credeţi cu adevărat că aş putea?

Deşi în sufletul lui se gândea cu sete şi dispreţ: „E drept că nu mai e nimeni în locul ăsta mic şi plicticos care să se mai încumete să joace cu mine, şi chiar şi în oraş mă ţin tare împotriva oamenilor de-acolo”.

Mai mult ca niciodată, când se gândea la asta, tânjea teribil să-şi abandoneze viaţa aceasta pe pământul pe care-l ura şi adesea mormăia ca să nu-l audă nimeni, în timp ce săpăliga i se ridica în aer şi se prăvălea greoi asupra bulgărilor de pământ: „Uite-mă aicea, tânăr şi chipeş şi cu norocul între degete, şi uite-mă, prins ca un peşte în fântână. Tot ce văd e cerul ăsta rotund deasupra capului, acelaşi cer fie ploaie, fie soare, şi-acasă aceeaşi muiere şi plod după plod, toţi ca unul, smiorcăindu-se, încăierându-se şi cerând de mâncare. De ce-ar trebui să-mi istovesc eu trupul bun până la os ca să le dau lor să mănânce şi eu să nu mă bucur niciodată de un lucru frumos, în propria mea viaţă?”.

Şi, de bună seamă, când mama zămislise şi rămăsese grea cu acest din urmă fiu, bărbatul fusese chiar mai ursuz şi mai furios pe ea fiindcă rămăsese cu burta la gură atât de uşor şi atât de repede după ultima naştere, chiar dacă ştia prea bine că acesta este un lucru pentru care o nevastă ar trebui preţuită şi nu pizmuită, şi că ar fi îndreptăţit să se lamenteze numai dacă ea era stearpă, nicidecum dacă năştea la timpul potrivit în fiecare an şi, de cele mai multe ori, băieţi.

Zilele acestea, însă, dreptatea nu se afla în el. Încă era doar un flăcău, în nenumărate privinţe, ba şi mai tânăr cu vreo doi ani decât nevastă-sa, după cum era obiceiul prin

părţile acelea, unde se cuvenea ca bărbatul să fie mai tânăr decât femeia lui, iar inima îi sălta înflăcărată în piept şi nu însemna nimic pentru el că era tată de băieţi, având în vedere că tânjea după plăceri şi după locuri neobişnuite şi după orice bucurie neroadă pe care o putea găsi în vreun oraş îndepărtat.

Şi, cu adevărat, el era unul dintre aceia pe care cerul îi modelase ca să se bucure. Era bine clădit, nu înalt, dar puternic, zvelt şi plin de graţie, cu oasele mici şi fine. Avea, de asemenea, un chip frumos, cu ochii negri, strălucitori şi parcă râzând în hohote atunci când nu era ursuz dintr-un alt motiv, iar când se afla într-o companie plăcută putea întotdeauna să cânte un cântec nou de un fel sau altul, şi avea o limbă vie şi iscusită, încât putea spune un lucru aparent simplu, dar plin de spirit şi arţag ascuns, aşa cum tare le mai plăcea oamenilor de la ţară. Era în stare să stârnească hohotele de râs ale unei mulţimi cu cântecele şi spiritul său, şi deopotrivă femeile şi bărbaţii îl îndrăgeau nespus. Când îi auzea râzând, îi sălta inima de plăcerea acestei puteri pe care o avea, iar când se întorcea acasă şi vedea chipul sumbru al nevesti-sii şi trupu-i robust, i se părea că numai ea nu ştia ce bărbat de ispravă era el cu adevărat, fiindcă era singura care nu îl lăuda. E drept că în propria casă nu spunea nicio glumă şi arareori era vesel chiar şi cu propriii copii. Avea felul acelora care parcă îşi păstrează toată buna dispoziţie, veselia şi privirile fermecătoare pentru străini şi pentru aceia care nu sunt de-ai casei.

Iar femeia ştia şi ea lucrul acesta, încât pe jumătate o înfuria şi pe jumătate o îndurera când celelalte femei îi ziceau: „Bărbatul cela al dumitale, mă jur că te prăpădeşti de râs cu dânsul, arată mereu însufleţit şi voios…”. Iar ea le răspundea numaidecât: „Păi da, tare voios, cum să nu?” şi apoi vorbea despre alte lucruri ca să-şi ascundă durerea, fiindcă în taină îl iubea. Şi ştia că el nu era niciodată voios atunci când se afla cu ea.

Ei bine, s-a întâmplat ca pe parcursul următoarei veri, când mama adusese pe lume cel de-al patrulea copil, să se petreacă cea mai aprigă ceartă pe care bărbatul şi femeia o avuseseră vreodată. Se întâmpla într-o zi din cea de-a şasea lună a anului, vara era la început şi era una dintre zilele acelea care fac pe oricine să viseze la desfătări noi,

astfel că bărbatul visase întreaga dimineaţă. Aerul era înfăşurat într-o langoare şi-o căldură plăcută, frunzele şi iarba erau de un verde atât de proaspăt, iar cerul era atât de luminos şi de un albastru atât de intens, încât bărbatului abia dacă-i venea să muncească oricât de puţin. Nu putea nici să doarmă, fiindcă ziua era prea plină de viaţă pentru somn şi încă nu venise toropeala. Până şi păsările încropeau cântece neîntrerupte şi ciripeau, iar o adiere dulce se insinua şi aducea în jos ba un parfum, ba altul de pe dealul unde înfloreau crini galbeni şi înmiresmaţi şi unde glicinele sălbatice atârnau în ghirlande violet deschis. Vântul bătea, de altminteri, şi înspre cer, şi împingea norii mari şi văluriţi, la fel de albi precum zăpada, iar aceştia pluteau pe cerul luminos şi aşezau dealurile şi valea într-o lumină nemaipomenit de vie şi în întuneric deopotrivă, cum rar s-a mai văzut, astfel că erau când luminoase, când într-un con de umbră, fără pic de astâmpăr întreaga zi. Era o zi prea veselă pentru muncă şi neobişnuit de tulburătoare pentru un suflet de om.

Pe la amiaza acelei zile luminoase s-a nimerit să treacă prin ţinut un negustor ambulant care vindea ţesături de vară, ducând pe umăr legătura uriaşă a mărfii sale, în toate culorile şi nuanţele, unele dintre ele înflorate, şi strigând în mers:

— Ţesături… ţesături bune de vânzare!

Când ajunse în dreptul casei unde bărbatul şi femeia şedeau laolaltă cu bătrâna şi ţâncii la umbra sălciei lor şi luau masa de prânz, se opri şi strigă:

— Să poposesc, nevastă cumsecade, şi să-ţi arăt mărfurile mele?

— N-avem bani să cumpărăm, îi răspunse mama, doar dacă nu-i vreun boţ de cârpă ieftină pentru pruncul ăsta al meu. Suntem ţărani săraci şi nu ne dă mâna să cumpărăm straie noi şi nici altceva, decât atâta cât să nu rămânem despuiaţi!

Iar bătrâna, care trebuia să aibă şi ea întotdeauna ceva de spus, strigă cu vocea ei stinsă şi ascuţită:

— Păi, da, aşa e, cum zice noră-mea, şi straiele-s tare firave în vremurile astea, le speli o dată, de două ori şi se jerpelesc, da’ io ţiu minte când eram tânără că purtam haina bunicii şi mi-a fost bună pân’ m-am măritat, nu-mi trebuia ceva nou decât de dragul fuduliei, fiindcă haina mi-era bună încă, şi-uite-mă acu’ în a doua haină de

mormântare, mai să-mi trebuiască a treia, atâta de firave şi fără trăinicie sunt straiele în vremurile astea…

Atunci negustorul veni mai aproape, adulmecând tocmeala, căci era un om cu maniere foarte plăcute şi măgulitoare, aşa cum erau toţi negustorii, şi îi cântă în strună mamei, având un cuvânt dulce şi pentru bătrână, căreia îi spuse:

— Mamă-mare, am aicea o bucată de postav la fel de bun ca pe vremuri, numai bună chiar şi pentru nepotul nou pe care-l ai… nevastă cumsecade, e-un petic rămas dintr-o bucată mare pe care a cumpărat-o o doamnă bogată dintr-un sat grozav pe unde-am fost astăzi, şi-a cumpărat-o pentru singurul ei fecior. Dumneaei i-am cerut preţul cuvenit, văzând că taie dintr-o bucată întreagă, dar cum mai este doar peticul acesta, am să ţi-l dau dumitale pe tot, nevastă cinstită, spre slava noului şi drăguţului fecior pe care-l porţi la piept.

Şi spunând cuvintele acestea mieros şi parcă toate dintr-o singură suflare lină, negustorul dădu la iveală din legătura sa un capăt foarte frumos de postav şi era întocmai cum spusese, înflorat cu bujori mari şi roşii pe o pajişte cu iarbă verde.

Bătrâna exclamă de încântare, fiindcă ochii ei împăienjeniţi puteau să-i vadă nuanţele atât de clar şi luminos, şi mamei îi plăcu nespus când îl văzu. Pe urmă se uită în jos, la bebeluşul de la sânul ei, în pielea goală, afară de un petic de cârpă veche care-i acoperea burta, şi într-adevăr era un copil gras şi frumos, cel mai drăgălaş dintre cei trei ai ei, aidoma tatălui său, şi ar fi arătat fermecător în bucăţica aceea de postav înflorat. Aşa îi părea mamei şi simţi cum i se strânge sufletul, întrebând fără să vrea:

— Şi cât face peticul ăsta? Dar tot nu pot să-l cumpăr, căci abia dacă avem destul cât să hrănim copiii şi sufletul acesta bătrân şi, pe deasupra, să mai plătim şi moşierului. Noi nu putem să cumpărăm ţesături din acestea, în care femeile bogate îşi îmbracă singurii feciori.

Bătrâna părea foarte întristată de aceasta, iar fetiţa se dăduse jos de pe locul ei şi veni să privească postavul strălucitor, apropiindu-şi mult ochii ei tulburi ca să-l poată vedea. Numai băiatul cel mare mâncă mai departe nestingherit, iar bărbatul şedea alene, cântând câte puţin, neinteresat de peticul acesta de postav, râvnit pentru nimeni altcineva decât un copil.

Atunci negustorul vorbi mai încet, înmuindu-şi vocea, şi ţinu ţesătura în dreptul copilului, însă nici prea aproape, luând seama ca nu cumva să pice ulei pe el, în caz că nu era cumpărat, şi spuse pe jumătate şoptit:

— Aşa ţesătură… aşa trăinicie… aşa culoare… Multe postavuri mi-au trecut prin mână, dar niciodată unul ca acesta. Dacă aş fi avut un fecior al meu, îl păstram pentru el, însă n-am decât o sărmană nevastă stearpă care nu-mi face copii deloc, aşa că la ce bun să iroseşti ţesătura pe una ca ea?

Bătrâna plecă urechea la povestea aceasta, iar atunci când îl auzi spunând că nevasta lui era stearpă, se simţi peste măsură de însufleţită şi strigă:

— Ce păcat, şi dumneata aşa un bărbat bun! Da' de ce nu-ţi iei, om cumsecade, o nevestică tânără, să mai încerci o dată şi să vezi ce poţi să faci? Mereu am zis că bărbatul tre' să încerce trei femei până să ştie că meteahna e la el…

Dar mama nu auzea. Şedea gânditoare şi şovăielnică, iar sufletul i se strângea şi mai mult, căci privea în jos la copilul ei şi era atât de frumos cu ţesătura aceasta nouă şi delicată pe pielea lui fină şi aurie şi pe obrajii roşii, încât nu mai îndură şi spuse:

— Care-i, vasăzică, preţul dumitale cel mai mic, căci mai mult nu pot plăti?

Atunci negustorul spuse o sumă şi nu era prea mare, nu într-atât de mare pe cât se temuse ea, şi inima îi tresăltă în taină. Însă clătină din cap, cu privirea gravă, şi spuse jumătate din sumă, căci prin părţile acelea exista obiceiul târguielii. Însă era atât de puţin, că negustorul luă iute ţesătura înapoi, o puse la locul său şi dădu să plece, iar atunci mama, amintindu-şi de copilul ei preaminunat, spuse o sumă ceva mai mărişoară şi, astfel, tocmindu-se ba la mai mult, ba la mai puţin şi după multe pretinse plecări ale negustorului, acesta îşi lăsă din nou legătura jos şi scoase peticul la iveală, consimţind în cele din urmă pentru mai puţin decât ceruse, astfel că mama se ridică să aducă banii din firida tăiată în peretele de chirpici, unde obişnuiau să îi păstreze.

Acuma, în tot răstimpul acesta, bărbatul şedea alene deoparte, cântând şi înmuindu-şi vocea înaltă, coborând-o sau oprindu-se din când în când să-şi soarbă apa caldă pe care o bea întotdeauna după masă, neamestecându-se nicicum în târguiala aceasta. Doar că negustorul, fiind un

ins cu mintea ageră şi avid să întoarcă orice moment trecător în favoarea lui, luă seama să întindă, chipurile indiferent, o bucată de ţesătură pe care o avea la el, şi ţesătura aceea era făcută din in-sălbatic care răcoreşte pielea într-o zi fierbinte de vară, iar la culoare era precum cerul, la fel de limpede şi de albastră. Apoi negustorul privi în taină la bărbat, să vadă dacă o observase, şi spuse râzând pe înfundate:

— O haină pentru dumneata ai cumpărat vara aceasta? Căci de nu, o am chiar aicea, iar preţul îmi pun capul că e mai mic decât la orice prăvălie din oraş.

Dar bărbatul clătină din cap şi o privire sumbră îi întunecă chipul frumos şi leneş, după care spuse cu amărăciune:

— N-am io cu ce să cumpăr ceva pentru mine în casa asta. Am de muncă şi nimic altceva, şi tot ce câştig din asta-s mai multe guri de hrănit, cu cât muncesc mai mult.

Acuma, negustorul bătuse multe oraşe şi ţinuturi de ţară şi era meşteşugul lui să citească chipurile oamenilor, iar acum văzu dintr-o privire că bărbatul acesta era unul care ţinea la plăcerile lui şi că era precum un flăcău apăsat de o viaţă pentru care nu era încă pregătit, astfel că spuse cu pretinsă bunătate şi compătimire:

— E adevărat, pot vedea că duci o viaţă grea, a cărei răsplată e neîndestulătoare, şi din înfăţişarea dumitale plăcută văd că e o viaţă mult prea greu de dus. Dar dacă îţi cumperi o haină nouă, ai să găseşti că e un leac proaspăt şi foarte vrednic de a-ţi aduce bucuria în suflet. Nimic nu veseleşte mai tare un bărbat decât o haină nouă de vară, iar cu inelul acela de pe degetul dumitale lustruit şi curăţat şi cu părul dumitale netezit cu un strop de pomadă, îmi dau cuvântul meu că n-aş găsi bărbat mai arătos nici măcar la oraş.

Bărbatul auzi acum acestea şi îl unseră pe suflet, încât râse cu poftă şi oarecum prosteşte, dar apoi se dezmetici şi spuse:

— Şi de ce nu mi-aş lua şi eu, măcar o dată, o haină nouă? Niciodată nu au întâietate decât ţâncii ăştia, unul după altul, şi eu tre’ să mă îmbrac mereu cu rupturile mele vechi?

Şi se aplecă numaidecât să pipăie între degete ţesătura fină, iar cât o admiră el, bătrâna se însufleţi la gândul acesta şi strigă:

— E un material nemaipomenit, fiule, iar dacă-i musai să-ţi iei o haină, apăi asta-i cea mai frumoasă haină albastră pe care-am văzut-o cu ochii mei şi mi-aduc aminte că taică-tău a avut cândva aşa o haină… să fi fost oare când ne-am cununat? Ba nu, că m-am cununat iarna, da, era iarnă, fiindcă atâta am strănutat la nuntă, de râdeau oamenii să vadă o mireasă strănutând aşa…

Însă bărbatul întrebă pe neaşteptate şi cu un ton aspru:

— Cât face pânză pentru o haină?

Tocmai în momentul când negustorul îi spunea preţul, mama venea întins cu banii în mână, număraţi până la ultima monedă, şi strigă cuprinsă de panică:

— Nu putem să cheltuim mai mult!

Odată cu strigătul acesta al ei, dorinţa bărbatului se îndârji, astfel că spuse cu încăpăţânare:

— Dar eu vreau o haină croită din materialul acesta, care îmi place foarte mult şi de-aia o să mi-l iau şi gata! Sunt cele trei monede de argint pe care ştiu că le avem.

Ei bine, cele trei monede valorau mult şi erau monede pe care mama le adusese cu zestrea ei când se căsătoriseră şi pe care i le dăduse propria ei mamă când plecase din casa acesteia. Erau avutul ei de preţ şi nu găsise încă ocazia să îl cheltuiască. Chiar şi atunci când cumpărase sicriul pentru bătrână, crezând că se prăpădeşte, strânsese cureaua şi se împrumutase, numai să nu cheltuiască ce era al ei, şi se gândea adesea la acele trei monede de argint ca la o avere pusă la păstrare, care se aflau acolo dacă vremurile se înăspreau vreodată prea rău, dacă un război sau o vitregie a soartei îi lovea din senin şi le lua rodul pământului. Cu acele trei monede din perete ştia că o vreme nu vor muri de foame. De aceea se răsti acum:

— Arginţii aceia nu-s de cheltuit!

Dar, iute ca o rândunică, bărbatul făcu un salt şi ţâşni furios pe lângă ea, se duse la firidă, scormoni înăuntru şi apucă arginţii. Insă femeia se ţinea de coada lui, îl prindea, îl ţinea şi se agăţa după el în timp ce fugea. Dar nu era suficient de sprintenă şi în niciun caz suficient de sprintenă pentru agilitatea lui. O îmbrânci deoparte, astfel încât ea căzu pe podeaua de pământ, cu copilul încă în braţe, şi dădu goana afară strigând din fugă:

— Taie-mi trei metri jumate, başca vreo treizeci de centimetri, cum e obiceiul.

Negustorul se supuse cu zor de data aceasta şi luă numaidecât monedele de argint, cu toate că, întru câtva,

făceau chiar mai puţin decât ceruse el, dar abia aştepta să-şi ia tălpăşiţa şi, în acelaşi timp, să-şi vadă marfa vândută. Când mama ieşi în cele din urmă, negustorul era dus, iar bărbatul stătea în picioare la umbra verde a copacului, cu ţesătura albastră, nouă şi curată în mâini, iar arginţii ei dispăruţi. Bătrâna şedea cu frica-n sân şi, când o văzu pe mamă venind, începu să vorbească în pripă de una şi de alta, cu vocea ei tare şi hârşâită:

— Un albastru tare frumos, băiatu' meu, şi de veri bune nu ţi-ai mai luat tu o ţesătură de în…

Dar bărbatul se uită crâncen la femeie, cu faţa întunecată şi roşie, şi urlă la ea, încă fierbând de mânie:

— O faci tu, vasăzică, sau tre' s-o duc la altă femeie, să-i dau bani ca să mi-o facă şi să-i zic că nevastă-mea nu vrea?

Mama nu răspunse însă nimic. Se aşeză la loc pe scăunaşul ei şi la început şezu tăcută, palidă şi zdruncinată de căzătura ei, iar pruncul pe care îl avea în braţe încă ţipa de spaimă. Dar ea nu luă deloc seama la el. II puse jos, pe pământ, să ţipe, şi îşi încolăci din nou cocul răvăşit. Îşi trase sufletul o vreme şi înghiţi în sec o dată sau de două ori, iar în cele din urmă spuse, fără să se uite la bărbat:

— Dă-mi-o mie, atunci. O fac eu.

Îi era ruşine să pună pe altcineva s-o facă şi să afle despre ciorovăială mai mult decât ştiau deja, holbându-se de pe la uşile lor de când auziseră ţipete furioase.

Dar din ziua aceea, femeia îi purtă ranchiună bărbatului pentru ceasul acesta. Nici măcar atunci când tăia şi croia materialul, şi o făcu iscusit şi cu toată îndemânarea pe care o avea, căci era o ţesătură bună şi merita toată osteneala, nici măcar atunci nu simţi vreo plăcere în lucrul pe care-l făcea şi, cât croi haina, rămase aspră şi tăcută în faţa bărbatului şi nu rosti nici cel mai mic şi neînsemnat lucru din timpul zilei sau ce s-a mai întâmplat pe stradă sau orice alt fleac, cum fac femeile mulţumite într-o casă. Şi fiindcă ea era aspră cu el în felurile acestea mărunte, bărbatul deveni posac, nu mai cântă şi, de cum termina de mâncat, se ducea la hanul de la marginea drumului, stătea acolo printre oameni, bea ceai şi juca până la ceasurile înaintate ale nopţii, astfel încât a doua zi să doarmă până târziu. Când făcea astfel în momente neobişnuite, ea îl ocăra şi îl umilea, până când el renunţa numai de dragul înţelegerii, însă acum ea îl lăsă să

doarmă şi se duse singură la câmp, aspră şi tăcută cu el indiferent ce făcea, cu toate că şi inima ei era posomorâtă, în timp ce se ţinea tare.

Nici măcar atunci când haina a fost gata în cele din urmă, şi i-a luat mult timp să o croiască fiindcă aveau de pregătit şi de semănat orezul, nici măcar atunci când a fost gata ea nu i-a adresat o vorbă despre cum îi şade cu ea. I-o întinse, iar el o îmbrăcă, făcând să-i sclipească inelul cu piatra ciobită, şi îşi netezi părul cu nişte ulei turnat din sticla de la bucătărie, apoi o apucă ţanţoş de-a lungul uliţei.

Cu toate acestea, deşi unul sau altul îi striga cât de bine arată şi ce haină frumoasă are, el nu savura, aşa cum s-ar fi cuvenit, plăcerea deplină de a fi în propria piele. Ea nu îi spusese o vorbă. Nu, când el a mai şovăit o clipă în dreptul uşii, ea se întorsese la treburile ei, aplecându-se după mătura cu coadă scurtă şi dând cu ea prin casă, fără să-şi ridice deloc privirea şi să întrebe dacă i se potrivea haina şi dacă se simţea bine în ea, cum avea obiceiul să întrebe chiar şi dacă nu îi făcea decât o pereche de încălţări noi. Până la urmă, tot el spusese, întru câtva ruşinat:

— Mi se pare că ai cusut haina asta mai bine decât pe oricare am avut-o vreodată şi îmi pică turnată ca unui orăşean.

Dar ea tot nu şi-a ridicat privirea. A pus mătura în colţul ei şi s-a dus să ia un scul de bumbac, după care se aşternu să-l toarcă, fiindcă îşi prăpădise toată rezerva pe haina albastră. Într-un sfârşit, îi răspunse cu amărăciune:

— La cât m-a costat, ar trebui să arate precum veşmântul unui împărat.

Dar tot nu se uită la el, nu, nici măcar atunci când bărbatul se năpusti pe uliţă. Nu se uită la el nici măcar pe ascuns, după ce se întorsese cu spatele, atâta era de cătrănită pe el, cu toate că în sufletul ei ştia că haina albastră i se potrivea de minune.

5

Toată ziua aceea, mama a privit după bărbat, aşteptându-l să se întoarcă acasă. Era o zi în care câmpul putea fi lăsat să rodească în voia lui, fiindcă orezul era semănat în straturile sale, iar în ochiurile de apă şi sub razele calde de soare, lăstarii verzi îşi unduiau în adierea uşoară capetele abia încolţite. În ziua aceea nu era nevoie să iasă la câmp.

Astfel că mama şedea sub salcie torcând, iar bătrâna veni să stea lângă ea, bucuroasă de prezenţa oricui o asculta ce zice, şi în timp ce vorbea îşi descheie haina şi îşi întinse braţele bătrâne, subţiri şi uscate în soarele fierbinte, simţind în oase căldura prielnică, iar copiii zburdau şi ei despuiaţi în soare. Însă mama şedea tăcută în continuare, răsucind fuiorul cu o mişcare sigură între degetul mare şi cel pe care şi-l umezea cu limba, iar firul ieşea strâns şi alb, şi după ce termina o lungime, o înfăşură pe o bucată netedă şi lustruită de bambus, ca să facă un mosor. Torcea la fel cum făcea şi celelalte lucruri, ferm şi bine, iar firul era rezistent şi tare.

Pe nesimţite, soarele urcă la amiază şi atunci ea lăsă fuiorul jos şi se ridică în picioare.

— În curând o să vină acasă înfometat, cu toată haina lui albastră, spuse ea sec, iar bătrâna îi răspunse, cloncănind cu râsul ei prompt şi debil:

— Oho, păi, da, că ce-i pe burta omului nu se compară cu ce-i în ea…

Mama se duse atunci şi, cu o tigvă, scoase orez din coşul în care îl ţineau pus deoparte, şi netezi tigva cu mâna cealaltă, astfel încât să nu se risipească niciun bob, apoi turnă orezul într-un coş făcut din beţe fine de bambus şi o porni de-a lungul potecii spre malul iazului, uitându-se în josul uliţei în timp ce mergea. Însă nu vedea

nici urmă de albastru nou. Păşi cu luare aminte în josul dâmbului şi se apucă să spele orezul, cufundând coşul în apă şi frecând boabele cu mâinile ei puternice şi arse de soare, cufundându-l iar şi iar, până strălucea orezul, curat şi alb ca perlele umede. Pe drumul de întoarcere, se aplecă să scoată o căpăţână de varză de unde creştea, îi aruncă o mână de iarbă bivolului priponit sub un copac şi, în felul acesta, se întoarse din nou în casă. Acum venea şi băiatul cel mare de pe uliţă, ţinându-şi sora de mână, iar mama îl întrebă iute:

— L-ai văzut pe taică-tău pe uliţă sau la han sau la cineva la poartă?

— A stat o vreme la han de dimineaţă şi-a băut ceai, răspunse băiatul nedumerit. Şi i-am văzut haina, albastră şi nouă, era frumoasă şi vărul nostru când a auzit cât a costat a zis că l-a costat scump rău pe tata.

— Păi, da, că l-a costat scump, pe sufletu' meu! spuse mama pe neaşteptate, cu vocea aspră.

— Da, haina lui era albastră… şi eu am putut să văd că era albastră, prinse fetiţa viaţă, îngânându-l pe fratele ei.

Dar mama nu mai spuse nimic. Pruncul începu să plângă, unde dormea în coşul care se legăna, şi ea merse şi îl ridică, îşi desfăcu haina şi îl puse la sân, alăptându-l în timp ce pregătea mâncarea. Insă mai întâi de toate îi strigă bătrânei:

— Întoarce-te mata unde şezi, maică, şi ia seama şi spune-mi dacă zăreşti albastrul nou al hainei lui, ca să pun mâncarea pe masă.

— Aşa fac, fata mea, spuse voioasă bătrâna.

Şi totuşi, orezul era gata făcut, bob cu bob, alb şi uscat cum îi plăcea bărbatului, iar el tot nu venise. Varza era fragedă şi femeia făcuse până şi un strop de zeamă dulce-acrişoară ca să-i meargă la inimă, cum îi plăcea lui, iar el tot nu venise.

Aşteptară o vreme, dar pe urmă bătrânei i se făcu foame şi o luă cu leşin de la mirosul de mâncare pe care-l avea în nări şi, atâta fiind de înfometată, răcni într-o scurtă izbucnire de mânie:

— Nu-l mai aştepta pe feciorul acela al meu! îmi lasă gura apă şi-am burta goală ca o tobă, iar el tot nu-i aici!

Aşa că mama îi dădu bătrânei strachina, apoi le puse şi copiilor să mănânce şi le dădu voie chiar să se înfrupte din varză, deşi miezul îl păstră pentru el. După aceea mâncă şi ea, dar mai cu măsură, căci astăzi parcă nu avea

poftă, astfel că rămăsese încă destul orez şi o strachină plină cu varză, pe care le puse cu grijă deoparte, unde bătea vântul şi le ţinea proaspete. La noapte aveau să fie la fel de bune ca acum, dacă le încălzea din nou. Pe urmă alăptă bebeluşul, care îşi supse porţia şi adormi, un copil rotunjor, dolofan şi voinic dormind în soarele arzător, cafeniu şi roşu de la căldură, şi cei doi copii stăteau întinşi la umbra sălciei şi dormeau, şi bătrâna încuviinţa din cap pe banca ei, şi peste întreg cătunul se aşternu tihna somnului şi tăcerea căldurii de la amiază, că până şi lighioanele stăteau cu capetele căzute, moleşite de somn.

Numai mama nu dormea. Îşi luă fusul şi se aşeză la adăpostul sălciei care îşi arunca umbra peste partea dinspre apus a ocolului de treierat şi, răsucind firul, se apucă de tors. Dar după o vreme nu mai putu să lucreze. Toată dimineaţa trebăluise fără să contenească şi făcuse totul ca pe roate, răsucind şi întorcând şi filând, însă acum nu putea să stea locului. Era ca şi cum o nelinişte stranie se înstăpânise în trupul ei. Nu îi mai fusese dat niciodată ca bărbatul să nu vină acasă, la mâncarea lui. „Înseamnă că s-o fi dus la oraş, ca să joace sau pentru cine ştie ce altceva", îşi spuse ea.

Nu se gândise la asta, dar cu cât cumpănea mai mult, cu atât i se părea că într-adevăr aşa trebuie să fi făcut. Iar după o vreme, vărul care îi era vecin ieşi să se ducă la câmp, iar după încă o vreme se trezi şi nevastă-sa, de lângă copacul unde se lungise să doarmă, şi strigă:

— Ţi-e omul plecat pe undeva azi?

— Păi, da, s-a dus la oraş c-o treabă de-a lui, răspunse mama cu seninătate, iar vărul, căutând pe îndelete printre săpăligi şi cazmale după ce îi trebuia, spuse cu vocea lui subţire:

— Păi, da, l-am văzut ferchezuit în noua lui haină albastră, era pornit spre oraş!

— Da! zise femeia.

Acuma parcă se mai uşură cumva şi se apucă iarăşi de tors, cu mai mult spor de data aceasta, fiindcă vărul îl văzuse pornit spre oraş. Se dusese, fără îndoială, să-şi facă vreo plăcere, lăsând totul baltă în ziua aceea ca să se răzbune pe ea. Asta ar fi făcut, cu haina lui nouă şi cu inelul acela de alamă lustruit şi curăţat şi cu părul dat peste tot cu ulei. Îşi aţâţă întru câtva furia cu gândul acesta. Dar furia îi pierise şi nu o putea readuce le viaţă,

fiindcă era încă amestecată cu un fel de nelinişte stranie, dincolo de cuvintele vărului.

Amiaza se scurse încet şi fierbinte. Bătrâna se trezi şi ţipă că are gura uscată ca scoarţa de copac, iar mama se sculă şi îi aduse să bea ceai, apoi se treziră şi copiii şi se rostogoliră o vreme în ţărână, ridicându-se în cele din urmă ca să se joace, şi se trezi şi bebeluşul, voios în coşul său şi binedispus de somn.

Totuşi mama nu se putea odihni. Dacă ar fi putut să doarmă, ar fi dormit, şi în orice altă zi ar fi căzut cu uşurinţă pradă somnului chiar şi în timp ce muncea, fiindcă era atât de sănătoasă şi voinică încât somnul îi era adânc şi dulce, fără ca ea să îl caute, însă astăzi o rodea ceva pe dinăuntru, care o ţinea trează de-a binelea, de parcă ar fi pândit un sunet ce urma să se audă.

Într-un sfârşit se ridică în picioare, enervată de aşteptat şi sătulă de uliţa pustie, care pentru ea era pustie atâta vreme cât nu-l vedea pe cel după care privea, săltă pruncul şi îl aşeză pe coapsă, apoi îşi luă săpăliga şi se duse la câmp, strigându-i bătrânei:

— Mă duc să prăşesc porumbul pe costişa de la sud.

Şi în timp ce mergea se gândea că o să fie mai uşor dacă nu e acasă, că orele trec mai repede dacă îşi supunea trupul la o muncă aspră.

Astfel că toată după-amiaza munci în lanul de porumb, cu o basma albastră de bumbac ferindu-i faţa de căldura soarelui şi cu săpăliga mişcându-se fără oprire în sus şi-n jos prin porumbul verde şi fraged. Nu era decât un ogor mic şi neîngrijit, fiindcă pe tot pământul bun pentru aşa ceva puseseră orez, terasând până şi costişele dealurilor, cât de sus putea fi silită apa să ajungă, deoarece orezul este o hrană mai delicată decât porumbul şi se vindea mai scump.

Soarele se revărsa peste dealurile neumbrite şi bătea deasupra ei, încât în curând avea straiele ude şi negre de sudoare. Dar nu se oprea decât la răstimpuri, să alăpteze pruncul când plângea şi atunci se întindea pe pământ, îi dădea să sugă şi ea îşi ştergea faţa înfierbântată şi privea peste câmpul strălucitor de vară, nevăzând nimic. Când copilul se sătura, îl punea iarăşi jos şi se apuca din nou să muncească, şi muncea până când o durea corpul şi îi amorţea mintea, iar acum nu se mai gândea la nimic decât la buruienile acelea cum se culcau sub tăişului săpăligii ei şi se veştejeau în soarele fierbinte şi uscat. În cele din

urmă, soarele se propti la marginea câmpului, iar valea căzu într-o umbră neaşteptată. Atunci ea se îndreptă de spate, îşi şterse cu straiele faţa umedă şi murmură: „De bună seamă că e acasă şi aşteaptă… trebuie să merg şi să-i pregătesc mâncarea”. Şi, săltând copilul de pe patul de pământ moale unde îl întinsese, o porni spre casă.

Dar el nu era acolo. Când dădu colţul casei, el nu era acolo. Bătrâna privea atentă şi neliniştită înspre câmp, iar cei doi copii stăteau pe pragul uşii, aşteptând obosiţi, şi începură să strige când o văzură.

— Tatăl vostru… n-a venit pân’ acuma?

— N-a venit şi nouă ne e foame, ţipă băiatul.

— N-a venit şi nouă ne e foame! îl îngână fetiţa în felul ei sacadat şi copilăresc, stând cu ochii strâns închişi în faţa ultimelor raze de soare, aurii şi înţepătoare.

Iar bătrâna se ridică şi merse şontâc până la marginea ocolului de treierat, unde strigă sfredelitor după vărul care se întorcea acasă:

— L-ai văzut pe undeva pe fecioru-meu?

— Lasă, maică! îi strigă însă mama, zădărâtă dintr-odată. Nu le spune la toţi că n-a venit!

— Păi, da’ n-a venit, zise bătrâna uitându-se atentă şi neliniştită.

Dar mama nu mai spuse nimic. Aduse orez rece pentru copii, încălzi un strop de apă şi îl turnă peste orezul bătrânei, găsi ceva mâncare pentru câine şi, cât ei mâncau, se duse în josul uliţei, cu bebeluşul pe braţ, la hanul de la marginea drumului. Acum nu mai erau decât câţiva muşterii acolo şi doar unul, doi rătăciţi în drum spre casele lor din vreun sat apropiat, fiindcă era ceasul când bărbaţii erau la casele lor şi ziua de muncă încheiată. Dacă era acolo, se gândi ea, ar fi stat la masa cea mai apropiată de drum, de unde putea să audă şi să vadă orice se petrecea, sau la masă cu un oaspete, căci nu ar fi stat singur dacă ar fi avut de ales, iar dacă era încins un joc, el ar fi fost în mijlocul lui. Dar cu toate că se uită insistent când ajunse acolo, nu era nici urmă de haină albastră şi nouă şi niciun zăngănit pe masa de joc. Atunci merse şi se uită prin uşă, dar el nu era acolo. Numai hangiul stătea în picioare şi îşi trăgea sufletul după cină, rezemându-se de zidul de lângă vatră, cu faţa neagră de la fumul şi grăsimea multor zile, căci într-un negoţ atât de murdar cum era al lui, i se părea cam fără judecată să se spele, văzând că în curând se făcea negru la loc.

— L-ai văzut pe tatăl copiilor mei? întrebă mama.

Dar hangiul se scobi între dinţi cu unghia lui neagră, plescăi şi îi răspunse într-o doară:

— A stat aici o vreme azi-dimineaţă, în haina aia a lui albastră şi nouă, şi p-ormă s-a dus la oraş pentru restul zilei. Şi, simţind că e rost de o bârfă proaspătă, întrebă mai departe: Ce… s-a întâmplat ceva, muiere?

— Nimic… nimic… răspunse mama degrabă. A avut o treabă la oraş şi l-a ţinut până târziu, socot, poate c-o să rămână peste noapte undeva şi vine mâine acasă.

— Da' ce treabă? întrebă hangiul, curios dintr-odată.

— Ce ştiu eu, că-s doar o femeie? răspunse ea şi se întoarse să plece.

Dar în drum spre casă, în vreme ce buzele ei le răspundeau celor care o salutau când trecea, se gândi la ceva. Când ajunse acasă, intră şi se duse la firidă, pipăind-o cu mâna. Era goală. Ştia prea bine că acolo era o rezervă mică şi preţioasă de monede din cupru, plus o monedă mică de argint, fiindcă el vânduse paiele de orez la un preţ bun cu o zi sau două în urmă, fiind priceput la lucruri din acestea, şi adusese o bună parte din bani înapoi acasă. Ea îi luase de la el, îi numărase şi îi pusese în firidă, unde ar trebui să fie acum. Doar că nu erau acolo.

Atunci ştiu cu adevărat că plecase. O lovi ca prin ceaţă ideea că el plecase de-a binelea. Se aşeză brusc acolo, în casa de chirpici, pe podeaua de chirpici şi, ţinându-şi bebeluşul în braţe, se legănă uşor, tăcută, înainte şi înapoi. Ei bine, plecase! Iat-o pe ea aici, cu trei copii şi o bătrână, şi el plecase!

Pruncul începu deodată să se zvârcolească şi, fără să ştie ce face, ea îşi dezgoli pieptul pentru el. Cei doi copii veniră înăuntru, fetiţa smiorcăindu-se şi frecându-se la ochi, apoi intră şi bătrâna, sprijinindu-se în bastonul ei şi zicând iar şi iar:

— Mă întreb unde e fecioru-meu. Fata mea, ţi-a zis fecioru-meu unde e? Ciudat lucru, unde mi-e plecat…

Apoi mama se ridică în picioare şi spuse:

— Se întoarce mâine, fără îndoială, maică. Acuma întinde-te şi dormi. Se întoarce mâine.

Bătrâna o ascultă şi îngână şi ea, liniştită:

— Ah, păi, da, se întoarce mâine, fără îndoială.

Şi se duse la salteaua ei, bâjbâind prin odaia întunecată.

Apoi mama îi duse pe cei doi copii în pragul uşii şi îi spălă, aşa cum avea obiceiul în serile de vară înainte să-i

culce, şi turnă câte o tigvă de apă peste fiecare, frecându-le cu mâna pielea moale şi maronie în timp ce turna. Insă nu îi auzea ce spuneau şi nu băgă de seamă nici vaietele fetiţei că o dureau ochii. Abia când se băgară în pat şi băiatul strigă, uluit că taică-său nu venise: „Şi-atunci, tata unde doarme?”… abia atunci îi răspunse mama, din ceaţa ei:

— La oraş, fără îndoială, c-o să vină acasă mâine ori în câteva zile, după care adăugă, brusc mâniată: Fără îndoială că, după ce se duc şi bănuţii aceia, o să vină el înapoi acasă. Şi haina aceea nouă o să fie jegoasă şi numai bună să i-o spăl, fără îndoială! continuă ea, cu cea mai mare amărăciune.

Şi întru câtva îi părea bine că putea fi mânioasă pe el, şi îşi ţinea mânia, şi se agăţa de ea, fiindcă asta îl aducea cumva mai aproape, şi se agăţă de ea cât mână animalele înăuntru şi puse drugul la uşă pentru noapte, murmurând:

— Sigur că nici n-o să adorm bine şi-mi bate cu pumnul în uşă, chiar la noapte!

Dar în noaptea neagră, în noaptea caldă şi liniştită, în tăcerea odăii ferecate, mânia o părăsi şi i se făcu frică. Dacă nu venea înapoi, ea ce se făcea, o femeie singură şi tânără…? Patul era uriaş, era gol. În noaptea asta nu trebuia să îşi facă nicio grijă, putea să îşi întindă cât poftea mâinile şi picioarele. El plecase. Deodată, o apucă cel mai fierbinte dor după bărbatul acela al ei. Cei şase ani în care dormise lângă el. Oricât de furioasă ar fi fost pe el în timpul zilei, noaptea era din nou alături de el şi îi uita firea nepăsătoare şi copilăroasă. Îşi amintea acum ce frumos şi plăcut era la vedere, nu era spurcat la gură şi nu avea respiraţia puturoasă ca majoritatea bărbaţilor, ci era un bărbat tânăr şi foarte frumos la vedere, cu dinţii lui albi ca orezul. Şi acum stătea întinsă şi tânjea după el, şi toată mânia îi pierise, lăsând-o doar cu dorul.

Când se făcu dimineaţă, se sculă obosită de nesomn şi acum putea, din nou, să se ţină tare. După ce se ridică din pat şi el tot nu venise, scoase animalele afară, le dădu copiilor şi bătrânei să mănânce şi se îndârji, murmurând iar şi iar, aproape cu voce tare:

— O să vină când i se termină banii… ştiu prea bine că atunci o să vină!

Când băiatul se holbă la patul gol şi întrebă uluit: „Unde e tata de n-a venit?”, ea îi răspunse tăios şi cu o voce deodată puternică:

— Eu zic că e plecat o zi sau două, şi dacă vă întreabă careva pe uliţă, voi aşa să ziceţi, că e plecat o zi, două.

Cu toate acestea, când copiii se duseră la joacă pe ici, pe colo în timpul zilei, ea nu ieşi la câmp. Nu, îşi aşeză taburetul încât să vadă de-a lungul scurtei şi singurei uliţe a cătunului dacă venea cineva dintr-acolo şi, în timp ce răspundea într-un fel sau altul pălăvrăgelii bătrânei, se gândea că haina aceea albastră era de un albastru atât de strident, încât putea să o zărească de departe, aşa că se apucă de tors şi, cu fiecare întorsătură a fusului, se uita în taină spre drum. Şi număra în minte banii pe care îi luase cu el şi pentru câte zile puteau să-i ajungă, iar după socotinţa ei nu puteau să-l ţină mai mult de şase, şapte zile, atâta că avea degetele acelea pricepute şi norocoase ale lui, cu care putea să joace şi să mai câştige câte ceva şi, astfel, să stea niţel mai mult până să fie silit să se întoarcă. Erau momente în trecerea grea a dimineţii când se gândea că nu va mai putea să îndure mult vocea gângurită a bătrânei, dar se îndârji în continuare, sperând că poate are să-şi vadă bărbatul venind acasă.

La vremea prânzului, când copiii se aciuară înfometaţi pe lângă casă şi băiatul trase cu ochiul la strachina cu varză pusă deoparte pentru taică-său, cerând să mănânce din ea, mama nu îi dădu voie. II pălmui zdravăn când ceru din nou şi îi răspunse răstit:

— Nu, e pentru taică-tău. Dacă vine acasă deseară,

0 să-i fie foame şi-o să o vrea pe toată numai pentru el.

Amiaza lungă şi liniştită de vară se scurse încetul cu încetul şi el tot nu veni, iar soarele scăpătă în felul lui dintotdeauna, greu şi bogat de o lumină aurie, şi valea fu scăldată în lumină pentru un răstimp, apoi se lăsă noaptea adâncă şi neagră, iar ea nu mai refuză acum. Aşeză strachina înaintea copiilor şi spuse:

— Mâncaţi ce poftiţi, fiindcă se strică dacă mai rămâne încă o zi şi, cine ştie… Apoi luă nişte zeamă dulce-acrişoară şi i-o dădu bătrânei, spunând: Mănânc-o, am să fac alta proaspătă dacă vine mâine.

— Vine mâine, vasăzică? întrebă bătrâna.

— Da, poate mâine, îi răspunse mama posacă.

În noaptea aceasta se lungi în patul ei mai îndurerată şi mai speriată ca niciodată şi în noaptea aceasta recunoscu deschis în sufletul ei că nimeni nu ştia dacă el avea să se mai întoarcă vreodată.

Şi totuşi, mai era speranţa celor şapte zile în care i se puteau termina banii. Una câte una, cele şapte zile sosiră şi în fiecare dintre ele i se părea, în toiul aşteptării, că acea zi anume era menită întoarcerii lui. Nu-i stătuse niciodată în fire să umble creanga prin cătun sau să sporovăiască prea mult cu celelalte femei din jur. Dar acum, una după cealaltă, cele vreo douăzeci sau câte erau veneau s-o vadă şi să întrebe, şi-o întrebau unde îi e bărbatul, zicând:

— Suntem toţi ca într-o casă în cătunul ăsta şi, într-un fel, toţi suntem înrudiţi cu el şi de-acelaşi sânge.

Iar într-un sfârşit, din mândria ei, mama născoci o poveste şi le răspunse cu îndrăzneală, venindu-i în minte un gând neaşteptat:

— Are un prieten într-un oraş îndepărtat, iar prietenul acesta i-a spus că e un loc acolo unde ar putea munci pe o leafă bună, ca să nu ne mai istovim la câmp. Dacă munca nu i se potriveşte, o să vină acasă în curând, însă dacă e vreuna pentru care se crede nimerit, nu va veni acasă până când nu va primi liber de la stăpân.

Rosti acestea cu calmul cu care dezvăluia întotdeauna un adevăr, iar bătrâna nu-şi mai încăpea în piele de uluire.

— Şi de ce nu mi-ai împărtăşit lucrul ăsta cu noroc atâta amar de vreme, ştiind că sunt mama lui?

— Mi-a zis să nu spun, maică, născoci mama continuarea poveştii, mi-a zis că dumitale îţi merge gura ca o meliţă şi-o să afle toată uliţa vrute şi nevrute, iar dacă nu îi place, el nu vrea să se afle.

— Aşa, vasăzică! cloncăi bătrâna, aplecându-se în bastonul ei ca să vadă mai cu băgare de seamă chipul fetei, fălcile ei bătrâne şi smochinite atârnându-i în jos în timp ce spuse, cam jignită: E adevărat că mereu mi-a mers gura, fata mea, dar nu ca o meliţă!

În repetate rânduri spuse mama povestea aceasta şi, odată rostită, o mai îmbogăţea din când în când, astfel încât adevărul ei să pară desăvârşit.

Dar era o singură femeie care trecea adesea pe la ea, o văduvă care locuia în casa unui frate mai mare şi care nu avea prea multe de făcut, fiind ea văduvă şi fără copii, astfel că stătea toată ziua şi croşeta floricele de mătase pe un pantof pe care şi-l făcuse singură, iar ea putea să cumpănească multă vreme asupra oricărui detaliu curios

pe care îl auzea. Şi iat-o cumpănind povestea aceasta ciudată a unui bărbat plecat, iar într-una din zile se gândi la ceva şi dădu fuga pe uliţă cât de repede o duceau tălpile ei mici, strigându-i mamei cu viclenie:

— Dar în cătunul ăsta n-a mai ajuns de mult timp o scrisoare şi eu n-am auzit de niciuna care să-i fie trimisă bărbatului aceluia al dumitale!

Se dusese în taină la singurul om din cătun care ştia să citească şi care scria cele câteva scrisori pe care ar fi putut avea nevoie cineva să le scrie sau le citea pe cele care soseau pentru unul sau altul, mai adăugând astfel câte ceva la mijloacele sale de trai. Pe omul acesta îl întrebase văduva în secret: „A sosit vreo scrisoare pentru Li întâiul, fiu al lui Li Al Treilea, din generaţia trecută?”.

Iar când bărbatul a spus că nu, clevetitoarea s-a răstit:

— Dar a fost o scrisoare, aşa zice nevastă-sa, şi încă acum câteva zile!

Atunci omul se umplu de ciudă, că poate duseseră scrisoarea la un scrib din alt sat, drept care negă şi iar negă, spunând:

— Prea bine ştiu că n-a fost nicio scrisoare şi nici vreun răspuns la o scrisoare, şi nu a venit nimeni la mine să-i citesc ori să-i scriu ori să cumpere timbru pentru vreo scrisoare, iar eu sunt singurul care are astfel de timbre. Şi nu a mai trecut un poştaş pe drumul ăsta de douăzeci de zile şi mai bine.

Atunci văduva a mirosit un lucru ciudat şi a spus în toate părţile, şuşotind că nevasta lui Li întâiul a minţit, că nu fusese nicio scrisoare şi că, fără îndoială, bărbatul a fugit şi şi-a lăsat nevasta. Nu avuseseră ei o ciorovăială mare pentru haina cea nouă, de-i auzise tot cătunul cum se blesteamă, şi nu o trântise bărbatul pe jos, ba chiar o şi lovise? Sau cel puţin aşa ziceau copiii.

Dar când zvonul ajunse la urechile mamei, ea răspunse dârză că ceea ce spunea ea era adevărat şi că făcuse haina nouă şi albastră înadins ca bărbatul să meargă în oraşul îndepărtat, iar că ciorovăiala o avuseseră din alt motiv. Cât priveşte scrisoarea, nu existase aşa ceva, fiindcă veştile le primise prin viu grai, de la un negustor ambulant care venea dinspre coastă.

Şi astfel minţea mama, cu statornicie şi încredere, iar bătrâna înghiţea cu poftă povestea şi vorbea adesea de feciorul ei şi cât de bogat avea să fie, în timp ce mama îşi ţinea chipul calm şi liniştit şi nu plângea aşa cum făceau

alte femei când le fugeau bărbaţii şi le îngropau în ruşine. În cele din urmă, povestea păru să fie adevărată, până şi clevetitoarei i se închise gura întru câtva, mormăind numai pe ascuns, deasupra florilor ei de mătase: „Om vedea noi… cu timpul, om vedea noi dacă trimite vreun ban sau scrie vreo scrisoare – sau dacă mai vine vreodată acasă”.

În felul acesta, mica vâlvă din cătun se stinse, iar minţile oamenilor se întoarseră către alte lucruri şi o dădură uitării pe mamă şi povestea ei.

Abia atunci începu mama să-şi orânduiască viaţa. Cele şapte zile se duseseră de mult şi bărbatul nu venise, iar orezul se copsese cu timpul şi atârna greu şi galben, gata de cules, şi el tot nu venise. Atunci femeia îl seceră singură, afară de două zile în care veni şi o ajută vărul, după ce orezul lui fusese cules şi legat în baloturi. Ea era bucuroasă de ajutorul lui, şi totuşi se temea de el, fiindcă era un om care spunea puţine cuvinte, sincere şi puţine, iar întrebările lui erau simple şi cu greu îi puteai răspunde altfel decât cinstit. Insă el munci în tăcere, nu întrebă nimic şi nu spuse nimic, afară de cele câteva cuvinte necesare pe care le rosti înainte să plece, iar atunci spuse:

— Dacă nu vine până la împărţeala grânelor cu moşierul, te ajut eu atunci, fiindcă noul samsar e un bărbat viclean şi deştept, dintre aceia cu care o femeie nu trebuie să aibă de-a face singură.

Ea îi mulţumi liniştită, bucuroasă de ajutorul lui, căci nu îl cunoştea decât foarte puţin pe samsar, care era numai de câţiva ani prin părţile acestea, un orăşean care arăta o bunăvoinţă prefăcută în tot ce făcea şi spunea.

Şi, în felul acesta, zilele se strânseră în luni şi zi după zi femeia se scula înainte de mijitul zorilor, lăsându-i pe copii şi pe bătrână dormind, le pregătea mâncarea pentru când se trezeau şi, punându-şi pruncul pe un braţ şi cu mâna cealaltă luând secera mică şi curbată care-i trebuia la secerat, o pornea la câmp. Pruncul era mare de-acum şi putea să stea singur în fund, aşa că îl aşeza pe pământ şi îl lăsa să se joace cum vrea, iar el îşi umplea mâinile cu pământ şi îl băga în gură, înghiţind din el şi scuipându-l fiindcă nu-i plăcea deloc, dar apoi uita şi mânca iarăşi, până se umplea de salivă cu noroi. Dar, indiferent ce făcea, mama nu putea să ia seama la el. Trebuia să muncească pentru doi şi aşa muncea, iar dacă pruncul plângea, putea să plângă până obosea ea şi trebuia să stea

jos ca să se odihnească, şi abia atunci îşi punea sânul în gura lui plină de pământ şi îl lăsa să mănânce, prea obosită ca să-i mai pese de murdăria pe care i-o lăsa pe piept.

Mănunchi cu mănunchi a secerat grânele aspre şi galbene, aplecându-se pentru fiecare, şi le-a îngrămădit în baloturi. Când culegătorii de spice au venit la ea la câmp să adune ce-i mai scăpase ei, cum fac cerşetorii şi culegătorii de spice la vreme secerişului, ea îi goni pe toţi, cu faţa întunecată de atâta sudoare şi pământ şi suptă de greutăţile muncii, şi aruncă blesteme asupra lor, strigând:

— O să culegeţi de la o femeie singură, care n-are bărbat s-o ajute? Sunt mai săracă decât voi, cerşetori ce sunteţi şi hoţi nenorociţi!

Şi într-atât de aprig îi blestemă, pe ei şi pe mamele care i-au făcut şi pe copiii pe care ei înşişi i-au adus pe lume, că până la urmă îi lăsară câmpul în pace, fiindcă le era frică de blestemele acelea straşnice.

Apoi, balot cu balot, cără orezul în ocolul de treierat şi acolo îl treieră, înjugând bivolul la tăvălugul rudimentar, din piatră pe care îl aveau, şi mână animalul de dimineaţa până seara în zilele calde şi liniştite de toamnă, ba chiar puse şi ea umărul la tras. După ce a treierat boabele, a cules spicele goale, le-a adunat într-o grămadă, iar peste ele a aruncat orezul, să-l vânture adierile răzleţe.

Acum îl îndemna şi pe băiat la muncă, iar dacă întârzia sau mai zăbovea la joacă, îl pălmuia din toată sfârşeala ei şi disperarea trupului sleit. Însă ea nu putea să înalţe căpiţele. Nu putea să ridice baloturile în căpiţe, fiindcă întotdeauna asta fusese treaba bărbatului, de vreme ce era o muncă pe care o ura mai puţin decât pe altele, şi întotdeauna o făcuse frumos şi neted, acoperind frumos vârfurile cu lut. Aşa că, anul acesta, îl rugă pe văr să o înveţe cum se fac, astfel încât să le ridice cu băiatul de acum înainte, dacă bărbatul stătea plecat mai mult de un an, şi vărul veni şi îi arătă cum, iar ea îşi îndoi trupul pentru munca asta, şi se întinse, şi îi azvârli paiele lui, care stătea cocoţat în vârful căpiţei şi le împrăştia.

Mama era numai pielea şi osul de când cu munca aceasta şi cu istovirea pe care o resimţea atât de adesea, fiecare bucăţică de carne se topise de pe ea şi pielea îi era arsă de soare până la un maroniu închis, afară de roşul buzelor şi obrajilor. Numai laptele de la pieptul ei era plin şi bogat. La alte femei, toată mâncarea se ducea în

grăsimea lor şi deloc la copil sau în hrana pentru copil, însă femeia aceasta era făcută pentru copii, iar instinctul matern i-ar fi sfâşiat fără milă propriul trup, dacă era nevoie pentru prunc.

Apoi veni ziua hotărâtă pentru măsurarea din recoltă a părţii moşierului. Dar moşierul acesta care avea cătunul şi câmpurile din împrejurimi nu venea niciodată în persoană să îşi ia partea. Trăia ca un om leneş şi bogat în vreun oraş din depărtări, de vreme ce pământul fusese al lui din moşi-strămoşi, şi îşi trimitea samsarul în loc, iar anul acesta era un samsar nou, fiindcă cel vechi îl lăsase anul trecut, fiind suficient de bogat după douăzeci de ani ca să-şi încheie socotelile cu munca. Samsarul acesta nou venea acum şi trecea pe la fiecare fermier din cătun, iar mama îl aştepta la poarta ei, cu grânele puse grămadă în ocolul de treierat, aşteptând, şi samsarul veni.

Era un orăşean din cap până-n picioare, un bărbat înalt şi ferchezuit, cu vestonul din mătase cenuşie şi încălţări din piele în picioare, şi avea mâna mare şi netedă, pe care şi-o ducea adesea la buza bărbierită, iar atunci când se mişca răspândea un parfum anume. Mama şovăi când apăru, iar atunci când omul întrebă: „Unde e fermieru'?", mama aşteptă şi o lăsă pe bătrână să zică mai departe:

— Fecioru-meu munceşte la oraş acuma şi suntem numai noi aicea, la câmp.

Iar femeia trimise băiatul după văr şi aşteptă fără să spună nimic, înaintând doar pentru a-i oferi bărbatului ceaiul şi rostind doar cuvintele obişnuite de bun-venit, şi totuşi îi simţea cumva privirea fierbinte pe tălpile ei goale şi pe faţă. Stătu deoparte cât împărţi vărul grânele în locul ei şi măsură partea care i se cuvenea samsarului, iar femeia era bucuroasă că nu trebuia să spună nimic, nici măcar să se apropie ca să vadă greutatea, atât de cinstit era vărul ei. Dar văzu grânele împărţite şi îi era suficient de greu, la fel de greu cum îi era fiecărui fermier, să-i dea acestui orăşean ferchezuit partea lui din ceea ce trudiseră ei. Dar ei dădeau îndureraţi şi la fel dădu şi ea, ştiind că altminteri aveau de suferit, iar pe lângă partea moşierului, îi dădeau samsarului o găină grasă, poate două, o măsură de orez sau nişte ouă sau chiar argint, drept onorariu.

Mai mult decât atât, după ce toate grânele erau împărţite, satul trebuia să ţină un ospăţ pentru samsar şi fiecare casă trebuia să dea un fel de mâncare. Până şi în anul acesta de singurătate, mama a prins o găină, a tăiat-o

şi a gătit-o pentru ospăţ, fierbând-o încet şi îndelungat până s-a făcut şi, cu toate că forma era perfectă şi pielea intactă, carnea era totuşi atât de fragedă, că s-ar fi desfăcut la prima atingere a beţigaşelor. Gustul găinii aceleia şi mirosul ei în timp ce se fierbea pentru atâtea ceasuri era mai mult decât puteau îndura copiii, care se aţineau pe lângă bucătărie, aşa că băiatul strigă:

— Aş vrea să fie pentru noi… aş vrea să mâncăm şi noi o dată o găină!

Dar mama era aspră din pricina oboselii şi îi răspunse:

— Cine mai mănâncă o carne ca asta, decât un om bogat?

Cu toate acestea, când s-a terminat ospăţul, ea s-a dus la masa plină de resturi unde stătuse bărbatul şi a pescuit un os rămas de la găina ei, cu puţină piele atârnată de el şi cu o bucată mică de carne, pe care l-a luat şi i l-a dat băiatului să-l sugă, spunând:

— Dă-i bice şi fă-te mare, fiule, şi-ai să poţi să mănânci şi tu la masă cu ei.

— Crezi c-o să mă lase tata? întrebă el atunci plin de inocentă.

— Dacă el nu e, tu o să mănânci în locul lui, ai cuvântul meu.

Şi astfel, anul înaintă greoi până spre sfârşitul toamnei. Copiii aproape uitaseră că mai fusese vreodată cineva în pat, în afară de ei şi mama lor, chiar şi bătrâna se gândea arareori să mai întrebe de feciorul ei, căci vântul rece îi adusese dureri în oasele bătrâne şi nu mai prididea să caute ba un loc cald, ba unul ferit de vânt, dar la soare, plângându-se la nesfârşit că vântul îşi schimba mereu direcţia şi că fiecare an părea să fie mai friguros decât cel dinainte.

Băiatul lucra de-acum zilnic, făcând treburi mărunte pe care le considera datoria lui. În fiecare zi când nu avea altceva de făcut, mâna bivolul la deal şi îl lăsa să pască iarba scurtă, iar el stătea tolănit pe spate întreaga zi sau cobora la poale ca să sară pe vreun mormânt şi să stea acolo, să prindă greieri în iarbă şi să le clădească mici capcane din fire de iarbă. Când venea seara acasă, agăţa capcanele de uşă, iar greierii ţârâiau şi sunetul acesta îi încânta pe prunc şi pe sora lui.

Dar în curând iarba-sălbatică de pe dealuri îngălbeni, odată cu venirea iernii, florile de vară din iarbă făcură seminţe, iar potecile erau înviorate acum de flori purpurii

de ochiul-boului şi de crizanteme-sălbatice mici şi galbene, care erau florile toamnei; venise timpul să culeagă iarba de foc pentru iarnă. Atunci băiatul merse cu mama lui şi toată ziua ea tăie iarba uscată cu secera ei cu mâner scurt, iar băiatul împletea mănunchiurile şi le aşeza roată unul peste altul. De jur împrejur, pe costişele dealurilor se zăreau puncte albastre, iar acestea erau alţi oameni ca ei, tăind şi legând iarba uscată în rotocoale. Seara, când soarele scăpăta şi aerul nopţii se lăsa rece dinspre crestele dealurilor, oamenii mergeau toţi spre casele lor, şerpuind pe potecile înguste şi abrupte, fiecare încărcat cu câte două rotocoale mari pe o prăjină cărată pe umăr, şi la fel făcea şi mama, iar băiatul ducea două rotocoale mai mici.

Când ajunseră acasă, primul lucru pe care îl făcu mama a fost să ia pruncul şi să-şi uşureze pieptul de povara laptelui, iar copilul supse înfometat, fiindcă în timpul zilei nu mâncase decât fiertură de orez. În serile acestea reci, de cum apunea soarele, bătrâna se strecura în pat să-şi încălzească oasele, iar la ultima sclipire de lumină fetiţa îşi găsea pe dibuite drumul până afară, tresărind uşor chiar şi în lumina aceea stinsă, şi stătea zâmbind în pragul uşii, bucurându-se la venirea fratelui ei, fiindcă îi era dor de el acum, de când trebuia să muncească.

Şi astfel trecu toamna, iar pământul trebuia arat pentru grâu şi grâul semănat, şi mama îl învăţă pe băiat cum să-l împrăştie. Astfel încât să profite de adierile vântului şi, de asemenea, cum să urmărească vântul şi cum să facă astfel încât boabele să nu pătrundă prea adânc într-un loc sau prea puţin în altul. Pe urmă veni iarna, când grâul abia era încolţit, iar câmpurile se încrâncenară şi se înăspriră la venirea frigului. Mama scoase acum straiele de iarnă de sub patul ei, unde le ţinea, şi le puse la soare, pregătindu-le pentru purtat. Dar munca aprigă de peste vară şi toamna îi nenorociseră într-atât mâinile, că până şi ţesătura aspră de bumbac i se agăţa în crăpăturile de pe ele, iar degetele îi erau ţepene şi tari, cu toate că întinse încă frumos pe oase.

Şi totuşi trudea în continuare, şezând acum pe pragul uşii, în soarele ce bătea dinspre sud, ferită de vântul tăios, şi mai întâi de toate se îngriji de straiele bătrânei, fiindcă ea simţea mai tare frigul. Şi o rugă stăruitor pe bătrână să stea în pat o zi sau două şi să îşi dea jos haina roşie, de înmormântare, pe care o purta, iar între saltea şi aşternut

puse la loc căptuşeala de bumbac pe care o scosese la începutul verii, astfel că bătrâna stătea întinsă comod şi sporovăia voioasă, zicând:

— Ce crezi, nora mea, o să trăiesc mai mult decât haina asta de îngropăciune? Vara mi se pare că aşa o să fie, dar când vine iarna nu mai sunt sigură, fiindcă mâncarea nu-mi mai ţine de cald cum făcea odată.

— O, fără îndoială că o să supravieţuieşti, maică, îi răspundea mama absentă, eu n-am văzut în viaţa mea băbătie să trăiască atâta, când toţi ceilalţi se prăpădesc în felul obişnuit.

Bătrâna chicoti acum plină de încântare şi chicoti iar, râzând şi tuşind:

— Păi, da, de soi trainic mai sunt şi eu, cunosc!

Şi se tolăni mulţumită, aşteptând ca haina pentru mormânt să-i fie încălzită din nou.

Iar mama cârpi îmbrăcămintea copiilor, dar straiele fetiţei trebuia să i le dea pruncului şi pe cele ale băiatului să i le dea fetiţei, într-atât crescuseră toţi trei în timpul anului. Pe urmă veni întrebarea ce avea să poarte băiatul ca să-i ţină de cald. Aveau surtucul căptuşit al bărbatului şi pantalonii pe care îi purtase în ultimele trei ierni, pe care îi rupsese, iar ea îi cârpise la manşete şi în talie, şi care aveau în faţă o ruptură lungă, unde îşi înfipsese bivolul cornul într-o zi, când bărbatul era mânios pe animal şi îl izbise cu funia peste nări, iar acesta îşi smucise capul de durere.

Dar mama nu se îndura să îi taie pe măsura băiatului. Împinse hainele deoparte, gândindu-se mult şi cu durere în piept, iar în cele din urmă şopti: „Şi dacă vine… n-am s-o fac încă”.

Dar, apoi, băiatul nu era îmbrăcat de iarnă şi aştepta tremurând în frigul dimineţii şi al serii, aşa că până la urmă ea strânse din buze şi micşoră straiele pentru el, liniştindu-se şi spunându-şi în sufletul ei: „Dacă vine, putem să vindem o parte din orez şi să cumpărăm unele noi. Dacă vine de Anul Nou, o să se bucure şi de straie noi”.

Şi iarna se petrecu, iar femeii îi părea că bărbatul se va întoarce cu siguranţă la Anul Nou, o perioadă când toţi oamenii se întorc la casele lor, dacă se află încă în viaţă şi nu sunt cerşetori. Aşa că, atunci când o întreba cineva, ea începea să înşire: „O să vină acasă la ospăţul de Anul Nou”, iar bătrâna spunea de douăzeci de ori pe zi: „Când

o veni fecioru-meu de Anul Nou…” şi copiii sperau şi ei la ziua numită. Din când în când, clevetitoarea zâmbea şi zicea în răutatea ei, în timp ce-şi făcea o pereche nouă de încălţări pentru ziua ospăţului:

— Ce ciudat că nu primeşti nicio scrisoare de la bărbatul acela al dumitale şi eu ştiu că nu primeşti, fiindcă îmi spune omul care ştie să scrie.

Atunci, mama îi răspundea cu o expresie calmă:

— Dar am primit de câteva ori veşti prin viu grai, de la un drumeţ sau altul, iar eu şi bărbatu-meu nu prea am fost niciodată de acord cu scrisul şi cu banii grei pe care trebuie să-i dai pentru asta, plus că nu ştii ce uită să zică scribii tocmiţi şi, başca, e totul scris şi lesne pentru toată uliţa să ştie, odată ce o primesc. Eu sunt bucuroasă că nu-mi trimite scrisori.

În felul acesta îi închise gura clevetitoarei şi într-atâta spunea că bărbatul va veni de Anul Nou, încât i se părea cu adevărat că aşa va face. Ziua se apropia şi toată lumea din cătun era ocupată cu pregătirea ospăţului, iar ea pesemne că era de asemenea ocupată, nu numai pentru copii, să le facă încălţări noi, să le spele straiele şi să croiască o bonetă nouă pentru bebeluş, dar mai trebuia să fie ocupată şi pentru bărbat. Umplu două coşuri cu orez, tot orezul de care îndrăznea să se lipsească, se duse cu ele la oraş şi le vându la un preţ oleacă mai mic decât le dădea bărbatul, ceea ce era foarte bine, judecând că ea era femeie şi se târguia singură cu bărbaţii. Cu banii pe ele cumpără două lumânări roşii şi tămâie pe care s-o ardă în cinstea zeului, litere roşii care poartă noroc şi pe care să le lipească pe unelte, pe plug şi pe celelalte lucruri de la fermă de care se folosea şi mai cumpără puţină untură şi zahăr, ca să facă prăjituri pentru ocazie. Apoi, cu ce i-a rămas, intră într-o prăvălie de ţesături şi cumpără cam jumătate de metru de bumbac bun, albastru, iar de la altă prăvălie două kilograme de vată scărmănată pentru căptuşeală.

Da, de-acum era atât de încredinţată că va veni, încât îşi vârî foarfeca în ţesătura aceea şi o tăie încetişor, cu mult efort şi grijă, şi croi un veston şi pantaloni din ţesătura aceea bună, căptuşindu-le uniform şi matlasat, şi astfel termină de făcut straiele până la ultimul nasture, croit din petice răsucite bine şi cusute strâns. Pe urmă puse straiele deoparte, în aşteptarea lui, şi tuturor li se

părea că veşmintele îl aduceau iarăşi pe bărbat mai aproape de casă.

Dar ziua se ivi şi el nu apăru. Nu, toată ziua stătură în straiele lor curate, copiii spălaţi şi speriaţi ca nu cumva să se murdărească, bătrâna cu băgare de seamă să nu-şi răstoarne mâncarea în poală, iar mama se forţă să zâmbească neclintit întreaga zi şi le spuse tuturor:

— Încă este zi şi se prea poate, dară, să vină azi.

Veniră la uşa ei aceia care-i fuseseră prieteni de nădejde bărbatului, ca să-i dea bineţe dacă sosise, iar ea le oferi ceai şi prăjiturele şi, atunci când întrebară, le spuse:

— Într-adevăr se poate să vină azi, dar este posibil ca stăpânul să nu se poată lipsi de el atâtea zile cât să vină până aici şi aud că stăpânul îl preţuieşte mult şi îşi pune încrederea în el.

Iar a doua zi, când veniră femeile, ea le spuse acelaşi lucru, zâmbind şi părând foarte în largul ei:

— De vreme ce n-a sosit, o să-mi trimită vorbă în curând, de bună seamă, şi-o să-mi spună de ce, zise ea, după care schimbă subiectul.

Şi zilele treceau, iar ea vorbea cu uşurătate şi copiii împreună cu bătrâna credeau ce spunea ea, căci se încredeau în ea pe de-a-ntregul.

Dar noaptea, în noaptea întunecată, ea plângea pe înfundate şi cel mai amar. În parte, plângea fiindcă el plecase, dar uneori plângea, de asemenea, fiindcă era făcută de ruşine în felul acela, iar alteori plângea fiindcă era o femeie singură şi viaţa îi părea prea grea, cu aceste patru suflete sprijinindu-se pe ea.

Într-o zi, când stătea şi se gândea la plânsul ei, i se năzări că cel puţin se putea cruţa de ruşine. Da, când se gândi la banii pe care-i cheltuise pe straiele lui şi el nu venise, la prăjiturile pe care le făcuse şi la tămâia arsă rugându-se pentru el, şi el nu venise, şi când se gândi la privirile hâtre ale clevetitoarei şi la toate insinuările ei şuşotite, la privirile mirate şi pline de îndoieli până şi ale bunului ei văr, când timpul trecu şi bărbatul tot nu veni, atunci i se păru că trebuie să se cruţe de ruşine.

Aşa că îşi şterse lacrimile, urzi un plan şi se gândi la ce avea de făcut. Duse la oraş tot orezul de care se putea lipsi şi paiele pe care le avea de prisos şi le vându. Când se văzu cu arginţii în mână, ceru o bancnotă de aceeaşi valoare ca argintul, iar cu aceasta merse la un scrib, un bărbat ciudat din oraşul acela necunoscut, care şedea în

baraca sa de lângă templul lui Confucius. Ea luă un loc pe băncuţa de alături şi spuse:

— Am de scris o scrisoare din partea unui frate care munceşte şi nu e liber să meargă acasă, aşa că scrieţi ce vă spun eu. El e bolnav la pat şi scriu eu din partea lui.

Atunci, bătrânul îşi scoase ochelarii şi încetă să se mai uite după trecători, luă o foaie de hârtie nouă, îşi înmuie pensula în călimara cu cerneală, se uită la ea şi spuse:

— Ziceţi, atunci, dar mai întâi să-mi spuneţi cum o cheamă pe soţia fratelui, unde locuieşte, precum şi numele dumneavoastră.

— Cumnatul meu mă roagă să-i scriu misiva soţiei lui şi el locuieşte într-un oraş din care tocmai ce am ajuns şi eu, iar numele meu este lipsit de importanţă, îi spuse atunci mama şi îi dădu numele bărbatului pentru frate şi numele unui oraş îndepărtat, de care auzise cândva că se afla în apropiere de locurile ei natale, iar apoi, pentru soţia fratelui dădu propriul ei nume şi unde se afla cătunul, după care zise: Iată ce are el să-i spună nevestei. Spuneţi: „Muncesc din greu, am un loc bun, mănânc ce-mi place şi am un stăpân cumsecade, iar tot ce trebuie să fac este să-i aduc pipa şi ceaiul şi să-i duc răvaşe la prietenii săi. Am mâncarea mea, başca trei arginţi pe lună, şi din leafa pe care o primesc am economisit zece arginţi, pe care i-am schimbat într-o bancnotă care valorează, în zilele noastre, la fel de mult ca argintul. S-o ai pentru maica, pentru tine şi pentru copii”.

Pe urmă ea se aşeză aşteptând, iar bătrânul scrise încet şi îndelung, pentru ca într-un final s-o întrebe:

— Asta e tot?

— Nu, mai am ceva de transmis. Spuneţi: „Nu am putut să vin de Anul Nou fiindcă stăpânul mă îndrăgeşte foarte şi nu s-a putut lipsi de mine, dar dacă pot am să vin în alt an şi, chiar dacă nu pot, am să-ţi trimit cumva leafa mea o dată pe an, atâta cât pot pune deoparte”.

Şi din nou bătrânul scrise, iar după ce se gândi un răstimp, ea continuă:

— Încă un lucru ar mai avea el de transmis. Spuneţi: „Zi-i bătrânei mele maici că, atunci când vin, am să-i aduc ţesătură roşie pentru a treia haină de înmormântare, cea mai bună şi mai durabilă ţesătură care se poate cumpăra”.

Astfel, misiva era gata şi bătrânul o semnă, o sigilă, scrise adresa, umezi timbrul şi îl lipi pe ea, apoi spuse că

o va depune la oficiul pe care îl ştia el. Iar ea îi plăti comisionul şi plecă acasă, acesta fiind lucrul la care urzise când îşi ştersese lacrimile de pe obraz.

6

La vreo şapte zile după aceea, un poştaş care ducea scrisorile într-o geantă petrecută pe după umăr trecu prin cătun, un lucru nou în ultima vreme, căci înainte nu existau astfel de oameni, iar pentru sătenii de aici era o minune nemaivăzută ca scrisorile să ajungă la ei în felul acesta, dar iată că se întâmpla. Şi acum, bărbatul acesta scoase o scrisoare din geantă şi o ţinu în mână, holbându-se la mamă.

— Sunteţi nevasta numitului Li? întrebă el.

Atunci ea ştiu că sosise misiva ei şi spuse:

— Eu sunt.

— Atunci asta vă aparţine şi e de la bărbatul dumneavoastră, oriunde s-ar afla, căci are numele scris acolo, spuse el şi îi înmână misiva.

În clipa aceea, ea se forţă să scoată un ţipăt şi cumva se prefăcu bucuroasă, strigându-i bătrânei:

— E o scrisoare de la feciorul dumitale! Iar copiilor le spuse: A venit misiva de la tatăl vostru!

Abia aşteptau să le fie citită şi femeia se spălă, îmbrăcă o haină curată, se pieptănă frumos şi, în timpul acesta, o auzi pe bătrână strigând către nevasta vărului:

— A venit scrisoare de la fecioru-meu!

Şi când spuse asta, o pufni râsul şi începu să tuşească şi să râdă până când, peste drum, nevasta vărului se sperie de o asemenea agitaţie în trupul slăbit şi bătrân şi dădu fuga, bătând-o pe spinare şi strigând în felul ei sănătos şi cumsecade:

— Maică, nu te lăsa răpusă, rogu-te! Iar când mama ieşi, curată şi zâmbitoare, îi spuse şi ei în acelaşi fel: Uite-o pe băbătia asta cum se îneacă, fiindc-a venit o scrisoare!

— Aşa este şi iat-o chiar aici, spuse mama aşternându-şi pe chip un zâmbet radios şi ridicând misiva, să o vadă

şi alţii.

Când o porni pe uliţă, veniră toţi şi se îngrămădiră în picioarele ei, pentru că băiatul mergea în spate rânjind şi le spunea tuturor care întrebau că sosise misiva de la taică-său, iar fetiţa se ţinea după el, agăţându-i-se de surtuc, şi cum încă era iarnă şi nu cine ştie ce treburi de făcut, bărbaţii şi femeile care pierdeau vremea se aţinură, de asemenea, după ei, şi se înghesuiră toţi la uşa scribului, care se arătă uluit de mulţimea care dădea să-i umple casa pe neaşteptate. Dar când auzi despre ce era vorba, luă misiva, o studie un răstimp în timp ce o întorcea ba pe o parte, ba pe alta, se uită mirat la ea şi, într-un sfârşit, spuse pe un ton grav, ca şi cum era cel dintâi lucru care trebuia spus:

— E de la bărbatul dumitale.

— Asta bănuiam, zise mama, iar clevetitoarea, care se afla în mulţime, strigă:

— Păi, de la ce alt bărbat putea să fie, om bun?

Şi mulţimea vui de râsul care le stătea tuturor pe buze.

Pe urmă, scribul începu să i-o citească rar şi se aşternu liniştea, iar mama asculta, laolaltă cu copiii şi întreaga mulţime, şi la fiecare cuvânt omul se oprea ca să explice înţelesul deplin, în parte pentru că, de bună seamă, cuvintele scrise şi cele vorbite nu sunt aidoma, dar în parte şi ca să arate cât de învăţat era dumnealui. Şi mama ascultă de parcă nu ar mai fi auzit niciodată cuvintele acelea, încuviinţând din cap la fiecare cuvânt, iar atunci când ajunse la partea unde spunea că trimisese bani, bărbatul ridică vocea nemaipomenit de tare şi vorbi limpede, cum se cuvenea spus un lucru atât de serios, iar cei din mulţime rămaseră cu gura căscată şi strigară:

— Dar erau bani înăuntru?

Atunci femeia încuviinţă şi îşi desfăcu mâna, dând la iveală bancnota în care-şi schimbase propriul argint, şi i-o întinse scribului ca s-o vadă, iar acesta spuse tainic şi solemn:

— E adevărat că văd o bancnotă de zece şi se prea poate să valoreze cât zece arginţi.

Atunci toată mulţimea ceru să o vadă şi acolo, pe bancnotă, era portretul unui general gras cu favoriţi, iar când îl văzu clevetitoarea, strigă înspăimântată:

— Aoleu, femeie, da’ ce s-a mai schimbat bărbatul dumitale!

Căci, după mintea ei, era chiar portretul bărbatului şi nimeni nu era convins de contrariu, în afară de femeie, care spuse:

— Nu e bărbatu-meu, ştiu sigur.

— Fără îndoială că e stăpânul lui, îşi dădu scribul cu părerea.

Astfel că se uitară din nou cu toţii şi se minunară de cât de bogat şi de bine hrănit arăta. Şi toată adunarea amuţi de mirare şi de invidie, privind cum mama împăturea hârtia preţioasă şi o ţinea strâns acolo.

În felul acesta a fost citită misiva şi când bătrânul termină şi o împături la loc în plicul ei, spuse pe un ton grav:

— Eşti o nevastă tare norocoasă, nu orice săteancă are un bărbat care să plece într-un oraş mare şi să găsească un loc aşa bun şi, oricum, care să-i trimită în felul acesta leafa lui, mai ales că sunt atâtea şi atâtea locuri într-un oraş, după câte am auzit, în care să-ţi cheltuieşti banii.

Atunci mulţimea se trase înapoi cu respect, iar ea merse mândră spre casă, cu copiii în urma ei împărtăşindu-i gloria, iar atunci când sosi îi povesti totul bătrânei, care râse cu poftă să audă ce spusese feciorul ei despre a treia haină de înmormântare şi ţipă cu vocea ei hârâită şi tremurată, plesnindu-şi de încântare genunchii osoşi:

— Feciorul ăsta al meu! Pun rămăşag că n-a mai existat altul ca el! Şi fără îndoială că ţesătura aceea de la oraş e-o ţesătură tare bună şi frumoasă. După care deveni o idee mai serioasă şi spuse cu tristeţe: Of, fata mea, dacă-i aşa bună cum spune el, mă îndoiesc că apuc s-o jerpelesc până să mor. Se prea poate ca aceea să fie ultima mea haină de mormânt.

Băiatul părea şi el serios, văzându-şi bunica astfel, şi strigă cu credinţă:

— Nu, mamaie, n-o să fie, fiindcă matale ai avut două până acuma, iar asta nu are cum să fie mai rezistentă decât două!

Şi bătrânul suflet se înveseli la loc şi râse văzându-l pe băiat atât de isteţ.

— Tare bine ţi-ai amintit tot ce a spus el, fata mea, de parcă ai fi citit cuvintele cu gura ta, îi spuse după aceea mamei.

— Păi, da, zise mama încetişor. Mi-am amintit fiecare cuvânt.

Apoi intră singură în casă şi rămase în picioare îndărătul uşii, plângând pe înfundate, căci misiva şi chiar şi bancnota care valora cât argintul nu erau decât praf în ochi pentru mândria ei. Erau fără niciun folos atunci când rămânea singură; atunci nu mai aveau nicio semnificaţie.

Cu toate acestea, urzeala mamei a dat roade şi, de atunci înainte, nu s-a mai găsit nimeni în cătun care să o facă de ocară sau să insinueze că era o femeie pe care o lăsase bărbatul. Acum era silită mai degrabă să-şi înăsprească inima în faţa lor, căci, de când se ştia că avea bancnota aceea şi că va primi alta exact la fel în anul următor, unii veneau să se împrumute în taină, printre care şi bătrânul scrib, iar pe lângă el unul, doi pierde-vară care îşi trimiseseră nevestele să ceară în locul lor, iar femeii îi venea greu să refuze, cum toţi din cătun erau înrudiţi într-un fel şi pe toţi îi chema Li, dar îi lua pe colo şi pe dincolo, că avea bani de dat pentru un împrumut sau că deja îi cheltuise şi aşa mai departe. Şi unii o strigau când stăteau de poveşti la vreo poartă, şi clevetitoarea zicea cu subînţeles de faţă cu ea cât de mult costa un petic de ţesătură în zilele astea, că până şi un ac, două erau scumpe, la fel şi niscaiva şnururi din fir de mătase, cu care să ţească o floare pe un pantof, ca să-i mai dea culoare, şi toţi se îngrijeau să se plângă dacă era ea prin preajmă:

— Bine e de ăi ca tine şi ce soartă norocoasă, că ţie nu-ţi treb'e să te gândeşti de trei ori înainte să dai un bănuţ, cât e bărbatu-tău plecat şi câştigă argint, de ţi-l trimite dumitale să-l ai pe deasupra la ce storci de la amărăciunea de câmp!

Şi uneori se întâmpla ca un bărbat să-i strige: Eu mă îndoiesc că e vreun lucru bun să avem o femeie aşa bogată la noi în cătun, nu cumva s-atragă hoţii. Păi, da, că hoţii trag la bogăţii ca muştele la miere!

Pe zi ce trecea, îi părea că bucata aceasta de hârtie devenea tot mai supărătoare, nu numai din pricina a ceea ce spunea clevetitoarea sau fiindcă unul ori altul îi cerea să o vadă de aproape, ci mai ales pentru că nici ea nu era obişnuită ca banii să fie din hârtie şi, astfel, ajunse să urască bancnota aceea, pentru că îi era tot timpul teamă că ar putea s-o ia vântul, s-o roadă şobolanii sau să o găsească copiii şi, crezând că nu-i nimic, să o rupă în joacă, şi zi de zi trebuia să ia seama ca să vadă dacă era întreagă în coşul cu proviziile de orez, unde o ţinea

ascunsă, deoarece îi era frică să nu facă mucegai în peretele din chirpici şi să putrezească acolo. Până la urmă, lucrul acesta se preschimbă într-o asemenea povară pentru ea, că într-o zi, văzându-l pe văr pornindu-se spre oraş, dădu fuga la el şi-i şopti:

— Schimbă-mi hârtia asta în argint, rogu-te, ca să-l pot simţi în mână, fiindcă bucata asta de hârtie nu înseamnă nimic când o ridic.

Astfel vărul o luă şi, fiind un om drept şi cumsecade, o schimbă în monede de argint, rezistente şi răsunătoare, iar atunci când se întoarse la poarta ei, le ciocni una de alta, să-i arate cât erau de zgomotoase. Mama îi era recunoscătoare şi îi spuse, cam cu jumătate de gură, dar nedorind să fie socotită meschină:

— Ia una pentru deranjul dumitale, vere, şi pentru ajutorul de la culesul recoltei, căci ştiu prea bine câtă nevoie ai, acum că ţi-e şi nevasta grea cu un alt copil.

Dar, cu toate că se uită ţintă la argint şi trase aer în piept fără să-şi dea seama, clipind o dată sau de două ori cu jind, nu o luă şi spuse iute, înainte ca dorinţa să îi devină prea mare, căci în definitiv el era un om bun şi cinstit:

— Nu, verişoară, căci tu eşti femeie singură, iar eu sunt încă în stare să muncesc.

— Ei bine, atuncea, dacă ai nevoie să-mprumuţi… spuse ea şi dosi repede argintul, fiindcă ştia prea bine că niciun om nu se poate uita prea mult la argint, oricât de cinstit ar fi, fără să fie mistuit de dorinţă.

În noaptea aceea, când copiii şi bătrâna dormeau, mama se sculă, aprinse lumânarea şi scobi cu săpăliga o gaură în pământul tare al podelei, iar acolo ascunse cele zece monede de argint, însă nu înainte de a le înfăşură într-o cârpă ca să nu se umple de ţărână. Bivolul se întoarse şi se holbă la ea cu ochii lui mari şi leneşi, se treziră şi găinile de sub pat şi o urmăriră ba cu un ochi, ba cu celălalt, cloncănind uşor, nedumerite de lucrul acesta curios în noapte. Dar femeia umplu gaura şi merse oleacă peste ea, ca să o bătătorească şi să o netezească, pentru a fi ca restul locului. Pe urmă se întinse şi ea la loc în întuneric.

Era tare ciudat, dar cum stătea tolănită acolo, pe jumătate trează şi pe jumătate visând, aproape că uită că era propriul ei argint cel pe care îl îngropase, argint câştigat de pe urma recoltei pe care o culesese ea însăşi,

îndoindu-şi spatele până la istovire pentru flecare pumn de orez. Da, uită asta şi i se părea aproape că bărbatul îi trimisese arginţii cu adevărat şi că erau un bun adăugat la tot ce avea şi mai presus de restul. „Sunt în locul monedelor de argint pe care le-a cheltuit pe haina aceea albastră, cu atât mai bine, fiindcă sunt mai mulţi”, îşi şopti ea şi îl iertă pentru ceea ce făcuse, după care adormi.

După aceea, când îi cerea cineva să vadă hârtia, ea răspundea împăcată:

— Am schimbat-o pe monede obişnuite de argint şi le-am cheltuit.

Dar când auzi clevetitoarea acestea, strigă tare, cu gura ei slobodă numai pe jumătate deschisă:

— Păi, şi i-ai cheltuit pe toţi?

— Da, i-am cheltuit pe toţi, răspunse mama liniştită şi cu zâmbetul pe buze, i-am dat pe una şi pe alta, una-două oale de noapte noi, ţesături, una, alta – şi de ce nu, când vor mai veni alţii asemenea? Şi ea intră în casă, aduse straiele noi pe care le făcuse ca să le poarte bărbatul dacă venea acasă şi spuse: Aici e o parte din ţesătura pe care am cumpărat-o cu ei – şi toţi făcură ochii mari şi ciupiră materialul, spunând că era foarte bun şi rezistent, iar clevetitoarea se scăpă fără să vrea:

— Eşti o femeie pe cinste, păcatele mele, să cheltuieşti banii, fie şi o parte, pe straie pentru el, iară nu numai pentru tine ori pentru copii.

Atunci, mama răspunse cu fermitate în glas:

— Dar noi suntem foarte mulţumiţi unul de celălalt, eu şi bărbatu-meu, şi am cheltuit şi pentru mine, căci i-am dat o parte unui argintar şi l-am rugat să-mi meşteşugească nişte cercei şi un inel pe care să-l port pe deget, fiindcă bărbatu-meu îmi zicea mereu că-şi dorea să le am, când mai aveam uneori ceva în plus de cheltuială.

Bătrâna ascultase totul, iar acum strigă şi ea:

— Pe cuvânt că fecioru-meu e întocmai cum zice ea, şi mie o să-mi cumpere a treia haină de mormânt, din cea mai bună prăvălie de ţesături de la oraş. Un fecior tare bun, vecinii mei, şi-aşa vă doresc la toţi să aveţi parte, mai ales ţie, nevastă de văr, fiindcă-ţi văd burta umflată ca un pepene răscopt!

Atunci femeile râseră şi plecară una câte una, fiindcă era vreme de seară. Dar după ce se duseră toate, mama oftă în sinea ei că născocise ditamai povestea şi se mustră, spunându-şi în gând: „Ce mi-o fi trebuit mie acuma să

spun aşa o poveste lungă, nu mi-ajungea ce-a fost deja spus? De unde-o să iau bani pentru mărunţişurile acelea? Şi totuşi, cumva trebuie să fac, ca să nu se afle adevărul”.

Şi oftă, gândindu-se la toată povara pe care şi-o luase pe cap.

7

Primăvara veni din nou, iar mama trebuia să se apuce de-acum să trudească din greu la câmp, aşa că îl îndemnă şi pe băiat la muncă şi îl învăţă cum să mâne animalul. Să împingă plugul nu putea, fiind atât de mic şi pricăjit, însă putea să meargă în spatele animalului şi să-l plesnească peste pielea tăbăcită şi lutoasă şi, cum pielea animalului era atât de tăbăcită încât n-ar fi străpuns-o nici dacă ar fi izbit cu toată puterea, mama bătu un cui ascuţit în vârful unui băţ de bambus şi îl puse pe băiat să plesnească animalul cu el, ca să-l mişte din falnica lui lâncezeală.

Mama o puse şi pe fetiţă la treburi mici şi uşoare, căci bătrâna devenea tot mai nefolositoare pe măsură ce se veştejea şi uitucă, astfel încât tot ce-şi mai amintea acum era că trebuia să spună când îi era foame sau sete. Nu se mişca decât dacă plângea băiatul mic şi voia ceva în felul lui destrăbălat, căci bunica îl iubea mult pe mezin. Aşa că mama o învăţă pe fetiţă cum să spele în iaz orezul pentru prânz, dar o punea să facă asta înainte de a porni ea la câmp, ca nu cumva copila, cu ochii ei pe jumătate orbiţi, să cadă în apă şi să se înece, şi o mai învăţă cum să gătească orezul înainte de venirea lor, cu toate că era atât de mică, încât abia dacă ajungea la capacul ceaunului. O învăţă pe micuţă chiar şi cum să facă focul şi să-i ţină flacăra aprinsă, iar fetiţa îndeplinea şi lucrul acesta cu pricepere şi răbda când ieşea fumul şi îi intra în ochi, înţepându-i pleoapele, şi nu se plângea de nimic, înţelegând că acum tatăl nu mai era acasă şi mama trebuia să se îngrijească de ei toţi. Cu toate acestea, când îşi termina treaba, se ducea în casă, acolo unde era întuneric chiar şi în amiaza mare, şi se aşeza acolo, ştergându-şi ochii cu o cârpă veche pe care o păstra anume, şi îşi îndura suferinţa pe cât de bine putea.

Copilul putea şi el să meargă acum, că venise primăvara, fiindcă în timpul iernii nu încercase, înfofolit cum era în hainele îngreunate de căptuşeală, încât chiar dacă se întâmpla să cadă, nu ar fi putut să se ridice până nu trecea cineva pe lângă el, să-l pună la loc pe picioare. Acum mânca ce voia şi se făcea mare. Dar mama încă îl mai alăpta, pentru că lucrul acesta îi oferea un soi de alinare nelămurită, cu toate că pieptul îi era aproape secat de-acum. Şi totuşi, o alina, într-un fel dulce şi prostuţ, să-l vadă pe cel mic cum se agăţa de sânii ei şi cum dădea fuguţa s-o întâmpine când o vedea venind seara acasă şi plângea să sugă puţinul care mai era acolo pentru el.

Astfel, începutul primăverii se pârgui şi deveni miezul dulce al primăverii, iar mama trudea din greu cât era ziua de lungă, cu băiatul pe lângă ea, şi câmpurile fură arate într-un fel sau altul, chiar dacă nu la fel de drept sau adânc cum le ara bărbatul, căci aceasta fusese dintotdeauna treaba lui în primăverile trecute, în timp ce ea semăna seminţele. Dar fasolea era pusă, şi varza tânără, şi ridichile de vândut la piaţă, iar în curând încolţea din nou rapiţa, dându-şi la iveală căpşoarele şi înflorind galbenă şi aurie. Şi în felul acesta trudi, că aproape uitase de bărbat, atât de ostenită era în fiecare seară şi atât de adânc dormea, de abia mai izbutea să se deştepte iarăşi în zori.

Dar veni o zi când îşi aduse aminte de el.

Acum sosise ceasul când nevasta vărului trebuia să nască, iar aceasta trimise un copil să dea fuga şi s-o cheme pe mamă, care era prietena ei şi cea mai apropiată vecină, iar copilul veni la câmp, unde lucra mama, cu adierea dulce de primăvară înfoindu-i haina în timp ce muncea şi răcorindu-i sudoarea de cum se ivea.

Copilul era o fetiţă şi aceasta strigă:

— Tuşică, i-a venit ceasul lu’ mama şi zice să vii degrabă, că ştii ce iute e dânsa, şi stă pregătită, te-aşteaptă să prinzi pruncu’!

Mama îşi îndreptă atunci spatele îndoit şi-i răspunse:

— Da, spune-i că vin, după care se întoarse spre băiat şi spuse: Ia săpăliga mea şi pliveşte fasolea asta cât de bine poţi tu cât sunt plecată. N-o să dureze mai mult de oră sau pe-acolo, dacă e la fel de iute ca întotdeauna.

Spunând acestea, o apucă de-a curmezişul câmpului, în urma fetiţei care fugea înainte, şi cum mergea i se năzări cumva neobişnuit ce zi minunată era aceasta. Ducându-şi

zi de zi traiul în valea asta şi trudind cum era nevoită, nu îi trecuse niciodată prin minte să ridice capul şi să vadă lumea din jurul ei, ci toate gândurile îi erau la pământ ori la casă, asupra cărora îşi pleca întotdeauna şi ochii. Insă acum ridică privirea în timp ce mergea şi văzu. Sălciile erau pline de frunze delicate, strălucind de atâta verde, şi florile albe ale perilor erau deschise de-acum şi fluturau în adierea vântului, şi ici-colo se vedea câte un rodiu învăpăiat de purpura primelor frunze. Vântul era şi el foarte cald şi venea în rafale neaşteptate, după care pierea din nou, iar ea nu putea spune ce era mai plăcut – liniştea adâncă şi caldă după ce pierea vântul şi mirosul pământului care se ridica din câmpul arat sau mireasma vântoasă a rafalelor. Dar mergând aşa printre tăcerile şi rafalele neaşteptate, îşi simţi trupul puternic, şi plin, şi tânăr, şi un dor nou şi nemaipomenit pentru bărbat o luă în stăpânire.

Mai în fiecare primăvară ea dăduse naştere unui prunc, mai în fiecare primăvară de când era măritată, dar în primăvara aceasta trupul îi era sterp. Cândva îi păruse un lucru simplu şi firesc să poarte un copil, un lucru care avea să se tot repete, dar acum părea o bucurie pe care nu o văzuse şi singurătatea ei o învălui ca o durere, şi sânii o dureau când se gândea la lucrul acela, anume că ea nu va mai purta niciodată un copil în pântece într-o astfel de primăvară, decât dacă i se întorcea bărbatul acasă. Dintr-odată, dorul ţâşni din ea ca un ţipăt: „Oh… vino acasă… vino acasă!”.

Da, parcă şi auzi propria voce strigând cuvintele şi se opri, înspăimântată că poate le rostise de faţă cu cea mică. Şi totuşi nu le spusese cu voce tare, iar când se opri nu era decât glasul vântului şi cântecul puternic şi voios al unei mierle cocoţate într-un rodiu.

Şi când intră în odaia întunecată şi văzu chipul, de felul lui rotund şi limpede al nevestei vărului, acum supt şi întunecat de sudoare, cu zâmbetul pierit şi gravitatea durerii întipărită în loc, propriul trup îi păru mamei plin şi puternic, de parcă ea era cea grea cu copil, iară nu cealaltă. Iar atunci când ieşi copilul şi ea îl prinse şi îl înfaşă într-o cârpă, fiind liberă să se întoarcă la câmp, nu mai putu să plece. Nu, se duse nepăsătoare la ea acasă, iar atunci când bătrâna întrebă: „Ce… e gata masa? Da’ mie nu mi-e foame încă!” şi când fetiţa ieşi în fugă din casă,

acoperindu-şi ochii cu mâna, şi strigă: „E deja timpul să aprind focul, mamă?”, mama răspunse nepăsătoare:

— Nu, e prea devreme, dar eu sunt curios de obosită astăzi şi o să mă hodinesc niţel.

Şi se duse de se întinse pe pat.

Dar nu se putea odihni şi curând se ridică, îl luă pe cel mic şi-l strânse cu putere în braţe, dezgolindu-şi pieptul şi punându-l să sugă. Însă copilul se miră de brutalitatea ei, cu care nu era obişnuit, şi nu îi era foame acum, fiind încă plin de energie, astfel că se smuci, se împotrivi şi îi împinse sânul la o parte, refuzându-l. Atunci mama simţi o furie ciudată şi încrâncenată crescând în ea şi îl pălmui, trântindu-l pe podea, iar el urlă şi ea bombăni:

— Tu vrei să sugi numai când nu pot eu şi, acum când îţi dau, nu ţi-e foame!

Şi se simţea mulţumită într-un fel tare ciudat, cu ceva dulce-amar, văzându-l cum stătea întins şi plângea. Dar bătrâna strigă, auzindu-l urlând, şi fetiţa veni iute să-l ridice. Atunci, mama simţi cum îi revine blândeţea şi n-o lăsă pe fetiţă să-l ia, ci dintr-odată îl săltă chiar ea, îl scutură de praf şi îi şterse cu palma faţa înlăcrimată, mustrându-se în taină, cumva ruşinată că făcuse copilul să sufere din pricina durerii ei.

Dar, din clipa aceea, copilul nu i-a mai îndrăgit niciodată sânul la fel ca înainte şi, astfel, mamei i-a fost luată până şi acea mică alinare pe care o mai avea.

8

Ei bine, încă din tinereţe, femeia aceasta fusese o fiinţă cu focuri adânci şi statornice. Nu era ca alte femei, să-i zboare privirea după un bărbat tânăr sau altul şi să măsoare orice bărbat îi trecea prin cale. Nu, ea era o femeie cu un suflet foarte adânc, sfios până în străfundurile sale şi, înainte să se mărite cum se cuvine, nici măcar atunci când era singură gândurile ei nu îi fugeau la bărbaţi de dragul lor, iar dacă pofte neobişnuite ieşeau la iveală dinlăuntrul ei, nu le privea niciodată în faţă, ca să vadă ce anume erau sau de ce îi veneau, ci se ducea nestrămutată să se îngrijească de vreo treabă pe care o avea de făcut, purtându-şi dorul cu răbdare şi în tăcerea aşteptării. Abia când s-a măritat şi a cunoscut bărbatul pe deplin i-a fost dat să îşi vadă cu o anume limpezime dorurile adânci şi surde, încât chiar şi atunci când îl mustra şi era mânioasă pe el, ştia că fără el nu putea trăi. Pofta aceea adâncă şi nerăbdătoare din ea se putea încărca uneori precum norii de furtună, într-o furie lipsită de motiv împotriva bărbatului pe care îl iubea, până când aceasta se stingea şi se agăţau unul de celălalt, iar ea îşi găsea mulţumirea pe calea cea simplă şi străveche şi era domolită din nou.

Cu toate acestea, bărbatul nu era niciodată de-ajuns. El singur nu era niciodată de-ajuns. Ea trebuia să zămislească din sămânţa lui, să simtă cum un copil prinde viaţă şi ia formă înlăuntrul ei. Abia atunci era actul desăvârşit şi, câtă vreme copilul se mişca şi creştea, şi ea se afla într-o stare năucitoare de fericire, fiind împlinită. Da, chiar şi atunci când îşi revărsa micile supărări pe copii, fiindcă o călcau pe bătături când plângeau şi se smiorcăiau pentru una sau alta şi erau îndărătnici, aşa cum sunt copiii, chiar şi atunci observa semnele unei noi

sarcini cu o dulce mulţumire a trupului, ca şi cum ar fi fost cu burta plină, odihnită şi dormită, astfel încât trupul ei nu îşi mai dorea nimic altceva.

Într-atât de mult iubise dintotdeauna pruncii. Fusese aşa încă de pe vremuri, când era fată la tata, într-un sat numai cu puţin mai mare decât cătunul acesta, aşezat între dealuri. Casa tatălui său era plină de copii mici, iar ea era cea mai mare şi ca o mamă pentru ei; nici măcar atunci când era istovită de muncile zilnice şi copiii care i se încurcau printre picioare erau un adevărat chin pentru ea, încât ţipa la ei să stea deoparte, nici măcar atunci când ţipa nu-şi uita cu adevărat dragostea pentru ei. Întotdeauna ceva în micimea lor îi topea inima şi nu rareori se întâmpla să ridice un copil, fie de la ei din casă ori de la vreun vecin, şi să-l ţină strâns la pieptul ei, mirosindu-l adânc şi dezrnierdându-l până când cel mic nu mai putea îndura, fiindcă era în ea o plăcere pătimaşă să simtă un copil mic, cu toate că nici ea nu ştia de ce.

În acest chip, tot ce era tânăr şi se sprijinea pe ea îi făcea inima să tresalte. Primăvara, era înnebunită după puii de găină şi răţuştele ieşite din găoace, iar dacă se întâmpla ca o cloşcă să îşi lase cuibul dintr-un motiv sau altul, cu ouăle pe jumătate clocite, ea lua ouăle, făcea un săculeţ şi le lipea cu grijă de pielea ei caldă, mergând graţios şi cu băgare de seamă până când ieşeau puii. Ea hrănea cu devotament micii viermi de mătase, făcându-i plăcere să-i vadă cum cresc şi privindu-i încă din clipa când erau abia nişte firicele de viaţă şi până când creşteau mari şi graşi, iar atunci când făceau gogoşile din care ieşeau fluturii şi se împerecheau, fluture cu fluture, atunci simţea şi ea jindul acela şi satisfacţia în propriul trup.

Odată, când copiii din casa tatălui ei crescuseră şi nu mai erau bebeluşi, iar ea însăşi era aproape bună de măritiş, i s-a întâmplat un lucru deosebit, care i-a aprins călcâiele mai mult decât orice bărbat vreodată. Era un băieţel, încă prea mic ca să meargă, un copil din vecini, rotunjor şi dolofan, a cărui soră mai mare îl purtase după ea aproape toată vara, despuiat şi legat cu o fâşie de material la spatele ei. Şi uneori mama, tânără la vremea aceea şi aşteptându-şi măritişul, dezlega fâşia aceasta şi lua copilul din spatele fetiţei, iar aceasta ţâşnea şi o zbughea la joacă, bucuroasă că era eliberată pentru un răstimp de povară.

Şi aşa s-a făcut atunci că, zi după zi, fata, mama, se îngrijea tot mai mult de băieţelul acesta cu chip de lună şi, dintre toţi copiii din sat, el era cea mai mare bucurie, preferatul ei, şi îl lua în braţe şi îi mirosea palmele grăsune, se bucura de obrajii lui rotunjori şi de guriţa lui trandafirie, şi îl purta peste tot după ea, aşezându-l cu picioarele desfăcute împrejurul şoldului ei voinic, iar atunci când îi zicea maică-sa: „Ce… nu-ţi ajung copiii din casa asta, de cauţi pe la alţii când termin eu de făcut?", ea răspundea râzând: „Cred că de copii nu obosesc niciodată!".

În curând, fără ştirea ei, copilul acesta ajunse să stârnească în ea o sete pe care nu o mai cunoscuse până atunci. Fii îşi dorea şi ea, ca toate femeile, şi se gândise întotdeauna ca la un drept al ei că într-o bună zi va avea propriii fii. Dar copilul acesta voinic şi cu ochi blajini stârnise în ea mai mult decât dorinţa de a avea fii, iar ceea ce la început fusese o joacă deveni ceva mai mult, o poftă adâncă şi tainică pentru un lucru pe care ea nu îl ştia.

Găsea temeiuri atunci, când copilul era la ea în braţe, să plece singură cu el, iar toţi ceilalţi erau ocupaţi pe ici, pe colo, la câmp ori în bucătărie, şi sora copilului se bucura că putea să fie în altă parte; iar fata ţinea copilul curat şi sănătos strâns tare la pieptul ei. Îi şoptea şi-l dădăcea în braţele ei, simţindu-i trupul mic şi neajutorat, atât de grăsun şi de rotunjor. Câteodată, fiindcă lui nu îi dăduseră încă dinţii, îi mesteca ea orez sau prăjitură şi îi împingea mâncarea printre buzele mici cu ale ei, şi când el o sorbea solemn, mirat de ceea ce simţea pe neaşteptate în gură, ea râdea, însă nu ştia de ce râde, căci fericită nu era, simţind pofta aceea aprigă, adâncă şi dureroasă pe care nu ştia cum s-o liniştească.

Într-o zi, cu puţin timp înainte de măritişul ei, luase copilul în felul acesta, fiind singură cu el, şi se făcuse târziu înspre prânz, iar fetiţa n-a venit devreme ca de obicei să-l ia pe cel mic şi să-l ducă la mama lui, ca să-i dea de mâncare, şi el se agita şi se smucea şi nu voia să stea locului. Atunci fata, văzându-l înfometat şi purtată de o dorinţă aprigă şi nelămurită pe care nu o înţelegea, ci doar o simţea clocotindu-i în sânge, se duse în odaia ei, zăvorî uşa şi, cu mâinile tremurânde, îşi descheie haina şi puse copilul la sânul ei tânăr şi mlădiu, iar acesta îl apucă lacom şi-l supse cu putere. În clipa aceea, stând acolo în picioare şi uitându-se cu ochii mari la chipul copilului, ea

simţi că îi freamătă sângele cum nu visase niciodată, ochii i se umeziră şi de pe buzele ei se desprinseră sunete, scântei de sunete care nu erau cuvinte, şi îl strânse tare, lipit de ea, şi nu ştia ce anume era lucrul acela pe care îl simţea înlăuntrul ei, plin şi mistuitor şi pătimaş, mai mare decât copilul pe care îl ţinea, mai mare decât ea însăşi.

Apoi momentul luă sfârşit. Sânul ei mic era gol şi copilul începu să urle dezamăgit, iar ea îşi încheie haina la loc, ruşinată întru câtva de ceea ce făcuse, şi ieşi iute, iar fetiţa, sora copilului, veni alergând şi îl luă, ducându-l fuga la mama lui.

Însă pentru tânără, acest moment a fost o revelaţie, aproape chiar mai mult decât căsătoria. De atunci înainte, până şi bărbatul cu care s-a măritat conta pentru ea în primul rând pentru că făcea parte din viaţa ei de mamă şi nu îl iubea numai pentru ceea ce era el, în sinea lui.

Asta i se întâmplase în tinereţe. Acum, cu trupul copt şi cunoscându-le pe toate, fusese lăsată în floarea tinereţii, o femeie singură, şi cu fiecare zi în care copiii creşteau şi se îndepărtau tot mai mult de pruncie, ea îi simţea din ce în ce mai puţin ca fiind ai ei.

Băiatul cel mare se făcea înalt, zvelt şi tăcut, vorbind puţin, dar căznindu-se cu treburi grele. Când mama ridica plugul rudimentar din lemn să-l care înapoi acasă la sfârşitul zilei, el îl apuca şi îl ţinea ca pe un jug pe propriii lui umeri subţiri şi se clătina cu el peste pământul plin de bulgări, iar ea era atât de istovită adeseori, încât îl lăsa. El trăgea acum ciuturile cu apă din fântână şi hrănea bivolul, şi trudea mai mult decât îi era partea la câmp, ca şi cum ar fi fost tatăl lui.

Şi totuşi, în caznele lui se ţinea departe de femeie, de maică-sa, într-un mod tainic, împărţind supus muncile cu ea, şi totuşi adesea arătându-se îndărătnic, iar ei îi părea că băiatul se îndepărta de carnea ei într-un fel pe care nu îl pricepea, nefăcându-i plăcere să se afle în preajma ei şi ţinându-se departe, ca şi cum era vreun miros împrejurul ei pe care nu îl putea îndura. Adeseori se certau dintr-un motiv neînsemnat, de pildă, ea îl îndemna să ţină săpăliga mai bine, iar el se încăpăţâna să o ţină în felul lui, deşi era mai greu de mânuit când o ţinea aşa. Pentru un lucru atât de mărunt se luau ei la ceartă şi pentru multe alte lucruri mărunte. Totuşi amândoi ştiau vag că nu acesta era

adevăratul temei al ciorovăielii, ci vreun lucru mai adânc pe care niciunul nu îl putea pricepe.

Nici fata nu-i mai aducea bucurii, cu sărmanii ei ochi pe jumătate orbi. Cu toate acestea, copila făcea răbdătoare tot ce îi stătea în puteri şi nu se mai plângea ca odinioară, iar acum, că mezinul putea să meargă şi să alerge, plăcându-i cel mai mult să iasă pe uliţă, să se lupte şi să se joace cu alţii de-o seamă cu el, fetiţa venea uneori la câmp, unde munceau mama şi băiatul. Insă chiar şi acolo, era mai degrabă o grijă în plus decât un ajutor, mai ales dacă erau pe un câmp de răsaduri mici şi plăpânde, fiindcă era atât de oarbă încât, atunci când voia să smulgă buruienile nu le vedea prea bine şi de multe ori smulgea câte un răsad, crezând că-i buruiană, şi atunci băiatul o mustra plin de mânie:

— Du-te acasă, fetiţo, că aicea pe cuvânt dacă ne eşti de vreun folos. Du-te şi stai lângă mamaie!

Şi atunci când ea se ridica, surâzătoare, deşi rănită profund, el ţipa din nou la ea, cu vocea lui tăioasă:

— Acuma vezi pe unde calci, împiedicato, că mergi peste răsaduri!

Aşa că fata se grăbea să plece de pe câmp, prea mândră ca să mai rămână, iar mama era sfâșiată între cei doi, între fiul ei şi biata fată pe jumătate oarbă, şi îi înţelegea pe amândoi, pe băiat, ostenit de munca prea aspră pentru vârsta lui, şi pe fată, atât de răbdătoare cu suferinţa ei, şi îi spunea oftând, în timp ce ea se îndepărta:

— E adevărat, sărmana mea, că nu eşti de prea mare folos, nici măcar să coşi nu poţi cu ochii aceia, aşa cum sunt. Dar mergi acasă şi mătură pe jos, apoi pregăteşte mâncarea şi aprinde focul. Lucrurile acestea le faci cu destulă îndemânare. Ai grijă de cel mic şi vezi să nu cadă în iaz, căci e mai neastâmpărat şi mai îndărătnic decât voi toţi, şi mai toarnă niţel ceai din când în când pentru bătrână. Acolo e treaba ta şi acolo îmi eşti şi mie de ajutor. Şi când o să am puţin timp, o să merg şi-o să caut o alifie pentru ochii tăi.

În felul acesta o mângâia pe copilă, însă copila nu era o mângâiere pentru ea, căci stătea cu orele şi îşi ştergea pleoapele umede şi dureroase, zâmbind în felul acela fix şi răbdător. Şi văzând-o pe ea uneori, şi auzind răbufnirile băiatului, şi uitându-se la jindul mezinului de a pleca la joacă, mama se întreba cu amărăciune cum de se putea ca

în pruncie să-i fie atât de dragi şi fără cusur, iar acum să nu-i ofere nicio mângâiere.

Da, mama privea uneori seara peste drum, la casa vărului ei, şi o măcina o invidie cruntă. Pentru că acolo se afla un soţ bun şi cumsecade, un bărbat simplu şi murdar de pământ, nu curat şi frumos cum era bărbatul ei, dar destul de vrednic, cum se ducea el în fiecare zi la muncă şi venea acasă să i se dea de mâncare şi să doarmă, cum se cuvine să facă bărbaţii, şi mai erau acolo copiii lui, pe care îi procrea regulat şi frumos, şi acolo şedea şi mama, liniştită, voioasă şi mulţumită, cu noul ei prunc pe genunchi, un suflet mic şi vesel, iar gura îi era mereu deschisă şi cloncănitoare, însă era o vecină bună şi cu suflet mare. Adesea venea iute să împartă vreo bucată de carne cu mama ori să le dea copiilor un pumn de fructe ori o floricică de hârtie pe care o făcuse pentru fetiţă, să şi-o pună în păr. Era o casă plăcută, plină şi rodnică, iar mama o invidia şi dorurile ei deveneau tot mai adânci, mai mohorâte şi mai neîmplinite.

9

Dacă ar fi putut să-şi uite bărbatul şi s-o încheie în felul acesta cu el, dacă ar fi fost mort şi l-ar fi văzut îngropat în pământ, ţeapăn şi pierdut pentru totdeauna, dacă ar fi fost văduvă şi ar fi ştiut că viaţa ei cu bărbatul se terminase, i-ar fi fost mult mai uşor. Dacă cei din cătun ar fi ştiut-o văduvită, iar ea şi-ar fi putut purta adevărata văduvie cu candoare şi putere de îndurare, auzindu-i pe oameni spunând, când trecea pe lângă ei, ori ştiindu-i că spun: „O văduvă cu adevărat credincioasă, nevasta aceea a lui Li, acum răposat. El zace acolo, mort şi îngropat, iar ea se duce la el cu credinţă şi nestrămutare, o femeie în cinstea căreia s-ar fi înălţat o boltă de marmură sau cel puţin o boltă de piatră în vremurile străvechi”. Dacă ar fi auzit vorbe ca acestea i-ar fi dat putere şi ar fi fost un lucru pe care să se sprijine, şi pe chipul acesta pe care i l-ar fi făcut oamenii şi-ar fi aşezat şi ea sufletul şi ar fi trăit mai bine, doar pentru că oamenii gândeau astfel despre ea.

Însă nu era văduvă şi adesea trebuia să le răspundă acelora care veneau la ea şi o întrebau ce mai face bărbatul ei, şi întotdeauna trebuia să mintă, să fie binedispusă şi să-l aibă necontenit în minte, din pricina minciunilor ei sfruntate. Mereu o opreau: „Iată-te, nevastă cinstită, oi mai fi primit vreo scrisoare ori vreo vorbă, în ultima vreme, care să zică ce mai face bărbatul dumitale?”.

Iar ea, trecând mai departe şi cărând pe umăr produsele de dus la piaţă sau întorcându-se agale acasă cu coşurile goale, le răspunde adesea cu vocea pierită de istoveală: „Da, am primit vorbă că îi merge foarte bine, dar mie îmi scrie numai o dată pe an”.

Însă când ajungea acasă, se simţea sfâşiată în două din pricina minciunilor ei. Uneori era doborâtă de tristeţe şi

de singurătate şi îşi plângea singură de milă: „Ce femeie nenorocită şi singură sunt, fiindcă singurul meu bărbat e acela pe care trebuie să mi-l născocesc singură din cuvinte şi minciuni!”.

În momente ca acesta, stătea şi se uita în gol spre uliţă, gândindu-se cu amărăciune: „Haina aceea albastră a lui s-ar vedea din depărtare, dacă şi-ar pune în minte să vină iarăşi acasă, ce albastru curat şi frumos era!”.

Şi, cu adevărat, dacă se întâmpla vreodată să zărească un punct albastru oriunde în depărtare, îi tresălta inima, iar dacă trecea un bărbat la distanţă îmbrăcat în haină albastră, nu se putea abţine să nu se oprească din orice ar fi făcut şi să-şi ţină respiraţia în timp ce-l privea apropiindu-se, ferindu-şi ochii cu palma de razele soarelui dacă era la câmp, cu săpăliga scăpată din mână în timp ce se uita după el, urmărindu-l dacă venea înspre ea sau mergea în altă parte, dacă era doar în trecere şi avea un drum lung înainte. Şi niciodată cel care trecea nu era el, fiindcă albastrul e o culoare obişnuită şi orice bărbat putea să poarte o haină albastră, dacă era sărac şi de rând.

Dar erau şi momente când minciunile o făceau să se înfurie pe el şi să-şi spună că bărbatul nu era vrednic de ele, iar dacă el ar fi venit acasă într-un astfel de moment, ea şi-ar fi revărsat toată furia asupra lui şi l-ar fi blestemat cum nu se poate şi cu toată iubirea pe care i-o purta, fiindcă o făcuse să sufere atâta. Erau momente când furia aceasta turbată o ţinea zile de-a rândul, încât era posacă şi neînduplecată cu copiii şi cu bătrâna, lovind nervoasă câinele cu săpăliga, chiar dacă suferinţa îi era şi mai mare când se vedea aşa.

Într-unul din momentele acestea, se întâmplă să fie vremea împărţirii orezului după strângerea recoltei. Din nou, se muncise pe toată perioada culesului, singură, în afara ajutorului pe care reuşise să i-l dea băiatul şi, într-o zi sau două, bunul ei văr, şi sosise ziua în care trebuia să împartă grânele treierate. În ziua aceea, femeii îi părea că dorul şi furia îi lăsaseră carne vie în loc de inimă, astfel încât orice vedea o durea crunt ca o lovitură, iar lucrurile pe care nu le văzuse îndeobşte le vedea şi le simţea în ziua asta.

Şi în timp ce pe ea o mistuia dorul, acolo, la marginea ocolului de treierat, lângă mormanul de grâne, stătea în picioare samsarul moşierului, un bărbat înalt îmbrăcat în haină sură de mătase, cu chipul lat şi colţuros, atrăgător în

felul lui îndrăzneţ. Avea aceleaşi deprinderi de care îşi amintea ea, un soi de curtoazie prefăcută, însă ochii îi erau plini şi pleoapele, grele şi pe jumătate închise peste ei, iar femeia ştiu din felul lung în care o privea pe sub pleoapele lăsate că el îi auzise povestea, despre cum îi plecase bărbatul spre alte locuri şi nu se mai întorsese niciodată. Da, era ceva astăzi în inima ei plină care intui la el cunoaşterea aceasta şi adevărul e că el era unul dintre acei bărbaţi care nu se pot uita la nicio femeie rămasă singură fără să se întrebe în taină cum era ea şi din ce era plămădită inima ei, şi cum îi era modelat trupul. Avea în dânsul o inimă de câine, cu toată înfăţişarea sa mare şi bonomă, şi cu chipul plin şi colţuros, şi cu vocea pe care şi-o făcea atât de mieroasă şi de onestă. Dar în ciuda curtoaziei sale forţate şi a vorbelor generoase, arendaşii îl urau şi se temeau de el, fiindcă era foarte iute la mânie şi avea trupul acesta mare şi prea trufaş, şi pumnii agili pe care îi încleşta şi-i apăsa pe coapse dacă îl contrazicea cineva. Da, şi atunci îşi ridica pleoapele pe care le ţinea lăsate peste ochi şi ochii lui erau de groază, lucioşi şi negri şi plini de cruzime. Cu toate acestea, de multe ori mai şi râdeau cu el, căci dacă îi plăteau tainul fără ceartă, el făcea o glumă, două cu care să pecetluiască plata, iar ei nu puteau decât să râdă la ce zicea el, însă cu regret, fiindcă avea un fel al lui de-a fi.

Şi aşa aduse el un strop de veselie, în ziua aceasta, când veni la casa mamei, unde ea trăia singură, fără bărbat, iar el ştia şi-i strigă entuziasmat băiatului:

— Văd că maică-ta nici n-are nevoie de taică-tău, cu aşa un bărbat ca tine care să se-ngrijească de câmp!

Băiatul îşi mişcă ţanţoş trupul uscăţiv şi se fali, timid şi îndrăzneţ totodată, atât de măgulit se simţea:

— Oho, păi, da, îmi fac partea, spuse el şi scuipă, aşa cum văzuse că fac bărbaţii, apoi îşi propti braţele pe coapsele mici şi osoase, simţindu-se bărbat adevărat, în toată firea.

Atunci samsarul râse şi se uită la mamă, ca şi când ar fi vrut să râdă cu blândeţe împreună de feciorul acesta al ei, iar femeia nu putu să nu zâmbească şi îi întinse o ceaşcă de ceai pe care o turnase din politeţea pe care o arăta oricărui musafir. Şi, fiind atât de aproape de ochii lui zâmbitori, nu avu de ales decât să privească adânc în ei şi inima ei mare, înfometată şi plină de dorinţe, se arătă atât de limpede în propriii ei ochi, fără ca ea să îşi dea măcar

seama. Bărbatul se uită lung la ea, adulmecându-i ardoarea, şi deveni înfierbântat şi serios, iar atunci când luă ceaşca îi atinse mâna cu a lui, ca şi cum nu ar fi ştiut că ea avea mâna acolo. Dar femeia simţi atingerea şi îi surprinse înţelesul ca o flacără ce-i clocoti în sânge.

Pe urmă se întoarse ruşinată, fără să ia seama la ce-i spunea propria inimă. Nu, îşi făcu de lucru cu grânele şi, în timpul acesta, i se făcu deodată frică de ea însăşi şi îi spuse băiatului cu o voce şoptită:

— Fugi la vărul nostru şi spune-i să vină degrabă să m-ajute.

Iar în sinea ei îşi zicea, pentru a-şi domoli tulburarea: „Dacă e el aici… dacă bunul nostru văr e aici…”

Dar băiatul era mândru şi încăpăţânat, aşa că protestă:

— Sunt eu aici, mamă, te ajut eu. Ce nevoie ai de altu’? Uite, aici sunt!

Acum, samsarul râse zgomotos şi se plesni peste coapsele groase, profitând în secret de flăcăul naiv şi spunând:

— Aşa e, băiete, şi pe bună dreptate că mama ta nu are nevoie de alt bărbat!

Atunci băiatul deveni şi mai încrezător, încurajat astfel, iar când mama lui spuse din nou, cu o voce stinsă: „Ar fi mai bine ca vărul nostru să se afle aici”, băiatul îi surprinse slăbiciunea şi strigă:

— Nu, mamă, nu-l chem! Eu sunt destul de bărbat!

Şi luă măsurătoarea, după care se duse ţanţoş să o umple cu grâne, iar femeia râse stânjenită şi îi dădu pace – şi adevărul este că era ceva în ea care îi dădea ghes să îl lase în voia lui.

După ce grânele au fost împărţite, iar ea mai umpluse cu vârf o măsurătoare pe care să i-o dea samsarului, acesta o împinse deoparte cu manierele unui domn, îşi încordă buza lungă şi dreaptă de sus şi, uitându-se pătimaş în ochii femeii – căci cine mai era acolo, afară de copiii aceia şi de bătrâna care încuviinţa din cap în somn, sub jgheabul de lângă uşă –, spuse:

— Nu, n-am s-o primesc! Dumneata eşti femeie singură, cu bărbatul plecat de-acasă, şi tot ce-i aicea e numai truda dumitale. Nu am să iau nimic mai mult decât i se cuvine moşierului meu şi eu sunt de vină dacă nu va primi nici dumnealui. Nu am să-ţi percep niciun tain, femeie cinstită.

Atunci, femeii i se făcu deodată frică, în miezul dorinţei dulci şi păcătoase care o luase în stăpânire, şi se zăpăci, împingând spre el tainul. Dar el nu avea de gând să îl ia. Îi împinse măsurătoarea deoparte, aşezându-şi mâna peste a ei, iar într-un sfârşit, când îi luă măsurătoarea, vărsă grânele la loc în coşul unde le ţinea ea, fiindcă nu avea de gând să le primească.

Nici ea nu avea putere să se mai roage de el. Dincolo de chipul neted al acestui bărbat şi de expresiile lui zâmbitoare, dincolo de hainele acelea sure şi costisitoare era o forţă stranie şi tainică, ce se revărsa din el în soarele sclipitor de toamnă şi se agăţa de ea, dându-i târcoale ca o limbă de foc. Ea amuţi atunci şi îşi lăsă capul într-o parte, ca orice fecioară, şi când el vărsă grânele înapoi şi făcu o plecăciune, văzându-şi mai departe de drum, râzând şi înclinându-se şi încordându-şi buza lungă, lipsită de păr, ea nu mai putu să rostească niciun cuvânt. Stătea acolo tăcută, cu picioarele goale şi bronzate îndesate într-o pereche scâlciată de pantofi şi cu o mână răsucind colţul hainei sale de bumbac peticit.

După ce plecă, ea îşi ridică privirea şi se uită în urma lui, dar exact în acelaşi moment se întoarse şi el şi îi surprinse privirea, iar atunci se înclină şi râse din nou. Totuşi, avea aşa un fel de-a merge şi pe urmă ea regretă de o mie de ori că se uitase după el aşa cum se uitase, şi totuşi nu putuse să se abţină.

— Ce om bun, mamă, să nu-ţi ia tainul! strigă băiatul bucuros. N-am mai auzit niciodată de un samsar atât de bun, încât să nu-şi ia partea! Iar atunci când ea se duse tăcută în bucătărie, cu mintea la ceea ce se petrecuse, el o urmă, întrebând: Nu e un om bun, mamă, că n-a vrut nimic pentru el? Dar când ea tot nu îi răspunse nimic, strigă supărat: Mamă… mamă!

Atunci mama tresări deodată şi îi răspunse cu o repezeală neobişnuită:

— A… da, băiete…

— Aşa om bun, mamă… bolborosi el mai departe, ai văzut, n-a vrut nimic de la tine, ştiind ce săracă eşti acuma, că e tata plecat.

Dar mama încremeni pe loc, cu capacul de la ceaun ridicat şi ţinându-l nemişcat în mână. Se uită ţintă la băiat, cu ochii mari, şi în inima ei îşi repeta bizar, ruşinată şi totuşi copleşită de ardoarea aceea dulce şi păcătoasă: „N-a

vrut nimic de la mine?”. Însă băiatului tot nu îi răspunse nimic.

Nici bărbatul nu putea să uite patima femeii. Dintr-un motiv sau altul, se tot întorcea în cătun, ba pentru a verifica o socoteală anume pe care credea că o scrisese greşit sau pentru a se plânge de o împărţeală proastă care îl înfuriase pe moşier. Cel mai adesea mergea la casa vărului, care se afla lângă a femeii, şi se ducea să vadă ba de una, ba de alta, ba aducea nişte seminţe noi dintr-un soi de bumbac care creştea foarte bine în alte părţi, ba venea cu un om după el, cărând o grămadă de piatră de var sau altele asemenea, pentru a face pământurile mai rodnice, iar vărul era năucit de atâtea vizite. La început, s-a temut ca nu cumva samsarul să-i fi pus vreun gând rău, pe urmă îl neliniştea văzând că nu se întâmplă nimic şi îi spuse nevesti-sii:

— Trebuie să aibă un motiv ascuns şi necurat, dacă-i ia atât de mult timp să-l dea la iveală.

Şi-l urmări pe bărbat plin de nelinişte, şi stătu şi-l privi, deşi nerăbdător totodată să se întoarcă la treburile care-l aşteptau, temându-se totuşi să nu se arate nepoliticos în faţa cuiva care îi putea face rău, dacă asta voia.

Dar nici vărul şi nici nevasta vărului nu băgară de seamă cum ochii tainici ai samsarului îi alunecau pe sub pleoape către femeia de peste drum şi cum, dacă ea nu era acolo, în pragul ei, el nu zăbovea decât foarte puţin, iar atunci când era ea acolo, uita să mai plece, stând cu faţa la ea, şi uneori zicea tare şi cu falsă bunăvoinţă:

— Nu, om cinstit, nu mai am altă treabă pe lângă aceasta. Sunt şi eu om ca toţi oamenii şi nimic nu-mi face plăcere mai mare decât să stau în curtea unui om de ispravă şi să mă scald în soarele de toamnă.

Dar în tot timpul acesta privirea îi era peste drum, unde femeia şedea torcând ori cosând.

De-acum venise anotimpul când pământul se cufundă în linişte deplină înainte de venirea iernii. Grâul era semănat în solul uscat şi acum aştepta să dea ploaia ca să încolţească, astfel că mama îşi lua un mic răgaz şi şedea în pragul casei, ţesând straiele de iarnă şi croind încălţări noi, căci ochii fetiţei nu erau suficient de buni pentru

aceasta şi nici nu aveau să fie vreodată. Şedea acolo, la soare, ca să se încălzească, pe jumătate ascultând sporovăiala bătrânei şi lucrurile pe care aveau a i le spune copiii şi pe jumătate visând, iar buzele îi erau liniştite şi pielea caldă şi brun-aurie de la soare, părul negru îi strălucea de sănătate şi era proaspăt pieptănat acum, că avea timp să facă asta în fiecare zi, şi în ultima vreme arăta mai tânără decât era cu adevărat, deşi încă nu împlinise treizeci şi cinci de ani.

Ea ştia prea bine că bărbatul şedea acolo, la câţiva metri peste drum, dar nu îşi ridica ochii şi uneori, când îi simţea privirea ţintuind-o prea tare, se ridica şi intra în casă, rămânând acolo până când îl vedea plecat. Dar ea ştia de ce venea el şi ştia că se uită la ea cu o pricină anume, iar pentru asta nu îl putea ierta.

Toată iarna nu a putut nicicum să-l uite. În cele din urmă, s-a făcut prea frig ca el să mai poată veni, măcar pentru pricina lui. Când a căzut zăpada şi a venit viforniţa uscată şi tăioasă dinspre nord-vest, se prea putea ca ea să-l fi uitat. Însă nu era aşa.

Anul Nou veni încă o dată şi ea merse la oraş, cum făcea în fiecare an, să vândă nişte grăunţe şi să-şi schimbe argintul într-o bancnotă, apoi se duse de căută un alt scrib şi, încă o dată, puse să i se scrie ca din partea bărbatului şi, încă o dată, în cătun merse vorba şi lumea ştiu că ea avea banii de la bărbatul

Dar, rândul acesta, invidia lor înnoită, toate bârfele şi laudele nu alinară cu nimic inima pustie a femeii. Nici măcar mândria n-o mai mângâia acum. Ascultă când i se citi scrisoarea, cu chipul calm şi rece, după care o luă acasă şi, în aceeaşi seară, o puse în vatră dimpreună cu paiele de foc. Pe urmă se duse la masa din odaie unde era un mic sertar şi, după un răstimp, îl deschise şi scoase cele trei scrisori de acolo, căci atâta trecuse de când plecase bărbatul, se duse cu ele lângă foc şi le culcă în flăcări. Dar băiatul văzu totul şi strigă uluit:

— Arzi scrisorile de la tata, vasăzică?

— Da, răspunse mama, rece ca piatra, cu privirea aţintită la flăcările vii.

— Şi-atuncea de unde-o să ştim unde e? se tângui el.

— Ştiu mai bine ca niciodată. Crezi c-aş putea să uit? spuse femeia.

Şi astfel îşi uşură sufletul.

Dar cum poate trăi un suflet pustiit? Curând după aceea, într-una din zile merse la oraş să schimbe la loc bancnota, căci în ultima vreme nu-l mai deranja prea des pe vărul ei, învăţându-se să se descurce singură, iar când avu cele zece monede în mână, se întoarse să-şi vadă de drum, însă în pragul unei uşi, la stradă, stătea în picioare un bărbat, şi stătea zâmbind şi încordându-şi buza de sus, şi era samsarul moşierului.

Încă de la sfârşitul toamnei nu o mai văzuse atât de aproape şi, cum nu era nimeni primprejur care să-i cunoască, se uită la ea cu îndrăzneală şi zâmbind.

— Ce faci pe-aici, femeie cumsecade? întrebă el.

— Doar ce-am schimbat niscaiva bănuţi…

Şi se întrerupse, căci era cât pe ce să spună: „pe care mi i-a trimis bărbatu-meu”, dar cuvintele parcă îi rămaseră în gâtlej şi nu le mai rosti.

— Şi-apoi? o întrebă el, ridicându-şi pleoapele şi ţintuind-o cu privirea.

Ea îşi lăsă capul în jos şi se sili să vorbească pe cât de firesc putea, aşa că-i spuse:

— Mă gândeam să merg şi să cumpăr un ac de argint sau unul suflat cu argint, cu care să-mi prind părul. Cel pe care îl aveam s-a subţiat de cât l-am folosit şi s-a rupt ieri.

Într-adevăr, acul ei de păr chiar aşa se rupsese şi ea spusese adevărul fără să-şi dea seama, apoi se întoarse să plece, ruşinată chiar şi faţă de oamenii care nu o cunoşteau, că era văzută vorbind cu un bărbat pe străzile oraşului, iar el era un bărbat deosebit prin înfățișare, fiind mai înalt decât majoritatea bărbaţilor şi având un chip foarte colţuros şi palid, astfel încât oamenii se uitau deja curioşi la ei în timp ce treceau.

Dar bărbatul veni în urma ei. Ea ştia că era în urma ei, cum mergea sobră şi modestă pe stradă, fiindu-i teamă să nu facă ceea ce spusese că are de gând, astfel că se duse la prăvălioara unui argintar pe care o ştia dinainte şi se înfiinţă la tejgheaua acestuia, cerând să vadă acele de alamă suflate cu argint. Şi în timp ce aştepta, se jucă o clipă cu nişte cercei de argint care erau acolo şi, pe neaşteptate, când ea se uita la podoabe veni samsarul, care, prefăcându-se că nu o cunoaşte, i se adresă argintarului:

— Cât fac cerceii ăştia?

— Îi cântăresc ca să văd cât argint e acolo, spuse argintarul, şi pe urmă vi-i vând cinstit şi omeneşte, după greutate.

Şi argintarul lăsă baltă acul, văzând că bărbatul îmbrăcat în mătase era, fără îndoială, un cumpărător mai bun decât ţăranca aceea, în haina ei albastră de bumbac. Aşa că femeia nu putu decât să stea locului, întorcându-şi capul de la ochii aceia tainici şi îndrăzneţi, iar bărbatul aşteptă nepăsător ca argintarul să aşeze cerceii pe micile talere ale balanţei.

— Două uncii şi jumătate, spuse argintarul cu voce tare. Apoi, coborând tonul, adăugă mieros: Dar, dacă cumpăraţi cerceii pentru fericita doamnă, atunci de ce să nu adăugaţi o pereche de inele? Uitaţi aici două care se potrivesc cu cerceii, ar fi un cadou nemaipomenit, pe potriva inimii oricărei femei.

Bărbatul zâmbi auzind acestea şi spuse fără să se sinchisească:

— Pune-le, atunci. După care adăugă râzând: Dar nu sunt pentru nevastă… cea pe care am avut-o a murit acum şase luni.

Argintarul se grăbi să pună şi inelele, bucuros de o târguială atât de nimerită, şi spuse:

— Atuncea să fie pentru noua nevastă.

Dar bărbatul nu mai zise nimic, doar rămase acolo, holbându-se şi încordându-şi buza. Nici măcar o dată nu lăsase să se înţeleagă că băgase de seamă prezenţa ţărăncii. Luă podoabele, după ce au fost împachetate, şi îşi văzu de drum. Dar când se întoarse cu spatele, mama oftă şi îl privi, întru câtva geloasă pe cea pentru care le cumpărase, căci tare i-ar mai fi plăcut şi ei asemenea lucruri, după care tânjise adesea pe vremea când era fată. Şi, pe bună dreptate, erau chiar podoabele despre care spusese că o îndemnase bărbatul să şi le cumpere cu arginţii cheltuiţi, iar clevetitoarea o întreba adesea în ultimul timp: „Unde-s inelele acelea de-ai zis că le ai? Adă-le, să le văd şi eu modelul!”. Şi mama se simţea mai mereu încolţită şi zicea: „Sunt date la argintar, la făcut” sau „Le-am pus undeva bine şi-am uitat unde” şi multe alte asemenea scuze inventase, până anul acesta, când clevetitoarea i-a spus cu o răutate nemăsurată: „Şi încă nu porţi inelele acelea?”, iar mama i-a răspuns: „Nu mă lasă inima, dar am să le pun în prima zi când vine bărbatul acasă”.

Aşadar, după ce îşi cumpără acul şi îl strecură în părul ei legat în coc, se întoarse acasă gândindu-se la minunatele podoabe de argint şi oftă, judecând că pe ea n-o lăsa inima să ia arginţii câştigaţi cu sudoarea frunţii şi să-şi cumpere un farafastâc, văzând şi ea, la urma urmei, că fără îndoială nu conta în faţa nimănui cum arăta acum, aşa că lăsă lucrurile cum erau. Gândindu-se în felul acesta şi simţindu-se cumva tristă, îşi croi calea dincolo de poarta oraşului, pe drumul îngust de ţară care se desprindea de strada principală şi ducea spre cătun, gândindu-se la casa ei şi la desfătarea mâncării când avea să ajungă – singura desfătare pe care trupul ei o mai cunoştea.

Pe neaşteptate, din negura serii scurte de iarnă, apăru bărbatul. Din negură apăru, neaşteptat şi negru, şi o prinse de încheietură cu mâna lui mare şi fină, şi în jurul lor nu era nici ţipenie de om. Nu, era ora când ţăranii erau la casele lor şi era frig, şi aerul, plin de chiciura nopţii, o vreme când nimeni nu mai zăboveşte pe-afară decât dacă-i musai. Şi totuşi el era acolo, luând-o şi ţinând-o de încheietură, iar ea îi simţi mâna şi rămase nemişcată, năucită în nemişcare.

Atunci, bărbatul luă pacheţelul cu argint pe care îl avea şi, cu mâna cealaltă, îl împinse în mâna ei, în cea pe care o ţinea, apoi îi strânse degetele peste el şi spuse:

— Le-am cumpărat pentru nimeni alta, decât pentru tine. Numai şi numai pentru tine le-am cumpărat. Sunt ale tale.

Şi dispăru în umbra deasă de sub zidul oraşului, iar ea rămase singură acolo, cu podoabele de argint în mână.

Apoi îşi veni în fire şi goni după el, strigând:

— Nu pot… dar nu pot…

Însă el dispăruse. Cu toate că fugi dincolo de poartă, încercând să vadă printre luminile pâlpâitoare ale prăvăliilor, nu îl putu zări. Îi era ruşine să alerge aşa în oraş şi să se uite în ochii bărbatului, în lumina aceea tulbure, astfel încât rămase pe loc, nesigură şi ruşinată, până ce gărzile care păzeau poarta oraşului strigară, scoase din răbdări:

— Femeie cumsecade, dacă ieşi pe poartă în seara asta, trebuie să-ţi vezi de drum, fiindcă vine ceasul când trebuie să încuiem, să nu intre comuniştii, hoţii aceia noi care-au apărut în ultima vreme.

Şi ea îşi văzu din nou de drum, luând-o de-a curmezişul peste micul deal şi coborând în vale, iar după un răstimp îşi strecură podoabele în sân. Luna se ridica uriaşă, rece şi strălucitoare de cum scăpărase soarele, iar când sosi acasă, copiii erau în patul lor, iar bătrâna adormise. Numai băiatul era treaz şi se tângui când veni mama lui:

— M-am temut pentru dumneata, mamă, şi aş fi venit să te caut, doar că mi-a fost frică să-i las singuri pe cei mici şi pe bunica.

Dar ei nici măcar nu îi veni să zâmbească auzindu-l cum vorbea despre ceilalţi doi copii, ca şi cum el era bărbat pe lângă ei.

— Da, aicea-s, în sfârşit, şi frântă de oboseală, răspunse ea şi se duse să aducă niţică mâncare, pe care o înghiţi rece, şi în tot acest timp avea podoabele băgate în sân.

După ce mâncă, aruncă o privire spre pat şi văzu că băiatul adormise şi el lângă lumânare, aşa că trase draperiile şi apoi se aşeză la masă, scoţându-şi pacheţelul din sân şi desfăcând hârtia fină în care era învelit. Şi iată inelele, strălucitoare şi albe, iar cerceii erau superbi. De fiecare dintre ei erau prinse câte trei lănţişoare subţiri, iar la capătul fiecărui lănţişor atârna o mică figurină. Îi luă între degete ei aspre şi privi îndeaproape, iar de un lănţişor atârna un peştişor mititel, de al doilea, un clopoţel, iar de al treilea, o steluţă cu vârfurile ascuţite, toate meşteşugite atât de elegant şi ingenios, pe placul oricărei femei. Nu mai ţinuse niciodată în palma ei aspră şi arsă de soare lucruri atât de frumoase. Stătu acolo şi le privi un răstimp, apoi oftă şi le înveli la loc, neştiind ce să facă cu ele sau cum să i le înapoieze omului aceluia.

Dar când se strecură sub cuvertură, lângă copii, nu reuşi să adoarmă. Cu toate că trupul îi era înfrigurat de la umezeala rece a nopţii, obrajii îi ardeau şi nu izbuti să adoarmă decât foarte târziu şi nici măcar atunci prea profund. Şi pe de o parte visă nişte obiecte ciudate şi strălucitoare, iar pe de altă parte visă mâna fierbinte a unui bărbat pe încheietura ei.

10

Nu l-a mai văzut pe bărbat toată primăvara, cu toate că îşi amintea de el. Nu l-a mai văzut până într-o zi, la începutul verii, când grâul se făcea încet-încet auriu, iar ea îşi semănase orezul în răzoarele pentru răsaduri şi acum încolţea proaspăt şi verde, în grămăjoare de jad pe lângă casă, unde putea fi păzit mai bine de bătrână, de păsările hrăpăreţe care-i iubeau frăgezimea. Şi în tot timpul acesta, inima îi zăcea în piept fierbinte şi înţelenită.

Dar veni o zi la începutul acelei veri, o zi fără vânt şi plină de o căldură proaspătă şi blândă. Cicadele îşi chemau iubirile aprinse şi, după ce le vor fi chemat, în punctul lor culminant, glasurile li se stingeau uşor şi languros, pierind din nou în tăcere. În vale, soarele îşi revărsa văpaia ca un vin cald şi limpede, iar pietrele netede şi calde de pe uliţa solitară a cătunului reflectau dogoarea, astfel încât aerul tremura şi dănţuia deasupra lor şi printre valurile acelea alergau şi se jucau ţâncii în pielea goală, cu trupurile lor fragede lucind de transpiraţie.

Niciun fel de adiere trecătoare nu era. Stând în picioare pe pragul casei sale, mama se gândea că nu mai simţise niciodată vara atât de timpuriu, o asemenea căldură puternică şi neaşteptată. Mezinul o luă la goană spre malul iazului şi intră în apă acolo, râzând şi strigând la tovarăşii lui de joacă să vină şi să-l însoţească, iar flăcăul cel mare se dezbrăcă de haină, îşi suflecă pantalonii până sus, pe cap îşi puse o pălărie veche de bambus, cu boruri largi, care îi aparţinuse cândva tatălui său, şi o porni la câmp, unde porumbul era proaspăt încolţit. Fata stătea în casă, la întuneric, şi mama o auzi suspinând. Numai bătrânei îi plăcea căldura aceasta, şedea la soare şi îşi lăsa

haina să alunece de pe trunchiul ei bătrân şi ofilit, astfel încât să i se îmbibe soarele în oasele bătrâne şi în sânii care-i atârnau pe piept ca două fâşii de piele uscată.

— Vara nu mi-e niciodată frică să mor, fata mea! gânguri ea când o zări acolo pe nevasta feciorului ei. Soarele e bun ca sângele şi oasele noi pentru o făptură aşa bătrână şi trecută ca mine!

Dar mama nu putea îndura căldura de afară. Avea ea destulă căldură înlăuntrul ei, iar în ultima vreme parcă îi tuna sângele în vine de prea multă căldură. Aşa că plecă de acasă spunând:

— Trebuie să merg şi să ud niţel orezul. E-un soare dogoritor azi, maică.

Şi îşi luă săpăliga, iar pe umăr îşi atârnă găleţile goale de apă, pornind-o aşadar pe poteca îngustă ce ducea spre un iaz mai îndepărtat şi aflat ceva mai sus decât răzoarele de orez, mergând voioasă, căci aerul, deşi fierbinte, nu era la fel de stătut şi amorţit ca pe uliţă.

Mergea tot înainte şi nu se întâlni cu nimeni, fiindcă era ceasul de după amiază când oamenii se odihneau. Dacă, ici-colo, câte un bărbat se dusese mai devreme la câmp, căuta şi el umbra, deoarece, până la urmă, era prea cald ca să muncească, şi stătea dormitând pe sub câte un copac, cu pălăria pe faţă ca să-l ferească de muşte şi cu animalul în picioare lângă el, căzându-i capul şi cu tot corpul moleşit de căldură şi somn. Dar mama putea să suporte căldura, fiindcă venea din văzduh şi nu era închisă între ziduri ori în propriile vine.

Lucră aşadar un răstimp în răzoarele ei, făcând cu săpăliga o gaură mică în marginea mai înaltă a răsadului şi săpând un şănţuleţ până la iaz, apoi se duse la malul iazului cu găleţile agăţate pe o prăjină şi le cufundă pe rând în apă, după care le goli în şanţul pe care îl săpase. Iar şi iar, cufundă găleţile în apă şi privi pământul întunecându-se şi umezindu-se, şi se simţea ca şi cum ar fi hrănit o vietate însetată, dându-i viaţă.

În timp ce îşi îndeplinea sarcina aceasta, se îndreptă deodată de spate, lăsă găleţile jos şi se duse să se aşeze pe malul verde al iazului ca să-şi tragă sufletul, şi cum stătea acolo privi înspre nord, unde era cătunul, şi acolo văzu un om oprindu-se şi întrebând-o ceva pe bătrână, după care se întoarse şi o porni înspre ea, unde stătea la marginea iazului. Ea îl privi cum vine şi îl recunoscu. Era samsarul moşierului şi, în timp ce se apropia, ea îşi aminti că încă

avea podoabele de la el şi îşi lăsă capul în jos, neşti- ind cum să aducă vorba de ele fără a i le înapoia, şi totuşi nu îndrăznea să se ducă acum şi să le caute pentru a i le înapoia, în plină zi, când putea să treacă oricine şi s-o vadă, şi cu bătrâna cât se poate de trează, stând la soare, atât de iscusită în a vedea ce nu trebuia.

Aşadar, bărbatul veni, iar când sosi, mama se ridică uşurel, fiind mai jos în rang decât el şi femeie, pe când el era bărbat. Dar el i se adresă nestingherit, spunând:

— Femeie cumsecade, am venit numai să văd cum e grâul anul acesta şi să văd cam ce recoltă o să fie pe câmp!

Însă, în timp ce vorbea, privirea îi aluneca de sus în jos pe trupul ei, înveşmântat pe căldură doar cu o haină şi cu o pereche de pantaloni din ţesătură albastră peticită şi subţiată de atâta purtat, strânsă pe formele ei, iar ochii i se opriră la picioarele ei goale şi arse de soare; temându-se de propria inimă, ea bălmăji lipsită de politeţe:

— Câmpul e mai încolo… uitaţi-vă, de vedeţi!

Aşa că el aruncă o privire într-acolo de unde stătea acum în picioare şi spuse în felul lui mieros, de orăşean:

— Un câmp foarte frumos, femeie cumsecade, şi-au fost recolte mai rele decât vom avea anul acesta.

După care dădu la iveală un carneţel fălţuit şi notă ceva în el cu un fel de băţ pe care ea nu-l mai văzuse niciodată, observând că nu trebuia să îl înmoaie deloc în cerneală, aşa cum făcea scribul, căci ieşea negru chiar din el. Îl privi cum scrie şi pe de o parte era curioasă, iar pe de alta o emoţiona şi o făcea să se simtă mândră că un astfel de bărbat învăţat şi mărinimos se uitase la una ca ea, chiar dacă nu ar fi trebuit, şi se gândi să nu aducă vorba de podoabe, de data aceasta.

Când termină de scris, i se adresă zâmbind şi încordându-şi buza:

— Dacă ai vreme, arată-mi celălalt câmp al dumitale, pe care creşte orzul, fiindcă mereu uit care-i al dumitale şi care al vărului.

— Al meu e colo, pe după deal, răspunse ea parcă fără chef, iar acum îşi lăsă privirea în jos şi dădu să-şi ia din nou săpăliga.

— Pe după deal? întrebă bărbatul şi atunci vocea i se înmuie şi mai mult, îşi netezi buza aceea a lui cu mâna mare şi fină şi zâmbi: Dar arată-mi, femeie cumsecade!

Acum o ţintui de-a dreptul cu privirea, fără ocolişuri, şi ochii lui avură parcă puterea de-a o mişca din loc, căci ea puse deoparte săpăliga şi se duse cu el, mergând în urma lui cum fac femeile când pleacă la drum cu bărbaţii.

Soarele bătea deasupra lor în timp ce mergeau, iar pământul era cald sub picioare, verde şi moale de la iarbă. Deodată, cum mergea, femeia îşi simţi sângele clocotindu-i dulce şi languros în soarele fierbinte. Şi fără să ştie de ce, îi provoca o plăcere adâncă să se uite la bărbat cum mergea în faţa ei, la gâtul lui palid şi vânjos, lucind de sudoare, la trupul lui mişcându-se în haina lungă şi fină de vară, la picioarele lui în iţari albi şi curaţi şi în opinci negre. Iar ea mergea tăcută în picioarele goale şi se apropie de el, simţind o adiere a miresmei lui, prea puternică pentru a fi parfum, ci mai degrabă un amestec de sânge bărbătesc, carne şi sudoare. Când o simţi în nări, o ameţi ardoarea şi era o ardoare atât de mare, că femeia se înspăimântă de ea însăşi şi de ce ar putea face, aşa că spuse şovăielnic şi oprindu-se în loc pe poteca învelită în iarbă:

— Am uitat ceva pentru bătrâna mea mamă! Iar când el se întoarse şi se uită la ea, şovăi din nou, simţindu-şi deodată tot trupul fierbinte şi slăbit. Am uitat un lucru pe care-l aveam de făcut…

Şi se întoarse cu spatele la el, mergând cât de repede putea şi lăsându-l acolo, uitându-se nedumerit după ea.

Se duse drept acasă şi se strecură înăuntru fără să o bage nimeni de seamă, fiindcă toată lumea dormea. Toropeala zilei era tot mai apăsătoare pe măsură ce se scurgea amiaza. Peste drum, nevasta vărului şedea adormită, cu gura pe jumătate deschisă şi cu ultimul prunc adormit la pieptul ei. Bătrâna dormea şi ea acolea, cu capul căzut şi cu nasul în barbă, iar hainele îi tot alunecau pe şale, cum stătea acolo, în bătaia soarelui. Fata ieşise din odaia apropiată şi se ghemuise lângă o piatră rece, pe care o folosea drept pernă pe care dormea, iar mezinul era tolănit în pielea goală, cât era de lung, sub salcia unde se culcase.

Ziua în sine se schimbase. Se făcuse mai întuneric şi aerul era chiar mai stătut, mai înăbuşit de o căldură adâncă şi arzătoare. Nori uriaşi se conturau umflaţi, negri şi cumpliţi, deasupra dealurilor. Dar străluceau, tiviţi cu argint şi aprinşi de o lumină stranie, lăuntrică. Până şi

sunetul oricărei insecte, cântecul oricărei păsări era înăbuşit în tăcerea imensă şi fierbinte a acelei zile.

Dar mama nici gând să adoarmă. Se duse tiptil în odaia tăcută şi întunecată şi se aşeză pe pat, cu sângele bubuindu-i în tâmple, sângele trupului ei voinic şi înfometat. Acum ştia ce păţise. Nu se mai prefăcea, aşa cum s-ar preface un orăşean, că o încerca o boală. Nu, era prea simplă ca să se prefacă, atâta vreme când ştia prea bine cum stăteau lucrurile cu ea, şi era mai înspăimântată decât fusese vreodată în toată viaţa ei, fiindcă ştia că o asemenea poftă cum simţea ea acum putea să o ia razna, dacă nu era hrănită… Nici măcar nu visa că ar putea să-l respingă, acum când ştia că propria ardoare era aidoma cu a lui, şi suspină tare, văitându-se în sinea ei: „Ar fi mai bine dacă el nu m-ar vrea… O, mi-aş dori ca el să nu mă vrea şi astfel aş fi salvată!”.

Dar chiar în timp ce suspina, se sculă înnebunită de pe patul acela şi ieşi din cătunul adormit, ducându-se la câmp pe drumul pe care venise. Merse pe sub norii uriaşi, negri şi strălucitori, iar în jurul ei erau dealurile, de un verde şters şi limpede pe fundalul întunecos. Merse pe sub cerul acesta, prin curba mică şi şerpuitoare pe care o făcea poteca acolo unde ocolea un altar mic şi dărăpănat, iar acolo, în intrândul altarului, stătea în picioare bărbatul, aşteptând.

Iar ea nu putu să treacă de el. Nu, când el se duse înăuntru şi aşteptă, ea îl urmă în spatele uşii, uitându-se după el, iar el stătea acolo, în negura altarului fără ferestre, aşteptând, şi ochii îi luceau în negura aceea, licărind ca ochii unui animal, aşteptând, iar ea intră.

Se priviră în lumina difuză, doi oameni într-un vis, disperaţi, dincolo de orice putere de a se abţine, şi se pregătiră pentru ceea ce avea să urmeze.

Şi totuşi femeia se opri o dată. Îşi ridică privirea din visul ei şi văzu cei trei zei din altar, capul unui bătrân cumpătat uitându-se drept înainte şi, de-o parte şi de alta, doi slujitori mici, zei modeşti de la marginea drumului, pentru aceia care se opreau în călătoria lor să se roage ori să se adăpostească. Luă veşmântul pe care îl aşternuse alături şi se duse şi-l aruncă peste capetele lor, acoperindu-le ochii larg deschişi.

11

În noaptea aceleiaşi zile, vântul se porni pe neaşteptate, precum răgetul unui tigru, dinspre dealurile îndepărtate şi doborî norii de pe cer, unde stătuseră atârnaţi grei şi plini de ploaie, cu lumina pierită de mult. Şi ploaia năprasnică se revărsă şi spălă căldurile acelei zile. Când, într-un sfârşit, se risipi ceaţa, zorile curate şi răcoroase se iveau încetişor, coborând dintr-un văzduh cenuşiu şi liniştit.

Şi-acum, odată cu furtuna aceasta şi cu răcoarea, veni fără de veste din ceruri, într-un final, moartea bătrânei. Dormise prea mult, cu trupul ei bătrân dezgolit în vântul care se pornise la scăpătat, iar când mama sosise acasă pe înserat, tăcută, ca şi cum ar fi venit de la câmp şi de la o muncă cinstită, o găsise pe bătrână în patul ei înfrigurată, scuturată de frisoane şi dureri, şi văitându-se:

— Un duh păcătos a intrat în mine, fata mea! Un vânt necurat a dat peste mine!

Şi gemea, ridicându-şi mâna mică şi stafidită, iar mama i-o prindea, şi era fierbinte şi uscată.

Mama aproape că era bucuroasă că se întâmplase asta. Aproape că o înveselea faptul că exista necazul acesta care să-i ia mintea de la propriul suflet şi de la lucrul dulce şi rău pe care îl săvârşise în ziua aceea.

— Era un cer negru şi urât… murmură ea. Aproape că-mi venea să mă-ntorc acasă, să văd dacă nu stai cumva sub cerul acela apăsător, dar m-am gândit că-i vezi culoarea şi te bagi înăuntru din calea lui.

— Atâta că eu am dormit, se tângui bătrâna, am dormit şi-am tot dormit, şi toată lumea dormea, iar când m-am trezit se dusese soarele şi mi-era un frig de moarte.

Atunci mama se zori şi încălzi apă pentru bătrână, apoi presără ghimbir în ea şi alte ierburi, iar bătrâna bău. Cu toate acestea, peste noapte îi crescu febra şi ea se plângea

că nu poate să respire, căci era un drăcuşor care îi stătea pe piept şi îi împungea un cuţit în plămâni, iar după o vreme se opri din vorbit şi zăcu, respirând greu din pricina plămânilor secătuiţi.

Iar mama era bucuroasă că nu era nevoită să doarmă. Era bucuroasă că trebuia să stea de-a lungul nopţii la căpătâiul bătrânei şi s-o vegheze, dându-i apă când gemea după ea şi punând cuvertura peste trupul ei atunci când o împingea deoparte şi se plângea că moare de cald, deşi tremura. Afară, noaptea era adâncă şi neagră şi o ploaie năprasnică se prăvălea peste acoperişul de stuf, şi din loc în loc îl rupea şi se scurgea înăuntru, astfel încât mama era nevoită să tragă patul bătrânei din colţul pe unde se prelingea ploaia, iar deasupra patului unde dormeau copiii a întins o rogojină, să ţină apa la distanţă. Şi totuşi era bucuroasă că avea de făcut toate aceste lucruri şi era bucuroasă să fie ocupată cât era noaptea de lungă.

Când se făcu dimineaţă, bătrâna era mai rău. Da, oricine putea să vadă asta, aşa că mama îl trimise pe flăcău după vărul lor şi vărul veni dimpreună cu nevasta lui şi cu un vecin sau altul, şi cu toţii se uitară la bătrână, care zăcea acum numai pe jumătate conştientă de ce se petrecea în jurul ei, năucită de febră şi de durerile pe care le avea când respira. Fiecare îşi dădu cu presupusul despre ce trebuia făcut şi ce leac trebuia încercat, aşa că mama se zori încolo şi-ncoace, să le încerce pe toate la rând. La un moment dat, bătrâna îşi veni în fire şi, văzând mulţimea adunată acolo, gâfâi din pieptul ei împovărat:

— E un drăcuşor care stă aicea, pe mine, şi mă ţine jos… Ceasul meu… ceasul meu…

Apoi mama dădu fuga lângă ea şi văzu că bătrâna avea ceva de spus, dar nu putea, ci doar se apuca tremurând de haina în care era îmbrăcată şi care era plină de petice de-acum – răsese la fiecare petic cusut pe ea, spunând că ea o să aibă viaţă mai lungă decât veşmântul. Dar acum se apuca de ea şi mama îşi plecă mult capul.

— Haina asta… şopti bătrâna, peticită toată… fecioru-meu…

Mulţimea se holba, încercând să-i audă vorbele, şi se uitau miraţi unii la alţii, însă flăcăul spuse iute:

— Ştiu ce vrea, mamă. Vrea cea de-a treia haină nouă, în care să fie îmbrăcată, cea pe care a zis tata c-are s-o trimită, iar ea a spus tot timpul că va trăi mai mult decât cea pe care o are acuma.

Chipul bătrânei se lumină întru câtva şi cei care o auziseră exclamară cu toţii:

— Ce suflet dârz mai e şi acesta! Şi continuară: Ei bine, avem aicea o bătrână nespus de curajoasă, care va avea cea de-a treia haină de înmormântare, cum a spus ea mereu!

Şi parcă o voioşie tulbure şi stinsă se ivi pe chipul supt, ca de bufniţă, al bătrânei, iar mai şopti o dată:

— Nu mor până nu e gata şi pusă pe mine…

În cea mai mare grabă a fost atunci ţesătura cumpărată, iar vărul se duse să o cumpere, după ce mama îi spuse:

— Ia cel mai bun şi rezistent bumbac roşu pe care îl găseşti şi îţi plătesc eu mâine, dacă ai acum arginţi la dumneata.

Căci se hotărâse ca bătrâna să aibă ce-i mai bun, iar în noaptea aceea, când toată casa era adormită, săpă în pământ şi scoase argintul pe care îl ascunsese acolo, luând atât cât era de trebuinţă ca să o trimită pe bătrână fericită spre locul de veci.

Şi, într-adevăr, părea că lucrul la care nu s-ar fi gândit acum, amintirea unui ceas care o purta spre locurile ei tainice, ţinându-se ocupată, bucuroasă că era atât de ocupată, părea că amintirea aceasta care aştepta undeva o făcea mai blândă şi mai dornică să se ofere acelora care îi aparţineau. Într-un fel, o uşura de ora aceea secretă faptul că acum îşi dădea sufletul să facă totul pe cât de bine îi stătea în puteri. Căci în aceste două nopţi nu dormise deloc, istovindu-se plină de zel, şi nici nu se înfuriase pe copii, iar cu bătrâna muribundă se purtase cu cea mai mare blândeţe. Când vărul aduse ţesătura, ea o ţinu dinaintea ochilor bătrâni şi pieriţi, vorbind tare de-acum, căci bătrâna surzea şi orbea tot mai mult cu fiecare ceas:

— Ţine-te bine, maică, până o croiesc!

Iar bătrânul suflet rosti, curajos:

— Da… nu mor!

Cu toate că acum nu mai avea suflare ca să mai poată vorbi şi aproape nu mai avea suflare deloc, fiindcă orice respiraţie îi zgâria jalnic plămânii şi era greu de îndurat.

Atunci mama îi dădu zor cu acul ei, croind veşmintele din ţesătura frumoasă şi bună, roşie precum rochia unei mirese, şi bătrâna zăcea privind-o, cu ochii ei împăienjeniţi atenţi la ţesătura ce strălucea în poala mamei. Nu mai putea să mai mănânce acum, să mai înghită ceva ori să bea, nici măcar laptele cald de om pe

care o femeie cumsecade i l-a stors de la propriul sân într-un blid, fiindcă uneori se întâmpla ca laptele acesta bun să salveze un bătrân ori o bătrână pe moarte. Se agăţa aşadar numai de firicelul acesta de aer, aşteptând.

Iar mama cosea şi tot cosea, şi vecinii îi aduceau mâncare, astfel încât să nu fie silită să se oprească pentru nimic, ci doar să coasă mai departe. Într-o zi şi ceva din noapte a fost gata, iar vărul şi nevasta vărului, alături de un vecin sau doi, au stat acolo să vadă, ba în fapt tot cătunul a stat treaz, să vadă dacă mama va câştiga aceasta cursă – sau moartea.

Dar în cele din urmă a fost gata, veşmântul stacojiu de înmormântare a fost gata, şi vărul ridică trupul bătrân, iar mama şi nevasta vărului îmbrăcară în haina nouă şi frumoasă membrele bătrâne şi ofilite, acum maronii şi uscate precum beţele unui copac mort. Insă sufletul bătrânei ştiu că era gata. Să vorbească nu putea, dar se întinse şi mai scoase o ultimă suflare horcăită, apoi deschise ochii larg şi zâmbi cu gura ei fără dinţi, ştiind că trăise să aibă a treia haină de înmormântare, care fusese marea ei dorinţă, şi astfel muri triumfătoare.

Şi totuşi, când ziua înmormântării se duse şi nevoia de a se ţine ocupată trecu, mama încă îşi făcea de lucru. Trudi ca niciodată la câmp, iar atunci când flăcăul continua un lucru început de ea, se oţăra la el:

— Lasă-mă pe mine… îmi lipseşte amarnic bătrâna, mai amarnic decât credeam, şi mă căiesc că n-am venit acasă în ziua aceea, să văd dacă e băgată la căldură când s-a pus furtuna şi s-a întunecat cerul.

Şi a lăsat să se creadă în cătun că suferea după bătrâna răposată şi că se pizmuia, şi mulţi o ridicau în slăvi pentru suferinţa ei, zicând: „Ce noră bună, să jelească astfel!”. Iar pe ea o alinau, spunându-i: „Nu mai jeli atâta, femeie cumsecade. Era tare bătrână şi viaţa ei era sfârşită, iar atunci când ne vine tuturor ceasul înaintea veşniciei, la ce bun să jelim? Ai bărbatul încă în viaţă şi ai doi fii. Curaj, femeie”.

Dar pentru ea era şi o uşurare să aibă toate temeiurile de a-şi ascunde frica şi tristeţea. Căci avea temei să-i fie frică şi avea şi timp acum, chiar dacă trudea la câmp, să dea la iveală în inima ei frica aceea care se pitulase acolo încă de la ceasul furtunii. Era bucuroasă de iureşul ultimelor zile, ba era bucuroasă până şi de moartea

bătrânei, spunându-şi aspru în sine: „Mai bine că bătrâna e moartă şi nu poate să afle ce are să urmeze, dacă aşa va fi datul”.

Trecu o lună şi ei tot îi era frică. Trecură două luni, trei luni şi veni recolta, grânele fură treierate şi frica ce se ascunsese îndărătul trudei sale de zi cu zi era acum o certitudine. Nu mai era rost de îndoială, iar ea ştia că ce era mai rău se prăvălise asupra ei, mamă de băieţi, nevastă cumsecade respectată în cătun, şi blestemă ziua în care venise furtuna şi propriile-i focuri necugetate. Prea bine ar fi trebuit să ştie că, având trupul atât de înfierbântat şi deschis şi dornic cum se întâmplase, şi mintea toată mistuită de o singură ardoare, prea bine ar fi trebuit să ştie că acela era un moment propice pentru roade. Şi trupul bărbatului, de asemenea, atât de puternic şi sănătos şi mânat de propria-i forţă… cum îşi putuse închipui vreodată că ar putea fi altcumva? Avea parte de o sarcină atât de curioasă acum, care trebuia ţinută în taină şi privită cu atâta disperare în pustietatea nopţii, când dormeau copiii. Şi oricât de rău s-ar fi simţit, nu îndrăznea să o arate. Era ciudat că, atunci când îşi purtase pruncii, ei nu îi fusese deloc rău, dar acum îi venea înapoi fiecare dumicat. Era ca şi cum sămânţa aceasta din ea era atât de puternică şi lacomă, încât creştea precum o buruiană înlăuntrul ei, făcând ce poftea şi fără milă cu trupul ei, iar ea nu putea lăsa la vedere nici cel mai mic semn. Noapte de noapte se ridica în şezut în patul ei, prea tulburată ca să poată sta culcată, şi se văita în sinea ei: „Aş vrea să fiu iarăşi singură şi să nu am lucrul acesta în mine… Aş vrea să fiu iarăşi singură şi aş fi fericită…” Şi i se năzărea adesea nebunia că ar putea să se spânzure chiar acolo, de stâlpul patului. Dar nu putea s-o facă. Avea copiii ei buni, se uita la chipurile lor în timp ce dormeau şi nu putea s-o facă; mai mult, nu suporta să se gândească la privirile vecinilor când aveau să-i caute pe trupul inert cauza morţii. În momentele acelea, nu ştia decât că trebuie să trăiască mai departe.

Şi totuşi, în ciuda acestor suferinţe, femeia nu era vindecată de focul ei pentru orăşeanul acela, cu toate că de cele mai multe ori se ura atunci când tânjea după el. I se părea mai degrabă că el pusese şi mai mare stăpânire pe ea acum, cu secretul acesta care creştea înlăuntrul ei. Se căia pentru faptul că i se oferise, şi totuşi tânjea după el fie zi, fie noapte. Cu toată adevărata ei ruşine şi cu

toată dorinţa de a i se fi împotrivit, totuşi tânjea după el. Insă îi era ruşine să îl caute şi se temea totodată să nu fie văzută, aşa că nu avea decât să aştepte până când venea el din nou, fiindcă i se părea că, dacă se ducea ea şi îl căuta, atunci chiar era pierdută şi la cheremul oricărui bărbat.

Dar un lucru ciudat se întâmplă. Bărbatul o terminase cu ea. De venit, nu mai veni deloc toată vara, până la coptul grânelor, când era obligat să vină şi când se înfăţişă aspru şi pornit pe ceartă ca înainte, luându-şi partea întreagă de grâne, astfel încât îl puse pe gânduri pe flăcău.

— Cu ce l-om fi supărat, mamă, că anul trecut a fost aşa cumsecade cu noi?

— De unde să ştiu eu? îi răspunse mama mohorâtă.

Dar ea ştia. Când nu s-a mai uitat la ea, a ştiut.

Nici măcar în ziua serbării recoltei nu s-a uitat la ea, cu toate că se spălase bine şi îşi pieptănase părul, netezindu-l cu ulei, şi se îmbrăcase cu o haină nouă şi cu pantaloni, şi-şi pusese ciorapi lungi şi perechea de încălţări pe care şi-o făcuse pentru înmormântarea bătrânei. Gătită astfel şi roşie în obraji de dorinţe nesănătoase şi sfiiciune, cu ochii strălucindu-i de fricile-i tainice şi disperate, se zorea de colo până colo făcându-şi de lucru pentru serbare sub ochii lui, vorbind cu unul şi cu altul şi silindu-se să fie zgomotoasă şi veselă. Femeile se uitau mirate la obrajii ei învăpăiaţi şi la ochii sclipitori, la vocea puternică şi la râsul ei – ea, care obişnuia să fie atât de tăcută acolo unde se aflau bărbaţi.

Dar, cu toate acestea, bărbatul nu se uită la ea. Bău din vinul nou de orez şi, în timp ce degusta, le spuse tare fermierilor:

— O să iau un urcior sau două din ăsta, dacă aveţi de prisos, săteni vrednici, şi puneţi dopul bine, să-l ţină dulce.

Dar la ea nu se uită nici măcar o dată, iar dacă ea se strecura dinaintea lui, ochii îi treceau peste ea ca şi cum ar fi fost o nevastă obişnuită de la ţară, pe care nici nu ştia cum o cheamă.

Şi-atunci femeia nu mai suportă. Da, cu toate că ştia că ar trebui să fie bucuroasă că el nu o mai voia, simţi că nu mai suportă. Se duse acasă în miezul zilei în care era serbarea şi scormoni în locul secret după podoabele pe care i le dăduse el, şi tremura toată în timp ce căuta. Îşi puse cerceii în urechi, scoţând aţele pe care le purtase în toţi anii aceştia ca să nu i se închidă găurile, îşi vârî

inelele pe degetele-i aspre şi puternice şi, astfel, mai făcu o încercare de a-l vedea, stând retrasă într-o parte, acolo unde stăteau femeile pentru a-i servi pe bărbaţii care mâncau. Printre ele era şi clevetitoarea, gătită de sărbătoare în pantofii ei cei noi, pe care şi-i etala stând cu picioarele scoase în afară.

— Ei bine, iată-te, nevastă cumsecade, strigă ea, ţi-ai cumpărat până la urmă podoabele, ba chiar le şi porţi, cu toate că bărbatul ţi-e încă plecat!

Strigă atât de tare, că toate femeile se întoarseră să privească şi le apucă râsul, iar bărbaţii se întoarseră şi ei să vadă şi schiţară zâmbete în faţa veseliei femeilor. Atunci samsarul, auzind râsetele şi vorbele mucalite adresate femeii, îşi ridică nepăsător şi trufaş privirea din farfurie, mişcându-şi fălcile în timp ce se uita, căci era cu gura plină, şi spuse indiferent şi destul de tare încât ea să audă:

— Ce femeie e?

Iar ochii îi căzură pe faţa ei împurpurată şi numaidecât se uită în altă parte, ca şi cum nici nu ar fi cunoscut-o, şi apoi se întoarse la farfuria lui. Iar femeia, simţind cum i se scurge sângele din obraji, se strecură afară şi o rupse la fugă, iar ei râseră cu toţii să o vadă fugind de ruşinea veseliei lor. Din ziua aceea, mama s-a ţinut departe de ceilalţi, stând singură cu copiii ei şi ascunzând sălbăticiunea care creştea înlăuntrul ei. Şi totuşi, chibzuia zi şi noapte la ce era de făcut. Aparent, muncea ca întotdeauna, făcând provizii de grâne şi aşezându-le în orânduială pentru iarnă, iar când sosi serbarea de la mijlocul toamnei şi cătunul sărbători, fiecare casă având propria bucurie şi uliţa fiind înveselită de distracţii, iar casele îmbelşugate cu grâne şi mâncare, mama, cu toate că nu avea nicio bucurie, făcu totuşi câteva prăjiturele în formă de lună şi pentru copiii ei. Când răsări luna în noaptea serbării, ei îşi mâncară prăjiturile în ocolul de treierat, sub sălcii, şi priviră luna plină strălucind aproape la fel de tare ca soarele.

Dar mâncară cu gravitate, copiii parcă simţind atât lipsa lor, cât şi a mamei de bucurie, iar într-un final flăcăul cel mare spuse solemn:

— Câteodată mă gândesc că tata e mort, dacă nu vine deloc.

Mama tresări atunci şi spuse iute:

— Fiu păcătos ce eşti, să vorbeşti de un asemenea lucru precum moartea propriului tău tată!

Dar un gând îi încolţi în minte.

— Câteodată mă gândesc să plec în căutarea lui, spuse din nou flăcăul. Aş putea să merg după ce semănăm grâul anul ăsta, dacă-mi dai câţiva arginţi, şi pot să-mi car în spate hainele de iarnă, dacă întârzii să-l găsesc.

Atunci pe mamă o apucară spaimele şi spuse repede, ca pentru a-i distrage gândul:

— Mai ia o prăjiturică, fiule, şi mai aşteaptă un an şi ceva. Ce mă fac dacă te duci şi nu mai vii nici tu înapoi? Aşteaptă până creşte ăl mic destul cât să-ţi ia locul.

Însă mezinul strigă dârz, arătându-şi întotdeauna încăpăţânarea când îşi dorea ceva:

— Dar dacă pleacă frate-meu, mă duc şi eu, spuse el ţuguindu-şi buzele mici şi roşii şi holbându-se mânios la maică-sa.

Atunci, mama îi spuse cu reproş celui mare:

— Uite… vezi ce faci când spui astfel de lucruri şi-i întorci mintea la colindat!

Şi nu mai dori să mai audă nimic despre asta.

Dar gândul acela îi rămăsese în minte şi, după aceea, cugetă la el. Iat-o pe ea aici, singură de cinci ani. Cinci ani… şi nu ar fi venit un bărbat în atâta timp, de-ar fi fost să vină? Cinci ani trecuţi… iar el trebuia să fie mort. Probabil că ea era văduvă, cine ştie, poate că era văduvă de ani buni şi habar n-a avut. Iar samsarul moşierului nu era însurat. Ea era văduvă, iar el nu era însurat, fiindcă îl auzise spunând că soţia îi murise cu şase luni în urmă, însă atunci nu luase seama la asta, căci ce îi trebuia ei să ştie, de vreme ce nu era văduvă? Da, probabil că era văduvă. În noaptea aceea, privi luna uriaşă cum se ridică în văzduh şi privi adânc în noapte, în timp ce copiii dormeau şi tot cătunul dormea, afară de câte un câine ici-colo, lătrând la luna imensă, şi din ce în ce mai mult i se insinua părerea că trebuie să fie văduvă, iar dacă era… dacă se mărita când zicea el, ar fi fost oare suficient de devreme?

Şi, în chipul cel mai ciudat, lucrul acesta o îmboldea. Flăcăul nu voia să uite de planul lui şi muncea cu zel să are câmpurile şi să semene grâul, iar în ziua când va fi terminat, îşi va lua picioarele la spinare în căutarea tatălui său. Tânărul era acum aproape la fel de înalt cât fusese tatăl său şi uscăţiv, dar puternic şi zvelt precum bambusul,

şi nu mai era un copil ca să ţină seama de interdicţii, fiind tăcut şi îndărătnic de felul lui, şi nu uita niciodată ce-şi punea în cap să facă.

— Lasă-mă să mă duc acum şi să văd unde este tatăl meu… spuse el. Dă-mi numele oraşului unde locuieşte şi casa în care lucrează!

Şi-atunci, la disperare, mama îi spuse ca să-l întârzie:

— Dar am ars scrisorile şi acuma trebuie să aşteptăm până la anul, când trimite alta.

— Da, dar ai zis că ştii! ţipă el.

— Aşa am crezut, spuse ea cu iuţeală, dar cu toate câte s-au petrecut şi cu moartea bătrânei, am uitat iară şi ştiu că am uitat fiindcă atunci când îşi dădea ea duhul, am vrut să-i trimit o scrisoare şi n-am putut, pentru că am uitat. Iar când el o privi cu reproş, ca şi cum nu ar fi înghiţit găluşca, ea ţipă cuprinsă de furie: Şi de unde să ştiu eu c-o să vrei să pleci şi să laşi totul pe capul meu acuma, când te-ai făcut şi tu destul de mare cât să fii bun la ceva? Nu mi-a trecut niciodată prin cap c-o să-ţi laşi mama şi eu ştiu c-o să sosească o scrisoare de Anul Nou, ca întotdeauna.

Aşa că flăcăul nu putu decât să-şi amâne dorinţa pentru timpul cuvenit şi aşteptă în mohoreala lui, căci îşi pusese în cap să-şi vadă tatăl. Abia dacă şi-l mai amintea, dar pare-se că în mintea lui îl vedea ca pe un om bun şi vesel, iar flăcăul tânjea după el, fiindcă în ultima vreme nu prea îşi mai iubea mama, fiind întotdeauna necăjită pe el şi neînţelegând nimic din ce-i spunea, aşa că el tânjea după taică-său.

În cele din urmă, mama nu mai ştiu ce să facă, decât că ceva trebuia făcut şi cât mai degrabă, căci chiar dacă scrisoarea nu venea la vremea Anului Nou, flăcăul avea s-o bată la cap şi, mai devreme sau mai târziu, va trebui să-i spună adevărul şi cum va putea ea oare să-l facă vreodată să priceapă că ceea ce fusese o minciună mică la început, menită să-i salveze mândria de femeie, devenise acum ceva atât de puternic şi de nestrămutat, cu rădăcinile înfipte în ani de zile şi atât de greu de schimbat?

Apoi încercă din nou să se liniştească, spunându-şi că bărbatul trebuie să fi murit.

Cine a mai auzit să nu se întoarcă omul din când în când la pământul şi la fiii şi la vechea lui casă, dacă se află încă în viaţă? El era mort.

Era încredinţată că el era mort şi, spunându-şi lucrul acesta de multe ori, convingerea i se strecură în inimă şi ea îl credea mort, dar nu-i mai trebuia decât un semn din afară care să-l convingă pe flăcău şi pe ceilalţi din cătun.

Încă o dată, luă drumul oraşului cu însărcinarea aceasta veche, şi merse de căută iarăşi un nou scrib, pe care nu îl mai văzuse niciodată, şi, oftând, îi spuse:

— Scrie-i nevestei fratelui meu şi spune-i că bărbatul ei e mort. Cum a murit? A fost prins de flăcări într-o casă, căci casa unde locuia a luat foc de la o lampă răsturnată de un rob şi a ars în somn, astfel că până şi cenuşa i-a fost împrăştiată şi nu mai e nimic din trupul lui care să fie trimis acasă.

Şi scribul trecu numele ei în locul surorii, iar ea îi dădu un nume fals, ca şi cum un străin oarecare îi scrisese ca să-i dea vestea şi, pentru o atenţie în plus, trecu şi numele unui alt oraş decât acesta şi, cu toate că mirosi ceva dubios aici, trecu şi asta cu vederea, de vreme ce nu era treaba lui ca să-şi bage nasul, iar arginţii fuseseră deja primiţi pentru a-i fi cumpărată tăcerea.

Astfel, femeia era salvată. Însă nu răbdă să aştepte până când salvarea avea să-i fie pecetluită. Nu, să-l înştiinţeze cumva pe samsarul moşierului, aşa că se duse într-o parte şi-n alta şi întrebă unde se afla vechea casă a moşierului, unde acesta nu mai locuia acum, dar de bună seamă că samsarul era bine cunoscut. Şi deveni tot mai nepăsătoare în disperarea ei de a fi salvată, aşa că dădu fuga într-acolo, iar zeii pare-se că ţineau cu ea în ziua aceea anume şi o ajutau, căci el tocmai venea singur, iar ea îl întâmpină la poarta casei, tocmai când era pe cale să intre. Şi-atunci îl strigă şi îşi puse mâna pe braţul lui, iar el se uită în jos la ea şi la mâna ei pe braţul lui, şi spuse:

— Ce-i, muiere?

Iar ea şopti:

— Domnule, sunt văduvă… Taman ce-am auzit astăzi c-am rămas văduvă!

— Şi ce-mi pasă mie! spuse el tare, smucindu-se ca să scape de mâna ei. Iar când ea îl privi îndurerată, continuă răstit: Te-am plătit… te-am plătit chiar foarte bine!

Şi, deodată, un cunoscut de-al lui strigă din stradă râzând:

— Cum vine asta, amice? O muiere aşa drăguţă şi focoasă, să pună mâna în felu’ ăsta pe-un bărbat!

— Păi, da… dacă-ţi plac muierile necioplite şi arse de soare, dar mie nu-mi plac! îi răspunse bărbatul cu răceală, abia ridicându-şi sprâncenele acelea grele ale lui.

Şi îşi văzu de drum.

Ea rămase pe loc înmărmurită, ruşinată şi nepricepând o iotă. Adică cum fusese plătită? Ce-i dăduse el ei? Şi deodată îşi aminti de podoabele pe care i le dăduse. Aceea fusese plata ei! Da, cu zorzoanele acelea, el se răscumpăra de tot ce făcuse!

Ce mai putea să facă atunci, ştiind toate acestea? îşi luă hotărâtă picioarele la spinare pe drumul spre casă, cu inima încă împietrită în piept, spunându-şi iar şi iar: „Nu e încă timpul să plâng… nu a venit ceasul când pot să plâng”. Şi nu îşi dădu voie să plângă. Nu, plânsul se strângea înlăuntrul ei uriaş şi tremurător, dar nu plânse. Se ţinu tare şi tăcută o zi sau două, până la sosirea veştilor, a scrisorii pe care ea o scrisese şi cu care se duse la scribul din cătun, spunându-i încrâncenată în timp ce i-o înmâna:

— Mă tem că-s veşti rele în ea, a venit înainte de vreme.

Atunci bătrânul o luă şi-o citi, după care tresări, spunând:

— Sunt veşti rele, nevastă cumsecade… pregăteşte-te!

— E bolnav? întrebă ea pe acelaşi ton încrâncenat.

Iar bătrânul puse scrisoarea jos, îşi scoase ochelarii de la ochi şi îi răspunse grav, uitându-se în ochii ei:

— Mort!

Şi-atunci, mama îşi puse şorţul în cap şi plânse. Da, acum putea să plângă şi plânse într-adevăr, în siguranţă, şi plânse fără oprire, ca şi cum l-ar fi crezut cu adevărat mort. Plânse pentru toţi anii de singurătate şi pentru că viaţa îi fusese atât de strâmbă şi de pustie, şi plânse pentru că destinul îi fusese atât de potrivnic şi bărbatul plecat, şi plânse fiindcă nu putea îndura să poarte pruncul acela pe care îl avea în ea şi, în cele din urmă, plânse pentru că era o femeie batjocorită. Toate lacrimile pe care se temuse să nu le audă copiii sau vecinii puteau fi acum vărsate şi nimeni nu trebuia să ştie cât de multe erau suferinţele pentru care plângea ea.

Femeile din cătun dădură fuga să o aline când auziră veştile, şi o alinară, şi se tânguiră că nu trebuia să cadă la pat de atâta jelit, că încă mai avea copiii şi doi fii de

nădejde, şi se duseră după ei de-i aduseră s-o aline, şi cei doi băieţi stăteau acolo, cel mare tăcut şi palid, de parcă l-ar fi lovit o boală căzută din cer, iar mezinul zbierând fiindcă plângea maică-sa.

Deodată, în mijlocul confuziei, un vaiet puternic şi asurzitor se ridică peste jalea mamei, iar acesta era al clevetitoarei, care se simţise brusc copleşită de toată suferinţa dimprejurul ei, şi lacrimi mari, unsuroase îi năvăliră în jos pe obraji, în timp ce suspina adânc:

— Uită-te la mine, suflet năpăstuit… eu sunt mai rău ca dumneata, căci eu nu am copii deloc, nici măcar unul! Sunt mai vrednică de milă decât dumneata, soţie cumsecade, şi mai nefericită decât orice femeie am văzut în suferinţă!

Şi vechea ei suferinţă îi reveni atât de vie, încât toate femeile erau mirate şi se întoarseră să o aline pe ea, iar în toată agitaţia aceasta mama plecă acasă, cu cei doi fii în urma ei, plângând încetişor în timp ce mergea, căci nu se mai putea opri. Da, se lăsă în jos şi plânse la propria uşă, iar băiatul cel mare plânse şi el puţin în tăcere şi acum îşi ştergea ochii cu dosul palmei, în timp ce mezinul jelea în continuare, neînţelegând ce însemna să-ţi moară tatăl, de vreme ce el nu-şi amintea ce era acela, iar fata plângea şi îşi apăsa mâinile pe ochi, gemând încetişor şi spunând:

— Trebuie să plâng fiindcă tata e mort… lacrimile mă ard îngrozitor… dar trebuie să-mi plâng tatăl mort!

Dar mama nu putea să plângă la nesfârşit, iar ea ştia că nu putea, până nu făcea ceea ce trebuia făcut. Astfel că, pentru moment, se opri din plâns şi îi linişti şi pe ei întru câtva cu propria tăcere, în timp ce se gândea la ce avea de făcut.

Ar fi spus că n-avea cale de întoarcere, afară de moarte, dar iată că avea una, şi anume să smulgă din trupul ei fiinţa aceea lacomă pe care o simţea crescând înăuntru. Insă nu putea să o facă singură. Trebuia să o ajute cineva şi nu avea la cine să se ducă, decât la nevasta vărului ei. Mama ar fi preferat să nu fie silită să-i împărtăşească nimănui ce avea ea de făcut, dar nici nu ştia cum să se descurce singură. Iar nevasta vărului era o femeie bună, dintr-o bucată, care cunoştea pământul şi căile bărbaţilor şi ştia prea bine trupul de lut al femeii, care e fertil şi trebuie să rodească într-un fel sau altul. Dar cum să îi spună?

Şi totuşi îi veni destul de uşor, fiindcă o zi sau două mai târziu, când cele două femei, întâlnindu-se printr-o întâmplare sau alta, stăteau singure pe o potecă şi vorbeau, nevasta vărului îi spuse în felul ei zgomotos şi plin de mărinimie:

— Vară dragă, pune mâna şi mănâncă şi lasă suferinţa deoparte, fiindcă mă jur că eşti galbenă la faţă de parc-ai avea viermi în tine.

Şi gândul se ivi în mintea mamei, iar ea spuse, şoptit şi amar:

— Chiar am un vierme în mine, care-mi mănâncă viaţa. Iar când nevasta vărului făcu ochii mari, mama îşi puse mâna pe burtă şi spuse, oprindu-se pe loc: Creşte într-adevăr ceva în mine, vară dragă, dar nu ştiu ce-ar putea fi, decât un duh rău de vreun fel sau altul.

— Lasă-mă să văd, spuse atunci nevasta vărului, iar mama îşi desfăcu haina şi femeia o pipăi acolo unde începuse să se umfle, spunând mirată: Păi, vară dragă, pare că e un prunc acolo şi, de-ai fi avut un bărbat, aş zice că asta ţi s-a întâmplat!

Atunci mama nu mai spuse nimic, ci îşi lăsă nenorocită capul în jos, fără a mai putea să îşi ridice ochii, iar verişoara observă o mişcare în burta ei şi strigă cu spaimă:

— E un copil, mă jur, dar cum să fie conceput altfel decât prin spirit, dacă bărbatul ţi-e plecat de-atâţia ani? Dar am auzit că s-a întâmplat la unele femei şi că-n timpurile străvechi era ceva obişnuit, dacă aveau har în ele, să se coboare zeii şi să vină la ele. Cu toate acestea, dumneata nu eşti o sfântă, vară dragă, o femeie foarte vrednică, e-adevărat, şi respectată, dar cu toane, cu o fire nestăpânită şi adesea dedată plăcerilor. Dar ai simţit vreun zeu primprejurul dumitale?

Atunci, mamei i-ar fi plăcut să născocească o altă minciună şi o mânca limba să spună că simţise un zeu într-o zi, când stătuse în altarul de la marginea drumului, *că* să se adăpostească de furtună, dar când deschise gura să rostească minciuna, nu putu. Pe de o parte, fiindcă se temea să mintă atât de pângăritor despre bătrânul zeu cumpătat de acolo, al cărui chip îl acoperise, iar pe altă parte era prea istovită acum ca să mai poată minţi. Aşa că îşi ridică privirea şi se uită nenorocită la nevasta vărului, iar roşeaţa îi năvăli în obrajii palizi, umplându-i de pete; şi-ar fi dat jumătate de viaţă acum, de-ar fi putut să spună

o minciună ca lumea. Dar nu putea şi asta era. Şi femeia cumsecade care se uita la ea înţelese cum se întâmplase şi nu întrebă nimic, nici măcar cum se petrecuse, ci spuse doar:

— Acoperă-te, sora mea, să nu răceşti.

Şi cele două mai merseră o vreme, iar după un răstimp, mistuită de amărăciune, mama îi zise:

— Nu are însemnătate cine l-a adus acolo şi nu e nevoie să afle nimeni vreodată, iar dacă mă ajuţi să trec prin asta, vara şi sora mea, am să mă îngrijesc de tine câte zile oi avea.

— Nu am trăit toţi anii pe care-i am, spuse nevasta vărului cu o voce şoptită, şi să nu văd vreo femeie care să se despovăreze de un lucru nedorit.

Şi, pentru prima oară, mama întrezări o speranţă ivindu-se în calea ei şi murmură:

— Dar cum… dar cum…

— Există leacuri de cumpărat, pentru cine are bani, lucruri puternice care uneori omoară femeia şi copilul deopotrivă şi întotdeauna e mai greu ca la naştere, dar dacă iei cât trebuie, îşi fac efectul.

— Atunci să mă omoare, spuse mama, numai să ucidă şi fiinţa aceasta, cruţându-mi astfel fiii şi pe ceilalţi de la aflarea adevărului.

Atunci nevasta vărului o privi drept în ochi şi se opri pe loc, uitându-se la ea şi spunând:

— Da, vară dragă, dar o să se întâmple iarăşi asta, acum că bărbatul ţi-e mort?

Şi-atunci mama se jură şi se tângui chinuită:

— Nu, şi-am să mă arunc în iaz ca să mă răcoresc pe veci, dacă mă mai apucă fierbinţelile ca astă-vară.

În noaptea aceea, dezgropă din pământ jumătate din rezerva ei de argint şi, când se ivi prilejul, i-o dădu nevestei vărului, ca să cumpere leacurile.

Într-o noapte, când totul fusese cumpărat şi ierburile erau gata fierte, nevasta vărului veni pe întuneric şi îi şopti femeii, care şedea aşteptând:

— Unde ai s-o bei? Căci nu se poate face în orice casă, fiind o treabă atât de sângeroasă.

Atunci mama îşi aminti de altarul acela de la marginea drumului şi de cât de pustiu era, căci treceau atât de puţini drumeţi pe acolo şi mai niciunul pe timp de noapte, aşa că cele două femei se porniră înspre altarul de la marginea

drumului, iar mama bău fiertura şi se întinse pe jos, aşteptând.

Numaidecât, în noaptea adâncă, fiertura îi pricinui spasme înfiorătoare, cum nu-şi imaginase vreodată, şi crezu că va pieri în ghearele morţii. Iar după ce agonia trecu, ajunse într-un sfârşit să uite de toate, mai puţin de agonie, devenind tot mai năucă din pricina ei. Şi totuşi, în mijlocul ei îşi amintise să nu ţipe ca să-şi uşureze durerea şi nici nu au îndrăznit să aprindă o torţă ori altă lumină cât de mică, de teamă că ar fi putut trece cineva, prin cine ştie ce întâmplare ciudată, şi ar fi văzut chiar şi de la distanţă o lumină neobişnuită în altarul acela.

Nu, mama trebuia să-şi îndure suferinţa cât de bine putea ea. Sudoarea îi curgea ca o ploaie pe trup şi nu mai simţea nimic altceva decât spasmele crunte, ca şi cum o înșfăcase o sălbăticiune gata să sfâşie viaţa din ea şi, într-un sfârşit, veni clipa când i se păru că într-adevăr sfâşiase viaţa din ea, şi atunci slobozi un ţipăt.

Atunci, nevasta vărului făcu un pas înainte, cu o rogojină pe care o adusese cu ea, şi luă ceea ce era de luat.

— Ar fi fost tot băiat, şopti ea cu tristeţe după ce îl pipăi. Eşti o mamă norocoasă, căci porţi atâţia fii în tine.

— De-acuma, n-o să mai existe altul, spuse mama suspinând.

Apoi se întinse pe spate şi îşi trase puţin sufletul pe pământ, iar când se simţi în stare plecară înapoi spre casă, sprijinindu-se pe braţul mărinimoasei verişoare şi înăbuşindu-şi gemetele. Şi când trecură pe lângă un iaz, verişoara aruncă în el rogojina făcută sul.

Multe zile după aceea, mama zăcu bolnavă şi slăbită în patul ei, iar buna verişoară o mai ajuta cu ce putea şi ea, atâta că mama zăcu suferindă toată iarna din anul acela şi era un chin pentru ea să ridice şi să care o încărcătură până la piaţă, dar era nevoită să facă şi asta din când în când. În cele din urmă, reuşi să se ridice un pic mai uşor când era o zi frumoasă şi stătea o vreme la soare. Primăvara se apropia, aşadar, iar ea se simţea întru câtva mai bine, însă tot nu era întremată, fiindcă adesea, când verişoara îi aducea un fel de mâncare mai special ca s-o aline, ea îşi ducea mâna la sân şi spunea:

— Parcă nu pot să înghit. Am ceva greu aicea. Îmi atârnă inima atât de grea şi plină între sâni, că nu pot să

înghit. Parcă am inima plină de o durere pe care nu o pot jeli. Dacă aş putea să mai plâng o dată până la capăt, m-aş face bine.

Aşa i se părea ei. Însă nu putea să plângă. Toată primăvara nu reuşi nici să plângă şi nici să muncească aşa cum era obişnuită, iar fiul cel mare se zbătea să facă toate cele şi vărul îi ajuta mai mult decât îi stătea în putinţă. Şi mama nu putea nici să plângă, nici să muncească.

Aşa au stat lucrurile până într-o zi anume, la prăşitul orzului, când ea şedea senină afară, la soare, cu părul nepieptănat în dimineaţa aceea, atât era de istovită. Deodată, se auzi zvon de paşi, iar când se uită în sus, era samsarul moşierului. Fiul mai mare îl zări şi el şi veni înainte, spunând:

— Domnule, tatăl meu e mort acum şi eu răspund în locul lui, căci mama e bolnavă de multe luni încoace. Trebuie să merg eu cu dumneata de-acum la preţuirea recoltei, dacă pentru asta aţi venit, fiindcă ea nu este în stare.

Atunci bărbatul, orăşeanul, omul acesta cu părul netezit şi cu buza încordată se uită la mamă fără ocolişuri şi fără absolut niciun interes, ştiind prea bine ce se abătuse asupra ei, iar ea ştia că el ştia şi îşi bălăbăni capul în tăcere. Dar bărbatul spuse indiferent:

— Hai atunci, băiete!

Şi cei doi plecară, lăsând-o singură acolo.

Acuma, ea ştia prea bine că nu putea să aibă nicio speranţă de la el. Şi nici că-l mai dorea, cu trupul slăbit de-atâta timp. Dar această ultimă apariţie a lui era cel din urmă imbold de care avea nevoie. Simţi cum nodul pe care ea îl numise inimă începe să i se topească, iar lacrimile îi ţâşniră în ochi; se ridică şi o apucă pe o cărăruie neumblată de-a latul câmpului, până la un mormânt neîngrijit şi singuratic pe care îl ştia, mormântul unui bărbat ori al unei femei necunoscute, atâta era de vechi că nu mai ştia nimeni cui îi aparţinea, şi se aşeză acolo, pe moviliţa acoperită cu iarbă, şi aşteptă. Iar în cele din urmă plânse.

La început, lacrimile îi veniră încet şi amare, dar nestingherite după o vreme şi atunci îşi lăsă capul pe mormânt şi jeli aşa cum fac femeile când au inima prea plină de suferinţa vieţii, care parcă dă pe-afară, şi nu le mai pasă de nimic altceva decât că trebuie să se elibereze într-un fel, fiindcă toate ale vieţii sunt prea grele pentru

ele. Şi zvonul plânsului ei ajunse până în cătun, purtat de adierile primăverii, şi auzindu-l, mamele din case şi nevestele se uitară unele la altele şi spuseră în taină:

— Lăsaţi-o să plângă, suflet oropsit, şi să se uşureze. Căci nu s-a uşurat în cele multe luni de văduvie. Spuneţi-le copiilor s-o lase să plângă.

Aşa că o lăsară să plângă.

Dar după ce plânse îndelung, mama auzi un sunet, un mic foşnet în apropiere şi, ridicându-şi privirea în asfinţit, căci plânsese până când scăpărase soarele, o văzu pe fiica ei orbecăind pe pământul gloduros, spunând în timp ce se apropia:

— Of, mamă, nevasta vărului a zis să te lăsăm să plângi până te uşurezi, dar nu te-ai uşurat nici până acuma, de la atâta plâns?

Şi astfel a fost mama însufleţită. Era însufleţită acum şi se uită la copilă şi oftă, pe urmă se ridică, îşi netezi pe spate părul răvăşit şi îşi şterse ochii umflaţi; se ridică, iar copila întinse mâna şi bâjbâi după mâna mamei, strângându-şi ochii în faţa văpăii de seară, trandafirie acolo unde apunea soarele, şi spunând:

— Mi-aş dori să nu trebuiască niciodată să plâng, fiindcă atunci când plâng mă ard ochii îngrozitor!

La vorbele acestea, mama îşi veni în fire, brusc împrospătată. Da, aceste câteva vorbe, spuse la sfârşitul unei astfel de zile, şi mâna aceasta micuţă şi tânără bâjbâind după ea o aduseră înapoi din disperarea în care trăise în ultimele luni. Era din nou mamă şi se uită la copilă, trezindu-se în cele din urmă din năuceala ei:

— Te dor şi mai rău ochii, fata mea?

— Cred că mă dor cum m-au durut mereu, răspunse copila, atâta tot că parcă mă arde mai tare lumina şi nu vă mai văd chipurile limpede ca altădată, iar acum fratele meu s-a făcut aşa de înalt, că nici nu mai ştiu dacă vii dumneata sau el, decât dacă vă aud vorbind.

Şi-atunci mama, călăuzindu-şi copilul acesta al ei, suspină:

— Unde am fost atâtea zile? Copilă, am să merg mâine în zori să cumpăr o alifie care să te facă bine, aşa cum am spus mereu că vreau să fac!

În noaptea aceea, toţi se simţiră ca şi cum mama se întorsese dintr-un loc îndepărtat şi era din nou în apele ei.

Le aşează pe masă străchinile pline cu mâncare şi se învioră, având chipul palid şi istovit, totuşi împăcat şi luminat de o pace neştiută. Se uită la fiece copil în parte de parcă nu îl mai văzuse de un an sau doi. Acum îl privea pe mezin şi spuse:

— Fiule, mâine am să-ţi spăl haina. Nici nu am văzut cât e de murdară şi de zdrenţuită. Eşti un flăcău prea frumos ca să umbli aşa mizerabil când eu îţi sunt mamă. Iar băiatului celui mare îi spuse: Mi-ai zis că te-ai tăiat la un deget zilele trecute şi că te doare. Lasă-mă să văd. Şi după ce îi spălă mâna şi puse un strop de ulei pe rană, întrebă: Cum de te-ai tăiat, fiule?

Iar el făcu ochii mari de mirare şi spuse:

— Ţi-am zis, mamă, că m-am tăiat când ascuţeam secera pe piatra de ascuţit şi-o pregăteam pentru seceratul orzului.

— Da, răspunse ea iute, mi-amintesc acum, mi-ai zis.

Cât despre copii, ei nu puteau spune cum se întâmplase, dar deodată parcă se simţeau înconjuraţi de căldură, iar căldura aceasta părea să vină de la mama lor, şi îi cuprinse buna dispoziţie şi începură să vorbească şi să-i povestească de una şi de alta, iar mezinul spuse:

— Am câştigat o monedă astăzi când dădeam cu banul pe stradă să vedem cine o să-l câştige, şi de fiecare dată când câştig primul sunt atât de norocos.

Şi mama îl privi însetată, văzând ce flăcău frumos şi sănătos era, şi, în timp ce se mira cum de nu văzuse asta mai demult, îi răspunse cu o dragoste caldă, neaşteptată:

— Ce băiat bun, să păstrezi bănuţul în loc să-ţi cumperi dulciuri şi să-l prăpădeşti!

Dar, auzind acestea, băiatul deveni serios şi spuse neliniştit:

— Dar numai pentru azi, mamă, fiindcă mâine mă gândisem să-mi cumpăr dulciuri şi, oricum, nu e nevoie să-l păstrez fiindcă pot câştiga un bănuţ în fiecare zi.

Şi aşteptă ca mama să îl contrazică, însă ea doar îi răspunse cu drăgălăşenie:

— Ei bine, cumpără-ţi atunci, fiule, căci bănuţul e al tău.

Atunci, flăcăul cel mare şi tăcut veni cu ce avea el de zis, aşa că zise:

— Mamă, am un lucru curios să îţi spun şi iată care este. Astăzi, când eram pe câmp cu samsarul moşierului, mi-a zis că e ultimul an în care mai vine în cătunul acesta,

fiindcă se duce să-şi încerce norocul în alte părţi. A zis că s-a săturat să bată drumuri de ţară şi că s-a săturat de sătenii aceştia de rând şi de nevestele lor, şi că se întâmplă acelaşi lucru anotimp după anotimp, iar el se duce într-un oraş cât mai departe de aici.

Mama auzi toate acestea şi se opri să asculte, stând nemişcată şi uitându-se fix la flăcău în lumina slabă a lumânării pâlpâitoare pe care o aprinsese în seara aceasta şi o aşezase pe masă. Apoi, când el termină, mai aşteptă o clipă şi lăsă cuvintele să i se cufunde în inimă. Şi se cufundară precum ploaia în solul uscat şi sleit.

— Aşa a spus, fiule? întrebă ea cu o voce şoptită şi caldă. Iar apoi, ca şi cum nu ar fi avut nici cea mai mică însemnătate pentru ea, adăugă iute: Dar noi trebuie să ne culcăm şi să ne hodinim, fiindcă mâine, de cum se ivesc zorii, ne ducem la oraş să cumpărăm alifie pentru ochii surorii voastre, să o facem bine din nou.

Iar acum, vocea îi era plină şi împăcată, şi când veni câinele la cerşit îl hrăni bine şi fără socotinţă, iar animalul mâncă fericit şi mirat, înfulecând iute şi gemând mulţumit când se sătură şi se trezi cu burta plină.

Ea dormi în noaptea aceea. Dormiră cu toţii şi somnul îi învălui pe toţi, mamă şi copii deopotrivă, adânc şi odihnitor.

12

Ziua următoare se ivi cenuşie şi grea de o ploaie neîncetată de vară, cerul era jos şi apăsător deasupra văii, încărcat de povara ploii, iar dealurile erau nevăzute. Dar mama se trezi devreme şi făcu pregătirile să o ducă pe fată la oraş. Nu mai putea aştepta nicio zi să facă tot ce putea pentru copilul acesta al ei. Aşteptase atât de multe zile, ba chiar le lăsase să se adune în ani, dar acum, în noua ei viaţă de mamă, spălată de lacrimi, nu putea fi prea afectuoasă ori prea pripită în inima ei.

Cât despre fată, tremura de emoţie în timp ce-şi pieptăna părul lung şi-l împletea frumos cu o panglică roz, şi îmbrăca o haină curată, albastră cu flori albe, fiindcă niciodată în viaţa ei nu mai plecase din cătunul acesta şi, când se pregătea, le spuse tuturor cu tristeţe:

— Aş vrea să am ochii limpezi astăzi, ca să pot vedea priveliştile neobişnuite de la oraş.

Dar mezinul, auzind aceasta, răspunse tăios şi ager:

— Da, şi dacă aveai ochii limpezi, nu mai trebuia să te duci.

Un răspuns atât de isteţ, încât fata zâmbi, cum făcea de fiecare dată când spunea el vreun lucru plin de spirit, însă nu mai spuse nimic, fiindcă ea, una, nu era ageră la minte, ci înceată şi blândă în tot ce făcea, iar după ce se gândi o vreme, rosti:

— Chiar şi aşa, mai degrabă aş avea ochii limpezi şi să nu văd niciodată oraşul. Cred că mai degrabă aş avea ochii limpezi.

Dar ea spuse aceasta după atâta timp, încât băiatul uitase despre ce era vorba, fiind nerăbdător de felul lui şi grăbit să treacă de la una la alta în joacă sau de la o însărcinare pe care o avea la alta, semănând, ce-i drept, cu tatăl lui mai mult decât oricare dintre ei trei.

Însă mama nu asculta pălăvrăgeala copiilor. Ea se pregătea şi se îmbrăca. La un moment dat se opri şovăielnică în faţa unui cufăr, pe care-l deschise şi din care dădu la iveală un pacheţel pe care-l privi cu atenţie, desfăcând hârtia fină în care era învelit; erau podoabele, iar ea se gândi: „Să le păstrez oare sau să le preschimb iarăşi în arginţi?”. Şi chibzui o vreme, după care îşi spuse: „E adevărat că nu le mai pot purta niciodată, acum că sunt ţinută de văduvă, şi nici nu aş suporta să le mai port vreodată. Dar le-aş putea păstra pentru nunta fetei”. Şi astfel cugeta, uitându-se în gol la ele, în timp ce le ţinea în mână. Dar amintindu-şi pe neaşteptate, burta ei se răzvrăti împotriva lor şi atunci mama jindui să scape de ele şi de orice amintire, spunându-şi deodată cu hotărâre: „Nu, n-am să le păstrez. Şi poate c-o să vină acasă – bărbatu-meu poate c-o să vină acasă şi, dacă mă găseşte cu nişte podoabe ciudate, n-o să mă creadă niciodată dacă-i spun că mi le-am cumpărat singură”. Aşadar, îşi strecură pacheţelul în sân şi o chemă pe fată, ca să pornească la drum.

O apucară pe drumul de ţară şi prin cătun înainte de orice mişcare, atât de devreme era. Mama păşea nestingherită, puternică din nou, aşa cum nu mai fusese de mult, cu capul sus şi liber în aerul ceţos, şi îşi călăuzea fiica ţinând-o de mână, iar fata se smucea ca să se mişte şi ea mai iute. Dar nici nu ştiuse cât de puţin putea să vadă. Pe drumurile cunoscute ale casei picioarele îi lunecau uşor şi destul de sigur şi ea nu ştiuse că, în realitate, se deplasa după pipăit şi miros, iar nu după vedere, şi acum drumul îi era străin, ba înalt, ba coborât, fiindcă pietrele erau lăsate uneori, şi ar fi căzut probabil destul de adesea, dacă nu ar fi fost mâna mamei.

Văzând-o, mama se înspăimântă şi inima începu să-i galopeze în faţa acestui nou necaz, spunând înfricoşată:

— Mi-e teamă că te-am adus prea târziu, copilă sărmană. Dar nu mi-ai spus niciodată că nu vezi, iar eu am crezut că lacrimile din ochi te orbeau.

— Şi eu am crezut că văd destul de bine, mamă, răspunse fata pe jumătate suspinând, şi chiar cred că văd, numai că drumul acesta e plin de hârtoape, iar dumneata mergi mult mai iute decât sunt eu obişnuită.

Atunci, mama îşi încetini pasul şi nu mai spuse nimic, mergând doar înainte, însă mult mai încet, dar atunci când se apropiară de prăvălia cu leacuri se grăbi iarăşi fără să

îşi dea seama, atât de nerăbdătoare era. Era încă devreme şi ele erau primele cliente, iar negustorul de leacuri tocmai ce-şi cobora panourile de pe uşa prăvăliei, mişcându-se domol şi oprindu-se adesea să caşte şi să-şi treacă degetele prin părul lung şi nepieptănat, scărpinându-se în cap. Când ridică privirea şi le văzu pe femeia aceasta de la ţară şi pe fată stând în faţa tejghelei, se minună şi strigă:

— Ce anume căutaţi, de-aţi venit cu noaptea-n cap?

Atunci, mama făcu un semn către copilă şi spuse:

— Aveţi vreo alifie pentru ochi ca aceştia?

Bărbatul se uită îndeaproape la fată şi la ochii ei arşi şi tiviţi cu roşu, pe care abia dacă-i putea deschide, de roşii şi arşi ce erau, şi spuse:

— Cum s-a ales cu ochii ăştia?

— La început, am crezut că-s aşa de la fum, răspunse mama. Bărbatu-meu e mort şi eu trebuie să fac muncă de bărbat la câmp, aşa că ea face adesea focul, dacă vin eu acasă târziu. Dar în ultimii ani parcă a fost şi altceva, fiindcă am scutit-o de fum şi parcă e o fierbinţeală care o cuprinde cum i se năzare şi îi arde ochii. Ce focuri or fi, habar n-am, la aşa fecioară blândă, care nu-şi iese niciodată din fire.

Atunci bărbatul clătină din cap, căscând încă o dată, şi spuse indiferent:

— Sunt mulţi care au astfel de ochi de la un foc pe care-l au în ei, tot felul de focuri îs astea, şi nu e nicio alifie care să vindece aşa o febră. O să se aprindă tot mai mult şi mai mult. Mda, şi nu e niciun leac.

Cuvintele acestea căzură ca fierul peste cele două inimi care le auzeau, iar mama spuse cu o voce şoptită şi totuşi pripită:

— Dar poate că e… trebuie să fie vreun doctor pe undeva. Ştiţi un doctor bun şi nu prea costisitor, fiindcă noi suntem sărace?

Dar bărbatul îşi clătină apatic capul ciufulit şi se duse după un leac pe care-l ţinea într-o cutie mică de lemn, spunând în timp ce mergea:

— Nu există meşteşug care s-o facă să vadă şi asta o ştiu fiindcă am văzut o mulţime de ochi roşii ca aceştia şi în fiecare zi vine lumea cu asemenea ochi, plângându-se de focuri lăuntrice. Mda, şi-am auzit că nici măcar doctorii aceia străini nu au metode cu adevărat prielnice, chiar dacă taie ochii şi-i deschid din nou, frecând partea

dinăuntru cu pietre magice şi rostind versuri şi rugăciuni, fiindcă focurile lăuntrice tot ies şi ard ochii, şi nimeni nu poate să taie focul acela, căci mistuie viaţa din însuşi miezul ei. Uitaţi însă o pulbere liniştitoare, care o să-i răcorească oleacă, chiar dacă nu poate să-i vindece.

Şi aduse o pudră granulată în bobiţe mici, ca grâul, şi de culoarea grâului brun, pe care o puse într-o pană de gâscă şi sigilă cu seu celălalt capăt, spunând din nou:

— Da, e oarbă, femeie cumsecade. Şi când văzu cum i se schimbă chipul fetei la auzul veştilor, uluită ca un copil care taman ce-a fost izbit de o lovitură grea şi nevăzută, adăugă, un pic mai blând: Şi la ce bun să jeleşti? Ăsta-i e destinul. Într-o altă viaţă o fi făcut un lucru rău, o fi văzut ceva nepermis şi aşa s-a ales cu blestemul. Altminteri, poate că tatăl ei a păcătuit sau poate că dumneata, femeie cumsecade… cine ştie mersul lumii? Dar oricare ar fi blestemul, s-a prăvălit asupra ei şi nimic nu poate schimba ce e dat din ceruri.

Şi căscă din nou, sfârşind cu blândeţea, pe urmă luă banul de la femeie şi îşi târşâi picioarele înspre cine ştie ce odaie nevăzută.

Cât despre mamă, îi întoarse vorbele cu o furie îndârjită, spunându-i:

— Ba nu e oarbă! Cine a mai auzit să orbească omul de la nişte ochi înroşiţi? Mama lu’ bărbatu-meu a avut ochii înroşiţi încă din copilărie şi n-a murit oarbă!

Şi plecă iute, înainte ca bărbatul să apuce să-i răspundă, strângând tare mâna fetei ca să-i oprească tremuratul, şi se duse la un argintar, însă nu la acelaşi; scoase pacheţelul de la piept şi i-l dădu bărbatului cu barbă care ţinea prăvălia, spunându-i cu o voce joasă:

— Schimbaţi-mi astea în monede, fiindcă mi-a murit bărbatul şi nu mai pot să le port.

Şi-atunci, cât timp bătrânul cântări podoabele ca să vadă cât valorează în monede, ea aşteptă deoparte, iar fata începu să suspine încetişor în mânecă, spunând apoi printre suspine:

— Eu nu cred că sunt cu adevărat oarbă, mamă, căci mie mi se pare că văd ceva lucind pe talerele acelea, iar dacă eram oarbă nu le puteam vedea, aşa-i? Ce luceşte acolo?

Atunci mama ştiu că fata era cu adevărat oarbă sau ca şi oarbă deja, fiindcă podoabele se aflau strălucitoare şi limpezi la niciun braţ de chipul fetei.

— Ai dreptate, copilă, spuse mama, jelind în sinea ei, e nişte argint pe care-l aveam într-un inel, dar nu-l mai pot purta acum şi-l schimb în monede, pe care să le folosim.

Şi cu acest nou necaz prăvălit pe capul ei, femeia nu se gândi nici măcar o clipă la podoabe, când acestea dispărură, sau la ceea ce însemnau ele. Nu, ea se gândea numai la asta, că fata ei nu putea să le vadă, cu toată strălucirea lor de argint, iar bătrânul le luă şi le agăţă în cutiuţa lui unde păstra brăţările, inelele şi lănţişoarele de pus la gâtul copiilor, başca alte lucruşoare frumoase, şi ea uită tot ceea ce însemnaseră ele, afară de faptul că erau, acum, un lucru strălucitor pe care copila ei oarbă nu îl putea vedea.

Şi totuşi, mai era un singur lucru de făcut, iar ea ştia că trebuie să-l facă, dacă fata avea într-adevăr să fie oarbă. Ţinând-o pe copilă de mână, merse mai departe ferind-o de trecători, căci de-acum străzile erau înţesate de lume şi mulţi veneau să cumpere şi să vândă, ţărani şi grădinari aşezându-şi la marginea drumului coşurile cu legume verzi şi proaspete, iar lângă ei, pescari cu albiile lor de peşte. Dar mama merse până când ajunse la o prăvălie anume şi, lăsând-o pe fată lângă uşă, intră singură, iar când un vânzător veni înspre ea să vadă ce doreşte, arătă cu degetul spre un lucru şi spuse „Asta", făcând semn spre un gong mic de alamă, cu un ciocănel de lemn legat de el, pe care îl folosesc orbii când merg, pentru a-i avertiza pe ceilalţi că sunt nevăzători. Înainte de a-l împacheta, vânzătorul îl lovi o dată sau de două ori, pentru a-i arăta că merge, şi, auzind sunetul acela, fata îşi ridică iute capul şi strigă:

— Mamă, e un orb aici, fiindcă am auzit sunetul limpede ca de clopot.

Vânzătorul râse cu poftă, căci văzuse prea bine că fetişcana era oarbă, şi izbucni:

— Nu e nimeni, în afară de…

Dar mama se încruntă la el atât de aspru, încât îşi lăsă cuvintele în aer şi-i înmână degrabă obiectul, după care rămase acolo şi se holbă ca un neghiob după ea, neştiind ce să mai înţeleagă.

Apoi plecară spre casă şi fata era bucuroasă să meargă acasă, fiindcă pe măsură ce trecea dimineaţa, oraşul se umplea tot mai mult de zgomot, de freamăt şi de sunete

înfricoşătoare cu care ea nu era obişnuită, de voci răstite în mijlocul vreunei târguieli şi de împunsături grosolane din partea unor oameni pe care nu îi putea vedea, şi ea îşi punea piciorul ei micuţ ba într-un loc, ba într-altul, mergând pe dibuite, delicat şi zâmbind fără să ştie în suferinţa ei. Dar, în taină, mama jelea cel mai amarnic, ţinând cu putere în mâna cealaltă obiectul pe care-l cumpărase şi care era semnul celor orbi.

Însă, chiar dacă luase gongul acesta micuţ, nu putea să i-l dea fetei. Nu voia să accepte că ochii copilei erau întru totul nevăzători. Aşteptă să treacă vara, când culeseră iarăşi grânele, le măsurară în faţa noului samsar pe care-l trimisese moşierul, un om bătrân de data aceasta, vreun văr sărman ori rudă îndepărtată, şi veni toamna, iar mama tot nu putu să-i dea fetei semnul. Nu, mai era un lucru de făcut, o rugăciune de spus. Fiindcă văzându-şi zi de zi copila oarbă, mama îşi aminti ceea ce spusese spiţerul în ziua aceea: „Altminteri, poate că tatăl ei a păcătuit, sau poate că dumneata, femeie cumsecade… cine ştie mersul lumii?”.

Îşi spuse că trebuie să pornească spre un templu pe care-l ştia – nu la altarul acela de la marginea drumului şi nici la zeii ale căror feţe le acoperise ci la un templu îndepărtat, la mai bine de cinci leghe de mers, unde auzise ea că se află o zeiţă puternică şi mărinimoasă, care dă ascultare femeilor atunci când se roagă cu amărăciune. Mama le spuse celor doi fii unde merge, iar ei deveniră serioşi şi copleşiţi la gândul necazului care căzuse peste sora lor.

— De mult m-am temut că a păţit ceva, spuse băiatul cel mare, în felul lui de bărbat matur.

— Ba eu nu mi-am închipuit niciodată că are ceva la ochi, doar m-am obişnuit cu ea aşa cum e! strigă uluit mezinul.

Mama îi spuse acelaşi lucru şi fetei:

— Copilă, mă duc la templul din sud unde sălăşluieşte zeiţa aceea vie, care i-a dat un fiu nevestei lui Li Al Şaselea, după ce fusese stearpă toată viaţa ei şi se apropia timpul când nu mai putea niciodată să poarte copii, iar bărbatu-său începuse să nu mai aibă răbdare şi şi-ar fi luat o concubină, atât era de furios pe ea că e stearpă, şi ea s-a

dus şi s-a rugat şi aşa a venit pe lume băiatul acela frumos pe care îl are acum.

— Îmi amintesc prea bine, mamă, răspunse fetişcana, a făcut doi pantofi de mătase pentru zeiţă, pe care a dat atunci când s-a născut băiatul. Da, mamă, mergi degrabă, fiindcă e o zeiţă cu adevărat bună.

Aşadar, mama o porni la drum de una singură şi toată ziua se luptă cu vântul care sufla fără oprire în luna aceasta a anului, aducând cu el frigul, căci venea din pustietatea nordului, astfel încât frunzele se uscau în copaci şi iarba de pe marginea drumului era îmbrăcată într-o pojghiţă de gheaţă, veştejindu-se, şi toate lucrurile erau sortite frigului şi morţii. Dar mai amară şi mai apăsătoare decât frigul era teama mamei, fiindcă acum se temea că păcatul ei se întorsese împotriva copilei. Când, în cele din urmă, ajunse la templu, nici nu observă cât era de frumos şi impunător, cu pereţii pictaţi în culoarea trandafirilor şi cu zeii poleiţi, la care mulţi oameni veneau să se roage. Nu, ea intră numaidecât, căutând-o anume pe zeiţa aceea de care auzise, şi cumpără puţină tămâie de la uşă, acolo unde se afla de vânzare, şi i se adresă primului preot înveşmântat în cenuşiu pe care-l zări:

— Unde este zeiţa vie?

Acesta, judecând după înfăţişarea ei modestă că nu era decât una dintre multele femei care veneau în fiecare zi să ceară fii, îi făcu semn cu gura lui ţuguiată înspre un ungher întunecat unde şedea o zeiţă bătrână şi ponosită, între două siluete mai mici care o slujeau. Mama se duse într-acolo şi rămase în picioare, aşteptând, în timp ce o femeie vârstnică şi adusă de spate îşi murmura rugăciunile pentru fiul ei care nu putea să se mişte şi care zăcea la pat de ani buni, după cum îi spunea ea zeiţei, atât de năpăstuit că nu putea nici măcar să mai facă copii, şi bătrâna se ruga şi spunea:

— Dacă este vreun păcat la noi în casă pe care nu l-am ispăşit, atunci spuneţi-mi, sfântă zeiţă, iar dacă acesta este motivul pentru care zace acolo, îl voi ispăşi… îl voi ispăşi!

Pe urmă, bătrâna se ridică şi, tuşind şi suspinând, îşi văzu de drum, iar mama îngenunche şi îşi spuse ruga. Dar nu putea să uite ceea ce spusese bătrâna şi i se părea că zeiţa se uita în jos cu asprime, iar chipul acela aurit avea privirea pironită asupra sufletului păcătos care se ruga şi al cărui păcat nu fusese ispăşit.

Aşa că mama se ridică, în cele din urmă, şi suspină cu amărăciune, fără să ştie dacă ruga ei avusese vreun folos, şi, aprinzând tămâia, îşi văzu de drum. Iar după ce străbătu cele cinci leghe şi ajunse din nou la uşa casei sale, înfrigurată şi istovită, se aşeză greoi pe taburet şi spuse, atunci când copiii o întrebară cum i-a primit zeiţa rugăciunea:

— De unde să ştiu eu care-i vrerea cerurilor? Tot ce-am putut a fost să-mi spun ruga, dar totul stă în vrerea cerurilor şi noi nu avem decât să aşteptăm şi să vedem care va fi aceasta.

Dar din tot sufletul ei tainic îşi dorea să nu-şi fi săvârşit păcatul. Cu cât îşi dorea mai mult, cu atât se întreba cum ar fi fost posibil, şi toată scârba i se întoarse împotriva acelui bărbat cu chipul neted, dispreţuindu-l pentru păcatul ei şi pentru că acum nu mai exista cale de ispăşire. În ceasul acela de scârbă şi dispreţ, se vindecă de focul şi de tinereţea ei, iar de atunci încolo nu se mai numi o femeie tânără. Pentru ea, nu mai exista bărbat pe lume de dragul bărbăţiei, ci doar aceşti trei copii, dintre care unul orb.

13

De-acum, mama nu mai era tânără. Se afla în cel de-al patruzeci şi treilea ei an şi când număra pe degete uneori, în toiul nopţii, de câţi ani era plecat tatăl copiilor ei, îşi folosea degetele ambelor mâini şi încă două când o lua de la capăt, ba chiar şi pentru anii de când lăsase să se creadă în cătun că bărbatul e mort îi trebuiau mai multe degete decât avea la o mână.

Cu toate acestea, mergea dreaptă şi nestingherită ca întotdeauna, iar carnea nu i se dospi pe trup. Altele poate că se veştejeau sau se îngrăşau, cum făcea nevasta vărului an după an şi clevetitoarea, însă femeia aceasta rămânea zveltă şi voinică exact ca în tinerețe. Numai sânii i se micşorau şi se ofileau, iar în lumina puternică a soarelui, unde i se vedea limpede chipul, se puteau observa ridurile dimprejurul ochilor, de la atâta muncă în soarele puternic şi arzător, iar pielea îi era întunecată şi arsă de soare, de la atâţia ani petrecuţi pe câmp. Se mişca, de asemenea, ceva mai domol decât înainte şi fără sprinteneala ei obişnuită, căci n-a mai fost niciodată ca înainte ceva care să smulgă sălbăticiunea aceea din ea. Când era chemată la vreo naştere în cătun, cum se întâmpla adesea în ultima vreme, ea fiind văduvă şi, prin urmare, nemaifiind socotită printre cele tinere, se pomenea uneori că îi era greu să meargă atât de iute pe cât ar fi trebuit şi, o dată sau de două ori, o tânără mamă şi-a prins singură pruncul, iar altă dată a scăpat nou-născutul pe podeaua de cărămidă, de s-a lovit la cap, şi mai era şi băiat, dar bine că până la urmă nu a păţit nimic şi a crescut flăcău voinic şi cu mintea întreagă.

Pe măsură ce copiii creşteau, li se părea că mama lor era bătrână. Băiatul cel mare o îndemna întruna să se odihnească şi să nu se mai chinuie cu bulgării mari şi

foarte tari când trebuia arat pământul, ci să-l lase pe el, fiindcă o făcea cu uşurinţă acum, în puterea proaspetei sale bărbăţii, şi făcea tot ce putea să-i lase ei îndeletnicirile mai uşoare, căci nimic nu îl mulţumea mai mult decât să o vadă că stă liniştită şi coase pe taburetul ei, la umbra unei zile de vară, lăsându-l pe el să se ducă singur la câmp.

Totuşi, adevărul este că ea nu era chiar atât de bătrână pe cât o considera fiul ei. Îi plăcuse dintotdeauna munca la câmp mai mult decât oricui altcuiva, îi plăcea să se spetească acolo, pe pământ, şi apoi să vină acasă, cu trupul umezit de sudoarea curată şi cu vântul suflându-i răcoritor peste acea umezeală, simţindu-şi carnea obosită şi totuşi suavă. Ochii ei erau obişnuiţi cu câmpuri, cu dealuri şi cu lucruri măreţe şi nu se îngustau prea uşor înaintea lucrurilor mărunte.

De fapt, în casă se simţea cu tristeţe lipsa unei femei tinere şi cu ochi sănătoşi, fiindcă acum ştiau cu toţii că ochii fetei erau orbi. Ştia şi ea, sărmana fetişcană; ştia, în sinea ei, încă din ziua aceea, când fusese la oraş cu maică-sa, care ştia şi ea, şi niciuna nu-şi punea marea credinţă în zeiţă, mama fiindcă se temea de păcatul acela vechi al ei, iar fetei i se părea că orbirea era un destin.

— Ai folosit toată pulberea aceea din pana de gâscă? întrebă mama într-o zi.

Iar fata îi răspunse încetişor din pragul uşii unde stătea, căci era şi un lucru bun în toată povestea, şi anume că lumina nu o mai rănea acum, din simplul motiv că nu o mai vedea:

— Am folosit-o pe toată demult.

— Trebui să-ţi mai cumpăr, spuse atunci mama. De ce n-ai zis mai demult?

Dar fata clătină din cap, iar inima mamei se opri văzându-i expresia, şi cuvintele acestea se revărsară ca o furtună de pe buzele acelea blânde:

— Of, mamă, sunt oarbă… ştiu prea bine că sunt oarbă! Nu pot să-ţi mai văd chipul deloc acum, iar dacă ies din curtea noastră, peste ocolul de treierat, nu văd pe unde merg. Nu bagi de seamă că nu mai ies niciodată din casă, nici măcar la câmp?

Şi izbucni în plâns, tresărind şi muşcându-şi buzele, căci pentru ea încă era dureros să plângă şi n-o făcea decât dacă nu mai putea să se abţină.

Mama nu-i răspunse. Ce mai avea să-i răspundă copilei ei oarbe?… Dar după o vreme se ridică, merse în odaie şi, din cufărul unde odată stătuseră podoabele, scoase micul gong pe care îl cumpărase şi îi spuse fetei, ducându-se la ea:

— Copilă, am cumpărat lucrul ăsta pentru ziua…

Nu izbuti să termine, ci împinse obiectul în mâna fetei, iar aceasta îl luă, simţind numaidecât ce era, şi îl ţinu strâns, spunând în felul ei tânguios şi şoptit din nou:

— Da, am nevoie de el, mamă.

Când fiul cel mare veni acasă în seara aceea, mama îl rugă să taie o surcea dintr-un copac rezistent şi să o cioplească pentru mâna surorii sale, astfel încât, cu micul ei semnal sonor într-o mână şi cu surceaua în cealaltă, să poată umbla mai uşor şi fără să se teamă foarte tare, cum fac orbii, iar dacă i s-ar întâmpla ceva rău sau cineva ar împinge-o fără inimă şi ar trânti-o la pământ, vina să nu cadă asupra mamei, căci ea se îngrijise şi pusese limpede semnul orbirii asupra fetei, ca toată lumea să ia aminte.

De atunci înainte, fata purtă cu ea ori de câte ori ieşea pe uşa casei aceste două lucruri, surceaua şi micul ei gong, şi învăţă să sune încetişor şi limpede din gong, umblând în felul ei domol şi sigur, o fecioară frumuşică, cu chipul mic şi blând, iar pe el, privirea aceea neclintită pe care orbirea o desenează pe orice chip.

Şi totuşi, fecioara aceasta oarbă era, de asemenea, în felul ei, încântător de descurcăreaţă prin casă. Acolo nu avea nevoie de niciun semn ori surcea, şi putea să spele orezul şi să-l gătească, atâta că maică-sa nu o mai lăsa de-acum să aprindă focul, dar putea să măture odaia şi ocolul de treierat, şi putea să scoată apă din fântână, să caute ouăle dacă găinile le lăsau într-un loc anume, şi ştia după miros şi după zgomot unde erau animalele şi cum să le dea de mâncare, de fapt, putea să facă aproape orice, afară de cusut şi de muncit la câmp, iar pentru munca la câmp oricum nu era destul de puternică, fiindcă pare-se că suferinţa ei o pipernicise şi o oprise să crească voinică încă din pruncie.

Văzând-o pe fată cum umbla astfel prin casă, mama simţea că se înmoaie sufletul în ea şi pătimea pentru soarta care avea să se abată asupra acestei fiinţe tinere când va trebui măritată. Căci cumva trebuia măritată, altminteri nu mai rămânea nimeni care să se îngrijească de ea după moartea mamei ori căruia să-i aparţină cu

adevărat, de vreme ce o femeie îi aparţine în primul rând bărbatului ei, iară nu casei în care s-a născut. Tot mai adesea, mama se gândea la lucrul acesta şi se întreba cine ar lua o fecioară oarbă, iar dacă nu ar lua-o nimeni, atunci ce s-ar alege de ea până la urmă? Dacă se întâmpla vreodată să vorbească despre asta cu voce tare, flăcăul cel mare îi răspundea:

— Am să mă-ngrijesc eu de ea, mamă, atâta vreme cât îşi face treaba.

Iar aceasta o mai liniştea întru câtva, deşi ştia că nu poţi cunoaşte cu adevărat un bărbat până nu-i vezi nevasta şi atunci se gândea: „Trebuie să-i găsesc lui o nevastă care să ţină seama de fiica mea oarbă şi să fie blândă cu ea. Când mă duc să-i caut nevastă, trebuie să găsesc una care să aibă grijă de doi, de bărbatul ei şi de sora lui”.

Venise timpul, de asemenea, ca mama să găsească nevastă pentru fiul acesta mai mare al ei. Nouăsprezece ani împlinise, aproape că fără ştirea ei. Cu toate acestea, el nu-i ceruse niciodată o nevastă şi nici nu-i arătase că ar avea nevoie de una. Dintotdeauna fusese cel mai bun şi mai blând fiu pe care şi l-ar putea dori o mamă, muncind din greu şi fără să ceară nimic pentru el, iar dacă mergea uneori la ceainărie sau rareori la o sărbătoare în oraş, cu toate că nu se ducea niciodată decât dacă avea vreo treabă de rezolvat, nu lua parte la nicio distracţie, nici măcar la vreun joc de noroc, ci doar se uita de la distanţă, fiind întotdeauna tăcut în prezenţa celor mai vârstnici.

Un fiu cu adevărat desăvârşit era acesta, cu o singură meteahnă acum, că trecuse de metehnele copilăriei, iar aceasta era că nu-i dădea pace fratelui său mai mic. Nu, era tare curios, dar fiul ei cel mare, care era atât de atent şi blajin cu toată lumea, ba chiar şi cu animalele, atât de tăcut că abia spunea ce culoare să fie haina cea nouă pe care i-o cumpăra maică-sa, ei bine, când se purta ca un frate, era aspru cu flăcăul cel mic şi-l ocăra dacă stătea degeaba sau se juca şi-l punea pe băiat la toate muncile grele de la câmp. În casă erau tot timpul certuri, mezinul fiind gălăgios şi aruncând mereu cuvinte răutăcioase, în timp ce fratele cel mare stătea tăcut până când nu mai putea să îndure şi atunci se năpustea asupra fratelui său cu orice îi pica în mână sau chiar cu mâinile goale şi îl bătea pe băiat până când o lua la sănătoasa smiorcăindu-se şi

furişându-se printre copaci, căutând refugiu în casa vărului. Şi, într-adevăr, s-a ajuns într-un asemenea punct, încât tot cătunul îl pizmuia pe fratele cel mare pentru severitatea lui şi dădea fuga să-l salveze pe mezin, care, astfel încurajat, se obrăznici şi se dădu în lături de muncă, locuind mai mult în casa vărului, rătăcit printre atâţia băieţi şi fete care trăiau acolo după voia lor, întorcându-se acasă nestingherit numai după ce-l vedea pe frate-său plecat la muncă.

Dar, uneori, fratele cel mare se înverşuna atât de tare în sufletul lui, încât venea acasă mai devreme şi, găsindu-l pe mezin acolo, îi prindea capul sub braţul său şi îl pocnea până când venea mama în goană, strigând:

— Gata… gata acum… să-ţi fie ruşine, fiule, că-l baţi în halul ăsta pe fratele tău mai mic şi-o bagi în sperieţi pe soră-ta!

Dar tânărul răspundea cu amărăciune:

— Nu ar trebui să-l pedepsesc, ca frate mai mare ce-i sunt şi cu taică-său mort? E un mocofan leneş şi nepăsător, care se joacă de câte ori i se iveşte ocazia, iară dumneata ştii prea bine, mamă, că numai pe el l-ai iubit dintotdeauna cel mai mult!

Era adevărat că mama îl iubea cel mai mult pe mezin, care îi făcea inima să tresalte mai mult decât oricare dintre ceilalţi. Cel mare i se părea că se făcuse bărbat atât de repede, tăcut şi fără nimic de spus nimănui, dar ea nu ştia că aceasta se întâmpla din pricină că adesea era prea obosit, iar ea îl credea posac, când el nu era decât ostenit. Cât despre fată, mama o iubea din suflet, dar întotdeauna cu durere, căci ochii aceia orbi erau pentru totdeauna un reproş, iar ea nu putea să uite că zeiţa nu îi ascultase ruga şi nici pe mamă n-o mai lăsase inima să se roage din nou, temându-se de-acum că păcatul i se întorcea într-un fel groaznic şi de neîndurat, fiindcă acesta căzuse asupra copilei ei. Aşa se făcea că, deşi inima îi era mereu deschisă şi compătimitoarea, fata nu îi aducea mamei nicio bucurie. Chiar şi atunci când copila se apropia iubitoare şi cu zâmbetul pe buze, aşezându-se ca să asculte vocea mamei sale, mama se ridica inventând o scuză şi îşi făcea de lucru cu ceva, fiindcă nu suporta să vadă ochii aceia închişi şi goi.

Numai fiul acesta cel mic era sănătos, întreg la minte şi voios, părând adesea bucăţică ruptă din tatăl său, iar mama îl iubea din ce în ce mai mult şi toată dragostea pe

care o simţise vreodată pentru bărbatul ei se întorcea acum către acest fiu. II iubea şi adesea stătea între el şi fratele lui mai mare, astfel încât, atunci când tânărul îl înşfăca pe băiat, se băga repede între ei şi para loviturile, silindu-l pe fiu-său să se potolească, de ruşine ca nu cumva să-şi lovească mama, şi atunci mezinul se făcea nevăzut.

Aşa se făcu că după o vreme băiatul o ştergea tot mai des în felul acesta, iar din ascunzătoare, în casa vărului, se apuca să colinde într-o parte şi-n alta, ba chiar şi prin oraş, lipsind o zi sau poate două, după care se întorcea numaidecât la casa vărului, de unde ieşea ca şi cum ar fi stat acolo tot timpul, urmărind dispoziţia din ziua aceea a fratelui său. Iar dacă nu venea, mama aştepta până când pleca fiul cel mare şi se ducea ea la casa vărului, unde îl dezmierda cu vorbe dulci şi îl îmbia să vină acasă cu vreo mâncare delicioasă pe care o făcuse. Dar, întru câtva, în zilele acestea ea se temea de fiul ei cel mare şi uneori pornea cu el la câmp sau pleca mai devreme şi venea să-i pună masa băiatului înainte să se întoarcă fratele lui, iar el alegea tot ce era mai bun din fiecare fel de mâncare şi ea îl lăsa, căci îl iubea nespus. Îl iubea pentru firea şi cuvintele lui voioase, pentru faţa lui rotunjoară şi netedă şi pentru trupul zvelt şi sprinten, întocmai ca al tatălui său. Fiul cel mare mergea deja adus de spate de la atâta muncă şi avea mâinile aspre şi încete, însă băiatul acesta era sprinten, cu pielea fină şi bronzată uniform, agil ca un motan în floarea vârstei, iar mama îl iubea nespus.

Şi fiul cel mare şi cu purtări domoale simţea dragostea afectuoasă a mamei pentru fratele lui, punându-i gând rău. Fiecare zi în care el trudise şi toată munca de care o scutise pe ea îi veneau acum în minte şi i se părea că maică-sa era cea mai crudă fiinţă de pe lume, nepăsându-i nici cât negru sub unghie că el se spetea de dragul ei încă din copilărie. Astfel, amărăciunea se strânse încet şi adânc în sufletul lui, până când ajunse să-şi urască fratele.

14

Dar toată această ură se strânse în fiul cel mare, încât nici măcar mama nu ştia cât de adâncă era, până într-o zi anume, când s-a revărsat, năvălind ca un râu stăvilit îndărătul unui dig şi umflat de ape aduse de izvoare mici şi tainice, neştiute de oameni, astfel încât atunci când se revarsă, toată lumea e uluită, fiindcă nimeni nu ştia ce se petrecea cu râul acela în fiecare zi când el părea la fel.

Era la vremea când se culegea orezul, la sfârşitul verii, când toată lumea trebuia să muncească din greu la câmp, de la mijirea zorilor şi până la căderea nopţii, adică trebuia să muncească toată lumea care nu era destul de avută încât să tocmească pe altcineva s-o facă. Mezinul muncise şi el în ziua aceea, ce-i drept, cu toate că era cu mintea aiurea, la cine ştie ce lucru îndepărtat pe care îl avea de făcut în altă parte. Însă, de data aceasta, mama îl imploră şi îi spuse în taină, mângâindu-i mâna osoasă în timp ce vorbea:

— Trage din greu astea câteva zile, fiul meu, cât durează recolta, şi arată-i fratelui tău cât de bine te descurci, iar dacă faci treabă bună şi îl mulţumeşti, atunci am să-ţi cumpăr ceva frumos când terminăm munca, ceva ce îţi doreşti tu cel mai mult.

Aşa că băiatul îi făgădui că aşa va face, ţuguindu-şi buzele roşii şi simţindu-se pus cam tare la muncă, dar îşi făcu treaba îndeajuns de bine, nu fără cusur, dar suficient când să-şi scape pielea atunci când privirea fratelui său se abătea asupra lui.

Dar, în ziua aceea, fiindcă ameninţa să plouă înainte ca baloturile să fie băgate înăuntru, munciră cu toţii până la o oră mai înaintată decât erau obişnuiţi, iar mama trudi până la epuizare, fiindcă nu mai era nici ea atât de neobosită cum fusese înainte să înghită ierburile acelea

care îi salvaseră onoarea într-o noapte întunecată. Atunci oftă, îşi îndreptă spatele dureros şi spuse:

— Băiatul meu, mă duc acasă, să mă încredinţez că e mâncarea caldă când veniţi voi, căci sunt frântă şi mă dor toate cele.

— Du-te acasă, atunci, spuse fiul cel mare un pic cam aspru, cu toate că nu aşa voise, fiindcă el nu-şi îndemna niciodată mama să muncească mai mult decât putea.

Aşa că ea se duse, lăsându-i pe fraţi singuri, căci ceasurile erau foarte târzii până şi pentru culegătorii de spice, care se ţinuseră toată ziua în urma lor.

De-abia dacă apucase ea să pună mâncarea la fiert, când fata ţipă de unde şedea în pragul uşii că îl aude pe fratele ei mai mic plângând, iar când mama ieşi în goană din bucătărie văzu că aşa era, într-adevăr, şi fugi pe câmpul unde, peste grânele culese, fiul cel mare îl bătea pe mezin mai crunt ca niciodată, cu mânerul coasei, iar cel mic răcnea şi dădea şi el cu pumnii, smucindu-se să-şi elibereze gâtul din strânsoarea nestăpânită a fratelui său. Dar acesta îl ţinea bine şi-l bătea cu capătul neascuţit al coasei. Atunci, mama fugi din toate puterile ei şi se agăţă de fiul cel mare şi mânios, implorându-l:

— Aoleu, băiatul meu, e doar un copil… Aoleu, băiatule. Aoleu, băiatule!

Şi, cum se agăţă ea, mezinul scăpă de sub braţul fratelui său şi o şterse ca un iepure pe câmp, dispărând în negură. Acum nu mai rămăseseră decât cei doi, mama şi fiul ei cel mare şi mânios.

— E numa' un copil, băiatul meu, are doar paişpe ani şi-i cu mintea încă la joacă, se bâlbâi ea acum.

Dar tânărul îi răspunse:

— Şi eu eram copil la paişpe ani? Şi eu mă jucam în timpul recoltei când aveam paişpe ani şi trebuia să mă mituieşti cu vreun inel sau vreo haină nouă sau mai ştiu ce altceva pe care nu-l meritam?

Atunci ea ştiu că nerodul cel mic se lăudase cu ce urma să primească şi rămase fără cuvinte, prinsă cu mâţa-n sac şi uitându-se tăcută la fiul ei, iar el îi dădu înainte şi zbieră, revărsându-şi toată amărăciunea din el:

— Da, dumneata ţii banii şi eu îţi dau tot ce câştigăm. Nu iau nicio para chioară pentru mine, nici măcar să fumez o pipă cât de mică, să beau un pahar de vin ori să-mi cumpăr orice şi-ar dori un tânăr să aibă şi să-l numească al lui de cuviinţă. Cu toate astea, tu trebuie să-i

promiţi lui tot ce n-am avut eu! Şi pentru ce? Ca să facă treaba care oricum e datoria lui, ca să plătească pentru ce mănâncă şi ce poartă!

— Nu i-am promis inele şi haine, spuse ea cu o voce pierită şi stingherită, întru câtva temătoare de fiul acesta mânios al ei, atât de serios şi tăcut în celelalte zile, că acum nici nu-l mai cunoştea.

— Ba da! spuse el şi mai aprins. Ori dacă nu asta, atunci mai rău, fiindcă el zice c-o să primească orice vrea după ce luăm banii pe recoltă şi plătim tainul. Zice că i-ai promis!

— Ziceam şi eu de o jucărie mică sau aşa ceva, de un bănuţ, doi, răspunse ea, ruşinată în faţa fiului ei bun. Iar apoi, făcându-şi curaj – căci, la urma urmei, nu era tot fiul ei? –, adăugă: Şi dacă i-am promis o jucărioară, a fost ca să-l scap de supărarea pe care-o ai tot timpul pe el, orice ar face, de-l bagi tot timpul în pământ cu privirile şi vorbele tale nemiloase… şi acum cu loviturile!

Dar el nu mai zise nimic. Se întoarse la baloturi şi munci ca stăpânit de un demon, atât de aprig şi de repede munci. Mama stătea şi se uita la el, neştiind ce să facă, simţind că el era prea aspru cu fiul ei cel mic şi ştiind, deopotrivă, că şi ea greşea. Şi atunci, cum se uita la el, văzu că tânărul mai avea puţin şi plângea, încordându-şi cu putere fălcile ca să nu-i scape un suspin, şi văzând semnul unui astfel de simţământ, cum nu mai văzuse niciodată la el, care era întotdeauna atât de calm şi de mulţumit şi fără vreo dorinţă anume, inima i se înmuie aşa cum se întâmpla de fiecare dată când îşi rănea un copil, chiar dacă el nu ştia, şi i se înmuie în faţa lui mai mult ca niciodată, iar ea rosti degrabă:

— Băiatul meu, am greşit, ştiu. Nu am făcut prea multe pentru tine în ultima vreme. Nu am văzut cum ai crescut şi te-ai făcut bărbat. Dar eşti bărbat şi acum o văd, iar tu ar trebui să ocupi locul bărbatului în casa noastră, să ţii banii şi să fii capul casei, atât cu numele, cât şi cu munca pe care ai făcut-o dintotdeauna. Da, acum văd că eşti bărbat şi am să fac numaidecât ceea ce am amânat prea mult. Am să-ţi găsesc o nevastă şi va veni rândul tău şi al ei. Nu am văzut până acum, dar acum o văd prea bine.

Şi astfel se răscumpără în faţa lui. El murmură ceva ce ea nu izbuti să audă, apoi se întoarse cu spatele şi nu mai zise nimic, ci doar munci în continuare. Dar ea se simţea uşurată de promisiunile ei şi continuă cu voioşie:

— Ei, şi tot orezul o să fie pus pe foc, îţi jur…

Iar aceasta o spuse ca să şteargă senzaţia momentului şi ca să-l facă să pară firesc.

Dar după ce se întoarse acasă şi se luă cu treburi, uitând de oboseală, fata 6 întrebă:

— Mamă, ce s-a întâmplat?

Iar ea răspunse în pripă:

— Nimic deosebit, copilă, atâta că fratele tău mai mic nu se ţine de muncă sau aşa spune frate-său. Dar cred că aşa se ciorovăiesc toţi fraţii între ei.

Şi se grăbi să facă un fel de mâncare în plus, din nişte ridichi pe care le culesese, tăindu-le şi turnând oţet peste ele, apoi ulei de susan şi sos de soia, cum ştia că-i plac fiului ei. Şi în timp ce trebăluia se gândea la promisiunile ei şi i se părea că într-adevăr fiul ei ar trebui să se însoare şi se duşmănea că se sprijinise pe el ca pe un bărbat, fără ca el să se bucure însă de răsplata unui bărbat, şi îşi puse în minte să facă tot ceea ce spusese.

Fiul cel mare se întoarse până la urmă, mai târziu decât obişnuia, fiindcă afară era beznă de-a dreptul, iar ea nu reuşi să îi vadă chipul decât la lumina lumânării pe care o aprinsese şi o aşezase pe masă. Atunci îl privi îndeaproape, fără ca el să observe, şi văzu că era din nou în apele lui, împăcat cu ce-i spusese ea şi eliberat de furie. Şi văzând pace pe chipul fiului ei celui mare, îl chemă pe mezin, care zăbovi la uşă, neîndrăznind să vină până nu ştia în ce dispoziţie e frate-său, şi totuşi mânat înăuntru de foame.

— Intră, copile! spuse ea.

Şi el intră, cu ochii la frate-său. Dar cel mare nu-i dădu nicio atenţie, căci furia i se risipise de-acum, iar mama era mulţumită, ştiind că luase hotărârea cea bună, astfel că se zori să-şi ducă promisiunea la bun sfârşit.

Şi cum făcea de fiecare dată când întâmpina o mică greutate, mama se duse la văr şi la nevasta vărului, fiindcă ea nu cunoştea nicio fecioară, mai ales că nu putea fi aleasă niciuna din cătun, căci acolo toată lume era înrudită prin sânge şi prin alianţă, purtând acelaşi nume de familie, şi nici în oraş nu cunoştea vreuna, căci ea nu se tocmea decât la prăvăliile mici care primeau să cumpere puţinul pe care-l avea ea de vânzare. Se duse pe înserat, căci vremea era încă plăcută, chiar dacă se

apropia toamna, şi stătură de vorbă în timp ce nevasta vărului îşi alăpta cel mai mic prunc. Într-un sfârşit, mama îşi dezvălui dorinţa şi spuse:

— Dar ştii cumva vreo fecioară, sora mea, în satul acela unde ai locuit înainte să te măriţi? O fecioară ca dumneata mi-ar plăcea nespus, cu purtarea blândă, puioasă şi bună la muncă. De casă pot să mă-ngrijesc eu încă mulţi ani de-acuma, iar dacă nu e pricepută în casă, pot să rabd.

Mărinimoasa nevastă a vărului râse tare auzind aceasta şi, uitându-se la bărbatul ei, spuse:

— Nu ştiu ce-ar avea el de zis, dacă fiul dumitale ar lua-o ca pe un blestem sau ca pe o binecuvântare să aibă una ca mine.

Atunci bărbatul îşi ridică privirea în felul lui domol, plimbându-şi prin gură un boţ de orez pe care îl mestecase în timp ce stătuse şi ascultase, şi răspunse gânditor:

— Eh, da… destul de bună…

Şi nevastă-sa râse din nou auzindu-l atât de lipsit de entuziasm, după care spuse:

— Ei bine, iar eu aş putea să merg acolo şi să văd, sora mea, fiindcă sunt două sute de familii sau cam aşa în satul acela, e ca un târg, şi fără îndoială că printre atâtea fete va fi şi una bună de măritiş.

Aşa că vorbiră mai departe despre asta şi mama spuse din capul locului că ea n-ar vrea să coste prea mult.

— Ştiu prea bine că nu mă pot aştepta la ce-i mai bun în toate privinţele, întrucât eu sunt săracă, iar fiul meu nu are un lot mare de pământ şi trebuie să luăm în arendă mai mult decât avem noi.

— Ei bine, dar nişte pământ tot aveţi, spuse bărbatul, şi asta înseamnă ceva în zilele noastre, când mulţi nu au nimic; eu mi-aş da bucuros fata unuia care are ceva pământ şi mai puţin argint, decât unuia care are mult argint şi niciun petic de pământ pe care să se aşeze. Un bărbat bun şi pământ bun… astea ar fi nişte promisiuni nemaipomenite pentru oricare dintre fetele mele.

— Păi, atuncea, tatăl copiilor mei, dacă mă laşi să merg, mă voi duce în târguşorul acela într-o zi ori două, să arunc o privire, spuse nevasta, iar bărbatul îi răspunse în felul lui simplu:

— O, da, te las… că fetele sunt destul de mari de-acuma cât să se mai poată lipsi de dumneata din când în când.

Aşadar, la scurt timp după aceea, nevasta vărului se primeni, luă bebeluşul şi unul sau doi dintre copiii mai mici ca să-i cunoască familia tatălui ei, pe unul, doi dintre cei mari ca să o ajute cu ţâncii şi o roabă tocmită cu ziua în care să-i pună pe toţi, apoi încălecă măgarul cenuşiu al bărbatului, de care el nu avea trebuinţă zilele acestea, acum că terminaseră de strâns recolta şi la treierat putea să folosească boul. Astfel, o porniră la drum şi stătură plecaţi trei zile şi mai bine. Iar când se întoarse, femeia avea în minte toate fetele pe care le văzuse şi îi povesti mamei, care dădu fuga s-o audă de cum sosiră veştile că era înapoi acasă.

— Sunt fecioare cu nemiluita în satul acela, fiindcă la noi nu se ucid cum fac în alte oraşe când pruncii se nasc fete, şi mamelor li se îngăduie să crească atâtea fete câte fac, astfel că satul e plin de ele. Am văzut vreo douăşpe pe care le cunoşteam eu, sora mea, toate zdravene, cu carne pe ele şi cu bujori în obrăjori, şi oricare dintre ele ar fi la fel de potrivită pentru oricare dintre fiii mei. Şi totuşi, nouă ne trebuie numai una, aşa că mi-am mijit bine ochii şi m-am uitat ba la una, ba la alta, până am ales trei, iar dintre cele trei, m-am uitat mai bine şi am văzut că una avea tuse şi bube pe nas, alta avea un fel de roşeaţă la ochi, iar a treia era cea mai bună. E o fată ageră la minte şi descurcăreaţă, pe cinstea mea, foarte grijulie în tot ce spune şi face, şi se zice că e cea mai îndemânatică cusătoreasă din târg. Îşi face singură straiele, pe ale ei şi pe ale tuturor din casa tatălui ei, iar uneori mai face şi pentru alţii în schimbul câtorva arginţi. Poate că e niţel cam mare pentru flăcăul dumitale, căci a mai fost logodită o dată, dar bărbatul a murit înainte de vreme, altminteri ar fi fost măritată până acum. Dar asta nu e rău deloc, fiindcă taică-său e nerăbdător s-o mărite cumva şi nu cere mult pe ea. Poate că nu e la fel de drăguţă precum celelalte… e cam gălbuie la faţă de la prea mult cusut, dar are ochii limpezi.

— Ne-ajunge cu ochii roşii la noi în casă, mă jur, nici ai mei nu mai sunt ce-au fost odată şi avem nevoie de cineva care să coasă cu plăcere. Aranjează atunci cu ea, sora mea, şi dacă nu e cu mai mult de cinci ani mai mare decât fiu-meu, e numai bine.

Şi lucrurile au fost aranjate, zilele din lună şi anii în care s-au născut cei doi, ba chiar şi orele naşterii au fost comparate pe masa unui ghicitor din oraş şi toate le erau

favorabile. Tânărul era născut sub semnul calului, iar fecioara sub semnul pisicii, care nu se sfâşie între ele, prin urmare în căsnicia lor se prevestea armonie. Totul fiind aşadar prielnic în privinţa destinului, darurile au fost oferite.

Acuma, din mica ei ascunzătoare, mama scoase patru monede de argint şi câteva de cupru, iar cu ele cumpără ţesătură bună de bumbac şi făcu două veşminte chiar pentru fecioară. Şi, după cum erau obiceiurile prin părţile acelea, voia ca veşmintele să fie croite de o femeie norocoasă, a cărei viaţă să fie împlinită, cu bărbat şi fii. Şi ce femeie era mai norocoasă în cătun decât nevasta vărului? Mama îi duse aşadar ţesătura şi spuse:

— Pune-ţi mâna aicea, sora mea, astfel încât norocul dumitale să se oprească şi asupra nevestei fiului meu.

Şi nevasta vărului făcu întocmai, croind veşmintele largi şi pline peste burtă, astfel încât să poată fi purtate şi atunci când fata rămânea grea, iară nu lăsate deoparte, să fie păcat de ele.

Iar mama scoase şi mai mult argint şi tocmi o lectică roşie de nuntă, o coroniţă din mărgele, cercei din imitaţie de perlă şi tot ce mai era de trebuinţă pentru marea zi, dar mai ales iţarii roşii pe care trebuia să-i poarte orice mireasă de prin părţile acelea. Şi astfel a fost pregătită ziua nunţii, care se apropia şi care, în cele din urmă, se şi petrecu – o zi rece şi senină din iarna acelui an.

Acum venise ziua stranie pentru mamă, când trebuia să primească în casa ei o femeie nouă şi tânără, căci de prea multă vreme ea singură fusese şi stăpân, şi femeie în casă. După ce se îmbrăcase în straiele ei cele mai bune şi stătea aşteptând în pragul uşii, văzu lectica roşie de nuntă apropiindu-se, aducând cu ea mireasa, şi deodată îi păru că numai cu foarte puţin timp în urmă fusese ea însăşi adusă cu aceeaşi lectică, iar bătrâna răposată stătea unde stătea ea astăzi şi bărbatul ei acolo unde astăzi stătea feciorul ei. Arareori se mai gândea acum la bărbatul acela al ei, părându-i-se cu adevărat mort, însă cel mai straniu dor faţă de el o apucă în timp ce stătea acolo, aşteptând. Nu era dorul cărnii; nu, acela era mort şi îngropat de mult. Era un alt fel de dor, dorul după împlinirea propriei vârste, fiindcă se simţea singură.

Îşi privi cu alţi ochi fiul, care de-acum nu mai era doar fiul ei, ci soţul altei femei, şi el stătea acolo neclintit, cu capul lăsat în jos, ţeapăn în haina cea nouă şi neagră pe

care i-o făcuse şi cu pantofi în picioarele care cel mai adesea umblau goale. Părea nemişcat sau cel puţin aşa gândi ea înainte să-i vadă mâinile, care-i atârnau tremurânde pe fundalul negru al hainei. Atunci oftă din nou şi din nou se gândi la bărbatul ei şi la cum se ivise ea însăşi dindărătul perdelelor lecticii ei, tresăltându-i inima să vadă ce frumos era şi ce bărbat plăcut, în toate privinţele. Da, el fusese de departe mai frumos decât era astăzi fiul acesta al ei şi îşi spuse acum, în sinea ei, că fusese cel mai frumos bărbat pe care îl văzuse în viaţa ei.

Dar până să apuce să se întristeze mai mult decât în felul acesta nelămurit, sosi fruntea alaiului, fructele mici de nuntă, cocoşul pe care-l trimisese ea la casa miresei şi care, potrivit obiceiului, era trimis înapoi alături de o găină cu care să se împreuneze, iar după aceste câteva lucruri, fu adusă lectica şi aşezată acolo, în faţa uşii, iar nevasta vărului, dimpreună cu clevetitoarea şi alte femei vârstnice din cătun luară mâna miresei şi încercară să o tragă în faţă. Şi aceasta era cuviincioasă şi şovăielnică şi coborî în cele din urmă, dar parcă fără voia ei, şi odată coborâtă îşi îngropă ochii în pământ şi de-acolo nu-i mai ridică. Atunci, mama se retrase în casa vărului ei, căci, după cum era un alt obicei prin părţile acelea, nevasta de fecior nu trebuia s-o vadă prea repede pe mama bărbatului ei, ca nu cumva să se teamă de ea pe urmă, şi toată ziua aceea mama rămase în casa vărului.

Ea stătu însă lipită de uşă, ca să audă ce zicea lumea de nevasta cea nouă, şi pe unii îi auzi exclamând: „O fată tare bună şi plăcută la vedere!”, pe alţii zicând: „Cică ştie să coasă bine, iară dacă-i adevărat că ea şi-a făcut pantofii aceia pe care-i poartă, atuncea mă jur că are zece degete nemaipomenite!”. Şi câteva dintre femei se întinseră şi pipăiră veşmintele roşii de nuntă, ridicând mantaua ca să le vadă pe cele de dedesubt, şi toate erau croite frumos şi îngrijit, iar nasturii erau tari şi răsuciţi iscusit din ţesătură, aşa că dădură fuga să-i împărtăşească totul mamei:

— O fecioară cuviincioasă şi îndemânatică, nevastă cumsecade, şi plăcută la înfăţişare.

Dar unii dintre bărbaţi vorbeau grosolan şi unul se trezi să spună:

— Prea slabă şi galbenă pentru gustu’ meu, mă jur!

— Da, fratele meu, zise altul, da-n câteva luni se repară subţirimea… nu e nimic ca un bărbat care face-o fecioară să se umfle!

Şi în toată veselia aceasta, printre vorbele deşănţate, fata păşi cu sfială în noua ei casă, fiind astfel măritată.

Acum, era rândul mamei să părăsească patul în care dormise atâţia ani, iar când nora veni să facă patul mamei în seara aceea, căci aşa mergeau lucrurile prin părţile acelea, ea pregăti salteaua unde dormise pe vremuri bătrâna răposată, iar după aceea fiul cel mare; fata oarbă avea şi ea salteaua ei alături, iar mezinul dormea în bucătărie atunci când dormea acasă. Da, dar în patul adevărat dormea de-acum băiatul cel mare, cu noua lui nevastă.

Mamei nu-i era deloc uşor să renunţe, în faţa acestei noi perechi, la locul care fusese al ei şi al bărbatului ei, iar noaptea se simţea bătrână stând întinsă pe salteaua bunicii. În timpul zilei se comporta normal, ocupată cu toate cele, orânduind totul, cu limba ascuţită când trebuia să corecteze ori să poruncească ceva, însă noaptea era bătrână. Adesea, se trezea şi i se părea că nu avea cum să fie ea cea care stătea întinsă acolo şi perechea cealaltă pe pat, şi atunci se gândea mirată: „Bănuiesc că sufletul acela bătrân care era mamă când am venit eu în casa asta s-a simţit exact cum mă simt eu acum, când am venit mireasă şi am dat-o la o parte din patul ei, dormind acolo, la rândul meu, cu feciorul ei. Şi acum e alta care doarme cu feciorul meu”.

Părea atât de stranie, atât de nesfârşită întoarcerea aceasta a unei roţi nevăzute, trecerea aceasta, din verigă în verigă, a unui lanţ infinit, încât o zăpăcea şi numai dacă se gândea vag la asta, căci nu era ea femeia care să se gândească la înţelesul lucrurilor care-i treceau prin faţă, ci numai le lua pe toate aşa cum erau. Dar, din ziua aceea, scăzuse în propriii ochi. Deşi cu numele era cea mai vârstnică, era prima şi stăpână peste tot, în ochii ei nu mai era prima.

Şi privea la nevasta acesta a băiatului ei. Era cuviincioasă şi, zi după zi, îşi făcea plecăciunea în faţa mamei bărbatului ei, până când mama se sătură şi ţipă la ea: „Ajunge!”. Însă mama nu-i putea găsi nicio meteahnă. Şi-atunci, tocmai desăvârşirea firii ei deveni o meteahnă şi mama şuşoti: „Ei bine, fără îndoială că are ea vreo meteahnă tainică pe care nu pot eu s-o văd în faţă”.

Căci nevasta băiatului nu arăta de la bun început, cum făceau alte fecioare, tot ce-i putea pielea. Era harnică şi iute de mână şi pricepută la muncă, iar atunci când termina treaba, se aşeza şi cosea ceva pentru bărbatul ei, însă tot ceea ce făcea era în felul acela grijuliu al ei.

Acuma, nu găseşti două femei pe lumea asta care să facă o treabă la fel, însă mama nu ştia lucrul acesta, crezând că toate făceau ca ea. Dar nu, nevasta fiului ei avea felul ei de a face lucrurile. Când gătea orezul, punea prea multă apă, sau aşa credea mama, şi orezul ieşea mai moale decât era obişnuită şi decât îi plăcea mamei. Aşadar îi zise nevestei fiului, însă aceasta strânse uşor din buzele ei palide şi spuse:

— Dar aşa l-am făcut eu mereu.

Şi nu avea de gând să facă altfel.

În felul acesta se comporta cu toate cele. Schimba aia şi ailaltă prin casă după placul ei, nu pripit şi nici cu toane, ci într-un fel tihnit, atent şi treptat, astfel încât nu-i dădea mamei niciun prilej să-i căşune pe ea. Şi mai era ceva. Tinerei soţii nu îi plăcea mirosul animalelor noaptea şi se plânse din pricina aceasta, însă nu femeii mai vârstnice, ci numai bărbatului, până când acesta se puse pe treabă, în aceeaşi iarnă, ca să adauge o odaie casei, unde să-şi poată muta patul şi să doarmă singuri. Şi femeia mai vârstnică se uita şi se minuna de obiceiurile acestea noi.

La început, îi spuse fetei oarbe că nu avea să se mânieze pe nevasta băiatului. Şi, pe bună dreptate, nici nu era uşor să se mânieze prea repede, fiindcă tânăra nevastă se descurca binişor şi muncea cu băgare de seamă, astfel încât era dificil să-i spui „asta nu e bine” sau „nu ai făcut aia cum trebuie”. Dar erau lucruri pe care mama le ura întru câtva, deşi cel mai mult dispreţuia orezul moale şi bombănea deseori din pricina lui, spunând până la urmă tare:

— Nu mă simt niciodată plină şi sătulă cu terciul ăsta moale. Nici n-am ce să muşc… zeama asta îmi trece ca vântu’ prin burtă, nu rămâne şi ea acolo, ca mâncarea zdravănă şi bună.

Şi când văzu că nevasta fiului nu-i dă nicio atenţie, într-o zi se duse în taină la fecioru-său, unde muncea la câmp, şi acolo îi spuse:

— Băiete, de ce n-o rogi tu să gătească orezul mai uscat şi mai tare? Credeam că ţie aşa îţi place.

Fiul se opri atunci din muncă, se sprijini o clipă pe săpăligă şi apoi spuse în felul lui domol:

— Îmi place foarte mult cum îl face.

Atunci, mama simţi cum se înfurie şi spuse:

— Înainte nu îţi plăcea aşa, ceea ce înseamnă că te-ai dat de partea ei, în loc să fii de-a mea. E ruşinos să-ţi placă de ea într-atât încât să te întorci împotriva mamei tale.

În clipa aceea, roşeaţa inundă chipul tânărului, care spuse simplu:

— Păi da, îmi cam place de ea.

Şi pe urmă se întoarse la săpăliga lui.

Din ziua aceea, mama ştiu că cei doi erau stăpânii casei. Fiul cel mare nu era mai puţin blând ca de obicei şi îşi făcea treaba cu sârguinţă, luând banii cu mâna lui. E drept că nu îi cheltuia, nici el şi nici nevastă-sa, căci erau o pereche cumpătată, dar erau soţ şi soţie, iar aceasta era casa lor, şi pământul lor, şi pentru ei mama nu era decât bătrâna casei. E adevărat că, dacă vorbea de câmp sau de semănat sau de toată munca pe care o cunoştea atât de bine fiindcă fusese a ei, o lăsau să vorbească, însă odată ce termina era ca şi cum nu ar fi spus nimic, iar ei îşi făceau planurile lor şi îşi vedeau de ele după bunul plac. I se părea că ea nu mai însemna nimic, iar înţelepciunea ei parcă nici nu mai exista în casa care îi aparţinuse.

Amarnic ar fi fost pentru oricine să îndure aceasta, iar când noua odaie a fost gata şi perechea s-a mutat acolo, mama îi şopti fetei oarbe, care dormea lângă ea:

— N-am mai văzut cusurgioaică cum e asta, de parcă mirosul nevinovat al animalelor ar fi otravă! Pot să jur că au făcut odaia ceea ca să se ţină departe de noi şi să-şi urzească ei planurile fără să-i auzim noi. Mie nu-mi spun niciodată nimica. Nu e vorba de animale… e vorba că frate-tău o iubeşte cu neruşinare. Da, nu le pasă deloc de tine sau de fratele tău mai mic, nici măcar de mine, sunt sigură. Iar atunci când fata nu-i răspundea nimic, o întreba: Tu nu crezi aşa, fata mea? N-am dreptate?

Fata şovăi atunci şi, după un răstimp, spuse pe întuneric:

— Mamă, e adevărat că am ceva de spus, şi totuşi nu aş vrea să spun, de teamă să nu te îndurerez.

— Dă-i drumul, copilă, zise atunci mama. Sunt obişnuită cu durerea, cred eu.

Şi atunci copila întrebă cu o voce pierită şi tristă:

— Mamă, ce-o să te faci cu mine, oarbă cum sunt?

Acuma, în tot timpul acesta, mama nu se gândise decât că fata avea să locuiască aici cu ea, cel puţin o vreme, şi întrebă mirată:

— Ce vrei să spui, fata mea?

— Nu vreau să zic că nevasta fratelui meu nu e blândă… nu e rea, mamă. Dar cred că nu-şi închipuie că n-ai să mă măriţi în curând. Mai zilele trecute am auzit-o cum îl întreba pe fratele meu mai mic unde sunt promisă şi, când el i-a zis că nicăieri, s-a arătat mirată şi-a zis: „O fecioară de nădejde şi încă fără soacră”.

— Dar tu eşti oarbă, copilă, spuse mama, şi nu-i tocmai uşor să măriţi o fecioară oarbă.

— Ştiu, spuse fata cu gingăşie. Iar după un răstimp vorbi din nou, însă de data aceasta ca şi cum ar fi avut gura uscată şi suflarea fierbinte: Dar ştii şi dumneata, mamă, că sunt multe lucruri pe care le pot face şi-ar putea fi un bărbat foarte sărac, un văduv poate ori un alt bărbat sărac, care ar fi bucuros cu puţinul pe care-l pot face, dacă nu trebuie să plătească nimic în schimbul meu, şi-apoi, aş fi şi eu la casa mea, cu cineva de care să mă-ngrijesc, dacă dumneata n-ai să mai fii. Mamă, nu cred că sora mea mă vrea.

Dar mama răspunse cu furie:

— Copilă, eu nu te las să pleci şi să deretici, uite-aşa, casa altuia! Suntem săraci, ştiu, dar avem ce să-ţi dăm să mănânci. Văduvii sunt adesea cei mai aspri şi mai desfrânaţi bărbaţi, copilă. Aşa că dormi şi nu te mai gândi la asta. Eu sunt încă în puteri şi aş zice că mai am zile multe de trăit, iar fratele tău nu a fost niciodată crud cu tine, nici măcar când era copil.

— Atunci nu era însurat, mamă, spuse fata oftând.

Dar apoi rămase tăcută şi pare-se că adormi.

Însă mama nu putea să doarmă, cu toate că de obicei dormea neîntoarsă noaptea. Stătea întinsă acolo şi se gândea bine şi, luând una câte una zilele trecute, să vadă dacă ceea ce spusese fata era adevărat, chiar dacă nu găsea nici măcar o pricină anume, i se păru că nevasta fiului ei nu era blândă. Nu, nu era prea blândă nici cu mezinul şi cu atât mai puţin cu sora aceasta oarbă din casa bărbatului ei, şi iată cum mamei i se dădu să îndure o nouă amărăciune.

15

Zi după zi, mama pândea să vadă dacă ceea ce spusese fata era adevărat şi era adevărat. Tânăra nevastă nu era nepoliticoasă, iar vorbele îi erau mai mereu însoţite de amabilitatea ei grijulie şi parcă într-un fel prudentă. Dar fetei îi punea în coaste o sută de ghimpi mici. Fecioarei oarbe nu îi umplea niciodată blidul cu mâncare, sau aşa părea în ochii mamei, iar dacă pe masă era vreun fel special de mâncare, nu îi dădea şi ei, iar fata oarbă, nevăzând, nu ştia că se află acolo. E drept, cu toţii ar fi trecut-o cu vederea, neacordându-i atenţie în flămânzeala lor, dacă nu ar fi fost ochii ascuţiţi ai mamei, care spunea:

— Fata mea, tu nu vrei din plămânii aceştia de porc pe care i-am gătit azi în supă?

— Nu am ştiut că avem, mamă, dar mi-ar plăcea tare, spunea fata cu gingăşie mirată, iar atunci mama se întindea şi punea cu lingura ei supa cu carne în blidul fetei, îngrijindu-se să o vadă nevasta fiului, iar aceasta răspundea blând şi amabil, abia mişcându-şi buzele palide care, cu toată paloarea lor, erau şi prea subţiri:

— Iartă-mă, sora mea... n-am băgat de seamă că tu nu ai.

Dar mama ştia că minte.

Şi, câteodată, când nevasta fiului cosea opinci pentru fată, fiind îndatorirea ei să facă încălţări pentru ei toţi, nu avea niciodată răbdare cu opincile fetei şi le făcea talpa subţire, nemaiobosindu-se să ţeasă o floare în faţă, iar când văzu mama, îi spuse:

— Da’ ce… fata mea să nu aibă şi ea o floricică, aşa cum ai tu pe toate opincile tale?

Atunci, nevasta fiului îşi deschise ochii ei mici, negri şi lipsiţi de strălucire şi spuse:

— Am să-i fac, dacă aşa spui dumneata, mamă, doar că eu m-am gândit că, oarbă cum e, oricum nu poate să vadă nicio culoare… şi sunt atâţia pentru care trebuie să fac de încălţat, iar flăcăul cel mic strică o pereche la o lună sau două, cu toată fuga lui la oraş ca să joace…

Cât despre fecioara oarbă care şedea pe prag, la soare, când auzi acestea şi o auzi pe sora ei plângându-se de fratele mai mic, spuse cu voce pripită şi blajină:

— Mamă, e drept că nu-mi trebuie floare, iar sora mea are dreptate. Ce sunt florile pentru un orb?

Astfel că nu păru o acuzaţie şi niciunul dintre multele lucruri mărunte nu părea o acuzaţie. Cu toate acestea, fiul cel mare veni într-o zi la maică-sa, când ea era singură după casă, turnând nişte lături în troaca porcului, şi îi spuse:

— Mamă, am ceva să îţi spun şi nu e ca şi cum mi-aş da sora afară din casă sau aş duşmăni-o pentru ceva. Dar un bărbat trebuie să se gândească la ce-i al lui şi ea e tânără, mamă, are toată viaţa înainte, iar eu ar trebui să-i dau să mănânce toată viaţa?

N-am mai auzit de-aşa ceva în nicio altă casă, ca un bărbat să fie silit să-şi hrănească sora, doar dacă e vreo casă bogată, de unde nu lipseşte niciodată mâncarea. Datoria unui bărbat este să-şi hrănească părinţii, nevasta şi copiii. Şi uită-te la ea, e tânără şi cu zile, pare-se, tot câte-o să am şi eu, şi-o să-i fie rău şi ei dacă nu e măritată. Pentru toate femeile e mai bine dacă-s măritate.

Atunci mama se uită la fiul ei, cu chipul arzându-i de mânie împotriva lui, şi spuse, pizmuindu-l:

— Asta ţi-a băgat-o în cap nevasta ceea a ta, băiatule. Te-ntinzi cu ea acolo, singuri în odaia aia, şi-acolo vorbiţi numai voi doi, şi te otrăveşte cu ce-ţi zice noaptea împotriva celor de-un sânge cu tine. Şi tu… tu eşti ca toţi bărbaţii… moale ca nămolu' din şanţ, când eşti în pat cu o femeie.

Se întoarse plină de amărăciune şi turnă lăturile pentru porc, apoi rămase în picioare şi se uită la el cum îşi bagă râtul şi hăpăie, însă nu-l vedea cu adevărat, deşi de obicei îi făcea plăcere să vadă un animal mâncând cu poftă.

— Şi ce fel de bărbat ar lua-o pe sora ta? întrebă ea cu tristeţe. Cine am putea noi spera c-are s-o ia, afară de vreun om prea sărac ca să aibă inimă ori vreun bărbat a cărui nevastă s-a dus şi el a rămas aici, prea sărac ca să-şi ia o altă femeie sănătoasă?

— Şi eu mă gândesc la ea, spuse fiul pripit. Mă gândesc la ea şi cred că i-ar fi mai bine să aibă un bărbat al ei, chiar dacă nu poate avea unul la fel de bun cum ar fi avut dacă era teafără.

— Asta e nevastă-ta care vorbeşte, băiatule, spuse mama cu şi mai multă tristeţe.

— Gândim la fel în privinţa asta, răspunse bărbatul în felul lui îndărătnic.

— În toate, mă tem, zise mama, iar atunci el nu mai scoase o vorbă, ci se duse la câmpul lui, tăcut, însă neschimbat.

Cu toate acestea, vreme îndelungată mama nu făcu înadins niciun pas pentru a-şi mărita fata. Îşi spunea ei însăşi, şi îi spunea fetei, şi îi spunea mezinului, şi nevestei vărului, şi oricui ar fi ascultat-o că nu era chiar atât de bătrână încât să nu facă aşa cum voia ea şi nu era chiar atât de bătrână încât să nu mai aibă un loc în casă şi nu chiar atât de bătrână încât să fie rugată ca un copil să facă aia sau ailaltă sau orice nu îşi dorea să facă. Se puse de-a curmezişul fiului ei şi nevestei acestuia şi se îngriji ea însăşi de fată, luând seama să nu i se facă nicio nedreptate şi nici să nu fie lipsită de ceea ce aveau ceilalţi.

Dar pe măsură ce nevasta fiului se deprindea cu traiul în casă, devenea tot mai dezlegată la vorbă şi mai tânguitoare, iar politeţea se dezlipi de ea. De-acum spunea adesea în auzul altora şi când stăteau femeile laolaltă la vreo poartă, la soare, ori când coseau împreună sau făceau vreo şezătoare, cum le place lor:

— Nici nu ştiu ce-o să mă fac când o să vină copiii, la cât am de cusut pentru atâta lume în casă. Maică-mea îmbătrâneşte şi ştiu că e de datoria mea să-i fiu şi ochi, şi mâini, şi picioare, şi tot ce-i trebuieşte. Aşa am fost crescută şi-am să fac întocmai, şi sper să mă-ngrijesc întotdeauna de treburile mele. Dar mai e şi flăcăul ăsta mâncău care nu face nimic, însă mai rău decât el, căci el se va-nsura într-o bună zi şi va avea o nevastă care să-l hrănească şi să-l îmbrace, mai rău e cu fata asta oarbă şi nemăritată şi mă-ntreb dacă o s-o am în grijă pentru toată viaţa de-acum încolo, fiindcă maică-sa nu vrea s-o mărite.

Aşa vorbe spunea şi cine o auzea îi arunca asemenea priviri fecioarei oarbe, dacă se întâmpla să fie prin preajmă, că fata parcă le simţea apăsarea şi îşi lăsa capul în jos, ruşinată de o asemenea povară.

Şi uneori mai vorbea una sau alta şi spunea:

— Ei bine, sunt mulţi orbi pe lume şi familiile îşi învaţă orbii să ghicească viitorul sau orice altceva, ca să mai câştige un bănuţ din când în când. Da, orbii au adesea un ochi lăuntric cu care pot să vadă lucruri pe care noi nu le vedem, ba orbirea e chiar o putere, astfel încât ceilalţi oameni se tem de ei din pricina asta. Fata asta ar putea fi învăţată să ghicească sau aşa ceva.

Iar altele spuneau:

— Dar mai sunt şi case sărace, unde au câte un fiu şi niciun ban cu care să-l însoare, şi-ar lua şi o toantă sau o oarbă, şi-o şchioapă sau o mută, şi tot ar fi mai bine decât nimic, şi-ar lua-o pe degeaba pentru fiul lor.

Atunci, nevasta fiului spuse plină de nemulţumire:

— Aş vrea eu să ştiu pe vreunul, iar dacă auziţi voi, vecinele mele, ar fi o mare bunătate din partea voastră să-mi daţi şi mie de ştire.

Şi, în bunătatea lor, îi promiseră tinerei neveste, punându-se de acord că, pe bună dreptate, era greu când banii erau atât de puţini şi vremurile atât de vitrege să mai hrăneşti o gură-n plus care, de drept, îi aparţinea altuia.

Într-una din zile, clevetitoarea, care era văduvă, veni la mamă şi îi spuse:

— Femeie cumsecade, dacă vrei să-ţi măriţi fata ceea oarbă a dumitale, ştiu eu o familie la deal, mai înspre miazănoapte, care are un băiat de vreo şapteşpe ani de-acum ori cam aşa. Au venit pe vremea foametei dintr-o provincie din nord şi s-au aşezat pe un pământ al nimănui, necultivat, nu la noi în sat, dar oleacă mai sus, şi după un timp a mai venit un frate de-al lor şi acolo trăiesc până azi. Pământul e sărac şi ei sunt săraci, dar şi dumneata eşti săracă, femeie cumsecade, şi fata dumitale e oarbă, iar dacă-mi plăteşti numa' cât s-ajung până acolo, mă duc eu s-aranjez în locu' dumitale. Adevărul este că mă gândesc de mult să merg acasă şi să văd casa tatălui meu, dar mi-e silă să cer la fratele lu' bărbatu-meu puţinul care-mi trebuie pentru asta. E-un lucru tare greu să fii văduvă, în casa altuia.

La început, mama nu voi să audă şi spuse tare:

— Pot să mă-ngrijesc de copila mea oarbă, femeie cumsecade!

Asta îi spuse după aceea şi nevestei vărului şi vărului deopotrivă, iar acesta din urmă stătu cu un aer grav o vreme, după care zise, într-un sfârşit:

— Poţi să te-ngrijeşti de ea dacă trăieşti veşnic, sora mea, dar când o să mori dumneata, şi-o să murim şi noi, poate, sau o să fim foarte bătrâni şi copiii n-o să se mai plece în faţa noastră decât cu numele, atunci cine-o să se-ngrijească de ea? Şi dacă vin ani grei, când părinţii trebuie să se gândească înainte de toate la copiii lor, şi dumneata nu mai eşti?

Mama rămase tăcută.

Dar în curând văzu adevărul, că ea nu avea să trăiască veşnic, în orice clipă viaţa îi putea fi curmată, poate chiar înainte de vreme, căci nu mai avea tăria ei de altădată, de când cu noaptea cea tainică.

În vara acelui an, veni o febră în aer care puse stăpânire pe ea. Dintotdeauna îi plăcuse să mănânce şi mânca cu poftă, râvnind la tot ce aveau. Dar vara aceea era mai fierbinte decât de obicei şi era o ciumă nemaipomenită de muşte, atât de multe, că le sufla vântul în mâncare şi muştele se-amestecau în ea fie că voiai sau nu, iar mama ţipă până la urmă să le lase în pace, fiindcă nu era de niciun folos să le omoare, doar pierdere de timp, că oricum veneau încă atâtea după aia. Era, totodată, o vară a pepenilor uriaşi care, odată crăpaţi, dădeau la iveală un roşu întunecat ori limpede sau un galben, după cum le era soiul, şi an mai bun decât acela pentru pepeni nu mai fusese niciodată.

Desigur, mamei îi plăcea la nebunie acest fruct şi hăpăia cu poftă din toţi pepenii care nu puteau fi vânduţi sau care se coceau prea repede şi pe neaşteptate în soare, şi mânca din ei până când se sătura, apoi iar mânca, numai ca să nu facă risipă. Că a fost de la prea mulţi pepeni sau a prins-o molima din aer, că a blestemat-o cineva, cu toate că nu ştia pe nimeni care să o urască cu adevărat, afară poate de zeiţa aceea micuţă care îi ghicise păcatul, sau a fost de la altceva, nu ştia. Dar febra dădu peste ea, scoţându-i maţele pe-afară, şi zăcu bolnavă zile de-a rândul, cu purgaţii şi vărsături chiar şi de la o gură de ceai pe care reuşea să o înghită ca să se ţină în viaţă. În zilele acestea, când era atât de răpusă şi de slăbită, nevasta feciorului făcu totul bine şi cum se pricepea ea pentru sănătatea mamei bărbatului ei, fără a-şi neglija niciuna dintre micile ei îndatoriri. Fata oarbă se străduia şi ea să facă puţinul care-i stătea în puteri pentru mama ei, dar era domoală şi nu vedea la timp de ce era nevoie, iar nevasta fiului o împingea adesea deoparte, spunând:

— Şezi colea pe undeva, sora mea, şi dă-te din drum, căci, pe cinstea mea, aşa eşti cel mai de ajutor!

Chiar şi împotriva voinţei sale, mama ajunse să se sprijine, în toată slăbiciunea ei, pe tânăra aceasta sprintenă şi grijulie, şi era prea slăbită ca să-i ia apărarea fetei sale oarbe, iar mezinul nu mai trecea decât din când în când în ultima vreme, ca să vadă cum se simţea, după care îşi lua iarăşi tălpăşiţa pe undeva, fiindcă maică-sa era prea slăbită ca să pună o vorbă bună pentru el în faţa lui frate-său. Cu toată slăbiciunea ei, mama avea suficientă putere cât să simtă iuţeala de mână şi grija tinerei neveste pe lângă patul ei. Când, în cele din urmă, febra o părăsi ca să ia în primire pe altcineva, mama se sculă într-un sfârşit şi se propti cu putere de nevasta feciorului ei, cu toate că tot nu o iubea, ci numai avea nevoie de ea.

Îi luă vreme îndelungată mamei să se pună din nou pe picioare şi de atunci nu a mai fost niciodată sănătoasă tun. Nu mai putea să mănânce varză crudă, cum îi plăcea ei, şi nici vreun soi de pepene ori alunele pe care îi plăcea să le ronţăie crude direct de pe pământ, de cum ieşeau, iar de acum înainte trebuia să se gândească mereu ce să mănânce, să vadă ce era potrivit pentru măruntaiele ei şi, dacă se sătura de toate mofturile acestea şi zicea că ea o să mănânce fix ce vrea, iar burta ei trebuie să se obişnuiască, ei bine, febra venea înapoi. Chiar şi dacă muncea prea mult sau stătea într-o adiere mai rece, boala aceea păcătoasă o aştepta şi o făcea neputincioasă pentru încă un răstimp.

Şi-atunci, în neajutorarea ei, înţelese că fata oarbă trebuia măritată la casa ei, căci într-adevăr aici nu era bine-venită. Când mama era prea slăbită ca să riposteze, o vedea pe fată cum stătea stingherită acolo şi se simţea nedorită, iar într-una din zile, când mama era singură, fata veni de bunăvoie la ea pentru o clipă şi spuse:

— Mamă, nu pot să rămân aici, în casa fratelui meu. Of, mamă, mai degrabă m-aş mărita oriunde, măcar să stau undeva unde să fiu dorită!

Atunci, mama nu se mai împotrivi. Îşi mângâie fata cu o vorbă bună şi în iarna acelui an, când se simţi mai întremată ca înainte, căci de atunci încolo îi era mai bine pe frig decât pe căldură, se duse şi o căută pe clevetitoare. Bătrâna aceasta şedea la ea la poartă, ţesând flori pe un petic de pânză, cu toate că firul ei era tare grosolan în ultima vreme, iar marginile florilor erau de tot râsul,

fiindcă nu mai vedea ca altădată, chiar dacă ea nu ar fi spus asta.

— E adevărat ce ai zis dumneata, spuse mama cu oboseală în glas când ajunse la poarta ei. Cred că fetei mele i-ar fi mai bine măritată şi zic să fie cu cel pe care-l ştii dumneata, fiindcă-s prea ostenită să mai caut încoace şi-ncolo şi parcă tot timpu-s aşa, de când cu febra ceea care m-a luat acum un an sau doi.

Bătrâna clevetitoare era bucuroasă că avea ceva nou de făcut fără să o coste nimic, aşa că tocmi o căruţă şi merse în ea cele cinci leghe sau cam aşa până în valea unde fusese casa tatălui său, apoi în sat, unde rămase o zi, două şi mai bine. În noaptea când se întoarse, merse acasă la mamă şi o strigă, să iasă singură la colţul casei, după care şuşoti:

— Totul a mers foarte bine, femeie cumsecade, şi într-o lună se poate aranja. Ei bine, şi eu sunt ostenită, dar parcă tot îmi aduc aminte că am făcut totul pentru dumneata, femeie cumsecade, şi de-acuma noi suntem prietene vechi.

Atunci, femeia scoase de la piept o monedă de argint pe care o păstrase acolo tocmai pentru ceasul acesta, şi i-o întinse clevetitoarei. Dar clevetitoarea îi dădu mâna la o parte şi se jură că nu primeşte, că nu era nevoie între două prietene, şi spuse una şi alta şi până la urmă o luă.

Când totul era aranjat şi femeia se împăcă cu gândul, sau încercă să se împace cu gândul, îi spuse nevestei fiului, iar aceasta era bucuroasă şi lăsă să se vadă, cu toate că avu băgarea de seamă să zică:

— Nu trebuia să te pripeşti aşa, maică, fiindcă eu nu-i port duşmănie fetei şi, după mine, mai poate să stea aici un an, doi, nu m-ar fi deranjat nici dacă stătea aicea toată viaţa, dacă nu eram atât de săraci încât să numărăm fiecare gură pe care trebuie s-o hrănim.

Dar se arătă mai blândă o vreme şi se oferi ea singură să coasă straie noi pentru fată, trei la număr: o haină nouă, iţari dintr-un albastru închis şi încă o pereche roşie, pentru ziua nunţii, aşa cum se cuvenea să aibă chiar şi cea mai săracă fecioară, şi pe lângă toate acestea, o pereche sau două de opinci, pe care cusu câte o floricică şi o frunză roşie. Dar nu făcură nuntă mare şi nici cine ştie ce tevatură, întrucât fecioara era dată pe degeaba şi nu au fost oferite daruri, deoarece nu era o tocmeală bună pentru bărbatul cu care se mărita. Cât despre fată, ea nu

spuse nimic. Ascultă când mama îi dădu de ştire ce făcuse şi nu spuse nimic, decât o singură dată, într-o noapte, îşi întinse mâna ca să simtă chipul mamei aproape şi şopti fără de veste:

— Mamă, dar este prea departe ca să vii să mă vezi, din când în când, şi să vezi cum o duc acolo? Eu sunt atât de oarbă, că nu pot să bat atâta drum necunoscut, ba chiar cu dealuri şi văi.

Atunci mama întinse şi ea mâna şi, simţind-o pe fată tremurând, plânse în taină şi-şi şterse lacrimile pe întuneric cu cuvertura, spunând iar şi iar:

— Am să vin, fata mea, fii pe pace, c-am să vin, şi-atunci ai să-mi povesteşti tot, iar dacă nu se poartă cu tine cum se cuvine, o să am eu ac de cojocul lor. Nu va fi nimeni necuviincios cu tine. Iar apoi spuse cu o voce mai blândă: Dar tu n-ai avut somn toată noaptea.

— Da, şi în fiecare noapte de la o vreme, răspunse fata.

— Dar nu ai de ce să te temi, copilă, îi spuse mama cu căldură. Eşti cea mai bună şi mai sprintenă fecioară oarbă pe care am văzut-o eu vreodată, iar ei ştiu că eşti oarbă, nu pot să te pizmuiască sau să spună că le-am tăinuit asta.

Dar multă vreme după ce fata reuşi să aţipească, mama rămase întinsă şi se duşmăni amarnic, fiindcă într-un fel simţea că ceva rău din ea aruncase pedeapsa aceasta asupra fetei, chiar dacă nu ştia cum anume se întâmplase, atâta tot că îşi dorea să fi fost mai bună. Şi se duşmăni că poate s-ar fi găsit un loc mai apropiat unde să-şi mărite fata, un sat în care să poată merge o dată la o lună sau cam aşa, ori chiar vreun bărbat sărac dispus să se mute în cătun, în schimbul unui mic preţ pe care i l-ar fi promis ea. Dar numai să se gândească la asta şi o făcea să jelească în sinea ei, îndoindu-se că fiul ei şi nevasta lui s-ar fi lipsit până şi de suma aceasta mică, fiindcă de-acum ei păstrau banii. Aşa că se gândi fără ocolişuri: „Şi totuşi, nu pot să sper că nu va fi bătută. Prea puţine case de acolo sunt ca ale noastre, unde nici bărbatul şi nici mama lui nu o bate pe femeia nou-venită. Şi aşa tare mi-ar sfâşia sufletul şi m-ar îndurera să-mi văd fiica oarbă bătută sau chiar şi să fie într-atât de aproape încât numai să aud, sau fata să dea fuga acasă şi să-mi spună, iar eu să fiu neputincioasă odată ce e măritată cu altul, încât socotesc că asta nu aş putea să îndur. Mai bine departe, unde nu pot s-o văd şi de unde nu am cum să aflu, să fiu scutită de suferinţă fiindcă nu văd şi, în felul acesta, pot să sper”. Şi

după ce mai stătu întinsă o vreme, simţind cum o apasă greutăţile vieţii, îi veni în minte un lucru pe care putea să-l facă, şi anume să-i dea fetei câteva monede de argint, care să fie ale ei, aşa cum făcuse propria ei mamă atunci când plecase ea de acasă. Aşadar, în întunericul dinaintea ivirii zorilor, se sculă şi, păşind cu grijă astfel încât să nu tulbure şi să sperie animalele şi păsările, se duse la gaura ei şi dădu deoparte pământul, scoţând de acolo cârpa în care îşi ţinea micile economii, apoi o desfăcu şi alese cinci monede de argint, pe care şi le băgă în sân, după care acoperi groapa la loc. Atunci, văzută cu argintul în sân, se mai linişti un pic şi se gândi: „Măcar nu orice fecioară dintr-o casă săracă vine cu rezerva ei de arginţi. Măcar fata mea are asta!”.

Şi agăţându-se de lucrul acesta mărunt, în cele din urmă adormi.

În felul acesta, zilele treceau şi niciuna nu aducea veselie. Nu, femeia nu se bucura nici măcar de fiul ei cel mai tânăr şi nu-i păsa dacă venea sau pleca, atâta timp cât îl vedea că e bine şi zâmbind de vreun gheşeft de-ale lui, de care ea nu avea habar. Şi aşa, într-un sfârşit, veni ziua când fata trebuia să plece, iar femeia aşteptă cu inima grea să vadă cine venea să o ia. Da, i se strângea inima în încercarea de a înţelege ce fel de om era cel care venea şi îi lua fata, ca să o ducă departe.

Era o zi de început de primăvară când veni, înainte ca anul să se deschidă larg, astfel încât primăvara abia dacă putea fi întrezărită în buruienile perene pe care le scoteau copiii din sat ca să le mănânce şi în tonurile verzui ce tiveau ramurile de salcie sau în mugurii maronii, abia umflaţi, ai piersicilor. Toate câmpurile zăceau încă pustiite de iarnă, grâul nu încolţise încă, afară de câteva firicele printre bulgării de pământ, iar vântul era rece.

Într-o zi ca aceasta veni omul, un bătrân călare pe un măgar cenuşiu fără şa, stând pe o haină veche şi zdrenţuită îndoită sub el, pe spatele animalului. Veni acasă la mamă şi îşi spuse numele. Atunci, ei îi stătu inima în piept, fiindcă nu îi plăcea deloc felul cum arăta bătrânul acesta. Rânjea la ea şi îşi potrivea buzele ca să pară blând, dar nu era pic de blândeţe în faţa aceea tăioasă de vulpoi bătrân, în ochii tăioşi ascunşi printre riduri adânci, în cele câteva fire albe de păr dimprejurul unei guri subţiri, fără buze, arcuită prea mult în jos ca să fie ceva adevărat în zâmbetul din ziua asta. Purta straie

aproape zdrenţuite, nepeticite şi nespălate, iar când se dădu jos de pe măgarul lui nu arătă niciun semn de politeţe în purtare, aşa cum ar fi făcut orice bărbat, indiferent dacă era educat sau nu. Veni şchiopătând de-a curmezişul ocolului de treierat, având un picior mai scurt decât celălalt, cu hainele vechi înfăşurate pe el şi legate în talie, şi spuse grosolan:

— Venii să iau o fată oarbă. Unde e?

— Şi ce zălog ai dumneata că eşti cel căruia îi e promisă? spuse mama atunci, căci deodată îl ura pe bătrânul acesta.

Bătrânul rânji din nou şi spuse:

— O cunosc pe grăsana care-a venit să ne zică că putem să luăm fata pe degeaba pentru feciorul lu' frate-meu.

— Aşteaptă s-o chem.

Şi îl trimise pe flăcăul mic, care tândălea prin casă în ziua aceea, şi bătrâna clevetitoare veni cât de repede o aduseră picioarele, apoi se uită la bărbat, râse şi strigă:

— Da, e unchiul flăcăului cu care tre' să se mărite. Ce faci dumneata, om cumsecade, ai îmbucat ceva pe ziua asta?

— Da, zise bătrânul rânjind şi arătându-şi gingiile fără dinţi, da' nu cine ştie ce, pe cinstea mea.

În tot timpul acesta, mama nu îl slăbea din ochi, după care îi spuse pe şleau clevetitoarei:

— Nu-mi place cum arată ăsta! Speram la ceva mai bun pentru fata mea!

Iar clevetitoarea îi răspunse tare, râzând:

— Femeie cumsecade, nu el e ginerele… nepotul e cel mai blând şi mai gingaş flăcău pe care l-ai văzut vreodată.

De-acum, venise şi nevasta vărului, apoi fiul şi nevasta fiului, veniră şi vărul şi alţii din cătun şi stăteau cu toţii şi se uitau la bătrânul acesta, părându-le într-adevăr tuturor că blândeţea nu-i stătea nici în înfăţişare, nici în purtare. Şi totuşi, promisiunea fusese făcută, iar unii dintre ei spuneau:

— Ei bine, femeie, nu trebuie să uiţi că fata e oarbă.

— Totul e aranjat şi promis de-acum, maică, spuse nevasta fiului ei, şi e greu să refuzi acum, fiindcă ne-ar aduce necazuri la toţi dacă ai refuza.

Şi, auzind-o rostind acestea, bărbatul ei rămase tăcut.

Femeia se uită atunci cu jale la vărul ei, care îi observă privirea şi îşi întoarse ochii în altă parte, scărpinându-se o

vreme în cap, căci nu ştia ce să zică. El era un om simplu şi cumsecade şi nici el nu se încredea cine ştie cât înfăţişarea acestui bătrân; şi totuşi, uneori e greu de spus dacă sărăcia şi răul sunt unul şi acelaşi lucru, poate că hainele zdrenţuite îl făceau să arate aşa stricat, şi era greu să zici nu când toată tărăşenia fusese aranjată şi bătută în cuie, aşa că, neştiind ce să zică, îşi întoarse capul într-o parte, culese un pai mic şi începu să-l mestece.

Însă clevetitoarea vedea că onoarea ei era pusă în primejdie, aşa că spunea încontinuu:

— Dar nu acesta este ginerele, femeie cumsecade, iar într-un sfârşit se trezi zbierând, fiindcă ar fi făcut-o îngrozitor de ruşine dacă aranjamentul nu era încheiat acum: Bade, feciorul fratelui dumitale e gingaş ca un prunc, nu-i aşa?

Iar bătrânul rânji şi încuviinţă din cap, apoi râse sec şi spuse, horcăind pentru că vorbea şi râdea în acelaşi timp:

— Da, gingaş ca orice prunc, femeie cumsecade! După care adăugă nerăbdător: Trebuie să plec, dacă vreau s-o duc acasă până la noapte!

Aşa că, neştiind ce altceva să facă, mama îşi aşeză fata pe spinarea măgarului, fata gătită în veşmintele ei cele noi, iar mama îi strecură în mână legătura mică cu arginţi şi îi şopti iute:

— Asta-i pentru tine, fata mea, şi nu-i lăsa să ţi-i ia.

Când bătrânul lovi măgarul peste picioare ca s-o ia din loc, mama strigă cu putere, într-o izbucnire cumplită şi neaşteptată:

— Am să vin, fata mea, nu trec multe luni şi vin să văd cum se poartă cu tine, ţine totul în suflet şi-mi povesteşti atunci. N-am să mă tem să te aduc înapoi acasă, fata mea, dacă ceva nu e bine.

Şi-atunci fecioara oarbă răspunse printre buzele-i uscate şi tremurânde:

— Da, mamă, şi asta mă înveseleşte.

Dar mama tot nu putea să îşi lase copila să plece şi mintea i se zvârcolea cu disperare după altceva de spus, care să o mai ţină puţin pe loc, aşa că îi strigă bătrânului, în timp ce se agăţa de fată:

— Fecioara mea nu trebuie să facă focul, bade… să nu facă focul, că o dor ochii… de la fum…

Bătrânul se întoarse şi se holbă, iar când înţelese, rânji şi spuse:

— A, da, bine, aşa să fie… Le zic…

Şi lovi din nou animalul, pornind-o la drum pe lângă el.

Aşa plecă fecioara, purtându-şi în mână semnul orbirii şi cu mica legătură de veşminte în spatele ei, pe spinarea măgarului. Mama stătea şi o privea îndepărtându-se, cu inima îndurerată peste măsură şi cu lacrimi şiroindu-i din ochi, şi asta cu toate că nu ştia ce altceva ar mai fi putut să facă. Aşa stătu nemişcată, până când dealul se ridică între ea şi copila ei şi nu o mai văzu deloc.

16

De-acum, mama trebuia să-şi umple cumva zilele ca să-şi aline fricile pe care le avea şi să uite de locul pustiu unde stătuse cândva copila oarbă. Casa părea tăcută, aidoma şi uliţa unde nu mai auzea sunetul limpede şi tânguios al micului gong pe care îl lovea fata ori de câte ori ieşea. Iar mama nu mai putea îndura. Se duse iarăşi la câmp, călcând peste voinţa fiului ei celui mare, şi când acesta o văzu că-şi ia săpăliga, îi spuse:

— Mamă, nu trebuie să munceşti, mă faci de ruşine să trudeşti aici, la câmp, şi să te vadă alţii, când tu eşti aşa în vârstă.

— Nu sunt chiar aşa în vârstă… spuse ea cu vechea ei mânie, şi lasă-mă să muncesc ca să mă uşurez de povară. Chiar nu vezi că trebuie să mă liniştesc?

— Mie mi se pare că te jeleşti pentru ceva ce nu există, mamă, răspunse bărbatul în felul lui îndărătnic, şi chiar nu e cazul să te gândeşti la rele care poate că n-o să vină niciodată.

Dar mama îi răspunse cu un soi de nepăsare grea, care de la o vreme nu o mai părăsea:

— Tu nu înţelegi. Tu, care eşti tânăr… tu nu înţelegi nimic.

Tânărul se uită atunci mirat la mama lui, neştiind ce voia să spună, dar ea nu mai zise nimic, ci se duse de-şi luă săpăliga şi trudi la câmp în tăcere.

Dar era adevărat că nu mai putea să muncească din greu, iar dacă o făcea o treceau toate apele şi când adia vântul, chiar şi un vânt călduţ, o lua cu friguri şi în curând căzu din nou bolnavă de febra ei. Aşa că trebui să-şi suporte lâncezeala şi când se făcu bine nu mai munci deloc, ci doar stătea şi tândălea în pragul uşii. Nu mai era nevoie să pună mâna şi să trebăluiască prin casă, de

vreme ce nevasta fiului le făcea pe toate şi le făcea pe toate bine şi cu băgare de seamă. Le făcea pe toate bine, se gândi mama fără să vrea, atâta că nu purta niciun prunc. Mama stătea deşartă acolo, privind în nepăsare din prag, unde cândva îşi vedea copiii mici făcând tumbe în joacă, şi cât era ziua de lungă stătea şi-şi amintea de vremurile apuse şi cum odată stătuse acolo atât de tânără şi plină de viaţă şi cu putere de muncă, şi acolo erau bărbatul ei, copilaşii ei, ea tânără nevastă şi o altă mamă bătrână. Apoi îi plecase bărbatul şi nu mai auzise niciodată de el… şi se înfioră, luându-şi iute mintea de la asta, apoi se gândi cât de pustiu părea totul acum, fiul cel mare plecat toată ziua la câmp sau ciorovăindu-se pe recoltă cu samsarul moşierului, un cetăţean nou, cică vreun văr stafidit al moşierului – ea nu îl privise niciodată –, şi fata ei oarbă plecată, şi mezinul ei dus mereu pe la oraş, arareori acasă.

Ei bine, dar mai era mezinul ei şi gândul îi zbura tot mai des la el, căci încă îl iubea cel mai mult dintre copiii ei. În deşertăciunea ei, doar el ce mai venea din când în când, iar venirile lui nu îi aduceau decât lumină. Când venea, ea se ridica şi îşi revenea din tristeţe, zâmbind când îi vedea frumuseţea. Era cel mai chipeş copil al ei, semănând ca două picături de apă cu tatăl lui, şi în ultima vreme venea nestingherit, nu se mai temea de fratele lui mai mare cum se temea altădată, deoarece avea un fel de slujbă la oraş care îi aducea o leafă.

Dar ce fel de slujbă el nu spunea niciodată limpede, atâta doar că îi aducea câştiguri aşa de mari, încât uneori avea un morman de bani, iar alteori nu avea deloc, cu toate că nu îi arătase niciodată banii fratelui său, altfel decât prin straiele bune pe care le purta. Dar erau momente când era liber şi plin de entuziasm, şi atunci strecura în taină o monedă de argint în mâna mamei sale, spunând:

— Ia-o, mamă, şi foloseşte-o cum vrei dumneata.

Atunci mama lua argintul şi îşi lăuda băiatul şi îl iubea, căci fiul cel mare nu se gândise niciodată să pună un ban în mâna ei; de când era stăpân, ţinea toţi banii pentru el. Era mereu bine hrănită şi ea hăpăia cu poftă, fiindcă îi plăcea mâncarea şi nu-i fusese niciodată mai bine decât cu nevasta aceasta a fiului ei, care o îmbrăca şi îi dădea tot ce-i trebuia, ba până şi veşmintele de înmormântare le avea făcute şi pregătite, cu toate că ea nu avea de gând să

moară prea curând. O lăsau să aibă orice îşi dorea, o lulea care s-o aline, cu tutun bun şi mărunţit, sau o gură de vin alb încălzit. Dar nu le trecea prin cap să pună un ban de argint în mâna ei şi să zică: „Să-l ai pentru orice mărunţiş pe care ţi-l doreşti”, iar ea ştia că, dacă îl cerea singură, fiul ei şi nevasta lui s-ar fi uitat unul la celălalt şi ori unul, ori altul dintre ei ar fi zis: „Da’ ce să-ţi cumperi… nu-ţi dăm noi totul?”. Aşadar, atunci când fiul cel mic îi aducea moneda de argint, îl iubea din pricina asta mai mult decât pe cei doi pentru tot ce îi ofereau ei şi o păstra în sân, iar noaptea se scula şi o ascundea în groapă.

Dar, cu toate acestea, el nu era prea des acolo să îl poată vedea, şi cele două femei, mama şi nevasta feciorului, stăteau în ocolul de treierat, şi mamei îi părea că toată casa e pustie. Şedea, şi ofta, şi-şi fuma luleaua, şi tot ce avea de făcut în zilele acestea era să se gândească la viaţa ei, sau aproape tot, fiindcă mai era lucrul acela la care nu se gândea cu bunăştiinţă, iar atunci când o făcea îi apărea în minte fata ei oarbă şi nu putea fi niciodată sigură dacă cele două gânduri nu erau înlănţuite în vreun fel în mâinile zeilor. Uneori s-ar fi dus la vreun templu să caute alinare de orice fel, dar era păcatul acela vechi şi i se părea târziu acum să caute iertare, aşa că o lăsa baltă şi ofta, vorbind uneori cu tristeţe despre fiica ei oarbă.

Şi când făcea asta, nevasta fiului îi răspundea întotdeauna tăios:

— Face bine, fără-ndoială… ce noroc pentru toată lumea că ai găsit pe cineva care s-o vrea pentru feciorul lui.

— Dar este o fată descurcăreaţă, nora mea, spunea mama cu ardoare. N-o să crezi niciodată cât de multe poate să facă, ştiu, dar înainte să vii tu ea făcea multe lucruri pe care apoi, când ai venit, n-ai mai lăsat-o să le facă şi astfel nu ai aflat niciodată cât e de pricepută.

— Da, aşa o fi, spunea nevasta fiului, apropiindu-şi de ochi pânza pe care cosea, să vadă dacă era bine. Dar eu sunt învăţată să muncesc fără contenire şi să termin ce încep, iar o oarbă mai mult se mocăieşte.

Mama oftă din nou şi spuse, uitându-se în lungul ocolului de treierat:

— Mi-ar plăcea să rămâi grea, fata mea. O casă ar trebui să aibă un copil, doi, trei pe lângă ea. Nu sunt obişnuită să fie casa aşa goală. Mi-ar plăcea ca fiul meu

cel mic să se însoare, dacă tu nu faci un copil, dar n-o să se-nsoare, din cine ştie ce motiv.

Ei bine, aceasta era suferinţa tinerei soţii, că deşi era măritată de aproape cinci ani, încă nu avea niciun copil şi nici nu dădea vreun semn, şi se dusese în taină la un templu să se roage şi făcuse tot ce ştia ea, dar trupul încă îi era sterp. Insă era prea mândră ca să arate cât de mult suferea, iar acum spuse liniştită:

— O să am fii când va veni timpul, fără îndoială.

— Da, dar a venit timpul, spuse mama îmbufnată. N-am auzit de nicio femeie cu bărbat la noi în cătun care să n-aibă copii. Bărbaţii noştri devin taţi de cum se împerechează şi femeile rămân mereu grele… sămânţă bună, pământ rodnic. Trebuie că tu ai o boală ascunsă în tine, care te face stearpă şi nefirească. Ţi-am făcut veşmintele acelea mari degeaba!

Mama se plângea şi la nevasta vărului şi-i spunea, aplecându-se ca să-i şoptească la ureche:

— Ştiu eu prea bine care e meteahna… în nevasta ceea a fiului meu nu arde niciun foc. E palidă şi galbenă zi după zi, nu vezi o dată să-i înflorească roşeaţa în obraz, şi tot norocul pe care i l-ai pus dumneata în croiala veşmintelor nu poate învinge în faţa răcelii ei.

Şi nevasta vărului încuviinţa din cap şi zicea:

— E adevărat că femeile atât de palide şi fără sânge-n ele cu greu poartă copii. Dar apoi, ochii ei mici şi jucăuşi se umplură de înţelesuri şi femeia râse din nou, zicând: Dar nu toate femeile sunt focoase cum ai fost dumneata în tinereţe, sora mea, şi ştii prea bine că nu e mereu un lucru bun la o femeie!

— A, da, ştiu… răspunse mama în pripă, după care tăcu o vreme şi apoi, după un răstimp, spuse parcă fără voie: E drept că-i o femeie grijulie şi curată, aproape prea curată, cum goleşte mereu oala de noapte, şi iroseşte mâncarea, mă jur, cu atâta frecat la urciorul de untdelemn şi alte alea. Şi se spală des, poate de-asta e stearpă. Prea mult spălat nu e bun.

Dar nu mai vorbi de focuri, fiindcă se temea că nevasta vărului o să aducă din nou vorba de necazul acela vechi, chiar dacă nevasta vărului era cea mai inimoasă şi în toţi anii aceştia se purtase la fel de bine cu ea, iar dacă îi spusese cumva bărbatului ei, mama nu ajunsese să afle. Dacă nu ar fi fost aceste două suferinţe pe care le avea, fiica oarbă şi faptul că băiatul ei nu avea copii, poate că ar

fi dat şi ea totul uitării, atât de îndepărtate păreau acum zilele trupului ei. Da, poate că ar fi uitat, dacă nu s-ar fi temut că acela a fost păcatul, iar aceste două suferinţe pedeapsa pentru el.

Dar asta îi era viaţa, şi fata era oarbă şi plecată de-acum şi niciun copil, doar dobitoacele prin preajmă şi câinele, şi uneori nici măcar lor nu îndrăznea să le dea de mâncare.

Nu mai era decât un singur lucru bun acum, se gândea ea, şi acesta era că cei doi fii ai ei nu se mai certau atât de mult. Cel mare era mulţumit şi era stăpân în casă, iar cel mic avea locul lui pe undeva şi când venea acasă doar ca să aibă de unde să plece, fiul cel mare nu spunea decât cu un dispreţ pierit:

— Mă-ntreb de unde ia frate-meu straiele acelea bune pe care le poartă şi ce munceşte el acolo. Eu nu pot să port haine ca ale lui şi muncesc din greu. Pare să aibă bani de undeva. Trag nădejde că n-a intrat în vreo clică de hoţi la oraş sau în altceva care să ne facă necazuri dacă e prins.

Atunci, mama prindea aripi de curaj, cum făcea întotdeauna pentru fiul ei cel mic, şi spunea:

— E un frate tare bun, băiatul meu, şi ar trebui să-l lauzi şi să te bucuri că s-a dus şi a găsit ceva de făcut cu viaţa lui şi n-a rămas aici, să împartă pământul cu tine!

— O, da, spuse fiul cel mare în batjocură, cred şi eu c-ar face orice ca să stea departe de munca la câmp.

Dar nevasta feciorului nu zicea nimic. Era mulţumită acum că toată casa era numai a ei şi nu îi păsa nici cât negru sub unghie ce făcea băiatul cel mic, şi nici nu se plângea, pentru că el îşi cumpăra acum hainele din altă parte şi nu mai era treaba ei să i le croiască.

Dar timpul trecea, veni primăvara, apoi se termină şi sosiră primele zile de vară, iar mama tot nu putea să-şi uite fiica. Într-una din zile, stătea şi socotea pe degete câte zile trecuseră de când dealul acela îi luase fecioara din ochi şi se făceau de mai mult de douăsprezece ori degetele de la mâinile ei, apoi pierdu socoteala şi se gândea cu tristeţe: „Trebuie să merg la ea. Am lăsat povara aceasta să-mi apese pe umeri, dar trebuia să mă fi dus de mult. Dacă era şi ea o fată sănătoasă, ar fi venit până acum să-şi vadă casa, aşa cum se duc nevestele la vechile lor case, şi aş fi întrebat-o cum îi e şi i-aş fi simţit

mâinile şi braţele şi chipul şi i-aş fi văzut culoarea din obraji”.

Şi mama stătea şi se uita la dealurile acelea dimprejur, vedea cum vara îşi atingea culmea şi coastele dealurilor erau verzi şi grânele mari pe câmp, şi îşi silea trupul care acum îi era tot timpul ostenit, chiar dacă lâncezea cât era ziua de lungă, şi se gândea: „Trebuie să merg să-mi văd fata şi am să merg odată, dacă la câmp nu mai au nevoie de mine şi aicea stau degeaba. Am să merg înainte să vină căldura mare, dacă nu mă apucă iarăşi febra fără veste. Da… am să merg chiar mâine, de vreme ce nu se-arată niciun nor pe cerul senin… cerul acesta albastru…” Se uită în sus, pe cer, şi văzu cât de albastru era şi îşi aminti deodată, cum făcea în ultima vreme, de viaţa ei trecută, şi îşi aminti de haina albastră pe care şi-o cumpărase bărbatul ei cândva şi în care plecase îmbrăcat, şi oftă, gândindu-se cu o durere veche şi ştearsă: „Într-o zi ca asta şi-a cumpărat haina şi ne-am ciorovăit… într-o zi senină exact ca asta, fiindcă ţin minte că haina era de culoarea cerului în ziua aceea”. Oftă şi se sculă, ca să-şi îndepărteze gândul, iar când veni fiul ei cel mare îi spuse neliniştită:

— Mă gândesc să merg mâine şi s-o văd pe sora ta, să văd cum îi merge în casa unde-am măritat-o, dacă ea nu poate să vină.

— Mamă, spuse fiul îngrijorat, nu pot să merg cu dumneata acum, fiindcă e treabă de făcut mâine. Aşteaptă până se termină culesul, să treierăm şi să măsurăm grânele, şi-o să am puţin timp liber.

Dar, dintr-odată, mama nu mai putea să aştepte. Avea încă destulă putere în ea, atunci când îşi punea în minte să facă ceva, şi se săturase de lâncezeala asta şi de statul degeaba, aşa că spuse:

— Nu, mă duc mâine!

— Dar cum o să te duci, mamă? întrebă fiul încă îngrijorat, pentru că întotdeauna se îngrijora uşor dacă apărea ceva din senin şi neobişnuit pentru el şi nu se putea gândi repede la ce e de făcut.

— Păi, am să încalec măgarul vărului meu, dacă mi-l dă, şi poate-l rogi tu pe unul din băieţii lui să se ducă şi să-l cheme pe fratele tău, ca să meargă alături şi să mâne măgarul; şi-o să fim în siguranţă amândoi, fiindcă n-am mai auzit să fie tâlhari în împrejurimi, afară de soiul acela

nou de la oraş, de le zice comunişti şi care cică nu le fac niciun rău celor săraci…

Până la urmă, fiul căzu de acord, deşi nu foarte uşor şi nu înainte ca nevastă-sa să zică încetişor:

— Pe bună dreptate, eu nu văd nicio primejdie dacă merge mezinul cu ea.

Aşa că, într-un sfârşit, o lăsară pe mamă să facă după capul ei şi-l trimiseră pe băiatul vărului la oraş să-l caute pe fiul cel mic, care făcu întocmai, întorcându-se cu ochii mari şi spunând:

— Vărul meu şi cel de-al doilea fiu al dumitale o să vină, mătuşă. Apoi se mai gândi un răstimp şi, răsucindu-şi nasturele de la veston, adăugă: Mă jur că e un loc ciudat şi ascuns unde trăieşte el, şi foarte greu de găsit. Locuieşte într-o odaie lungă plină de paturi, vreo douăzeci de paturi sau cam aşa ceva, deasupra unei prăvălii, şi în toată odaia sunt numai cărţi şi ziare. Da' el nu lucrează la prăvălie, că l-am întrebat. Nu ştiam, mătuşă, că vărul meu ştie să citească. Dacă citeşte cărţile acelea înseamnă că e foarte învăţat.

— Nu ştie să citească, spuse mama mirată. Şi nu mi-a zis niciodată că trăieşte din cărţi. Ciudat lucru, mă jur! O să-l întreb.

În ziua următoare, când ea era călare pe măgar şi mergeau şerpuind de-a lungul văilor, prinse prilejul să fie singură cu el, aşa că îşi întrebă fiul:

— Ce cărţi şi ziare sunt acelea pe care băiatul vărului meu zice că le aveţi în odaia unde locuiţi cu toţii? Nu mi-ai zis niciodată că ştii să citeşti sau că trăieşti din cărţi. Nu te-am văzut citind un cuvânt, băiatul meu.

Atunci, tânărul se opri o clipă din cântecelul pe care îl cânta pe drum, căci avea o voce frumoasă şi îi plăcea să cânte, şi spuse:

— Da, am învăţat niţel. Iar când ea insistă, îi zise pe ocolite: Mamă, nu mă întreba nimic acum, că într-o zi o să afli tot, când o să vină timpul. O zi mare, mamă, şi eu tocmai cântam despre ea adineaori, un cântec pe care-l fredonăm împreună acolo unde lucrez, şi în ziua aia o să ne fie la toţi mai bine, fiindcă n-o să mai existe bogaţi şi săraci şi-o să avem toţi la fel.

Ei bine, acestea erau cele mai aiurite vorbe pe care le auzise vreodată mama, fiindcă prea bine ştia că stătea în vrerea cerului cine să fie bogat şi cine să fie sărac, iar

oamenii nu aveau altceva de făcut decât să-şi accepte şi să-şi ducă soarta.

— Trag nădejde că nu te-ai băgat în vreo clică păcătoasă, băiatul meu, de tâlhari sau alţii asemenea! Parcă aşa vorbesc hoţii, fiul meu! E singura cale prin care săracii pot fi bogaţi şi e păcat să fii bogat şi să-ţi pierzi viaţa, dacă te prind!

Dar tânărul se înfurie auzind acestea şi spuse:

— Mamă, dumneata nu înţelegi nimic! Am jurat tăcere acum, dar într-o zi o să afli. Da, n-am să te uit în ziua aceea. Dar numai pe dumneata. N-am să împart cu nimeni care n-a împărţit cu mine.

Vorbele acestea din urmă le spuse atât de tare, încât ea înţelese că era întors împotriva fratelui său, aşa că o vreme rămase tăcută, de teamă să nu-i stârnească mânia.

Dar nu putea să-i dea pace. Şedea, cum fusese rugată, pe spinarea măgarului, şi se ţinea de pielea păroasă a animalului, gândindu-se la fiul acesta al ei şi privindu-l pe furiş. Mergea înaintea ei, cu căpăstrul în mână, şi acum cânta din nou un cântec pe care ea nu-l mai auzise niciodată, un cântec de luptă înălţător, ale cărui cuvinte nu izbutea să le prindă, şi îşi spuse în gând că trebuia să afle mai multe despre viaţa lui. Da, şi trebuia să-l aducă în vreun fel mai aproape de casa lui şi de ei toţi. Atunci ar fi venit mai des şi poate chiar ar fi locuit acolo, de dragul nevestei. Avea să caute şi să găsească o fecioară drăguţă şi înduioşătoare, pe care să o iubească el, fiindcă nevasta fiului celui mare putea să facă treabă, iar pentru el avea să găsească un alt soi de femeie. Şi în timp ce se gândea la asta, i se luă o piatră de pe inimă, căci i se părea o cale bună şi, nemaiputând să se abţină, spuse:

— Băiatul meu, ai mai mult de douăzeci de ani de-acum şi mergi pe douăzeci şi unu, şi mă gândeam să te însor în curând. Nu că-i motiv de bucurie?

Dar cine poate şti ce-i în inima unui tânăr? în loc să mustăcească în tăcere, pe jumătate mulţumit şi pe jumătate ruşinat, el se opri, se întoarse cu faţa şi spuse cu toată îndărătnicia din lume:

— Aşteptam să-mi zici una ca asta… numai la aşa ceva le stă mintea mamelor, sunt convins! Tovarăşii mei zic că e primul lucru cu care-i bat părinţii la cap… nuntă… nuntă… nuntă! Ei bine, mamă, n-o să mă însor! Şi dacă mă însori împotriva voinţei mele, nici c-o să mă mai vezi vreodată la fată! N-o să mai vin în veci acasă!

Se întoarse şi grăbi pasul, iar ea nu mai cuteză să mai sufle o vorbă, ci rămase uluită şi înspăimântată de furia lui şi de faptul că nu mai începu să cânte.

Însă uită de toate acestea, în lumina a ce avea să urmeze. Poteca pe care merseseră încă din zori se îngustă tot mai mult către amiază, iar dealurile acelea care împrejmuiau văile lor şi care erau atât de frumos conturate, atât de blânde în arcuirea lor către cer şi atât de înverzite cu iarbă şi bambuşi, se înălţau acum, când mergeau de-a lungul lor, ca nişte hotare tăioase şi abrupt. În cele din urmă, când amiaza era în toi şi soarele îşi revărsa căldura drept în jos, dealurile blânde dispăruseră, iar în locul lor se ridica un lanţ muntos pleşuv şi stâncos, şi aţintit cu cruzime tocmai spre cer. Păreau şi mai ascuţiţi însă, fiindcă în ziua aceea nu era niciun nor în văzduh, cerul era senin şi limpede şi-albastru deasupra munţilor dezgoliţi, de culoarea nisipului.

Cărarea şerpuia pe sub stâncile uriaşe şi palide, nu negre şi întunecate, ci palide ca umbrele şi foarte stranii, şi nimic nu creştea acolo, căci nu era pic de apă nicăieri. Cărarea şerpuia astfel în sus, şi tot mai sus, şi când amiaza trecuse de un ceas sau două, ajunseră deodată într-o vale adâncă şi rotundă în inima munţilor şi acolo era o apă, căci se afla un sat mic şi pătrat închis de un zid stâncos, iar împrejurul lui se zărea verdele câtorva câmpuri. Dar când mama şi fiul ei se opriră la porţile acelui sat şi întrebară de locul pe care îl căutau, cel care stătea acolo le făcu semn către o creastă încă şi mai înaltă, spunând:

— Acolo, unde se termină verdele, pe coasta mai joasă, acolo sunt cele două case. E ultimul hotar de verdeaţă, iar deasupra nu mai sunt decât stânci şi cerul.

În tot timpul acesta, mama se uitase uluită la munţi, la formele lor ciudate, la paloarea lor şi la prea puţinul verde. Îşi petrecuse toată viaţa în mijlocul văilor, iar acum, pe măsură ce cărarea şerpuia în sus dinspre satul închis între ziduri, se uita înspăimântată în jur, la sărăcia de moarte a locurilor de aici, la solul nisipos de pe stâncile palide şi la cât de sărace erau toate culturile, chiar şi acum când se apropia recolta, şi îi spuse fiului mai tânăr:

— Nu-mi place cum arată totul pe-aici, băiatul meu! Mi-e teamă că e un loc prea aspru pentru sora ta. Ei bine, atunci o s-o luăm acasă. Da, dacă îi e prea greu aici, pot

merge eu pe jos şi o urcăm pe ea pe măgar, şi ei pot să zică ce-or vrea. N-au plătit nimic pentru ea şi nici eu n-o să cer nimic, decât s-o iau înapoi.

Dar tânărul nu-i răspunse. Era obosit şi flămând, fiindcă nu îmbucaseră decât nişte mâncare rece pe care o luaseră cu ei, şi abia aştepta să ajungă la casa surorii lui, unde se gândeau să rămână peste noapte. Trăgea de căpăstrul măgarului până când mama nu mai putu să îndure şi era gata să-i înfrunte mânia şi să-l mustre.

Dar, deodată, ajunseră la casă. Da, erau două case acolo, clădite în buza stâncii şi parcă înfipte cumva în rocă, iar mama ştiu că aici era fiica ei, fiindcă bătrânul urât stătea în uşa uneia dintre cele două case şi când o văzu făcu ochii mari, ca şi cum nu îi venea să creadă că era ea, apoi se duse repede înăuntru şi pe urmă ieşiră mai mulţi oameni, un alt bărbat, negricios, zvelt şi cu o înfăţişare neîngrijită, două femei şi o tânără dezlânată, dar nu şi fata ei oarbă.

Mama se dădu atunci jos de pe măgar şi se apropie, iar toţi oamenii aceia se holbau la ea în tăcere, încât îi veni să se uite înapoi îngrozită. Nu mai văzuse niciodată asemenea înfăţişări, femeile aveau părul nepieptănat şi plin de scaieţi şi chipurile veştejite şi înnegrite de soare, veşmintele le erau nespălate şi aşa arătau cu toţii. Se strânseră acolo, iar din cealaltă casă ieşiră vreo doi copii bolnăvicioşi, galbeni la faţă de la cine ştie ce fierbinţeli, cu buzele arse şi crăpate şi cu trupurile împuţite de jeg, şi cu toţii se holbau în tăcere, fără niciun cuvânt de bun-venit, cu ochii cruzi şi fără judecată ca ai animalelor sălbatice.

Atunci, dintr-odată, inima mamei se umplu de spaimă şi ea fugi înainte, strigând:

— Unde e fata mea? Unde mi-aţi ascuns fata?

Şi fugi în mijlocul lor, însă tânărul rămase neîncrezător, ţinând de căpăstru. Atunci, o femeie vorbi mohorâtă, iar vorba ei nu era uşor de priceput, în dialectul acela nordic primitiv, căci sunetele parcă se agăţau în dinţii ei sparţi şi nimic din ce zicea nu se înţelegea limpede.

— Ai venit bine, femeie cumsecade. Taman ce-a murit azi.

— A murit! şopti mama şi nu mai zise nimic.

Îi stătu inima în loc şi îi pieri suflarea şi vocea. Dar îşi făcu loc în coliba cea mai apropiată şi acolo, pe un pat de trestie aruncat pe jos, zăcea fata ei oarbă. Da, acolo zăcea

fata, tăcută şi moartă, îmbrăcată în aceleaşi straie în care plecase de-acasă, atâta doar că nu mai erau curate ori cârpite. De lucrurile cele noi nu era nici urmă, căci odaia era goală, afară de un morman de trestii şi de un scăunel sau două neşlefuite.

Mama fugi şi îngenunche lângă fată, uitându-se cu ochii mari la faţa împietrită, la ochii înfundaţi, la gura mică şi răbdătoare şi la întregul chip pe care îl cunoştea atât de bine. Şi, deodată, izbucni în plâns şi se năpusti peste fată, îi apucă mâinile şi, suflecându-i mânecile zdrenţuite, se uită la braţele ei micuţe, apoi îi suflecă iţarii, să vadă dacă nu cumva avea vânătăi sau alte urme de bătaie pe picioare.

Dar nu era nimic. Nu, pielea delicată a fecioarei era neatinsă, oasele zvelte erau întregi şi nu era nimic de văzut. Era palidă şi cumplit de slabă, dar slabă fusese dintotdeauna, iar moartea e palidă. Atunci, mama se opri şi adulmecă buzele copilei, ca să vadă dacă nu era miros de otravă, dar nu era niciun miros, afară de olmul slab şi trist al morţii.

Şi totuşi, mama nu putea să creadă că aceasta era o moarte bună şi firească. Se întoarse către cei care stăteau la uşă şi o priveau în tăcere, se uită la ei şi le văzu feţele sălbatice şi neîngrijite, dintre care nu cunoştea nici măcar una, şi urlă la ei printre suspine năprasnice:

— Aţi omorât-o… ştiu eu prea bine… şi dacă nu, atunci spuneţi-mi cum de-a murit fata mea aşa devreme, când de la mine a plecat bine sănătoasă!

Atunci, bătrânul hâd pe care-l urâse de prima oară când îl văzuse rânji şi spuse:

— Ai grijă cum vorbeşti, femeie cumsecade! Nu-i puţin lucru să zici c-am omorât-o şi…

Dar femeia mohorâtă şi cu părul vâlvoi îl întrerupse, zbierând:

— Cum a murit? A murit de la o răceală care-a lovit-o, plăpândă cum e, uite-aşa a murit! Apoi scuipă pe jos şi spuse din nou, scrâşnind în timp ce vorbea: Şi oricum nu era bună la nimic, habar n-avea de nici unele… nu, n-a fost în stare să-nveţe nici măcar s-aducă apă de la izvor fără să se-mpiedice şi să cadă sau să se rătăcească!

Mama se uită atunci şi văzu o cărăruie îngustă şi pietroasă ce cobora pe munte înspre un lac mic, apoi suspină şi spuse:

— Acela-i drumul de care zici? Dar nu-i răspunse nimeni şi ea strigă mai tare, în chinuri de moarte: Aţi bătut-o… fără îndoială că, în fiecare zi, fata mea a fost bătută!

Dar femeia îi răspunse numaidecât:

— Uită-te şi vezi dacă are vânătăi pe ea! O singură dată a bătut-o fecioru-meu, fiindcă s-a dus prea încet la el, dar asta-i tot!

— Unde-i feciorul tău? spuse mama pierit, uitându-se în sus.

Şi îl împinseră în faţă pe fiul acela al lor, iar el stătea acolo în picioare, un băiat dezlânat şi cu ochii holbaţi, iar mama văzu că era aproape neghiob.

Atunci, mama îşi puse capul lângă fiica ei moartă şi plânse, şi plânse cu atâta suferinţă, şi plânse încă şi mai amarnic când se gândi la câte pătimise fata, căci trebuie să fi pătimit, cu mâinile acestea ale ei. Şi, cum plângea, furia creştea în sufletul ei împotriva acelora care o priveau. Într-un sfârşit, simţi o atingere şi, când se uită în sus, era fiul ei, care se aplecă şi îi şopti în pripă:

— Mamă, suntem în primejdie aici… mă tem… că nu putem să rămânem. Mamă, e moartă acum, ce mai poţi să faci? Dar ceilalţi arată atât de duşmănoşi, că nici nu ştiu ce-ar putea să ne facă. Vino, hai să ne zorim până în sat, cumpărăm ceva de mâncare şi la noapte o pornim spre casă!

Mama se ridică îndărătnică, dar când se uită, văzu că oamenii aceia stăteau aproape unii de alţii şi era ceva la ei care o înfricoşa şi pe ea, şi nu-i plăcea şuşoteala lor şi privirile pe care i le aruncau ei şi tânărului. Da, trebuia să se gândească la el. Pe ea puteau s-o omoare dacă voiau, dar mai era fiul ei.

Se întoarse şi se mai uită o dată la fiica ei moartă, îi netezi veşmintele şi îi aşeză mâinile pe lângă trup. Apoi ieşi în după-amiaza târzie. Când o văzură mai liniştită şi gata să se urce din nou pe măgar, bărbatul, care nu vorbise deloc încă şi care era tatăl băiatului neghiob, spuse:

— Uită-te, nevastă cumsecade, dacă nu ne crezi oameni cinstiţi, uită-te la sicriul pe care l-am cumpărat pentru fata dumitale. Zece bani de argint ne-a costat, tot ce-am avut, şi crezi că i-am mai fi cumpărat sicriu dacă nu am fi preţuit-o?

Mama se uită şi acolo, lângă uşă, era într-adevăr un sicriu, însă ştia prea bine că nu făcea zece bani de argint, căci nu era decât o cutie grosolană din scânduri neşlefuite, subţire ca hârtia, şi o cutie ca aia avea orice sărman. Deschise gura să-şi scuipe furia şi să zică: „Cutia aia? Numai argintul fetei mele, pe care i l-am dat eu, făcea cât aia!”.

Dar nu rosti cuvintele. Ca un nor răcoros deasupra zilei îi veni în minte gândul că trebuia să se teamă de oamenii aceia. Da, de cei doi bărbaţi sluţi, de femeia sălbatică… însă fiul ei o trăgea de mânecă s-o zorească, aşa că răspunse cu hotărâre în glas:

— Nu mai zic nimic acum. Fata e moartă şi nicio furie din lume şi niciun cuvânt nu o mai pot aduce înapoi. Făcu o pauză şi îi privi pe rând, apoi continuă: înaintea cerului şi a zeilor staţi cu toţii, să-i lăsăm pe ei să vă judece, orice aţi fi făcut!

Se uită la ei pe rând, dar niciunul nu-i răspunse, aşa că se întoarse, urcă pe măgar şi fiul ei porni iute, mânând animalul în jos, pe cărăruia stâncoasă; se întoarse înfiorat, să vadă dacă îi urmăreau, după care spuse:

— N-o să am linişte până nu ajungem din nou la satul acela, unde sunt mulţi oameni, aşa de înspăimântat sunt.

Dar mama nu îi răspunse. La ce folos să-i mai răspundă ceva? Fata ei era moartă.

17

Mama era frântă de oboseală în seara aceea, când se dădu jos de pe măgarul cenuşiu în faţa porţii ei. Plânsese tot drumul înapoi spre casă, ba mai tare, ba mai încet, iar tânărul era copleşit iar şi iar de jalea mamei sale. Într-un final, îi strigă chinuit:

— Potoleşte-te cu bocitul, mamă, că nu mai suport!

Dar după ce ea se calmă cât de cât, de dragul lui, izbucni iarăşi şi, până la urmă, tânărul strânse din dinţi şi murmură năucit:

— Dac-ar veni ziua aceea, dacă n-am mai fi atât de înfiorător de săraci, dacă celor sărmani li s-ar da partea lor, ca să se poată apăra singuri, atunci am putea să-i dăm în judecată pentru moartea surorii mele! Dar la ce folos, dacă suntem atât de săraci şi nu-i niciun fel de dreptate pe pământ?

Iar mama se tângui cu disperare:

— E adevărat că nu-i niciun folos să mergem la judecată, dacă nu avem bani să ne plătim judecata, după care suspină şi mai amarnic şi zise: Dar toată judecata şi toţi banii din lume n-o să-mi aducă fata oarbă înapoi!

În cele din urmă, tânărul plânse şi el, nu atât pentru sora lui şi nici măcar pentru maică-sa, ci pentru că îl dureau atât de rău picioarele şi era obosit şi toată lumea lui era anapoda.

Astfel ajunseră, într-un sfârşit, la poarta lor, iar după ce se dădu jos de pe măgar, mama strigă ascuţit şi atât de tăios la fiul cel mare, că acesta veni în fugă, şi atunci ea îi spuse:

— Băiatul meu, sora ta e moartă!

Şi, în timp ce el se holba la ea abia înţelegând, mama îi turnă toată povestea, iar sunetul glasului ei îi făcu pe toţi ceilalţi să vină degrabă să asculte, astfel că acolo, în buza

nopţii, se strânsese aproape întregul cătun s-o asculte. Fiul cel mic stătea în picioare pe jumătate leşinat, proptindu-se de măgar, şi în timp ce mama lui povestea, se duse şi se aruncă pe pământ, zăcând acolo năucit de întâmplările zilei, şi zăcu acolo în tăcere cât mama lui jeli şi zbieră, spunând printre suspine, în timp ce se uita cu ochii înlăcrimaţi la unul şi la altul:

— Acolo era fetiţa mea, moartă şi pierită, şi eu mă duşmănesc că am lăsat-o să se ducă, da' n-aş fi lăsat-o niciodată dacă n-ar fi fost nevasta ceea cu inima de piatră a fiului meu, care o lipsea pe fetiţa mea de o bucăţică de carne şi de o floricică pe opincă, şi mi-a fost frică că poate mor, şi fetei îi era frică… o copilă mică şi blândă, care nu m-ar fi lăsat niciodată cu voia ei! Ce-i trebuia ei bărbat şi măritiş, ea care a avut mereu o inimă de copil şi se-agăţa de casa ei şi de mine? Aoleu, băiatule, nevastă-ta mi-a făcut una ca asta… blestem ziua în care a venit şi nu e nicio mirare că n-are copii, cu aşa o inimă de piatră!

Şi tot aşa se jeli mama, iar la început ascultară toţi în tăcere ori exclamând câte ceva atunci când prindeau câte un înţeles printre suspinele ei, pe urmă încercară s-o domolească, dar ea nu se lăsa domolită. Fiul cel mare nu zise nimic, ci doar stătu cu capul în pământ, până când ea îi blestemă nevasta şi vorbi de rău lipsa copiilor, şi atunci îi spuse cu o voce calmă şi chibzuită:

— Nu, mamă, nu ea te-a rugat să o trimiţi pe sora mea în locul acela. Ai trimis-o atât de pripit şi nu ai suflat o vorbă nimănui, ci doar ai aranjat totul, ba noi chiar ne-am întrebat de ce nu te-ai dus acolo, să vezi cu ochii dumitale cum e locul acela. Apoi, se întoarse către vărul tatălui său şi zise: Dumneata nu ai crezut la fel, vărul nostru? Nu mai ştii cum ziceam că ne mirăm că mama a fost atât de pripită cu asta?

Dar vărul îşi întoarse privirea în altă parte şi murmură fără să vrea, mestecând un boţ de pai:

— O, da, cam pripit.

Şi nevastă-sa, care stătea cu un nepot în braţe, îi spuse mamei cu amărăciune:

— Da, e adevărat, sora mea, tot timpul ai fost pripită şi n-ai întrebat niciodată pe nimeni dacă e bine să faci una sau alta. Nu, înainte ca vreunul dintre noi să afle sau să bănuiască ce ai de gând, dumneata deja ai făcut şi ai încheiat socoteala, şi tot ce vrei e ca noi să îţi spunem că ai făcut bine. E firea dumitale şi toată viaţa ai fost aşa.

Dar mama nu suporta să fie acuzată în noaptea aceasta şi strigă mânioasă, întorcându-şi chipul schimonosit şi furios către nevasta vărului:

— Tu… tu eşti învăţată cu bărbatul acela domol al dumitale şi dacă am fi toţi judecaţi imediat de oameni ca el…

Şi, preţ de o clipă, păru că aceste două femei care fuseseră prietene toată viaţa lor aveau să-şi arunce cuvinte amare acum, numai că vărul era un om atât de bun şi de paşnic, încât atunci când văzu faţa lată a nevestei sale înroşindu-se şi pe ea gata-gata să scuipe un răspuns muşcător, îi spuse:

— Las-o, mama fiilor mei! E împovărată de suferinţă astă-seară şi cu adevărat copleşită. Şi după ce îşi mai mestecă o vreme paiul, adăugă blând: E drept că sunt un om tare domol şi mi s-a spus asta de nenumărate ori de când m-am născut, chiar şi dumneata mi-ai spus, mama fiilor mei… Da, sunt domol.

Şi el se uită de jur împrejur la vecinii lui, iar unul dintre ei spuse cu sinceritate:

— Da, om cinstit, eşti tare domol la umblet, cu siguranţă, şi domol la minte şi la vorbă!

— Da, spuse vărul, oftând uşor şi scuipând paiul rupt pe care-l mesteca, scoţând apoi unul nou din căpiţa cu paie de orez lângă care stătea.

Şi aşa se evită ciorovăiala. Dar mama nu era împăcată şi, deodată, privirea îi căzu pe bătrâna clevetitoare care stătea în mulţime, cu gura căscată şi cu ochii holbaţi, urmărind cu toată faţa ei veştedă ce se petrecea. Văzând-o, furia şi durerea mamei răbufniră din nou şi se repezi la clevetitoare, zgâriindu-i faţa mare şi grasă, apucând-o de păr şi zbierând la ea:

— Da, şi tu ai ştiut ce fel de oameni erau ăia şi că băiatu' era neghiob, şi n-ai scos un cuvânt despre asta, doar poveşti cum că sunt oameni cinstiţi de la ţară, ca noi, şi n-ai zis nimic că fata mea trebuia să urce şi să coboare cărarea aia stâncoasă, ca să le-aducă apă la toţi… totu' e din cauza ta şi mă jur că n-o să am odihnă până nu plăteşti, într-un fel sau altul…

Şi se năpusti asupra clevetitoarei, care nu putea să se pună cu mama înnebunită nici măcar în momentele cele mai bune, şi nu se ştie ce s-ar fi putut întâmpla dacă fiul nu s-ar fi băgat să le despartă şi dacă băiatul cel mic nu s-ar fi ridicat şi el, astfel încât, împreună cu fratele lui mai

mare, să o ţină pe mama lor până îşi luă tălpăşiţa bătrâna clevetitoare, cu toate că şi ea trebuia să se ţină tare, de dragul onoarei, aşa că după ce luă distanţă şi se văzu suficient de departe şi cu oameni între ele, se opri şi strigă:

— Da, dar fata ta era oarbă şi ce om normal ar fi luat-o? Ţi-am făcut o mare favoare, femeie cumsecade, şi ce mulţumiri primesc.

Şi se bătu cu pumnul în piept, făcând semn către zgârieturile de pe faţă, şi începu să plângă şi să-şi adune puterile pentru o ceartă mai mare.

Dar mulţimea o goni de acolo, iar băieţii îşi rugară mama să intre în casă şi o conduseră înăuntru cu blândeţe, în timp ce ea încă plângea. Dar era sfârşită şi le dădu voie s-o conducă în odaia ei, iar când ajunseră şi cei doi o aşezară, nevasta fiului îi aduse un blid cu apă fierbinte şi liniştitoare, pe care o încălzise cât durase ciorovăiala. Acum înmuie un prosop în ea şi îi şterse mamei faţa şi mâinile, după care turnă ceaiul cald şi pregăti masa.

Apoi, uşor-uşor, mama se linişti şi plânse în tăcere, suspinând; pe urmă bău puţin ceai, îşi sorbi mâncarea, iar într-un sfârşit se uită în jurul ei şi spuse:

— Unde e băiatul meu cel mic?

Tânărul păşi atunci înainte, iar ea îl văzu cât era de palid şi de istovit, cu toată frumuseţea lui pierită pentru o vreme, şi îl trase lângă ea jos, pe bancă, şi îi strânse mâna, implorându-l să mănânce şi să se hodinească:

— Dormi aicea, lângă mine, în noaptea asta, băieţelul meu, pe salteaua unde se întindea sora ta. Nu pot s-o văd goală în noaptea asta, băiatul meu.

Şi fiul făcu întocmai, căzând într-un somn greu de cum se tolăni pe ea.

Dar nici măcar atunci când toată casa se cufundă în tăcere, mama nu izbuti să doarmă prea mult. Era obosită până în măduva oaselor, trupul îi era istovit de drumul lung şi de toată amărăciunea sufletului, şi singurul lucru care o alina era să audă răsuflarea grea a flăcăului, cum stătea întins acolo. Şi atunci se gândi la el cu o dragoste înnoită şi-şi zise: „Trebuie să fac mai multe pentru el. El e ultimul pe care-l mai am. Trebuie să-l însor şi să mai adăugăm o odaie la casă. O să aibă o odaie numai pentru el şi pentru femeia lui, iar când o să vină copiii… da, trebuie să-i găsesc o nevastă bună şi focoasă, ca să avem şi noi cumva copii în casă.

Şi gândul acesta la pruncii ce aveau să vină era singura alinare pe care şi-o putea închipui în viaţa ce i se aşternea înainte.

Dar fără îndoială că nici alinarea aceasta nu a durat mult, fiindcă vechea febră puse din nou stăpânire pe ea, slăbind-o de moarte, încât nici să jelească nu mai avea putere. Zăcu acolo, pe patul ei, multe zile de-a rândul, cu trupul şi sufletul întoarse pe dos, şi toate suferinţele şi alinările i-au fost luate deopotrivă, fiindcă nu era suficient de puternică încât să plângă ori să spere. Mulţi au venit s-o mângâie, vecini şi nevasta vărului laolaltă, zicându-i:

— Femeie cumsecade, la urma urmei, copila era oarbă… Femeie cumsecade, ce-a făcut cerul noi nu putem desface şi e fără folos să plângem după ceva în viaţa aceasta… Adu-ţi aminte de fiii tăi cei buni…

Şi într-o zi, când nevasta vărului îi spuse acest lucru, mama răspunse pierit:

— Da, dar nevasta celui mare e stearpă, iar cel mic nu se-nsoară.

Şi nevasta vărului îi răspunse cu hotărâre:

— Dă-i nevestei celui mare un an sau doi, verişoara mea, căci uneori, după ce trec şapte ani de deşertăciune, femeia se întoarce la firea ei şi aduce pe lume o liotă de copii buni, iar eu am văzut asta; cât despre flăcău, dacă zice că nu vrea să se-nsoare, înseamnă că are vreo drăguţă pe undeva, iar noi trebuie să aflăm cine e şi dacă se potriveşte sau nu să se mărite cu el. Da, de bună seamă că şi-a găsit o drăguţă, cum fac tinerii în ziua de azi, fiindcă nu s-a văzut bărbat pe lume care să nu vrea să se însoare, pe cinstea mea!

— Adă-ţi urechea încoa', şopti atunci mama, şi pune-o la buzele mele. Iar când nevasta vărului făcu întocmai, şuşoti mai departe: La cum mă urmăreşte suferinţa şi-mi merg toate pe dos, câteodată mi-e teamă că se trag de la păcatul acela vechi al meu, pe care zeii îl cunosc… poate că cerul n-o să-mi dea nepoţi!

Şi când se gândi la asta, închise ochii şi două lacrimi mari se prăvăliră de sub pleoapele ei strânse.

Se gândea la toate păcatele ei, nu numai la cel de care ştia nevasta vărului, ci la nenumăratele ocazii când spusese că e văduvă şi la scrisorile pe care le trimisese şi la toate celelalte minciuni. Nu că ea ar fi considerat minciunile păcate adevărate, de vreme ce toată lumea trebuie să mintă puţin din când în când, ca să-şi spele

onoarea, dar păcatul ei era că minţise şi spusese că i-a murit bărbatul. Ca ieri îşi amintea cum întinsese mâna şi adusese moartea asupra lui, şi se folosise de minciuna morţii sperând că o va vrea un alt bărbat. Aşadar, toate aceste păcate ale ei, atât de vechi încât uita de ele cu zilele când era sănătoasă şi pe picioarele ei, îi reveneau proaspete în minte acum, când era slabă şi îndurerată, cu atât mai apăsătoare cu cât nu le putea spune nimănui, ci trebuia să le poarte cu ea, şi încă mai apăsătoare fiindcă ea era o femeie respectată printre vecinii ei.

Se întristă atât de mult în sufletul ei, încât nimic nu o mai înveselea, decât dacă îl avea pe fiul cel mic lângă ea. Da, cu toate că nevasta celui mare se îngrijea de ea cu toată atenţia cuvenită şi îi aducea mâncarea pregătită şi încălzită atunci când voia să mănânce, ba chiar mergea pe jos doi, trei kilometri până în alt sat, ca să-i aducă un soi uscat de cheag, pe care-l făceau din fasole, şi chiar dacă mama se sprijinea pe ea în toate privinţele şi o striga dacă se zvârcolea prea mult în pat, totuşi nevasta fiului nu îi aducea nicio alinare şi uneori, când îşi făcea treaba cum putea ea mai bine, mama o mustra că avea mâinile reci sau că era prea palidă la faţă şi se uita la ea cu o privire duşmănoasă, ca de copil. Dar de-acum, femeia vârstnică nu o mai învinuia niciodată pe nevasta fiului ei că nu avea copii. Nu, despre asta nu mai vorbea, crezând într-un fel nelămurit că vechiul ei păcat era pricina.

Dar, într-un sfârşit, se ridică din pat şi când toamna se duse de-a binelea, chinurile ei se retraseră odată cu ea, şi era mohorâtă cât era ziua de lungă, însă nu mai era năucită şi putea să se gândească la fata ei, dar fără durerea aceea tăioasă. Până la urmă, îşi spuse chiar în sufletul ei: „Da, poate că e-adevărat ce se zice, poate că e mai bine că fata mea e moartă. Sunt atâtea lucruri mai rele ca moartea”.

Şi se agăţă de gândul acesta.

Şi tot cătunul o ajută. Nimeni nu mai vorbi vreodată de fata ei, nici cu ea şi nici altminteri, fiindcă nu e nimic de amintit despre o fată oarbă, iar ca ea mai erau atâtea altele pretutindeni. La început, nu mai vorbiră despre ea de faţă cu mama, pentru a o cruţa de suferinţă, apoi nu mai vorbiră deloc, căci nu mai era nimic nou de spus şi pentru că veniră alte veşti despre lucruri noi şi oameni noi, iar scurta viaţă a fetei era încheiată.

O vreme, clevetitoarea mergea cu băgare de seamă acolo unde era mama şi avea grijă să nu rămână singură cu ea, dar când văzu cât de slăbită era mama când se ridica din patul ei, se înveseli şi o saluta ca întotdeauna.

Şi mama îngropă trecutul în tăcere, afară de anumite clipe, când îl dezvelea în inima ei.

18

Apoi, pare-se că sufletul mamei avea să îşi găsească alinare, fiindcă în primăvara acelui an, fiul cel mic veni acasă şi spuse:

— Am venit acasă şi-o să rămân aici pentru o vreme, mamă, nu ştiu cât de mult, dar cel puţin până când voi fi chemat să plec din nou.

Dar când ea se înveseli auzind acestea, el nu îi răspunse mare lucru şi nici nu părea în apele lui. Era atât de tăcut, nu mai cânta deloc şi nu mai era pus pe ştrengării, nici nu mai vorbea în felul lui nesăbuit, cum făcea înainte, iar mama se întreba dacă nu cumva era bolnav ori tulburat de vreun lucru tainic. Dar când îşi uşură sufletul în faţa nevestei vărului ei, aceasta îi spuse cu blândeţe:

— Ei bine, se prea poate să treacă şi el peste copilărie. Câţi ani are el acum? La fel cred şi eu despre a cincea mea copilă, şi ea are douăzeci de ani acum, merge pe douăzeci şi unu, şi e măritată de patru ani. Da, la douăzeci şi unu de ani nu mai simt copii, iar bărbaţii nu trebuie să se mai ţină de şotii odată cu asta, deşi îmi amintesc că bărbatul acela al dumitale era chitit pe şotii până în ultima zi când l-am văzut.

— Da, spuse mama oftând.

Pentru ea, amintirea bărbatului era foarte neclară şi amestecată cu înfăţişarea băiatului acestuia mai mic al ei, iar câteodată, când îşi amintea, nu îşi mai dădea seama cum arăta exact bărbatul, căci chipul fiului se ivea în locul lui.

Dar, după nouă zile încheiate, băiatul plecă la fel de repede precum venise, ba mai că nu plecă pe furiş, şi cum primise el înştiinţarea că trebuie să se ducă, nimeni nu ştia. Dar dus a fost, cu cele câteva veşminte pe care le

avea îndesate într-un cufăr mic de piele. Mama era îndurerată să-l vadă că pleacă şi se tângui:

— Credeam că ai venit ca să rămâi, băiatul meu.

— Ei, mai vin eu, mamă, îi răspunse băiatul, părând întru câtva înveselit din nou şi nerăbdător să plece.

De atunci înainte, a fost mereu vesel. Venea şi pleca fără de veste. Apărea într-o zi, cu legătura lui de haine la subsuoară, şi era acolo. Şi pentru o zi, două, tândălea prin cătun, se ducea la ceainărie şi vorbea cu patimă despre vremurile grele pe care le trăiau şi despre cât de nedreaptă era justiţia şi despre cum într-o zi mare totul va fi mai bine, iar oamenii ascultau şi se uitau miraţi unii la alţii, neştiind ce să mai creadă, şi hangiul îşi scărpina ţeasta unsuroasă şi zicea:

— Pe cinstea mea că sună a vorbe de tâlhari, vecinii mei!

Dar, de dragul mamei şi de dragul fratelui său mai mare, îi dădeau pace, socotindu-l abia un copil, care avea să se deştepte după ce se însura şi îşi începea viaţa de bărbat.

Însă când venea acasă, tânărul acesta stătea tot degeaba sau se oferea într-o doară să-l ajute pe fratele său cu vreo treabă mai uşoară, chiar dacă atunci când făcea asta, fratele lui îi spunea întotdeauna batjocoritor:

— Îţi mulţumesc, fratele meu, dar m-am obişnuit să fac toată munca fără tine.

Atunci, tânărul îl privea în felul lui neobrăzat, căci devenise tare neobrăzat în ultima vreme, şi nu se certa cu el, doar râdea sec şi zicea, scuipând în ţărână:

— Cum pofteşti, frate mai mare.

Şi era atât de neruşinat, că fratele lui aproape răbufnea de ura pe care i-o purta şi i-ar fi zis bucuros să plece pentru totdeauna, numai că un bărbat nu-i poate spune una ca asta fratelui său şi încă să fie văzut cu ochi buni de vecinii lui.

Dar mama nu-i vedea niciun cusur. Nici măcar atunci când îşi purta discursurile lui pătimaşe în faţa ei şi spunea despre fratele lui mai mare:

— Mă jur că moşierii ăştia mărunţi, care tre' să mai ia şi în arendă ca să poată să trăiască, omuleţii ăştia sunt atât de mici şi de orgolioşi, că merită ce-o să cadă asupra lor într-o bună zi, când tot pământul o să fie la comun şi n-o să mai aibă niciunul bucăţica lui.

Mama nu pricepea nimic din vorbele acestea, decât primul lucru, şi spunea cu o voce tânguioasă:

— Da, şi eu cred că fratele tău e prea orgolios câteodată şi nevastă-sa, stearpă.

Căci tot ce spunea fiul acesta mai mic i se părea mamei plin de înţelepciune, acum că se agăţa atât de tare de el. Pentru ea, era sărbătoare când venea el acasă şi, dacă ar fi putut, ar fi făcut o sărbătoare din fiecare zi petrecută de el acolo, ar fi tăiat o pasăre pentru el şi ar fi gătit mâncare mai bună decât de obicei. Dar nu putea să facă asta. Păsările erau acum ale fiului ei mai mare şi nu avea ce face, decât să mai şterpelească din când în când câte un ou, două din vreun cuibar şi să le păstreze pentru mezinul ei, iar când venea el acasă, le punea pe furiş în apă clocotită pe care i-o dădea apoi s-o soarbă, adăugând un strop de zahăr pe care reuşise să-l dosească în vreun fel.

Aşa se făcea că de fiecare dată când avea puţină mâncare mai gustoasă sau când mai mergea prin vreo casă din cătun, în vizită la vecini, de vreme ce era atât de nefolositoare acum, la vârsta ei, şi nu avea nimic de făcut, şi cineva îi dădea cu mărinimie o piersică sau o curmală uscată sau o feliuţă de tort, ea le păstra pe toate pentru fiul ei cel mic. Petrecea destul timp luând seama la ele, să vadă dacă nu cumva mucezeau, şi le păstra deoparte cât se putea, iar atunci când el îşi amâna venirea şi ea era silită să le mănânce, ca să nu se strice, nu simţea nicio plăcere şi abia dacă se bucura de gustul bun, chiar dacă ei îi plăcea la nebunie mâncarea. Adesea, deschidea cufărul în care le ţinea la păstrare şi le întorcea de pe o parte pe alta cu degetele, gândindu-se: „Nu vine. Nu e aici. Dacă aveam şi eu un nepoţel, i le dădeam lui când nu venea băiatul meu. Nu am pe nimeni dacă nu vine băiatul meu”.

Şi stătea multe ceasuri pe zi uitându-se în lungul uliţei, poate-poate îl zăreşte venind, iar atunci când vedea licărirea unei haine, fugea într-acolo cât de repede o duceau picioarele şi când vedea că era fiul ei care venea acasă, îi lua mâna caldă şi delicată în mâna ei bătrână şi stafidită şi se ducea direct în odaia ei, unde îi turna ceaiul pe care nevasta fiului mai mare îl păstra pentru ea, iar apoi scotea plină de încântare lucrurile pe care le pusese deoparte pentru el. Şi ea stătea şi îl privea iubitoare în timp ce el se uita printre lucruşoare şi îl alegea pe cel mai bun. Câteodată, îşi întorcea nasul fin într-o parte şi zicea:

— Tortul ăla e mucegăit, mamă. Sau: Nu mi-a plăcut niciodată ca tortul din făină de orez să fie aşa uscat.

Atunci, ea îi răspundea îndureratã:

— E prea uscat, băiatul meu? Of, şi eu am crezut că o să-ţi placă.

Şi dacă el nu îl voia, îl mânca ea pe tot, ca să nu facă risipă, suferind că nu era destul de bun pentru el.

Pe urmă, după ce el mânca ce îşi dorea, ea stătea şi asculta ce avea de zis. Nu îi răspundea niciodată la toate întrebările atât de deschis cum îşi dorea ea, iar atunci când insista, el se prefăcea mereu grăbit; văzând asta, se-nvăţă minte să nu-l mai întrebe nimic, iar el învăţă cum să scape de ea. Fiindcă, pe măsură ce îmbătrânea, uita tot mai repede şi era mai uşor să scape de ea, iar pentru asta îi povestea despre cine ştie ce ciudăţenie văzuse, un saltimbanc care lăsa un şarpe să i se târască pe gât, după care îl trăgea din nou de coadă, sau o femeie care născuse un prunc cu două capete, pe care li-l arăta celor care voiau să-l vadă, în schimbul unui bănuţ, sau alte caraghioslâcuri care pot fi văzute în orice oraş.

Şi bătrâna mamă se amuza de vorbăria aceasta şi apoi plângea, când pleca el, şi nu se putea abţine să nu le povestească despre ciudăţeniile acestea şi fiului celui mare şi nevestei lui. Odată, când a făcut asta, fiul cel mare era aplecat peste un lighean cu apă, spălându-se pe faţă după munca la câmp, şi îşi ridică privirea, cu faţa udă, şi spuse pe tonul cel mai înverşunat:

— Da, el nu-ţi dă să mănânci şi nu face nimic pentru dumneata, decât să-ţi arunce câte un ban ca la milogi. Vine aici, mănâncă, nu pune niciodată mâna pe săpăligă sau pe plug, doar spune poveştile astea, şi pentru dumneata înseamnă mai mult decât…

Şi îşi aplecă din nou faţa şi se spălă zgomotos, fără să asculte ce avea de zis maică-sa drept răspuns.

Dar asta era tot ce ştia ea despre fiul ei cel mic. Îi ştia trupul sprinten şi frumos şi îi ştia auriul palid al pielii, culoarea de orăşean atât de diferită de bronzul întunecat şi sălbatic al oamenilor de la ţară, şi ştia cum îşi lăsa unghiile să crească la cele două degete mici, îi ştia dinţii albi şi părul negru dat cu ulei ca să strălucească, şi mai ştia cum îşi lăsa părul lung pe lângă urechi şi cum îşi înclina capul ca să nu-i intre în ochi şuviţele lucioase.

Da, şi mai ştia şi îi îndrăgea zâmbetul binevoitor şi ochii îndrăzneţi, şi îi iubea indiferenţa faţă de arginţi şi

cum scormonea el în brâu şi îi dădea ei ce avea, iar dacă nu avea, o întreba pe ea dacă are ceva şi, mai mult decât să primească de la el, îi plăcea să îi întindă ea atât cât putea. Tot ce îi dădea el, ea punea deoparte ca să-i dea înapoi, atunci când ar fi cerut. Era cea mai bună întrebuinţare pe care o ştia pentru mica ei rezervă.

Dar, într-una din zile, el nu a venit atunci când a spus că vine. Şi de unde putea ea să ştie dacă o să vină sigur? Deoarece, numai cu trei zile în urmă, se ivise noaptea, pe furiş, luând-o pe potecile de pe câmp şi nu prin sat, şi zgâriase uşor la uşa ei, încât ei îi fusese cam frică să deschidă, gândindu-se că puteau fi hoţii. Tocmai când se pregătea să strige, îi auzise vocea şoptită şi pripită, şi noroc că s-au agitat păsările lângă patul ei, unde erau cuibărite, că nu l-au auzit fiul cel mare şi nevasta lui.

S-a sculat atunci cât de grabnic a putut, bâjbâind după haine şi după lumânare, iar când a deschis uşa încetişor, fiindcă ştia că trebuie să fi fost ceva tăinuit dacă venise la ora şi în felul acela, el era acolo cu încă doi tineri, îmbrăcaţi toţi la fel, cum îl văzuse şi pe el îmbrăcat în ultima vreme, în negru. Aveau o legătură mare înfăşurată în ziare şi legată cu sfoară, şi când ea deschise uşa cu lumânarea în mână, fiul ei suflă în flacără, pentru că afară era lumina slabă a lunii, doar cât să se vadă, iar când ea se bucură, însă tot în şoaptă, că-l vede, el îi vorbi în taină:

— Mamă, aici e ceva de-al meu pe care trebuie să-l pun sub patul dumitale, printre straiele de iarnă. Să nu zici nimic de el, că nu vreau să afle nimeni că e aici. O să vin eu să-l iau iar.

Când auzi, mamei îi tresări inima şi deschise ochii mari şi îi spuse cu băgare de seamă, coborându-şi vocea la acelaşi nivel ca al lui:

— Băiatul meu, trag nădejde că nu e ceva necurat… trag nădejde că nu ai luat ceva ce nu-ţi aparţine.

— Nu, nu, mamă, răspunse el grăbit, nimic furat, mă jur. Sunt nişte piei de oaie pe care-am avut norocul să le cumpăr ieftin, dar frate-meu o să mă pizmuiască pentru ele, cum mă pizmuieşte el pentru orice, şi n-am unde să le duc în altă parte. Le-am cumpărat foarte ieftin şi poţi să iei şi dumneata una la iarnă, mamă, pentru un cojoc… o să purtăm cu toţii haine bune la iarnă!

Atunci, ea se arătă tare mulţumită şi se încrezu în el când îi spuse că nu erau lucruri furate, fiind o bucurie

pentru ea să împartă un mic secret cu fiul ei, aşa că-i spuse în grabă:

— O, da, ai încredere în mine, băiatul meu! Sunt multe lucruri în odaia asta de care nu ştiu fiu-meu şi nevastă-sa.

Cei doi bărbaţi aduseră legătura înăuntru şi o împinseră în tăcere sub pat, iar găinile cotcodăciră şi se uitară cu ochii mari şi bivolul se trezi şi începu să rumege. Dar băiatul nu voia să rămână deloc şi, când îl văzu aşa grăbit, mama se miră, dar îi spuse numai atât:

— Să fii liniştit, că le ţin bine, băiatul meu, dar n-ar trebui aerisite de molii şi scoase la soare?

— Nu-i decât pentru o zi, două, răspunse el indiferent, că ne mutăm într-un loc mai mare şi acolo o să am odaia mea şi alte lucruri.

Când îl auzi vorbind de un loc mai mare, îi veni în minte gândul pe care îl avea mereu, despre însurătoarea lui, şi îl trase mai la o parte faţă de ceilalţi doi, privindu-l rugător. Era singurul lucru care nu îi plăcea la el, că nu o lăsa să-l însoare, fiindcă ea ştia ce sânge fierbinte era în el, văzând în fiul ei semnele propriului foc din tinereţe, şi ştia că trebuie să-l hrănească într-un fel, fiindu-i ciudă să se risipească aşa. Mai bine se însura cu o fată curată şi aşa putea şi ea să aibă nepoţi. Chiar şi în graba momentului, când el era pe picior de plecare şi ceilalţi doi îl aşteptau în umbra uşii, chiar şi acum, ea îl luă de mână şi îi spuse unduios, cu vocea încă şoptită:

— Dar, băiatul meu, dacă ai atâta loc, de ce nu mă laşi să-ţi găsesc o fată? O să găsesc cea mai bună şi mai frumoasă fată pe care pot… sau dacă ştii tu una, spune-mi şi lasă-mă s-o rog pe nevasta vărului să fie ea cea care să facă potriveala. Eu nu te oblig, băiatul meu, dacă o vrei pe cea pe care o placi, atunci am s-o plac şi eu.

Dar tânărul îşi scutură pletele din ochi şi se uită spre uşă, încercând să se elibereze de mâna ei. Dar ea îl ţinu strâns şi îl imploră din nou:

— De ce să-ţi prăpădeşti focul tău bun pe buruieni sălbatice de colo şi de dincolo, băiatul meu, şi să nu-mi faci şi mie nepoţi zdraveni? Nevasta fratelui tău e atât de împietrită, că nu cred c-o să ţin vreodată copilaşi pe genunchi, decât dacă îi pui tu acolo. Da, tu eşti exact ca taică-tău şi ştiu eu prea bine cum era el. Pune-ţi sămânţa în propriul pământ, băiatul meu, şi culege roadele pentru casa ta!

Dar tânărul râse pe înfundate, îşi scutură iarăşi părul din ochii aceia scânteietori şi spuse, pe jumătate mirat:

— Femeile bătrâne ca dumneata, mamă, nu se gândesc decât la nunţi şi la copii, da' noi… noi, cei tineri din vremurile astea, am scăpat de toate alea… Peste trei zile, mamă!

O porni atunci din loc şi dus a fost, mergând cu ceilalţi doi peste câmpul abia luminat.

Dar trecură cele trei zile şi el nu veni. Şi încă trei, apoi încă trei, şi mamei i se făcu frică, gândindu-se că poate i se întâmplase ceva rău băiatului ei. Dar acum, în ultimul an, nu se mai dusese prea uşor la oraş, aşa că aşteptă, arţăgoasă cu oricine se apropia de ea, neîndrăznind să spună ce frică o măcina şi neîndrăznind, de asemenea, nici să plece prea departe de odaia ei, că poate nevasta grijulie a fiului ei se gândea să tragă perdelele deoparte şi să vadă legătura de sub pat.

Într-o noapte, când stătea întinsă şi n-avea somn de atâtea griji, se sculă, aprinse lumânarea, se îndoi de spate şi se uită sub pat, ţinând perdelele desfăcute cu o singură mână. Acolo era lucrul acela, înfăşurat în hârtie groasă, de o formă mare şi pătrată şi legat bine cu sfoară de cânepă. II apăsă cu mâna şi îl simţi la pipăit, dar era ceva tare înăuntru, sigur nu piei de oaie.

„Ar trebui scoase la soare, dacă sunt piei de oaie", murmură ea, înciudată la gândul risipei dacă apucă să intre moliile şi să roadă bunătate de piei. Dar nu îndrăzni să deschidă legătura, aşa că o lăsă acolo. Şi fiul ei tot nu veni.

Aşa trecură zilele până se făcu o lună, iar ea era copleşită şi ar fi luat-o razna de tot, dacă nu s-ar fi întâmplat ceva care să-i mute gândurile de la fricile ei. Era ultimul lucru la care mai visa în vremurile astea şi se întâmplă că nevasta fiului ei rămase grea.

Da, după toţi anii aceştia îngheţaţi, femeia îşi veni în fire şi îşi îndeplini datoria. Fiul cel mare se duse solemn într-o zi la mama lui, care stătea în pragul uşii, şi îi spuse, cu toată faţa cutată de zâmbete:

— Mamă, o să ai un nepot.

Ea tresări din gândurile grele în care îşi cufunda acum zilele şi se uită fix la el, cu ochii aceia care începeau să i se împăienjenească, şi spuse cu arţag:

— Vorbeşti ca un nerod. Nevastă-ta e rece şi stearpă ca o piatră şi eu nu ştiu pe unde e băiatul meu cel mic, care

îşi împrăştie sămânţa lui bună pe unde-apucă şi nu sensoară, ca să şi-o păstreze.

Fiul cel mare tuşi şi spuse cu hotărâre:

— Nevasta fiului tău a rămas grea.

La început, mamei nu îi veni a crede. Se uită la fiul ei şi apoi ţipă, trăgându-şi băţul ca să se ridice în picioare:

— Ba nu… N-o cred în veci!

Dar văzu pe chipul lui că era adevărat, aşa că se sculă şi se duse cât de repede putu s-o găsească pe nevastă-sa, care toca praz la bucătărie, şi se uită cu băgare de seamă la femeie, spunând:

— Care va să zică, porţi în sfârşit ceva în tine?

Nevasta încuviinţă şi îşi continuă treaba, având chipul palid pătat de roşeaţă, şi atunci mama se încredinţă că e adevărat.

— De când ştii? întrebă ea.

— De două luni şi ceva, răspunse tânăra nevastă.

Atunci, pe bătrâna mamă o apucă furia, gândindu-se că nu i se spusese, şi ţipă trântindu-şi băţul de pământ:

— De ce nu mi-ai zis o vorbă şi mie, care am stat în toţi anii ăştia, de-am înnebunit aşteptând astfel de veşti? Două luni… suflet de piatră ce ai şi tu, că orice altă femeie ar fi trâmbiţat din prima zi în care ar fi ştiut!

Atunci, femeia lăsă cuţitul şi spuse în felul ei cumpătat:

— Nu ţi-am spus de teamă să nu mă înşel şi să te îndurerez mai tare decât dacă nu ţi-aş fi dat nicio speranţă.

Dar mama nu înghiţea aşa ceva, drept pentru care scuipă şi spuse:

— Ei bine, şi cu toţi copiii pe care i-am avut eu, nu puteam să-ţi spun dacă ai dreptate sau te-nşeli? Nu, tu crezi c-am dat în mintea copiilor, la vârsta mea. Ştiu ce crezi tu… da, fiindcă o arăţi la fiecare pas pe care-l faci.

Dar tânăra femeie nu îi răspunse nimic. Strânse din buze, din buzele ei pline şi palide, turnă o ceaşcă de ceai dintr-un ceainic de lut şi stătu în picioare acolo, lângă masă, conducând-o pe mamă la locul ei obişnuit de la perete.

Dar mama nu putea să stea şi să ţină asemenea veşti pentru ea. Nu, ea trebuia să se ducă şi să-i spună vărului şi nevestei lui, care stăteau acasă, fiindcă de-acum fiii lor făceau toată treaba, cei trei care rămăseseră pe bătătură, ceilalţi fiind plecaţi prin alte părţi ca să-şi câştige pâinea, iar vărul încă făcea ce mai putea, fiind tot timpul ocupat cu vreo trebuşoară. Dar nici măcar el nu mai putea să

muncească cum o făcea altădată, cât despre nevastă-sa, ea dormea liniştită cât era ziua de lungă şi se trezea numai ca să-i aline plânsul vreunui nepot.

Dar acum, mama trecu uliţa şi o trezi fără milă, ţipând la ea în timp ce dormea:

— N-o să mai fii doar dumneata bunică, mă jur! Câteva luni şi-o să am şi eu un nepot!

Nevasta vărului îşi veni atunci uşor în fire, zâmbind şi lingându-şi buzele care i se uscaseră în somn, îşi deschise ochii mici şi blajini şi spuse:

— Aşa, verişoară, deci ţi se-nsoară ăl mic?

Mamei îi tresări uşor inima şi spuse:

— Nu, nu el.

Şi atunci vărul se uită în sus de unde stătea, un bărbat mic şi uscat pe un taburet scund de bambus, care stătea acolo şi răsucea funii de paie pentru viermii de mătase, ca să-şi facă gogoşile pe ele, şi spuse în felul lui simplu şi sec:

— Nevasta băiatului, atunci, verişoară?

— Da, zise mama cu hotărâre, fiindcă-i revenise voioşia, şi se aşeză să le povestească tot, însă nu voia totuşi să pară prea voioasă şi începu să se plângă. E şi timpul, am aşteptat opt ani, iar dacă eram bogată îi luam altă femeie, da' m-am gândit c-o să aibă ăsta micu' şansa lui, înainte să i-o dau pe-a doua lui frate-său, că o nuntă e scumpă în zilele noastre, chiar şi pentru a doua femeie, dacă e cuviincioasă şi nu vine din cine ştie ce loc blestemat. Mereu a fost o femeie înceată nevasta asta a băiatului meu şi cu o fire rece ca de şarpe, nu ca a mea.

— Dar nu e rea, femeie cumsecade, spuse vărul pe bună dreptate. Tot timpul s-a descurcat bine şi a făcut totul cu migală. Acum ai raţe şi bărbătuşi pe iaz, cum nu aveai înainte, şi a împerecheat bivolul bătrân pe care îl aveai şi l-a luat pe ăsta tânăr, iar păsările sunt de două ori mai multe decât aveai dumneata, trebuie c-aveţi vreo zece, douăşpe acuma, pe lângă toate pe care le vindeţi în fiecare an.

— Nu, nu e rea, spuse mama îmbufnată, dar aş vrea să se folosească şi de alte focuri, nu numai de ale animalelor şi orătăniilor.

Atunci, nevasta vărului vorbi cu blândeţe, dar somnoroasă cum era în ultima vreme, şi spuse căscând:

— Da, ea e altfel decât dumneata, verişoara mea, poţi să fii sigură… o femeie plină de focuri ai fost

dintotdeauna, ai făcut atâtea şi încă eşti în putere. Uite cum te plimbi de colo-colo, dacă nu te-apucă febra ceea, şi mă şi mir cum de eşti aşa iute la mers. Mă minunez, că eu merg de la bancă la masă şi de la masă în pat, c-atâta mai pot zilele astea.

Iar vărul spuse cu admiraţie:

— Da, şi nu mai mănânc nici pe jumate ca înainte, da' pe dumneata te văd cum stai acolea şi strigi să-ţi umple blidul iară şi iară.

Atunci, mama spuse cu modestie, dar încântată de toate laudele acestea:

— O, da, mănânc la fel de bine ca-ntotdeauna. Trei blide mănânc, câteodată şi patru, da' nu mai pot să mănânc nimica prea tare de când mi-au căzut dinţii din faţă, şi sun sănătoasă tun când nu mă apucă febra.

— Un suflet bătrân şi sănătos, murmură nevasta vărului, apoi aţipi un pic şi se trezi din nou şi, văzând-o pe mamă acolo, zâmbi în felul ei larg şi somnoros şi zise: Un nepot, ai zis? Da, noi avem şapte acuma, numai băieţi… niciunul în plus…

Şi adormi din nou liniştită.

Şi astfel, veştile bune umplură zilele care fuseseră pustii pentru că fiul cel mic nu venea, şi bucuria aceasta nouă îi luă mamei gândul de la aşteptare, spunându-şi că vine el la un moment dat şi lăsând lucrurile aşa cum erau.

Dar bucuria nu era deplină şi, ca toate bucuriile pe care le avusese vreodată, se gândea mama, întotdeauna trebuia să fie şi ceva rău, care s-o strice dacă se putea. Iată care era meteahna. Se temea că pruncul se va naşte fată şi, când se gândea la asta, murmura în barbă: „Da, şi-o să am soarta strâmbă dintotdeauna, dacă o să fie fată".

Şi, în neliniştea ei, ar fi vrut să se ducă şi s-o roage pe mica zeiţă atotfăcătoare pe care o ştia, să-i închine drept ofrandă o haină roşie nouă ori pantofi noi ori vreun alt lucru, dacă binevoia să-i dea un băiat drept nepot. Dar nu îndrăznea să se ducă, de teamă să nu-i amintească zeiţei de păcatul acela vechi, care nu fusese încă ispăşit, cu toată suferinţa pe care o îndurase, şi dacă o vedea zeiţa şi o auzea vorbind de nepoţi, poate îşi amintea şi îşi trimitea răzbunarea, omorându-l pe cel mic în pântece. Îşi spunea jalnic în sinea ei: „Mai bine să nu mă duc şi să nu mă arăt la chip. Dacă mă ţin departe şi nu îi spun că pruncul e pe

drum, poate că m-a uitat de-atâta vreme de când nu m-am mai dus la niciun zeu şi nu va fi decât naşterea unui alt muritor, iar nu a nepotului meu; şi eu trebuie să trag nădejde că va fi băiat”.

Apoi deveni tot mai neliniştită şi plină de mâhnire, gândindu-se că, dacă copilul venea cu bucurie, atunci se deschidea şi o nouă poartă pentru suferinţă, căci aşa e cu fiecare copil, şi când se gândea la asta şi la faptul că pruncul putea să se nască mort sau strâmb sau neghiob sau orb sau fată, îi ura pe zeii şi pe zeiţele care aveau asemenea puteri de a schingiui o viaţă, şi atunci murmura: „N-oi fi fost eu pedepsită cu asupra de măsură pentru fiecare păcat pe care l-am săvârşit? Cine s-ar fi gândit că zeii ştiu ce am făcut eu în ziua aceea? Dar, fără îndoială, zeul acela bătrân din altar a mirosit păcatul din faţa lui şi cumva i-a spus zeiţei, chiar dacă eu i-am acoperit ochii. Ei bine, o să mă ţin departe de zei, aşa păcătoasă şi bătrână cum oi fi, căci şi dacă aş vrea, nu ştiu cum să ispăşesc mai mult decât am ispăşit deja. Mă jur că, dacă ar măsura bucuriile şi suferinţele pe care le-am avut eu toată viaţa, suferinţele ar cântări ca pietrele pe talere, iar bucuriile ar fi uşoare ca fulgul, aşa de puţine am avut. N-am născut copilul şi mi-am văzut fata oarbă moartă, încă oarbă. Oare suferinţa nu ispăşeşte? Da, plină de suferinţe am fost toată viaţa mea şi mereu săracă pe deasupra, cu toate suferinţele mele. Dar zeii nu ştiu să facă dreptate”.

Aşadar, se gândea ea posomorâtă, acum avea două suferinţe de purtat: teama că nepotul ei nu va fi teafăr şi sănătos sau că va fi fată şi aşteptarea mezinului ei, care nu mai venea. Uneori, se gândea că toată viaţa îi fusese urzită numai din aşteptări. Aşa şi-a aşteptat şi bărbatul care n-a mai venit niciodată, aşa îşi aşteaptă acum şi fiul şi nepoţii.

Cu toate acestea, trebuia să spere şi, de fiecare dată când pleca cineva la oraş, atunci când se întorcea îl întreba: „Mi-ai văzut azi băiatul cel mic pe undeva?”. Şi mergea prin cătun, din casă în casă, şi întreba: „Cine s-a dus azi la oraş?”. Şi când cineva îi răspundea că el fusese, ea întreba din nou: „Mi-ai văzut azi băiatul cel mic, om bun?”. În zilele acelea de aşteptare, toţi bărbaţii şi femeile din cătun se obișnuiseră cu întrebarea aceasta şi, când ridicau privirea şi-o vedeau sprijinindu-se în băţul pe care fiu-său i-l tăiase dintr-unul din pomii lor, şi-i auzeau vocea tremurată întrebând: „Vecine, mi-ai văzut azi

băiatul cel mic?”, îi răspundeau cu blândeţe: „Nu, nu, maică, cum să-l vedem noi la piaţă, când el e aşa cum e şi dumneata zici că trăieşte din cărţi?”.

Atunci se întorcea din nou golită de speranţă, murmurând cu vocea ei pierită: „Nu ştiu… ei, aşa cred eu, că se ocupă cu cărţi pe undeva”, iar ei râdeau şi spuneau ca s-o înveselească: „Dacă trecem în vreo zi pe lângă o prăvălie unde se vând cărţi, o să ne uităm să vedem dacă e el în spatele tejghelei”.

Aşa că trebuia să se ducă acasă şi să aştepte, întrebându-se dacă au mâncat moliile pieile de oaie.

Dar într-o zi, după multe luni, sosiră veşti. Mama stătea lângă uşă, unde obişnuia acum să stea tot timpul, cu luleaua lungă între degete, căci tocmai ce terminase masa de dimineaţă. Stătea şi observa cât de repede se ridica soarele peste dealurile rotunde, aşteptând şi sperând la căldura lui, fiindcă dimineţile acestea de toamnă erau răcoroase. Atunci apăru dintr-odată în prag unul din băieţii vărului ei, cel mai mare dintre toţi, şi se duse la fiul ei, care stătea şi îşi dregea chinga de la sandală, care tocmai se rupsese când se încălţase cu ea, şi îi spuse ceva în şoaptă.

Se mira ea, că-l văzuse pe băiatul acela plecând la oraş de dimineaţă, când se sculase în zori, fiindcă nu putea să stea în pat prea mult dacă era în putere, fiind învăţată toată viaţa să se trezească cu noaptea-n cap, şi îl văzuse plecând la oraş cu multe paie abia culese. Şi-acuma se întorsese aşa repede, iar ea tocmai voia să-l strige şi să-l întrebe dacă vânduse paiele atât de iute, când îl văzu pe fiul ei cel mare ridicându-şi privirea de la chingă şi strigând:

— Frate-meu?

Da, urechile ascuţite ale bătrânei auziră bine, fiindcă nu era surdă deloc, şi întrebă numaidecât:

— Ce-i cu băiatul meu cel mic?

Dar cei doi bărbaţi vorbeau mai departe aprinşi şi cu un aer foarte serios, cu privirile neliniştite aţintite asupra celuilalt, iar într-un final mama nu mai suportă şi se ridică, se duse şchiopătând la ei şi, izbind cu băţul în pământul tare, strigă:

— Spune-mi de băiatul meu!

Dar fiul vărului îşi văzu de drum fără o vorbă, iar băiatul mai mare zise:

— Mamă, ceva nu e bine. Nu ştiu… dar, mamă, trebuie să mă duc la oraş să văd şi îţi zic dup-aia…

Dar mama nu îl lăsă. Se agăţă de el şi ţipă şi mai tare:

— Nu te duci nicăieri până nu-mi spui!

Şi auzindu-i vocea astfel, nevasta fiului ieşi şi, după ce stătu şi ascultă, spuse:

— Spune-i, altminteri înnebuneşte de mânie.

Aşa că fiul îi zise încetişor:

— Vărul meu cică… cică l-a văzut pe frate-meu azi-dimineaţă printre mai mulţi oameni şi avea mâinile legate la spate cu funie de cânepă, avea hainele zdrenţuite şi trecea prin piaţă, unde vărul se dusese să-şi vândă paiele, şi era o coloană lungă de vreo douăzeci, treizeci, şi când l-a văzut frate-meu, şi-a întors faţa în altă parte… dar vărul a întrebat şi gărzile care-i însoţeau au zis că sunt comunişti trimişi la închisoare, să fie omorâţi mâine.

Atunci, cei trei s-au uitat unul la celălalt şi, cum se uitau, mamei au început să-i tremure fălcile, se uita de la unul la altul şi apoi zise:

— Am mai auzit cuvântul ăsta, dar nu ştiu ce înseamnă.

— Aşa l-am întrebat şi eu pe văr, şi vărul a întrebat gărzile, şi unul dintre ei a râs şi cică e un nou soi de tâlhari care umblă în zilele noastre.

Atunci, mama se gândi la legătura aceea ascunsă de atâta vreme sub patul ei şi izbucni în hohote de plâns, îşi puse haina-n cap şi zise printre suspine:

— Puteam să ştiu din noaptea aia… aoleu, legătura de sub patul meu e ce-a furat!

Dar fiul ei şi nevasta lui o prinseră iute şi, uitându-se împrejur, o ţinură strâns între ei şi o duseră degrabă în casă, spunând:

— Ce vrei să zici, mamă?

Şi nevasta fiului ridică perdeaua şi se uită la bărbatul ei, care veni lângă ea, iar mama arătă cu degetul spre legătura de acolo şi suspină:

— Nu ştiu ce e înăuntru… da' a adus-o aici într-o seară… şi m-a rugat să tac din gură o zi, două… da' n-a mai venit… n-a mai venit niciodată…

Atunci, bărbatul se ridică, se duse şi închise uşa încetişor, puse drugul, iar femeia acoperi fereastra cu o haină, apoi traseră cu toţii legătura şi desfăcură sfoara.

— Mi-a zis că sunt piei de oaie, murmură mama, cu privirea în gol.

Dar cei doi nu spuseră nimic şi nu credeau nimic din ce zicea ea. Putea fi orice şi ei se aşteptau întru câtva să fie aur, dar apoi simţiră cât era de grea şi de tare.

Dar când o desfăcură, erau numai cărţi. Multe, multe cărţi erau acolo, toate mici şi tipărite cu cerneală neagră, şi multe foi de hârtie, unele desenate cu cele mai ciudate imagini reprezentând sânge şi moarte şi uriaşi bătând nişte oameni mici sau ciopârţindu-i cu cuţite. Şi când văzură cărţile acestea, cei trei se uitară miraţi de la unul la celălalt, nedumeriţi de ceea ce puteau însemna şi de ce ar fi furat şi-ar fi ascuns cineva nişte hârtii întipărite cu cerneală.

Dar oricât s-ar fi holbat, tot nu pricepeau nimic. Niciunul nu ştia să citească un cuvânt, nu înţelegeau nici măcar sensul imaginilor, afară de faptul că erau despre lucruri sângeroase, oameni înjunghiaţi şi muribunzi, alţi oameni puternici şi înarmaţi şi alte asemenea lucruri sângeroase şi rele, care se petrec numai acolo unde se află tâlhari.

Cei trei erau înspăimântaţi de moarte, mama pentru fiul ei şi ceilalţi doi pentru ei înşişi, dacă afla cineva că lucrurile acelea se aflau acolo.

— Leagă-le la loc, spuse bărbatul, şi lasă-le aici până la noapte, când o să le ducem la bucătărie şi-o să le ardem pe toate.

Dar femeia era mult mai grijulie şi spuse:

— Nu, nu putem să le ardem pe toate odată, fiindcă o să se vadă fumul gros şi-o să se întrebe lumea ce facem. Trebuie să le ard pe rând, în fiecare zi, ca şi cum aş pune paiele pe foc ca să gătesc.

Dar bătrâna nu le dădea atenție. Tot ce ştia acum era că băiatul ei căzuse în mâini rele, aşa că îi spuse fiului ei:

— Aoleu, băiatul meu, ce-o să faci pentru fratele tău mai mic… cum o să-l găseşti?

— Ştiu unde e, spuse bărbatul tărăgănat şi fără convingere. Vărul meu zice că i-au dus într-o temniţă lângă poarta de la miazăzi, unde se află eşafodul.

Atunci bărbatul ţipă, văzând faţa albă ca varul a mamei sale, o strigă pe nevastă-sa şi-o ridicară amândoi pe bătrână, ducând-o şi aşezând-o pe pat.

— Aoleu, băiatul meu, nu te duci… fratele tău…

Şi-atunci, fiul cel mare lăsă deoparte frica pentru el însuşi şi spuse, din milă pentru mama lui:

— O, ba da, mamă, mă duc… mă duc…

Şi îşi schimbă straiele şi îşi puse pantofi în picioare, iar pentru mamă timpul trecea atât de încet, că nu mai putea îndura. Când, în cele din urmă, era gata de plecare, îl strigă să vină la ea şi, trăgându-i capul în jos, îi şopti la ureche:

— Băiatul meu, să nu te uiţi la bani. Dacă e într-adevăr la temniţă, costă mult să-l scoţi de-acolo. Dar se poate cu bani, băiatul meu. Cine a mai auzit de o temniţă de unde să nu poţi ieşi în schimbul banilor? Băiatul meu, am câţiva… într-o groapă acolea… pentru el îi ţineam… foloseşte-i pe toţi… foloseşte tot ce-avem…

Chipul bărbatului nu se schimbă şi se uită la nevasta lui şi nevasta se uită la el, după care spuse:

— O să cheltuiesc cât pot, mamă, de dragul tău.

— Ce mai contez eu? strigă ea. Eu sunt bătrână, aştept să mor. De dragul lui!

Dar bărbatul plecă, se duse să-l ia pe vărul lui, care văzuse tot, şi cei doi o porniră spre oraş.

Şi ce putea mama să facă atunci, decât să aştepte din nou? Insă aceasta era cea mai cruntă aşteptare din viaţa ei. Nu putea să stea în pat, şi totuşi o lua cu leşin dacă se ridica. Într-un final, nevasta fiului se sperie văzând-o cum arată şi cum se uită, bolborosind şi lovindu-şi palmele de coapsele slabe, aşa că se duse şi îi chemă pe vărul bătrân şi pe nevasta lui, iar aceştia veniră serioşi şi cei trei bătrâni stătură împreună.

Era adevărat că pe mamă o liniştea întru câtva să-i aibă alături, fiindcă aceştia erau doi oameni cu care putea să vorbească aproape orice.

— Dacă am păcătuit, oare nu am suferit îndeajuns? se tânguia ea. Dacă am păcătuit, de ce nu mor şi să se termine odată? De ce să-mi fie luată ba una, ba alta şi, fără îndoială, şi nepotul? Nu, n-o să-mi văd niciodată nepotul. Ştiu că n-o să-l văd şi nu sunt eu cea care trebuie să moară. Dar unde s-a văzut femeie desăvârşită, şi cine e fără de păcat, şi de trebuie să îndur eu toată suferinţa?

Atunci, nevasta vărului spuse în pripă, fiindcă se temea că bătrâna va vorbi prea mult din pricina suferinţei:

— Fii încredinţată că toţi avem păcate şi, dacă ne-ar judeca cineva după păcate, atunci niciuna dintre noi nu ar avea copii. Uită-te la fiii şi la nepoţii mei, şi totuşi eu sunt

un suflet slab şi bătrân, nu merg niciodată la templu şi nici n-am fost vreodată, şi când a venit o călugăriţă la mine, să mă roage să învăţ calea cerurilor, eram prea ocupată cu copiii mici şi-acuma când sunt bătrână vin ei la mine şi-mi zic că trebuie să învăţ până nu e prea târziu, da' eu le zic că sunt prea bătrână ca să mai învăţ ceva acuma şi că trebuie să mă ia aşa cum sunt.

Şi-aşa o linişti pe mama nenorocită, iar vărul spuse şi el, la rândul lui:

— Aşteaptă, verişoară cumsecade, până aflăm veştile. Poate că nici nu trebuie să jeleşti atâta, poate că-l eliberează în schimbul banilor cu care s-au dus sau poate că fecioru-meu n-a văzut bine şi nu era fiul dumitale cel care a trecut.

Dar nevasta vărului era totuşi cu băgare de seamă. O rugă pe tânăra soţie să se ducă şi să vadă de una şi de alta prin casă, fiindcă nu voia ca urechile ei să fie prin apropiere, în cazul în care sărmana bătrână vorbea mai mult decât ar fi vrut în ceasul acesta, şi ar fi fost mai mare păcatul, după ce ţinuseră secret atâţia ani.

Aşa că-i aşteptară pe cei doi bărbaţi să se întoarcă şi era mai uşor să aştepţi în trei decât singur. Dar noaptea se aşternu înainte ca mama să îi vadă venind. Apoi se dădu cu greu jos din pat şi la amiază se duse şi se aşeză sub salcie, cu vărul şi nevasta vărului lângă ea, şi cei trei bătrâni stăteau şi se uitau înspre uliţa satului, afară de clipele când nevasta vărului trăgea câte un pui de somn, de care nici suferinţa nu o mai lipsea acum.

Într-un final, când aproape apusese soarele, mama îi văzu venind. Se ridică, sprijinindu-se în băţul ei, îşi puse mâna streaşină la ochi şi strigă:

— Ei sunt!

Apoi şontâcăi în lungul uliţei. Dar atât de puternic fusese strigătul ei şi atât de iuţi îi erau paşii, încât toată lumea ieşi din case, fiindcă în cătun ştiau cu toţii care era povestea, dar nu îndrăzneau să vină făţiş la mamă acasă, de frică să nu aibă probleme din cauza tânărului şi să fie implicaţi şi ei. Toată ziua îşi văzuseră de treburile lor, mai trăseseră curioşi cu ochiul şi cu urechea, dar temători, cum sunt oamenii de la ţară când se vorbeşte de temniţe şi de stăpânire. Acum ieşeau şi zăboveau prin preajmă, dar la o oarece distanţă, şi se uitau să vadă ce s-ar putea întâmpla. Vărul se ridică şi el şi merse în urma mamei, iar nevastă-sa s-ar fi dus şi ea bucuroasă, numai că acum nu

mai mergea decât dacă era musai şi se gândi că o să afle şi ea pe urmă, fiind, de felul ei, încredinţată că totul se termină întotdeauna cu bine, aşa că se cruţă şi rămase pe bancă, aşteptând.

Dar mama o luă la goană, se agăţă de braţul fiului ei şi strigă:

— Ce face băiatul meu cel mic?

Dar chiar în timp ce punea întrebarea şi ochii ei cercetau feţele celor doi bărbaţi, ştiu că nu era de bine. Cei doi bărbaţi se uitară unul la celălalt şi, într-un sfârşit, fiul cel mare îi spuse cu un aer grav:

— E în temniţă, mamă.

Cei doi bărbaţi se uitară din nou unul la celălalt, iar fiul vărului se scărpină în cap o vreme, se uită în altă parte şi arăta ca un prostănac, ca şi cum nu ar fi ştiut ce să zică, aşa că vorbi tot fiul cel mare:

— Mamă, mă îndoiesc că poate fi scăpat. El şi încă douăzeci sunt condamnaţi la moarte, şi asta dimineaţă.

— Moarte? ţipă mama, după care mai ţipă o dată: Moarte!

Şi ar fi căzut, dacă nu ar fi fost ei s-o ţină. Apoi, cei doi bărbaţi o conduseră în cea mai apropiată casă şi o aşezară pe un scaun, iar ea începu să plângă şi să suspine ca un copil, cu gura tremurându-i şi lacrimile şiroindu-i pe obraz, şi se lovea cu pumnii în sânii ei uscaţi, învinuindu-şi fiul:

— Atunci nu le-ai oferit destui bani… Ţi-am zis că am nişte arginţi puşi deoparte… şi nu-i puţin, patruzeci de monede de argint şi cele două mai mici pe care mi le-a dat ultima dată… stau acolo şi-aşteaptă!

Şi când îl văzu pe fiul ei că stă cu capul în jos, cu broboane de sudoare apărându-i pe buza de sus şi pe frunte, îl scuipă cu furie şi zise:

— Da’ nici tu nu pupi un bănuţ din ei! Dacă moare el, n-o să ţi-i dau ţie. Nu, mai degrabă mă duc şi-i arunc în râu.

Atunci, fiul vărului vorbi ca să-i ia apărarea şi ca să facă pace, spunând, cu faţa boţită de atâtea necazuri câte se întâmplau:

— Nu, mătuşă, nu-l învinovăţi pe el. A oferit de două ori mai mult decât argintii dumitale. A oferit o sută de monede pentru fratele lui, de la cel mai mic până la cel mai mare om de la temniţă care ar fi putut fi mituit.

Tuturor le-a arătat argintii, dar ei nu l-au lăsat nici măcar să-l vadă pe fiul dumitale cel mic.

— Atunci, nu a oferit destul, urlă mama. Cine a mai auzit de paznici la temniţă care să nu poată fi mituiţi? Dar mă duc eu şi iau banii ăia chiar acum. Da, o să sap şi-o să-i scot de acolo, bătrână cum sunt, şi mă duc să-mi aduc băiatul acasă, şi n-o să mă mai părăsească niciodată, poate să zică cine ce vrea.

Cei doi bărbaţi se uitară din nou unul la celălalt şi fiul îl imploră din priviri pe vărul lui să mai spună ceva, aşa că acesta zise:

— Mătuşă cumsecade, n-o să te lase să-l vezi. Îţi spun, nu ne-au dat deloc voie să intrăm; nu, cu toate că le-am arătat argintul, fiindcă se pare că guvernatorul e aprins rău împotriva fărădelegii pe care a făcut-o el. E un soi de fărădelege nouă în zilele noastre şi foarte rea.

— Fiul meu n-a făcut niciodată nicio fărădelege, strigă mama cu mândrie, ridicându-şi băţul şi clătinându-l în faţa bărbatului. E un duşman pe undeva care plăteşte mai mult decât avem noi, ca să-l ţină întemniţat. L-a văzut vreunul dintre voi vreodată pe băiatul meu cel mic să facă vreo nelegiuire? îi întrebă pe cei care stăteau în jurul ei, cu ochii mari de mirare şi cu gurile căscate.

Se uitară unul la celălalt şi apoi împrejurul lor şi nu scoaseră o vorbă, iar mama le văzu privirile şovăielnice şi i se frânse inima.

— Aoleu, păi, voi îl uraţi fiindcă era atât de frumos la vedere… mai frumos decât băieţii voştri tuciurii, care nu-s decât nişte ţărani… da, voi urâţi pe oricine e mai bun ca voi…

Şi se ridică şi, clătinându-se, se duse întins acasă, plângând mai jalnic ca oricând.

Dar când era din nou acasă şi rămăseseră numai ei, cu vărul, nevasta vărului şi copiii lor, mama îşi şterse ochii şi îi spuse fiului ei mai mare pe un ton şoptit, dar încă înfrigurat:

— Dar aşa nu facem decât să pierdem timpul preţios. Spune-mi tot, poate încă putem să-l scăpăm. Mai avem noaptea asta. Care a fost adevărata lui fărădelege? O să luăm tot ce avem şi tot o să-l scăpăm.

Fiul ei şi nevasta lui schimbară o privire iute, nu duşmănoasă, ci ca şi cum ar fi ajuns amândoi la capătul răbdărilor, şi atunci fiul spuse:

— Nu ştiu întocmai care este fărădelegea, dar ei îl numesc cum ţi-am zis, comunist. E un cuvânt nou, l-am auzit adesea şi, când am întrebat ce înseamnă, am înţeles că e un fel de clică de tâlhari. Am întrebat şi gărzile de acolo, de la temniţă, care stau cu arme de-a curmezişul pieptului, şi mi-au zis: „Ce e? Ei bine, e unul care ţi-ar lua şi ţie pământul, om cinstit, şi l-ar ţine numai pentru el, şi e unul care urzeşte împotriva statului, iar de aceea trebuie să moară, alături de toţi tovarăşii lui". Da, asta e nelegiuirea lui.

Mama ascultă îndurerată, iar lumânarea îi lumina faţa strălucitoare de la lacrimile uscate şi spuse mirată, cu o voce care îi tremura, chiar dacă ea încerca să şi-o stăpânească:

— Dar eu nu cred că poate fi aşa. Nu l-am auzit niciodată vorbind de aşa ceva. N-am auzit niciodată de aşa o ticăloşie. Să omori un om, să jefuieşti o casă, să-ţi laşi părintele să moară de foame, astea-s nelegiuiri. Dar cum poţi să jefuieşti pământul? Poţi să-l înfăşori ca pe o haină, să-l iei cu tine şi să-l pitulezi undeva?

— Nu ştiu, mamă, spuse fiul, nu ştiu ce ne-au mai zis, am înţeles că e tam-tam mare prin oraş, fiindcă mâine vor fi omorâţi atât de mulţi şi e zi de sărbătoare. Ce altceva ne-au mai zis, vărul meu?

Atunci, fiul vărului se scărpină în bărbie, înghiţi în sec şi se uită prin odaie, la feţele din jurul lui, apoi spuse:

— Oamenii din oraş ziceau multe, dar n-am îndrăznit să iscodesc, fiindcă s-au întors gărzile şi mi-au zis: „Eşti şi tu unu' dintre ei? Şi-atunci ce te interesează dac-o să fie omorâţi?". Şi n-am mai îndrăznit să zic că sunt vărul unuia care urmează să fie omorât. Dar am găsit un temnicer şi i-am dat nişte bani şi l-am rugat să ne ducă într-un loc retras unde să vorbim, iar el ne-a dus într-un colţ al temniţei, în spatele casei lui, şi i-am zis că suntem oameni cinstiţi de la ţară, avem niţel pământ al nostru şi mai mult luăm în arendă, şi că unul dintre condamnaţi e o rudă îndepărtată şi-am vrea să-l scăpăm, de dragul cinstei noastre, de vreme ce nimeni cu numele nostru nu a murit vreodată cu capul despărţit de trup. Dar numai dacă nu costă prea mult, fiindcă suntem săraci. Temnicerul a luat banii şi ne-a întrebat cum arată băiatul, iar când i-am spuse, ne-a zis: „Cred că-l ştiu pe flăcău' de care ziceţi, fiindcă nu i-a fost deloc bine în temniţă şi, după mine, el ar spune tot ce ştie, dar are o muiere lângă el, mai

îndrăzneaţă decât am văzut eu vreodată şi care-l ţine îndârjit. Da, unii sunt puternici şi curajoşi şi nu le pasă dacă mor sau când mor. Dar băiatului îi e frică. Mă îndoiesc că ştie ce a făcut şi pentru ce moare, pentru că arată ca un băiat simplu de la ţară, pe care l-au folosit şi căruia i-au promis marea cu sarea. Fărădelegea lui e, pare-mi-se, că a fost găsit cu nişte cărţi la el, pe care le dădea oamenilor pe degeaba, şi-n cărţile alea se spun lucruri rele despre răsturnarea orânduirii şi împărţirea la comun a banilor şi-a pământului.

Atunci, mama se uită la fiul ei mai mare şi izbucni în plâns.

— Ştiam eu că trebuia să-i dăm şi lui niţel pământ. Puteam să luăm în arendă o bucăţică şi să-i dăm şi lui niţel… dar nu, fiu-meu cel mare şi nevastă-sa trebuiau să aibă ei tot şi să-l boscorodească orice ar fi făcut…

Atunci, fiul cel mare dădu să vorbească, dar vărul bătrân spuse încetişor:

— Nu vorbi, băiatul meu. Las-o pe maică-ta să dea vina pe tine şi să se descarce. Ştim cu toţii cine eşti tu şi cine era fratele tău, şi cum ura de moarte orice muncă la câmp şi orice muncă ar fi fost.

Aşa că fiul se abţinu. În cele din urmă, fiul vărului spuse:

— L-am întrebat pe temnicer cât argint ne-ar costa ca să-l scoatem pe băiat şi temnicerul a clătinat din cap şi a zis că, dacă băiatul era sus-pus sau dacă era feciorul vreunui om bogat şi puternic, atunci fără îndoială că argintul l-ar fi scăpat. Dar că, fiind un băiat sărac şi de la ţară, nu şi-ar pune nimeni viaţa în primejdie pentru cât avem noi de dat, aşa că trebuie să moară.

— Şi trebuie să moară fiindcă e feciorul meu şi eu sunt săracă? ţipă mama. Avem pământul nostru şi-o să-l vindem ca să-l scăpăm. Da, o să-l vindem chiar în seara asta… sunt aceia din cătun…

Dar fiul cel mare o întrerupse când o auzi vorbind astfel de pământul lui şi spuse:

— Şi noi cum o să mai trăim? Abia ne descurcăm şi-aşa şi tot mai trebuie să luăm în arendă, iar la tainele astea noi pe care le avem acum, o să ajungem cerşetori. Tot ce avem e bucăţica asta de pământ şi eu n-o vând, mamă. Nu, pământul e-al meu… nu-l vând.

Şi când spuse asta, nevasta lui interveni, spunând singurul lucrul pe care îl spusese mereu, căci până atunci

stătuse liniştită şi ascultase, cu faţa albă ca varul:

— Acum trebuie să ne gândim la fiul pe care îl port în pântece.

— Da, la el mă gândesc, spuse bărbatul cu hotărâre.

Şi-atunci, bătrâna mamă tăcu. Da, tăcu şi plânse o vreme, iar apoi, toată noaptea, acesta a fost singurul răspuns pentru orice cuvânt se mai spunea.

Când miji de ziuă, fiindcă nu dormiseră toată noaptea, mama îşi adună puterile neştiute pe care le avea în ea şi spuse:

— O să mă duc singură. O să mă duc pentru ultima dată la oraş şi-o să aştept să-mi văd fiul cel mic, dacă trebuie într-adevăr să moară.

Şi ei îşi puseră mâinile pe braţul ei şi o implorară să nu se ducă, iar fiul ei spuse cu gravitate:

— Mamă, mă duc eu şi-l aduc… după aceea… căci dacă vezi cu ochii dumitale, asta o să te omoare.

— Şi dacă mor ce?

Se spălă pe faţă, îşi pieptănă puţinul păr cenuşiu pe care-l mai avea pe cap, se îmbrăcă cu o haină curată, cum făcea întotdeauna când o pornea la oraş, şi spuse sec:

— Du-te şi adu-mi măgarul vărului meu. Mi-l dai, vere?

— O, da, spuse vărul, neputincios şi trist.

Aşa că fiul şi băiatul vărului se duseră şi luară măgarul, o urcară pe bătrână pe spinarea lui şi merseră la oraş alături de ea. Fiul ducea în mână un felinar, căci zorile erau încă lipsite de lumină.

Mama era acum slăbită, tăcută şi secătuită de lacrimi şi înainta aproape fără să ştie ce face, ci doar se agăţa de spinarea măgarului. Capul îi atârna în jos şi nu îl ridică nici măcar o dată, ca să vadă răsăritul. Se uita în gol la ţărâna palidă de pe drum, care abia dacă se vedea în întuneric. Şi bărbaţii erau tăcuţi, în ceasul acela solemn, şi merseră mai departe pe drumul şerpuitor, intrând în oraş pe porţile dinspre miazăzi, care nu erau încă deschise la sosirea lor, la orele atât de mici ale dimineţii.

Dar era multă lume care aştepta acolo, fiindcă umblase zvonul prin sate că va avea loc o mare decapitare şi mulţi veniseră ca la spectacol, aducându-şi copiii cu ei. De cum s-au deschis porţile oraşului, au năvălit cu toţii înăuntru, mama călare pe măgar şi cei doi bărbaţi pe lângă ea, şi toţi se îndreptară spre eşafodul de lângă zidul oraşului, aflat într-un spaţiu deschis. În lumina palidă a dimineţii,

se strânsese deja o mulţime numeroasă, tăcută şi înghesuită, străbătută de gândul la marele spectacol al morţii. Copiii mici se agăţau cu putere de părinţii lor, temându-se de un lucru neştiut de ei, pruncii plângeau şi erau îndemnaţi să tacă, iar mulţimea era tăcută, aşteptând însetată, desfătându-se într-un fel ciudat şi urând, în acelaşi timp, ororile pe care tânjeau să le vadă.

Dar mama şi cei doi bărbaţi nu stăteau în mulţime. Nu, iar mama şopti:

— Hai să mergem la poarta temniţei şi să stăm acolo.

Fiindcă, în sărmana ei inimă, ea tot spera că atunci când avea să îşi vadă fiul se va petrece un miracol şi va găsi o cale prin care să îl salveze.

Aşa că bărbatul îndreptă măgarul către temniţă şi merseră într-acolo, unde aşteptară la poarta zidului înalt, tivit în vârf cu ţepuşe de sticlă. Acolo aşteptară cei trei, în strada prăfoasă, şi mama se dădu jos de pe măgar şi aşteptă, iar nu după mult timp auziră zgomot de paşi mărşăluind pe piatră, după care urmă un strigăt:

— Deschideţi porţile!

Gărzile tresăriră atunci şi se postară în poziţie de drepţi de-o parte şi de cealaltă a porţilor, cu armele ţepene petrecute peste umeri, şi atunci porţile se deschiseră.

Mama miji ochii să-şi vadă fiul. Se iviră mai mulţi oameni, tineri legaţi unii de alţii, doi câte doi, cu mâinile legate cu funii de cânepă, şi fiecare pereche era legată de perechea din faţă. La început, păru că erau numai bărbaţi tineri, dar în curând se iviră şi două fete, însă cu greu se vedea că erau fete, căci părul lung le fusese tăiat şi purtau aceleaşi haine ca bărbaţii, şi nu era nimic care să arate ce erau de fapt, dacă nu te uitai cu atenţie să le vezi sânii mici şi taliile înguste, fiindcă feţele lor erau la fel de aspre şi neîngrijite ca ale bărbaţilor.

Mama se uită la fiecare chip în parte şi, deodată, îşi văzu fiul. Da, era acolo, mergea cu capul în jos şi era legat de o fată, iar mâinile lor se ţineau strâns.

Atunci, mama o luă la goană şi îi căzu la picioare, agăţându-se de ele şi strigând:

— Băiatul meu!

Se uită în sus la chipul lui, la chipul lui palid, la buzele lui albe şi crăpate şi la ochii împăienjeniţi. Când o văzu pe maică-sa, băiatul se făcu şi mai palid şi ar fi leşinat, dacă nu era legat de fată. Căci fata aceasta îl trase şi nu îl lăsă să cadă, dar nu îl lăsă nici să se oprească, şi când o

văzu pe femeia aceasta bătrână şi cu părul alb căzută la picioarele lui, râse cu putere, aspru şi melancolic, şi strigă cu o voce stridentă:

— Tovarăşe, adu-ţi aminte acum că n-ai mamă şi n-ai tată şi nimeni nu ţi-e drag, afară de cauza noastră comună!

Şi îl trase mai departe pe drum.

Atunci, una dintre gărzi se duse repede şi o ridică pe mamă, ducând-o pe margine, lângă drum, iar ea rămase acolo, zăcând în ţărână. Apoi coloana mărşălui mai departe, dispărându-i din vedere şi îndreptându-se spre poarta de la miazăzi, şi un cântec izbucni deodată din mijlocul lor, iar ei mergeau cântând spre moarte.

Într-un sfârşit, cei doi bărbaţi veniră şi dădură să o ridice pe mamă de jos, dar ea nu îi lăsă. Zăcu acolo, în ţărână, o vreme, jelind şi ascultând ca prin vis cântecul.

Şi totuşi, nici să jelească prea mult nu putu, căci dinspre poarta temniţei veni iute una dintre gărzi, îşi îndreptă cu grosolănie arma spre ea şi zise:

— Marş de-aici, hoaşcă bătrână!

Iar cei doi bărbaţi se speriară şi o siliră pe mamă să se ridice în picioare şi să se urce din nou pe măgar; apoi, o porniră încetişor spre casă. Dar înainte să ajungă la poarta de la miazăzi, se opriră un răstimp lângă zid şi aşteptară.

Aşteptară până când auziră strigătul uriaş al mulţimii şi atunci cei doi bărbaţi se uitară unul la celălalt, apoi la bătrâna mamă. Dar ea nu dădu niciun semn că ar fi auzit sau că ar fi ştiut ce înseamnă. Stătea pierită pe măgar, cu capul căzut şi cu ochii aţintiţi în ţărâna de la picioarele animalului.

Atunci plecară mai departe şi trecură pe lângă mulţimea care se împrăştia şi din care se ridicau tot soiul de urlete. Bărbaţii nu ziseră nimic, iar bătrâna nu dădea semne să audă ceva, dar cineva ţipă:

— Au avut o moarte solemnă şi curajoasă! Aţi văzut-o pe fata aceea îndrăzneaţă, cum a cântat până la sfârşit, că şi atunci când i s-a rostogolit capul, mă jur că a continuat să cânte încă o clipă, nu?

Şi altcineva spuse:

— L-aţi văzut pe băiatul acela, căruia i-a ţâşnit sângele atât de departe, că a nimerit pe piciorul călăului şi l-a făcut să înjure?

Şi alţii râdeau şi erau roşii la faţă, alţii erau palizi, iar când cei doi bărbaţi şi mama trecură prin porţile oraşului văzură acolo un tânăr care avea chipul alb ca varul şi care,

întorcându-se şi sprijinindu-se de zid, îşi dădu maţele afară.

Dar dacă mama văzuse sau auzise toate aceste lucruri nu se ştia, căci nu spuse un cuvânt. Nu, ea ştia de-acum că băiatul era mort; mort, iar argintul şi orice altceva erau în zadar; reproşurile erau în zadar, cu toate că avea pe cine învinui. Nu tânjea decât să ajungă acasă, să se ducă la mormântul acela străvechi şi să bocească acolo. Îi trecu prin minte cu amărăciune că ea nu avea nici măcar gropile morţilor ei la care să plângă, aşa cum aveau alte femei, şi era silită să meargă şi să jelească la un mormânt necunoscut, ca să-şi uşureze inima.

Când ajunse din nou în faţa porţii ei şi se dădu jos de pe măgar, îi spuse stăruitor fiului ei:

— Du-mă în spatele cătunului… trebuie să plâng o vreme.

Nevasta vărului era acolo şi, auzind-o, îi spuse cu bunătate, clătinând din capul ei bătrân şi ştergându-şi lacrimile de la ochi cu mâneca:

— Da, lasă bietul suflet să plângă o vreme… e cel mai bun lucru…

Şi astfel, în tăcere, fiul îşi conduse mama la mormânt şi bătători iarba, unde să se poată aşeza pe moale. Ea stătu acolo şi îşi lăsă capul pe mormânt, iar apoi, uitându-se la el nenorocită, îi spuse:

— Lasă-mă, că mor dacă nu plâng!

— Vin în curând să te iau, mamă, spuse el când plecă, fiindcă îi era groază să o lase singură acolo.

Mama se aşează şi privi cum ziua se luminează. Privi soarele ridicându-se proaspăt şi auriu peste pământ, ca şi cum nu ar fi murit nimeni în ziua aceea. Câmpurile erau mănoase, încărcate cu recolta târzie, iar grânele erau mari, cu frunzele galbene, şi soarele galben se revărsa peste câmpuri. Şi în tot timpul acesta, mama stătu şi aşteptă ca suferinţa să i se reverse în lacrimi şi să-i aline inima frântă. Se gândi la toată viaţa ei şi la toţi morţii ei, şi la cât de puţine lucruri bune se abătuseră asupra ei în toţi anii aceştia, şi atunci suferinţa o învălui. Se lăsă sfărâmată de pământ, simţind cum suferinţa o năuceşte şi o primi deschis. Ridicându-şi capul spre cer, strigă în agonie:

— Nici asta nu e ispăşire? Nu sunt pedepsită destul?

Atunci, lacrimile îi ţâşniră din ochi şi ea îşi lăsă capul bătrân pe mormânt şi, vârându-şi faţa în buruieni, plânse.

Plânse şi tot plânse în dimineaţa aceea luminoasă. Îşi aminti de fiecare suferinţă, de la cea mai mică până la cea mai crâncenă, cum se certase cu bărbatul şi el plecase, cum nu mai era nicio fetiţă care să vină acum şi să o cheme acasă, oprind-o din plâns, cum arăta băiatul ei legat de fata aceea nesăbuită; şi astfel, în ziua aceea îşi plânse întreaga viaţă.

Dar chiar în timp ce plângea, fiul ei venea alergând. Da, venea alergând peste câmpul scăldat de soare şi, în timp ce alerga, îi făcea semn cu mâna şi îi strigă ceva, dar ea nu izbuti să audă imediat, în năuceala durerii ei. Îşi ridică faţa să asculte şi apoi îl auzi strigând:

— Mamă… mamă… Mi s-a născut băiatul… nepotul dumitale, mamă!

Da, îi auzi strigătul mai limpede decât auzise orice strigăt în toată viaţa ei. Lacrimile i se opriră fără să îşi dea seama. Se ridică, se clătină puţin şi merse spre el, întrebând:

— Când… când…?

— Adineauri, urlă el râzând. Chiar acuma s-a născut… un băiat… n-am mai văzut niciodată un prunc aşa de mare şi zbiară ca unul de un an-doi, mă jur!

Mama îşi puse mâna pe braţul lui şi începu să râdă oleacă, dar încă pe jumătate plângând. Şi, sprijinindu-se de el, îşi zori picioarele bătrâne şi uită de ea.

Astfel merseră cei doi acasă şi intrară în odaia unde proaspăta mamă zăcea în patul ei. Odaia era plină de femei venite din cătun să audă veştile, ba era până şi bătrâna clevetitoarea, care era cea mai bătrână dintre ele de-acum, surdă şi adusă de tot de spate, la vârsta ei, iar când o văzu pe bătrâna mamă, cloncăni pe limba ei:

— Femeie norocoasă mai eşti… credeam că ţi s-a terminat norocul, da’ uite cum se naşte iară. Fiul fiului, pe onoarea mea, şi uită-te la mine, că n-am nimic decât oasele astea bătrâne…

Dar mama nu rosti niciun cuvânt şi nu văzu pe nimeni. Intră în odaie, se duse lângă pat şi privi în jos. Acolo era copilul, un băiat, urlând aşa cum zisese tatăl lui, cu gura deschisă larg, şi era un prunc frumos şi voinic cum nu mai

văzuse nicicând. Se aplecă şi, luându-l în braţe, îl ţinu şi simţi căldura şi puterea unei vieţi noi.

Se uită la el din cap până-n picioare, râse şi se mai uită o dată, iar în cele din urmă o căută cu privirea prin odaie pe nevasta vărului, care se afla acolo, cu vreo doi nepoţei agăţându-se de ea, veniţi să vadă întâmplarea. Apoi, după ce zări chipul pe care îl căuta, bătrâna mamă ridică pruncul astfel încât cealaltă să îl poată vedea şi, uitând de odaia plină, strigă tare, râzând totodată şi cu ochii umflaţi de plânsul din trecut:

— Uite, verişoară! Mă îndoiesc că sunt aşa plină de păcate cum am crezut odată, verişoară… uite-mi nepotul!

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XX

Cea mai tradusă scriitoare americană a tuturor timpurilor

Mama este povestea unei femei aparent neînsemnate, dintr-o lume îndepărtată şi îngropată în istorie. Romanul zugrăveşte într-un limbaj viu portretul unei femei sărace dintr-o regiune rurală a Chinei. Mama cea anonimă, asemenea celorlalte personaje feminine din carte, este o reprezentare a milioanelor de femei „fără chip" din spaţiul rural. Pe măsură ce tradiţiile străvechi, pe care ea însăşi le urmează cu sfinţenie, încep să se lovească de idealurile epocii comuniste, eroina se vede silită să-şi găsească echilibrul în faţa noului rol pe care ţărănimea chineză trebuie să-l joace.

„Graţie extraordinarei sale intuiţii, Pearl S. Buck a pătruns în mintea şi în sufletul unei ţărănci chineze, descoperind şi apoi împărtăşindu-ne valorile primordiale ale existenţei."

The Times Literary Supplement

„Pearl S. Buck are meritul incontestabil de a fi pus în lumină vieţile unor oameni neştiuţi, cărora le-a conferit un destin universal."

The New York Times

www.polirom.ro

POLIROM

Pe copertă: Ernest Blanc-Garin (1843-1916), *Portretul unei tinere chinezoaice*